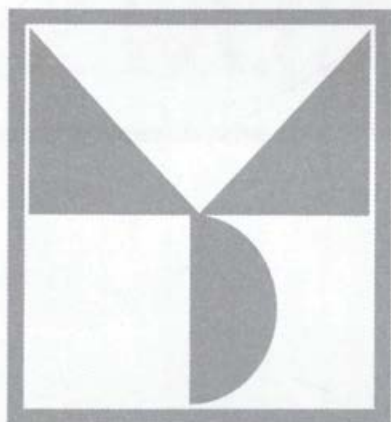

IZLOČENO 12
KNJŽNICE SSKA
BCH-00105

920772507

MOHORJEV KOLEDAR 2005

Izdala in založila Mohorjeva družba Celje
v redni knjižni zbirki za leto 2004

MOHORJEV KOLEDAR 2005

MOHORJEVA
DRUŽBA

Celje 2004

JANUAR – PROSINEC

1. Sobota	NOVO LETO, OSM. BOŽIČA, BOŽJA MATI MARIJA, DAN MIRU (1) Našli so Marijo, Jožefa in dete (Lk 2,16-21)
2. Nedelja	2. NEDELJA PO BOŽIČU (2) Bazilij Vel.; Gregor Nac., šk., c. uč. (3) Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1,1-18)
3. Ponedeljek	bd Presv. Jezusovo ime (4); Genovefa Pariška, dev.; Anter, pap., muč. ☿ ob 18.46
4. Torek	bd Angela Folinjska, red.; Rigobert, op.
5. Sreda	bd Simeon Stilit, pušč.; Emilijana (Milena), dev.
6. Četrtek	GOSPODOVO RAZGLAŠENJE, Sv. Trije kralji (1)
7. Petek	bd Rajmund Penjafortski, duh. (4); Lucijan Antiohijski, duh.
8. Sobota	bd Severin Noriški, op.; Erhard, šk.; Jurij iz Hozibe, red.
9. Nedelja	JEZUSOV KRST (1); Andrej Corsini, šk.; Hadrijan, op. Jezus je ob krstu videl prihajati nadse Božjega Duha (Mt 3,13-17)
10. Ponedeljek	bd Viljem iz Bourgesa, šk.; Agaton, pap.; Peter Orseolo ● ob 13.03
11. Torek	Pavlin Oglejski, šk. (3); Teodozij, op.
12. Sreda	bd Aelred, op.; Tatjana (Tanja), muč.; Ernest, šk.
13. Četrtek	bd Hilarij, šk., c. uč. (4); Veronika Milanska, dev.
14. Petek	bd Feliks (Srečko) Nolanski, duh.; Odon iz Novare, red.
15. Sobota	bd Pavel, pušč.; Maver, op.; Habakuk, prerok
16. Nedelja	2. NAVADNA (2); Marcel, pap.; Berard in tov., franč. muč. Jagnje Božje odjemlje grehe sveta (Jn 1,29-34)
17. Ponedeljek	Anton (Zvonko), pušč. (3); Marijan, diak., muč. ☾ ob 07.57
18. Torek	bd Marjeta Ogrska, red.; Priska, muč. /zač. osmine za edinstvo kr.
19. Sreda	bd Kanut (Knut), kralj; Germanik, muč.; Arsen, red.
20. Četrtek	bd Fabijan, pap., in Sebastijan (Boštjan), mučenca (4)
21. Petek	Neža (Agnes, Janja), dev., muč. (3); Epifanij, šk.
22. Sobota	bd Vincenc (Vinko), diak., muč. (4); Teodolinda, kraljica
23. Nedelja	3. NAVADNA (2); Emerencijana, muč.; Ildefonz, šk.; Pavel, muč. Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4,12-23)
24. Ponedeljek	Frančišek Saleški, šk. c. uč. (3); Felicijan, šk., muč.
25. Torek	Spreobrnitev ap. Pavla (2); Ananija iz Damaska ○ ob 11.32
26. Sreda	Timotej in Tit, škofa (3); Robert, Štefan, Alberik, opati
27. Četrtek	bd Angela Merici, dev. (4); Vitalijan, pap.
28. Petek	Tomaž Akvinski, duh., c. uč. (3); Peter Nolasko, red.
29. Sobota	bd Valerij, šk.; Julijan Ubogi, spokornik
30. Nedelja	4. NAVADNA (2); Martina, dev., muč.; Hijacinta (Jacinta) Marescotti, red. Blagor ubogim v duhu (Mt 5,1-12a)
31. Ponedeljek	Janez Bosko, red. ust. (3); Marcela, vdova; Sergij, vojak

*

*

*

*

zalivamo

V 80400105

zalivamo, pregledujemo lončnice na prezimovanju in shranke

zalivamo, gnojimo (zrel kompost)

zalivamo, gnojimo (zrel kompost)

obrezujemo

obrezujemo

*

*

gnojimo (zrel kompost), premečemo kompost

pregledujemo shrambe, zračimo, načrtujemo vrt

pregledujemo shrambe, zračimo, načrtujemo vrt

sejemo v zabojčke, zalivamo

sejemo v zabojčke, zalivamo

pregledujemo shrambe, zračimo, načrtujemo vrt

*

*

sejemo v zabojčke, preizkušamo kaljivost semen

sejemo v zabojčke, preizkušamo kaljivost semen

pregledujemo shrambe in lončnice, zračimo

pregledujemo shrambe in lončnice, zračimo

pregledujemo shrambe in lončnice, zračimo

sejemo v zabojčke, preizkušamo kaljivost semen, zalivamo

*

*

sejemo v zabojčke, preizkušamo kaljivost semen, zalivamo

čistimo debla

čistimo debla

čistimo debla

čistimo debla

pregledujemo shranke, zračimo

*

*

*

FEBRUAR – SVEČAN

1. Torek	bd Brigita Irska, dev.; Sever, šk.; Odila, red.
2. Sreda	JEZUSOVO DAROVANJE, SVEČNICA (2); Simeon in Ana; Kornelij, vojak ☞ ob 08.27
3. Četrtek	bd Blaž, šk., muč. (4); Oskar (Ansgar), muč. (4)
4. Petek	bd Andrej Corsini, šk.; Janez de Britto, muč.
5. Sobota	Agata, dev., muč. (3); Ingenuin in Albuin, škofa
6. Nedelja	5. NAVADNA (2); Pavel Miki in tov. muč.; Ljubo (Amand), belgijski šk. Vi ste luč sveta (Mt 5,13–16)
7. Ponedeljek	bd Nivard, red.; Adavkt in frigijski mučenci
8. Torek	bd Hieronim Emiliani, red. (4); Prešernov dan; pust ● ob 23.28
9. Sreda	++ PEPELNICA (1); Apolonija, dev., muč.; Nikefor, muč.; Marijan, op.
10. Četrtek	Sholastika, dev. (3); Viljem Veliki, pušč.
11. Petek	+ bd Lurška Mati Božja (4); svet. dan bolnikov; Saturnin, muč.
12. Sobota	bd Evlalija, muč.; Humbelina, red.; Benedikt Anianski, op.; Reginald, red.
13. Nedelja	1. POSTNA (1); Hilarij, šk., c. uč. (4); Remigij, šk. Jezus se je štirideset dni postil in je bil skušan (Mt 4,1–11)
14. Ponedeljek	bd Valentin (Zdravko), muč. (4); Zenon, muč.
15. Torek	bd Jordan Saški, op.; Klavdij, red.; Georgija, pušč.
16. Sreda	bd Onezim, šk.; Peter, muč.; Julijana, muč. ☾ ob 01.16
17. Četrtek	bd Sedem ustanoviteljev servitov (4); Luka Belludi, red.
18. Petek	+ bd Janez iz Fiesole, red.; Frančišek Clet, muč.
19. Sobota	bd Konrad iz Piacenze, spok.; Barbat, šk.
20. Nedelja	2. POSTNA (2); Sadot in tov. muč.; Evharij, šk.; Leon, šk. Jezusov obraz je zasijal kakor sonce (Mt 17, 1–9)
21. Ponedeljek	bd Peter Damiani, šk., c. uč. (4); Evstacij, šk.; Irena, dev.
22. Torek	Sedež ap. Petra (2); Maksimijan Puljski, šk.; Marjeta, spok.
23. Sreda	Polikarp, šk., c. uč. (4); Rafaela, vdova
24. Četrtek	Matija, ap. (2); Robert, pušč. ○ ob 05.54
25. Petek	+ bd Valburga, dev.; Tarazij (Taras), patriarh; Adeltruda, opatinja
26. Sobota	bd Porfirij, šk.; Aleksander, šk.
27. Nedelja	3. POSTNA (2); Gabrijel Žalostne M. B., red.; Ana Line, muč. Izvir vode, ki teče v večno življenje (Jn 4,5–42)
28. Ponedeljek	bd Roman, op.; Hilarij, pap., Ožbolt (Osvald), šk.

zalivamo

zalivamo, gnojimo

*

obrezujemo drevje in lončnice, odstiramo grede

obrezujemo drevje in lončnice, odstiramo grede

gnojimo (zrel kompost) trato, vrtnice, gmovnice, obrežemo lončnice

*

*

gnojimo, čistimo debla, odstiramo grede, škropimo, uničujemo škodljivce

gnojimo, čistimo debla, odstiramo grede, škropimo, uničujemo škodljivce

zalivamo, sejemo, presajamo lončnice

zalivamo, sejemo, presajamo lončnice

pregledujemo in zračimo shrambe, pripravljamo zemljo za setev

pregledujemo in zračimo shrambe, pripravljamo zemljo za setev

*

*

sejemo in sadimo v zabojčke in tople grede, presajamo lončnice

sejemo in sadimo v zabojčke in tople grede, presajamo lončnice

pregledujemo shranke in lončnice, premečemo kompost

pregledujemo shranke in lončnice, premečemo kompost

sejemo in sadimo v zabojčke in tople grede, presajamo lončnice

sejemo in sadimo v zabojčke in tople grede, presajamo lončnice

*

*

pregledujemo shrambe, pripravljamo zemljo

pregledujemo shrambe, pripravljamo zemljo

čistimo drevesna debla

čistimo drevesna debla

čistimo drevesna debla, zalivamo

zalivamo, nabiramo zdravilne rastline (korenine)

*

*

sadimo listavce, zalivamo

MAREC – SUŠEC

1. Torek	bd Feliks, pap.; Albin, šk.; Svitbert, mis.
2. Sreda	bd Neža Praška, red.; Karel Dobri, knez
3. Četrtek	bd Kunigunda, cesarica; Marin in Asterij, muč. ☿ ob 18.36
4. Petek	+ bd Kazimir, kraljevič (4); Lucij, pap.; Julijana, muč.
5. Sobota	bd Hadrijan, muč.; Janez Jožef od Križa, red.
6. Nedelja	4. POSTNA (2); Fridolin (Miroslav), op.; Konon, vrtnar, muč. Jezus odpre oči sleporojenemu (Jn 9,1-41)
7. Ponedeljek	Perpetua in Felicita, muč. (3); German, muč.
8. Torek	bd Janez od Boga, red. ust. (4); Senan, irski menih in šk.
9. Sreda	bd Frančiška Rimska (4), žena; Bruno Kverfurtski, mis.
10. Četrtek	bd Štrideset muč. iz Sebaste; Makarij, šk.; Simplicij, pap. ● ob 10.10
11. Petek	+ bd Sofronij, šk.; Evlogij, muč.; Agapa, muč.
12. Sobota	bd Pionij, muč.; Maksimilijan, muč.; Inocenc I., pap.
13. Nedelja	5. POSTNA (2) Leander, šk.; Patricija in Modesta Jezus je vstajenje in življenje (Jn 11,1-45)
14. Ponedeljek	bd Matilda, kraljica; Aleksander, muč.; Lazar, šk.
15. Torek	bd Ludovika de Marillac, red.; Klemen Marija Dvořak, red.
16. Sreda	bd Hilarij in Tacijan, muč.; Julijan, muč.; Herbert, šk.
17. Četrtek	bd Patrik, šk. (4); Jedrt (Gertruda, Jera) Nivelska, op. ☾ ob 20.19
18. Petek	+ bd Ciril Jeruzalemski, šk., c. uč. (4); Anzelm, šk.; Salvator, red.
19. Sobota	Jožef, mož Device Marije (1); Sibilina, tretjerednica
20. Nedelja	CVETNA (1); Martin, c. uč.; Kutbret, šk.; Marija Sr. Jezusovega, red. začetek pomladi ob 13.33 Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26,14-75; 27,1-66)
21. Ponedeljek	veliki pon.; Serapion, muč.; Hugolin Zeffirini, red.
22. Torek	veliki tor.; Lea, vdova; Bazilij, duh., muč.; Benvenut, šk.
23. Sreda	velika sre.; Alfonz Turibij iz Mongroveja, šk.; Rebeka, red.
24. Četrtek	veliki četrtek (1); Dionizij in drugi pal. muč.; Katarina Švedska, red.
25. Petek	++ veliki petek (1); Dizma, desni razbojnik (Oznanjenje lit. 4. aprila) ○ ob 21.58
26. Sobota	velika sobota; Kastul, muč.; Evgenija, muč.; Ludgar, šk.
27. Nedelja	VELIKA NOČ, GOSPODOVO VSTAJENJE (1); Rupert, šk. - prehod na poletni čas (1 uro naprej) Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20,1-9)
28. Ponedeljek	velikon. pon.; Milada Praška, op.; Ivana, tretjerednica
29. Torek	velikon. tor.; Bertold, red. ust.; Evstracij, muč.; Štefan IX., pap.
30. Sreda	velikon. sre.; Janez, bogoljubni pis.; Amadej Savojski, knez
31. Četrtek	velikon. čet.; Modest, ap. Slovencev; Kornelija, muč.; Gvido, op.

	sadimo listavce, trajnice (grmovnice, čebulnice, korene), zalivamo
	obrezujemo, pripravljamo zemljo, nabiramo zdravilne rastline
	obrezujemo, pripravljamo zemljo, nabiramo zdravilne rastline
	gnojimo, obrezujemo (živo mejo)
	gnojimo, obrezujemo (živo mejo)
	gnojimo, obrezujemo (živo mejo)
*	
	čistimo debla, gnojimo, pripravljamo zemljo, odstiramo grede, škropimo
	čistimo debla, gnojimo, pripravljamo zemljo, odstiramo grede, škropimo
	gnojimo, obrezujemo, pripravljamo zemljo, zalivamo
	sejemo, sadimo, presajamo
	škropimo, pripravljamo zemljo, odstiramo grede
	škropimo, pripravljamo zemljo, odstiramo grede
	sejemo za korene, presajamo
*	
	sejemo za korene, presajamo
	sadimo buče (!) v zabojček, postavimo valilnice za ptice
	sadimo buče (!) v zabojček, postavimo valilnice za ptice
	sadimo buče (!) v zabojček, postavimo valilnice za ptice
	sejemo, sadimo, zalivamo
	sejemo, sadimo, zalivamo
	pripravljamo zemljo, pregledujemo shrambe, zračimo
*	
*	
	pripravljamo zemljo, pregledujemo shrambe, zračimo
	pripravljamo zemljo, pregledujemo shrambe, zračimo
	sejemo rože, postavimo valilnice za ptice
	sejemo rože, postavimo valilnice za ptice
	sejemo in sadimo rože
	zalivamo
	sejemo dvoletnice, sadimo trajnice, cepimo, zalivamo
*	
*	
	sadimo trajnice, cepimo drevje in vrtnice, zalivamo
	sadimo trajnice, cepimo drevje in vrtnice, zalivamo
	sadimo trajnice in grmovnice, nabiramo zdravilne rastline, kosimo zelenice
	sadimo trajnice in grmovnice, nabiramo zdravilne rastline, kosimo zelenice

APRIL – MALI TRAVEN

1. Petek	velikon. pet.; Nonij, red.; Venancij, šk., muč.; Hugo Grenobelski, šk.
2. Sobota	velikon. sob.; Frančišek Pavelski, red. ust.; Teodozija, muč.; Marija, spok. ☾ ob 02.50
3. Nedelja	BELA – NEDELJA BOŽJEGA USMILJENJA (1); Rihard, šk.; Sikst I., pap. Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20,19-31)
4. Ponedeljek	GOSPODOVO OZNANJENJE (1); Izidor Sev., šk., c. uč.; Frančišek Marto, past.
5. Torek	bd Vincencij Ferreri, duh. (4); Albert, šk.; Julijana
6. Sreda	bd Irenej Simijski, šk., muč.; Notkar, glasbenik
7. Četrtek	Janez de la Salle, red. ust. (3); Aleksander, muč.
8. Petek	bd Dionizij, šk.; Valter, op.; Julija, vzgojiteljica ● ob 22.32
9. Sobota	bd Valtruda, red.; Anton Pavoni, muč.
10. Nedelja	3. VELIKONOČNA (1); Ezekijel, prerok; Domnij, šk.; Apolonij, duh., muč. Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24,13-35)
11. Ponedeljek	Stanislav, šk., muč. (3); Gema Galgani, red.
12. Torek	bd Zenon, šk.; Julij I., pap.; Sava, muč.; Alferij, državnik
13. Sreda	bd Martin I., pap., muč. (4); Ida, vdova; Hermenegild, muč.
14. Četrtek	bd Lidvina, trpinka; Tiburcij, Julijan in Maksim, muč.
15. Petek	bd Peter Gonzales, red. ust.
16. Sobota	Bernardka Lurška, red. (3); Benedikt Jožef Labre, berač; Drago ☾ ob 16.37
17. Nedelja	4. VELIKONOČNA (1); Janez, red.; Simon, muč.; Robert, op. Jezus je pastir in vrata k ovcam (Jn 10,1-10)
18. Ponedeljek	bd Marija od učlovečenja Avrillot, red.
19. Torek	bd Leon IX., pap.; Marcel Callo, delavski ap.
20. Sreda	bd Neža Montepulčanska, red.; Teotim, mis.
21. Četrtek	bd Anzelm, šk., c. uč. (4); Konrad, red.; Apolonij, muč.
22. Petek	bd Marija, red.; Hugo, šk.; Agapit, pap.; Oportuna, red.
23. Sobota	bd Jurij, muč. (4); Adalbert (Vojteh, Bela), šk., muč. (4); Egidij, red.
24. Nedelja	5. VELIKONOČNA (1); Fidel Sigm., duh., muč.; Franka, red. ○ ob 12.06 Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14,1-12)
25. Ponedeljek	Marko, evangelist (2); Erminij, op.; Janez, duh.
26. Torek	bd Mati dobrega sveta; Marcelin, pap.; Rafael, red.
27. Sreda	bd Peter Kanizij, duh.; Hozana Kotorska; Dan upora
28. Četrtek	bd Peter Chanel, muč. (4); Ludvik Grignon, mis. (4)
29. Petek	Katarina Sienska, c. uč., sozavetnica Evrope (2); Vilfrid, šk.
30. Sobota	bd Pij V., pap. (4); Jožef Cottolengo, red. ust.

cepimo drevje in vrtnice, obrezujemo, sejemo enoletne in korenaste vrtnine

gnojimo, obrezujemo

*

*

gnojimo, odstiramo grede, uničujemo škodljivce, kosimo zelenice, rahljamo in plevemo

gnojimo, zalivamo, rahljamo, obrezujemo

gnojimo, zalivamo, rahljamo, obrezujemo

škropimo, okopavamo, plevemo, nabiramo zdravilne rastline

škropimo, okopavamo, plevemo, nabiramo zdravilne rastline

presajamo, sejemo korenaste vrtnine, sadimo (krompir)

*

*

sadimo buče (samo buče!)

sadimo buče (samo buče!)

sadimo buče (samo buče!)

sejemo, sadimo (krompir, fižol, grah), presajamo

sejemo, sadimo (krompir, fižol, grah), presajamo

okopavamo, rahljamo in plevemo

*

*

okopavamo, rahljamo in plevemo

sejemo, sadimo rože

sejemo, sadimo rože

sejemo, sadimo rože, zalivamo

sejemo, sadimo rože, zalivamo

sejemo, sadimo rože, zalivamo

*

*

cepimo sadno drevje in vrtnice, zalivamo, sejemo in sadimo trajnice

škropimo, plevemo, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline

sadimo jablane, nabiramo zdravilne rastline

sadimo trajnice, obrezujemo, cepimo drevje in vrtnice

sadimo trajnice, obrezujemo, cepimo drevje in vrtnice

nabiramo zdravilne rastline, rahljamo prst, kosimo zelenice

MAJ – VELIKI TRAVEN

1. Nedelja	6. VELIKONOČNA (1); Jožef Delavec; Praznik dela ☾ ob 08.24 Na Jezusovo prošnjo prejmemo Duha Tolažnika (Jn 14,15-21)
2. Ponedeljek	Atanazij, šk., c. uč. (3); Boris, kralj
3. Torek	Filip in Jakob ml., ap. (2); Teodozij Kijevski, red.
4. Sreda	bd Florijan, muč. (4); Lazar, muč.; Jožef, duh.
5. Četrtek	VNEBOHOD (1); Gotard, šk.; Angel, muč.; Edmund, red.
6. Petek	bd Domink Savio, dijak; Edvard, duh., muč.
7. Sobota	bd Gizela, op.; Domicijan, šk.; Avguštin, vzgojitelj
8. Nedelja	7. VELIKONOČNA (1); Ulrika, red.; Viktor Milanski, muč.; Magdalena C. Oče bo poveljal svojega Sina (Jn 17,1-11a) ● ob 10.45
9. Ponedeljek	bd Izaija, prerok; Katarina, pesnica; Marija T. Gerhardinger, red.
10. Torek	bd Antonin, šk.; Janez Avilski, vzgojitelj; Damijan de Veuster, mis. med gobavci
11. Sreda	bd Ignacij Lakonijski, red.; Matej, muč.; Odo, Hugo, Odilo, op.
12. Četrtek	Leopold Mandić, duh. (3); Pankracij, muč.(4)
13. Petek	bd Fatimska Mati Božja (4); Servacij, šk.; Imelda, deklica
14. Sobota	bd Bonifacij, muč.; Lino Parmski; Justina, muč.
15. Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA (1); Zofija (Sonja), muč.; Izidor, kmet Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošljem (Jn 20,19-23)
16. Ponedeljek	Marija, Mati Cerkve (2); Janez Nepomuk, muč. (3); Andrej, muč. ☾ ob 10.56
17. Torek	bd Jošt, pušč. (4); Pashal Bajlon, red.; Antonija, dev.
18. Sreda	bd Janez I., pap., muč. (4); Feliks, red.
19. Četrtek	bd Peter Celestin, pap.; Leonard, duh.; Ivo, spoznavalec
20. Petek	bd Bernardin Sienski, duh. (4); Elfrida, red.; Avrea (Zlata), muč.
21. Sobota	bd Kristof, duh. (4); Hospicij, pušč.; Karel, šk.; Jožef, red.
22. Nedelja	SV. TROJICA (1); Marjeta (Rita) Kasijska, red.; Joahima, vzgojiteljica Oče je poslal Sina, da bi se svet po njem rešil (Jn 3,16-18)
23. Ponedeljek	pon. 8. n. ted. ; Janez de Rossi, duh.; Ivana, dobrodelnica; Evfrozinja, red. ○ ob 22.18
24. Torek	Marija Pomagaj (3); Socerb, muč.
25. Sreda	bd Beda Častiljivi, c. uč. (4); Gregor VII., pap. (4)
26. Četrtek	SV. REŠNJE TELO IN KRI (1); Filip Neri, duh.; Lambert de Vence, šk.
27. Petek	bd Avguštin Canterburyški, šk. (4); Julij, muč.
28. Sobota	bd German Pariški, šk.; Ignacij Rostovski, šk.; Marija Ana, dev.
29. Nedelja	9. NAVADNA (2); Maksim Emonski, šk.; Bona, dev.; Viljem, muč. Hiša na skali in hiša na pesku (Mt 7,21-27)
30. Ponedeljek	bd Kancijan in tovariši muč. (4); Ferdinand Aragonski, kralj; Ivana Orl., dev. ☾ ob 13.47
31. Torek	Obiskanje Device Marije (2); Vital, menih; Silvij, šk.

*

*

rahljamo, zalivamo, gnojimo

rahljamo, zalivamo, gnojimo

škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo

škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo

škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, označimo izbrane sadike jagod

rahljamo, gnojimo, nabiramo zdravilne rastline

*

*

sadimo buče, kosimo travnike

sadimo buče, kosimo travnike

sejemo, sadimo (rože, buče, fižol, grah, kumare), zalivamo, obrezujemo

sejemo, sadimo (rože, buče, fižol, grah, kumare), zalivamo, obrezujemo

sejemo, sadimo (rože, buče, fižol, grah, kumare), zalivamo, obrezujemo

kosimo travnike

*

*

sejemo in sadimo rože

sejemo in sadimo rože

sejemo in sadimo rože

sejemo in sadimo rože, zalivamo

sejemo in sadimo rože, zalivamo

presajamo enoletnice in trajnice, sadimo (grah, buče, fižol, kumare), zalivamo

*

*

sadimo

nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice

presajamo dvoletnice in trajnice (sejemo), obrezujemo žive meje

*

nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice

nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, kosimo zelenice, redčimo pregoste plodove

*

*

rahljamo, plevemo, zalivamo, gnojimo

rahljamo, plevemo, zalivamo, gnojimo

JUNIJ – ROŽNIK

1. Sreda	Justin, muč. (3); Klavdij, šk.; Kaprazij, op.
2. Četrtek	bd Marcelin in Peter, muč. (4); Erazem, šk., muč.
3. Petek	SRCE JEZUSOVO (1); Karel Lwanga in drugi ugandski muč.; Klotilda, vdova
4. Sobota	SRCE MARIJINO (3); Frančišek Caracciolo, red. ust.; Kvirin iz Siscije, šk.
5. Nedelja	10. NAVADNA (2); Bonifacij, šk., muč.; Svetko, muč.; Igor, muč. Kristus je prišel iskat grešnike (Mt 9,9-13)
6. Ponedeljek	bd Norbert, red. ust. (4); Bertrand Oglejski, šk. ● ob 23.55
7. Torek	bd Robert Newminstrski, op.; Bogumil, op.; Pavel, op.
8. Sreda	bd Medard, šk.; Viljem iz Yorka, šk.
9. Četrtek	bd Primož in Felicijan, muč. (4); Efremski, diakon, c. uč. (4)
10. Petek	bd Janez Dominici, dubrovniški šk.; Henrik, delavec
11. Sobota	Barnaba ap. (2); Janez Fakundski, glasnik sprave
12. Nedelja	11. NAVADNA (2); Jolenta (Jolanda), kneginja; Eskil, muč.; Odulf, duh. Jezus pokliče in razpošlje dvanajstere (Mt 9,36-38; 10,1-8)
13. Ponedeljek	Anton Padovanski, red., c. uč. (3); Akvilina, muč.; Trifil, šk.
14. Torek	bd Metodij Carigrajski, šk.; Gerard, red., Elizej, prerok
15. Sreda	bd Vid (Vitimir), muč. (4); Bernard Mentonski, duh.; Germana (Mana) Cousin, dev. ☾ ob 03.22
16. Četrtek	bd Beno, šk.; Marija T. Scherer, red.; Luitgarda, dev.
17. Petek	bd Mafalda, red.; Janez, glasnik Mar. časti, šk.; Albert, ap. ubogih
18. Sobota	bd Marko in Marcelijan, muč.; Gregor Barbarigo, duh.
19. Nedelja	12. NAVADNA (2); Nazarij, šk.; Romuald, op.; Gervazij in Protazij, muč. Jezus nam vliva pogum (Mt 10,26-33)
20. Ponedeljek	bd Silverij, pap.; Adalbert, šk.; Vincencija, red. ust.
21. Torek	Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, red. (3); Julijan, muč. Začetek poletja ob 08.46
22. Sreda	bd Pavlin, šk. (4); Tomaž More, muč. (4); Ahac, muč. ○ ob 06.14
23. Četrtek	bd Jožef Cafasso, duh.; Marija Oignieška, vdova
24. Petek	ROJSTVO JANEZA KRSTNIKA (1); Rumold, knez; kres
25. Sobota	bd Viljem, op.; Doroteja, mati; Amand, pušč.; Dan državnosti
26. Nedelja	13. NAVADNA (2); Vigilij (Stojan), šk.; Pelagij, muč.; David, pušč. Kdor ne sprejme svojega križa, ni vreden Kristusa (Mt 10,37-42)
27. Ponedeljek	Ema (Hema) Krška, kneginja (3); Ciril Aleksandrijski, c. uč.
28. Torek	Irenej Lyonski, šk., muč. (3); Potamijena, muč. ☾ ob 20.23
29. Sreda	PETER in PAVEL, ap. (1); Judita in Saloma iz Niederalteicha
30. Četrtek	bd Prvi rimski mučenci (pod Neronom) (4); Ladislav, kralj; Rajmund Lullus, muč.

	pobiramo pridelke, nabiramo zdravilne rastline, vlagamo, škropimo
	pobiramo pridelke, nabiramo zdravilne rastline, vlagamo, škropimo
	dognojujemo (trato), okopavamo, zastiramo drevje in grmičje
	dognojujemo (trato), okopavamo, zastiramo drevje in grmičje
	*
	*
	plevemo, nahljamo, nabiramo zdravilne rastline, škropimo, vršičkamo paradižnike
	*
	sejemo, sadimo, presajamo listnate vrtnine, obrezujemo
	sejemo, sadimo, presajamo listnate vrtnine, obrezujemo
	kosimo travnike
	kosimo travnike
	*
	*
	sejemo, presajamo rože
	sejemo, presajamo rože
	sejemo, presajamo rože, obrezujemo okrasno grmičje
	*
	sejemo, presajamo rože, obrezujemo okrasno grmičje
	presajamo, obrezujemo obrane češnje, grme, živo mejo
	presajamo, obrezujemo obrane češnje, grme, živo mejo
	*
	*
	kosimo travnike, obrezujemo, vršičkamo paradižnike in kumare
	kosimo travnike, obrezujemo, vršičkamo paradižnike in kumare
	sadimo trajnice
	sadimo trajnice
	izkopljem pomladanske čebulnice, plevemo, pobiramo pridelke, nabiramo zdravilne rastline, vlagamo
	izkopljem pomladanske čebulnice, plevemo, pobiramo pridelke, nabiramo zdravilne rastline, vlagamo
	*
	*
	sadimo trajnice, zalivamo
	plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo
	plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo
	plevemo, nahljamo, škropimo, gnojimo (trato)

JULIJ – MALI SRPAN

1. Petek	bd Oliver, šk., muč.; Julij in Aron, muč.; Domicijan, op.
2. Sobota	bd Frančišek Regis, red.; Liberat, muč.
3. Nedelja	14. NAVADNA (2); Tomaž, ap.; Heliodor, šk.; Anatolij, šk. Jezus je krotak in v srcu ponižen (Mt 11,25–30)
4. Ponedeljek	bd Urh (Ulrik), šk. (4); Elizabeta (Izabela) Portugalska, kraljica (4); Ozej in Agej, prerok
5. Torek	CIRIL in METHOD, ap. Slovanov, sozavetnika Evrope (1)
6. Sreda	bd Marija Goretti, dev., muč. (4); Bogomila, spok.; Nazarija, red. ● ob 14.02
7. Četrtek	bd Vilibald, šk.; Edilburga, red.; Peregrin, muč.
8. Petek	bd Kilijan, šk.; Prokop, muč.; Gregorij, šk.
9. Sobota	bd Gorkumski muč. (4); Evgen III., pap.; Hadrijan III., pap.
10. Nedelja	15. NAVADNA (2); Veronika Giuliani, op.; Amalija (Ljuba), red. Sejalec je šel sejat (Mt 13,1–23)
11. Ponedeljek	Benedikt, op., zavetnik Evr. (2); Olga Kijevska, kneginja; Placid, muč.
12. Torek	bd Mohor in Fortunat, muč. (4); Janez Gualbert, red. ust.
13. Sreda	bd Henrik I. (Hinko), kralj (4); Evgen, šk.; Klelija, red.
14. Četrtek	bd Kamil de Lellis, red. (4); Frančišek Solan, red. ☾ ob 17.20
15. Petek	Bonaventura, c. uč. (3); Vladimir Kijevski, knez
16. Sobota	bd Karmelska Mati Božja (4); Rajnelda, muč.
17. Nedelja	16. NAVADNA (2); Aleš (Aleksej), spok.; Hedvika, kraljica; Marcelina, dev. Pustite oboje skupaj rasti do žetve (Mt 13,24–43)
18. Ponedeljek	bd Friderik (Miroslav), šk., muč.; Emilijan, muč.
19. Torek	bd Arsen, pušč.; Ambrozij, op.; Justa in Rufina, dev., muč.
20. Sreda	bd Apolinarij (4); Marjeta Antiohijska, dev., muč.; Elija, prerok
21. Četrtek	bd Lovrenc Brindiški, c. uč. (4); Danijel (Danilo), prerok ○ ob 13.00
22. Petek	Marija Magdalena (Majda) (3); Beno, op.; Valter, bolničar
23. Sobota	Brigita Švedska, sozavet. Evrope (2); Apolinarij, šk., muč.
24. Nedelja	17. NAVADNA (2); Krištof, muč.; Kristina, muč.; Kunigunda, kraljica Nebeško kraljestvo je podobno zakladu (Mt 13,44–52)
25. Ponedeljek	Jakob st., ap. (2); Olimpija, vdova
26. Torek	Joahim in Ana, starša (3); Kamila, muč.; Bartolomeja, red.
27. Sreda	Gorazd, Kliment, Naum in drugi učenci Cirila in Metoda (3)
28. Četrtek	bd Viktor (Zmago), pap.; Urban, pap.; Samson (Samo), šk. ☾ ob 05.19
29. Petek	Marta iz Betanije (3); Olaf, kralj; Beatrika, muč.
30. Sobota	bd Peter Krizolog, šk., c. uč. (4); Justin, mis.; Maksima, muč.
31. Nedelja	18. NAVADNA (2); Ignacij Loj., red. ust.; Fabij, muč.; Helena, vdova Jezus nasiti množico (Mt 14,13–21)

- plevemo, rahljamo, škropimo, uničujemo škodljivce, gnojimo
- kosimo zelenice, škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- *
- *
- kosimo zelenice, škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- zalivamo, gnojimo
- zalivamo, sejemo presajamo
- kosimo travnike
- kosimo travnike
- kosimo travnike
- *
- *
- sejemo (dveletnice), presajamo rože
- sejemo (dveletnice), presajamo rože, zalivamo, obrezujemo
- sejemo (dveletnice), presajamo rože, zalivamo, obrezujemo
- sejemo (dveletnice), presajamo rože, zalivamo
- sejemo, presajamo, zalivamo, vršičkamo mladike sadnega drevja
- sejemo, presajamo, zalivamo, vršičkamo mladike sadnega drevja
- *
- *
- kosimo travnike
- sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo
- sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo
- nabiramo zdravilne rastline, obiramo pridelke, vlagamo
- nabiramo zdravilne rastline, obiramo pridelke, vlagamo
- sejemo, presajamo, dognojujemo, zalivamo, vršičkamo paradižnike in sadno drevje, cepimo vrtnice
- *
- *
- kosimo zelenice, plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- kosimo zelenice, plevemo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- rahljamo, plevemo, presajamo dvoletnice, sadimo trajnice, škropimo
- plevemo, rahljamo, gnojimo
- plevemo, rahljamo, gnojimo, škropimo
- kosimo zelenice, rahljamo, škropimo, zalivamo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- *

AVGUST – VELIKI SRPAN

1. Ponedeljek	Alfonz Marija Ligvorij, šk., c. uč. (3); Makabejski bratje
2. Torek	bd Porciunkula; Evzebij, šk. (4); Peter Julijan Eymard, duh. (4); Ivana, mati
3. Sreda	bd Lidija, žena; Avguštin Kazotić, zagrebski šk.; Konrad, red.
4. Četrtek	Janez M. Vianney, duh. (3); Amata, red.
5. Petek	bd Marija Snežna (4); Ožbolt, kralj; Viljem, muč. ● ob 05.05
6. Sobota	JEZUSOVA SPREMENITEV NA GORI (2); Pastor, muč.
7. Nedelja	19. NAVADNA (2); Sikst II., pap.; Kajetan, duh.; Albert, red. Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14,22–33)
8. Ponedeljek	Dominik (Nedeljko), red. ust. (3); Cirijak, muč.
9. Torek	Terezija Benedikta (Edita Stein), sozavet. Evrope (2); Roman, muč.
10. Sreda	Lovrenc, diakon, muč. (2); Hugo, šk.
11. Četrtek	Klara (Jasna), red. (3); Tiburcij in Suzana, muč.
12. Petek	bd Ivana Šantalska, red. (4); Evplij, muč.; Inocenc XI., pap.
13. Sobota	bd Poncijan in Hipolit, šk., muč. (4); Radegunda, red.; Gertruda, red. ☾ ob 04.38
14. Nedelja	20. NAVADNA (2); Maksimilijan Kolbe, muč.; Evzebij iz Rima Jezus hvali vero poganke žene (Mt 15,21–28)
15. Ponedeljek	MARIJINO VNEBOVZETJE (1); Atanazija, pušč.
16. Torek	bd Rok, spok. (4); Štefan Ogrski, kralj (4); Roza, muč.
17. Sreda	bd Hijacint Poljski, red.; Beatrika, red.
18. Četrtek	bd Helena (Jelka, Alenka), cesarica; Agapit iz Preneste
19. Petek	bd Janez Eudes, red. ust. (4); Ludvik Toulouški, šk. ○ ob 19.53
20. Sobota	Bernard, op., c. uč. (3); Samuel (Samo), prerok
21. Nedelja	21. NAVADNA (2); Pij X., pap.; Sidonij, šk.; Viktorija, žena Jezus obljubi Petru ključe kraljestva (Mt 16,13–20)
22. Ponedeljek	Devica Marija Kraljica (3); Siegfried (Zmago), op.
23. Torek	bd Roza iz Lime, red. (4); Evgenij, šk.; Justinijan, pušč.
24. Sreda	Jernej, ap. (2); Emilija de Vialar, red.
25. Četrtek	bd Ludvik IX., kralj (4); Jožef Kalasanc, red. (4)
26. Petek	bd Tarzicij, muč.; Ivana Elizabeta Bichier, red. ust.; Hadrijan, muč. ☾ ob 17.18
27. Sobota	Monika, mati (3); Cezarij, šk.; Amadej, šk.
28. Nedelja	22. NAVADNA (2); Avguštin, šk., c. uč.; Hermes, muč. Hoja za Kristusom zahteva odpoved (Mt 16,21–27)
29. Ponedeljek	Mučeništvo Janeza Krstnika (3); Sabina, muč.
30. Torek	bd Feliks (Srečko) in Adavkt, muč.; Alfred Ildefonz, šk.
31. Sreda	bd Rajmund (Rajko) Nonat, red.; Pavlin, šk.

- rahljamo, plevemo, gnojimo, zalivamo, cepimo vrtnice
- rahljamo, plevemo, gnojimo, zalivamo, cepimo vrtnice
- rahljamo, plevemo, gnojimo, zalivamo, cepimo vrtnice
- plevemo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo
- kosimo travnike
- sejemo, sadimo in presajamo rože
- *
- *
- sejemo, sadimo in presajamo rože
- sejemo, sadimo in presajamo rože, obrezujemo
- sejemo, sadimo in presajamo rože, obrezujemo
- kosimo travnike, sejemo, sadimo, presajamo, zastiramo, obrezujemo, cepimo, sadimo potaknjence, zalivamo
- kosimo travnike, sejemo, sadimo, presajamo, zastiramo, obrezujemo, cepimo, sadimo potaknjence, zalivamo
- kosimo travnike, obrezujemo sadno drevje
- *
- *
- kosimo travnike, obrezujemo sadno drevje
- sejemo, sadimo, gnojimo (trato), cepimo vrtnice, obrezujemo
- sejemo, sadimo, gnojimo (trato), cepimo vrtnice, obrezujemo
- kosimo travnike, rahljamo
- sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo
- cepimo (vrtnice), zalivamo
- *
- *
- kosimo zelenice, škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- kosimo zelenice, škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- sejemo, presajamo trajnice, škropimo
- sejemo, presajamo trajnice, škropimo
- cepimo, škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- rahljamo, kosimo zelenice, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo
- *
- *
- gnojimo, škropimo, zalivamo, okuliramo vrtnice
- gnojimo, škropimo, zalivamo, okuliramo vrtnice
- pripravljamo zemljo, škropimo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo

SEPTEMBER – KIMOVEC

1. Četrtek	bd Egidij (Tilen), op. (4); Verena, pušč.
2. Petek	bd Janez BourĚ in drugi muĉenci v Parizu; Antonin, muĉ.
3. Sobota	Gregor Veliki, pap. (3); Bazilisa, muĉ. ● ob 20.45
4. Nedelja	23. NAV. (2) ANGELSKA; Rozalija (Zalka), dev.; Ida, grof.; Robert, pol.; Irma, grof. Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18,15–20)
5. Ponedeljek	bd Viktorin, šk., muĉ.; Urban in tov., muĉ.
6. Torek	bd Zaharija, prerok; Magnus, mis.; Bertrand, red.
7. Sreda	bd Regina, dev., muĉ.; Marko KriŹevĉan, muĉ.
8. Četrtek	MARIJINO ROJSTVO (2); Serafina, vdova
9. Petek	bd Peter Klaver, red. (4); Dorotej in Gorgonij, muĉ.; Angela, tretjerednica
10. Sobota	bd Nikolaj Tolentinski, spok.; Oglerij, op.
11. Nedelja	24. NAVADNA (2); Prot in Hijacint, muĉ.; Sperandea, op. ☾ ob 13.37 Odpuščanje nima meje (Mt 18,21–35)
12. Ponedeljek	bd Marijino ime (4); Gvido, cerkovnik in romar
13. Torek	Janez Zlatousti (Krizostom), šk., c. uĉ. (3); Notburga, dekla; Amat op.
14. Sreda	POVIŠANJE SV. KRIŹA (2); Maternus, šk.
15. Četrtek	Źalostna Mati BoŹja (Dolores) (3); Melita, muĉ.
16. Petek	Kornelij, pap., in Ciprijan, šk., muĉ. (3); Ljudmila, kneginja
17. Sobota	bd Robert Belarmino, šk., c. uĉ. (4); Lambert, šk.; Kolumba, muĉ.
18. Nedelja	25. NAVADNA (2); JoŹef Kupertinski, duh.; Riharda, cesarica; Ariadna, muĉ. ○ ob 04.01 BoŹja dobrotā presega ĉlovekov pogled (Mt 20,1–16a)
19. Ponedeljek	Januarij, šk., muĉ. (4); Emilija de Rodat, red.
20. Torek	Andrej Kim in korejski muĉenci (3); Evstahij, šk.
21. Sreda	Matej (MatevŹ), ap., evang. (2); Jona, prerok
22. Četrtek	bd Mavricij, muĉ.; Emerita, muĉ.
23. Petek	Pij iz Pietralcine, red., duh.; Lin, pap.; Tekla, dev., muĉ. Zaĉetek jeseni ob 00.22
24. Sobota	Anton Martin SlomŹek, šk. (2); Rupert SalzburŹki, šk.
25. Nedelja	26. NAVADNA (2); Nikolaj FlĹe, kmet; Sergij RadoneŹki, menih ☾ ob 08.41 GreŹniki pojdejo v BoŹje kraljestvo (Mt 21,28–32)
26. Ponedeljek	bd Kozma in Damijan, muĉ. (4); Nil, op.
27. Torek	Vincencij Pavelski, duh., ustan. lazaristov (3); Adolf Źpanski, muĉ.
28. Sreda	bd Venĉeslav, muĉ. (4); Lovrenc Ruiz in japonski muĉenci (4)
29. Četrtek	Mihael, Gabriel, Rafael, nadangeli (2)
30. Petek	Hieronim, duh., c. uĉ. (3); Zofija, spok.

 plevemo, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, uničujemo škodljivce

 plevemo, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline, škropimo

 plevemo, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline, škropimo

 *

*

 sadimo, presajamo rože, obrezujemo

 sadimo, presajamo rože, obrezujemo

 sejemo, presajamo, obrezujemo, gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom

 sejemo, presajamo, obrezujemo, gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom

 sejemo, presajamo, obrezujemo, gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom

 sadimo jablane (samo!), kosimo travnike

 *

*

 sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo

 sejemo, sadimo, presajamo, obrezujemo

 rahljamo, škropimo, zaščitimo vrtnine pred meglo in slano

 rahljamo, škropimo, zaščitimo vrtnine pred meglo in slano

 sejemo, sadimo, presajamo, pokrivamo nedozorele pridelke

 sejemo, sadimo, presajamo, pokrivamo nedozorele pridelke

 *

*

*

 kosimo zelenice, rahljamo in zastiramo prazne grede, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo

 sadimo trajnice (gomolje, korene, čebulice)

 sadimo trajnice (gomolje, korene, čebulice)

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, zastiramo prazne grede, škropimo

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, zastiramo prazne grede, škropimo

 nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, zastiramo prazne grede, škropimo

 *

*

 gnojimo prazne grede z nezrelim kompostom, zalivamo

 kosimo zelenice, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo

 kosimo zelenice, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo

 kosimo zelenice, rahljamo, nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo

 trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede in jih zastiramo, škropimo

OKTOBER – VINOTOK

1. Sobota	Terezija Det. J., c. uč. (3); Roman, pesnik; Germana, muč.
2. Nedelja	27. NAV. (2) ROŽNOVENSKA; Angeli varuhi (3); Leger, šk.; Teofil (Bogoljub) Gospod bo dal vinograd v najem drugim (Mt 21,33–43)
3. Ponedeljek	bd Evald, muč.; Kandid (Žarko), muč.; Frančišek Borgia, red. ● ob 12.28
4. Torek	Frančišek Asiški, red. ust., (3); Petronij, šk.
5. Sreda	bd Marcelin, šk.; Rajmund, red.; Flavija, muč.
6. Četrtek	Bruno, red. ust. (3); Vera, muč.; Renato, šk.
7. Petek	Rožnovenska Mati Božja (3); Justina, muč.; Marko I., pap.
8. Sobota	bd Sergij, muč.; Pelagija, muč.; Benedikta, muč.
9. Nedelja	28. NAVADNA (2); Dioniz, šk., muč. (4); Janez Leonardi, red. Vsi smo povabljeni na nebeško svatbo (Mt 22,1–14)
10. Ponedeljek	bd Florencij, red., muč.; Danijel, mis. ☾ ob 21.01
11. Torek	bd Emilijan (Milan, Milko), šk.; Aleksander Sauli, šk.
12. Sreda	bd Maksimilijan Celjski, muč. (4); Serafin, red.
13. Četrtek	bd Koloman, muč.; Honorat, duh.; Fatimska Mati Božja
14. Petek	bd Kalist, pap., muč. (4); Gavdencij (Veselko), šk.
15. Sobota	Terezija Avilska Jezusova (Zinka), c. uč. (3); Filipa, dev.
16. Nedelja	29. NAVADNA (2); Hedvika, kneginja (4); Marjeta Mar. Alakok, red. (4); Gal Dajte cesarju cesarjevo in Bogu Božje (Mt 22,15–21)
17. Ponedeljek	Ignacij Antiohijski, šk., muč. (3); Viktor, šk.; Suzana, muč. ○ ob 14.14
18. Torek	Luka, evangelist (2); Peter Alkantarski, red.
19. Sreda	bd Izak Jogues in kanadski mučenci (4); Pavel od Križa, duh. (4)
20. Četrtek	bd Irena (Miroslava), muč.; Vendelin, op.
21. Petek	bd Uršula, dev., muč.; Hilarion, op.
22. Sobota	bd Marija Saloma, svetopisemska žena; Alodija, muč.
23. Nedelja	30. NAV. (2) MISIJONSKA; Janez Kapistran, duh. (4); Severin, šk. Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22,34–40)
24. Ponedeljek	Anton M. Klaret, šk. (3); Feliks, šk., muč.
25. Torek	bd Krizant, Darinka (Darija), muč.; Krišpin, muč. ☾ ob 03.17
26. Sreda	bd Lucijan, muč.; Demetrij, muč.; Amand iz Strassbourga, šk.
27. Četrtek	bd Vincenc in Sabina, muč.; Frumencij, šk.
28. Petek	Simon in Juda Tadej, ap. (2); Cirila, muč.
29. Sobota	bd Narcis, šk.; Ermelinda Brab., dev.; Restituta, muč.
30. Nedelja	31. NAV. (2) ŽEGNANJSKA; Marcel, šk.; Benvenuta, tretjerednica; Angel, red.; German – prehod na sončni čas (1 uro nazaj) Eden je naš Učitelj, mi vsi pa smo bratje (Mt 23,1–12)
31. Ponedeljek	bd Alfonz Rodriguez, red.; Volbenk (Bolfenk), šk.; Dan reformacije

- trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede in jih zastiramo, škropimo
- zalivamo (drevje)
- *
- presajamo rože, pobiramo pridelke
- presajamo rože, pobiramo pridelke
- zalivamo (zimzelene rastline), gnojimo
- zalivamo (zimzelene rastline), gnojimo
- sadimo sadno drevje
- sadimo sadno drevje
- *
- *
- sadimo, presajamo trajnice (drevesa in grme)
- *
- *
- sadimo, presajamo trajnice, vrtnice, sadno drevje, zalivamo zimzelene rastline
- sadimo, presajamo trajnice, vrtnice, sadno drevje, zalivamo zimzelene rastline
- zastiramo prazne grede
- *
- *
- sadimo trajnice, drevesa, grmovnice, čebulice, gomolje
- sadimo trajnice, drevesa, grmovnice, čebulice, gomolje
- sadimo trajnice, drevesa, grmovnice, čebulice, gomolje
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, gnojimo izpraznjene grede, kosimo bujne zelenice
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, gnojimo izpraznjene grede, kosimo bujne zelenice
- sadimo trajnice, drevesa, grmovnice, zalivamo
- *
- *
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, obrezujemo
- nabiramo zdravilne rastline, pobiramo pridelke, vlagamo, škropimo, obrezujemo
- trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede, kosimo bujne zelenice
- trosimo nezrel kompost na izpraznjene grede, kosimo bujne zelenice
- zalivamo drevesa in zimzelene rastline
- *
- *
- *
- zalivamo drevesa in zimzelene rastline

NOVEMBER – LISTOPAD

1. Torek	VSI SVETI (1)
2. Sreda	SPOMIN VSEH VERNIH RAJNIH (1) ● ob 02.24
3. Četrtek	bd Viktorin Ptujski, šk. (4); Martin Porres, red. (4); Just, muč.
4. Petek	Karel Boromejski, šk. (3); Modesta, red.; Vital in Agricola, muč.
5. Sobota	bd Zaharija in Elizabeta, starša Jan. Krstnika; Bertila, op.
6. Nedelja	32. NAV. (2) ZAHVALNA; Lenart (Narte), op. (4); Kristina, tretjerednica Gospod prihaja, pojdimo mu naproti (Mt 25,1–13)
7. Ponedeljek	bd Engelbert, šk., muč.; Ernest, op.; Vilibrord, šk.
8. Torek	bd Bogomir (Mirko), šk.; Janez Duns Skot, bog. pis.
9. Sreda	Posvetitev lateran. bazilike (2); Teodor (Božidar), muč. ☾ ob 02.57
10. Četrtek	Leon Veliki, pap., c. uč. (3); Andrej Avelinski, duh.
11. Petek	Martin iz Toursa, šk. (3); Menas, pušč.
12. Sobota	Jozafat Kunčevič, šk., muč. (3); Kunibert, šk.; Emilijan, duh.
13. Nedelja	33. NAVADNA (2); Stanislav Kostka, red. (4); Homobonus, trgovec Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25,14–30)
14. Ponedeljek	bd Nikolaj Tavelić, muč.; Lovrenc O'Toole, šk.
15. Torek	bd Albert Veliki, šk., c. uč. (4); Leopold (Polde), knez
16. Sreda	bd Marjeta Škotska, kraljica (4); Jedrt (Gertruda) iz Helfe, dev. (4) ○ ob 01.57
17. Četrtek	Elizabeta Ogrska, red. (3); Evfemija in Tekla, muč.
18. Petek	bd Posvetitev bazilik sv. Petra in Pavla (4); Odo, op.
19. Sobota	bd Matilda, mist.; Rafael, red.; Neža Asiška, red.
20. Nedelja	KRISTUS KRALJ (1); Edmund, kralj; Liberat, muč. Kristus pride sodit v slavi (Mt 25,31–46)
21. Ponedeljek	Darovanje Device Marije (3); Gelazij, pap.; Maver, šk.
22. Torek	Cecilija, dev., muč. (3); Salvater, mis.; Benigen, šk.
23. Sreda	bd Klemen, pap., muč. (4); Kolumban, op. (4); Felicita, muč. ☾ ob 23.11
24. Četrtek	Andrej Dung-Lac in drugi vietnamski muč. (3)
25. Petek	bd Katarina Aleksandrijska, muč. (4); Beatrika, red.; Nikolaj Stensen
26. Sobota	bd Leonard Portomavriški, red.; Valerijan, šk.
27. Nedelja	1. ADVENTNA (1); Virgil, ap. Karantanije; Marija s čud. svet.; Fakund, muč. Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13,33–37)
28. Ponedeljek	bd Jakob iz Marke, duh.; Eberhard, šk.
29. Torek	bd Saturnin, muč.; Radogost (Radbod), šk.
30. Sreda	Andrej, ap. (2); Friderik, pušč.

- zalivamo, trosimo nezrel kompost
- zalivamo, trosimo nezrel kompost, v posodice sejemo krešo za zimsko solato
- pobiramo pridelke, vlagamo, pospravljamo vrt, pokrivamo pred meglo in slamo
- pobiramo pridelke, vlagamo, pospravljamo vrt, pokrivamo pred meglo in slamo
- sadimo trajnice (drevesa, grme)
- *
- *
- zaščitimo vrtnine pred meglo in slano, trajnice pred mrazom
- zaščitimo vrtnine pred meglo in slano, trajnice pred mrazom
- *
- zalivamo, obrezujemo, gnojimo z lesnim pepelom
- zalivamo, obrezujemo, gnojimo z lesnim pepelom
- pospravljamo vrt
- *
- *
- pregledujemo shrambe in lončnice v prezimovališču
- pregledujemo shrambe in lončnice v prezimovališču
- pospravljamo po vrtu, zastiramo prazne grede
- pospravljamo po vrtu, zastiramo prazne grede, obrezujemo, kosimo bujne zelenice
- zalivamo
- zalivamo
- *
- *
- pospravljamo vrt, zagrinjamo korenine vrtnic, obrezujemo
- pospravljamo vrt, zagrinjamo korenine vrtnic, obrezujemo
- pregledujemo shrambe in lončnice, zatiramo škodljivce in bolezni, zaščitimo trajnice pred mrazom
- pregledujemo shrambe in lončnice, zatiramo škodljivce in bolezni, zaščitimo trajnice pred mrazom
- pregledujemo shrambe in lončnice, zatiramo škodljivce in bolezni, zaščitimo trajnice pred mrazom
- zalivamo, pospravljamo vrt
- *
- *
- zalivamo zimzelene rastline, gnojimo izpraznjene grede
- zalivamo zimzelene rastline, gnojimo izpraznjene grede
- obrezujemo

DECEMBER – GRUDEN

1. Četrtek	bd Eligij, šk.; Natalija (Božena), spok.; Robert., muč. ● ob 16.01
2. Petek	bd Bibijana (Vivijana, Živka), muč.; Blanka, spok.; Kromacij, šk.
3. Sobota	Francišek Ksaver, duh., mis. (3); Kasijan, muč.
4. Nedelja	2. ADVENTNA (1); Janez Damaščan, c. uč. (4); Barbara, muč. (4); Adolf Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1,1-8)
5. Ponedeljek	bd Saba (Sava), op.; Filip Rinaldi, duh. Gerald iz Brage, šk.
6. Torek	Miklavž (Nikolaj), šk. (3); Apolinarij, muč.
7. Sreda	Ambrozij (Ambrož), c. uč. (3); Fara, red.
8. Četrtek	BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE (1) ☾ ob 10.36
9. Petek	bd Peter Fourier, red.; Leokadija, muč.
10. Sobota	bd Loretska Mati Božja; Gregor III., pap.
11. Nedelja	3. ADVENTNA (1) Damaz I., pap. (4); Danijel Stilit, asket Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn 1,6-8.19-28)
12. Ponedeljek	bd Amalija, muč.; Finian, op.; Vicelin, šk.
13. Torek	Lucija, muč. (3); Otilija (Tilka), op.
14. Sreda	Janez od Križa, duh., c. uč. (3); Spiridion (Dušan), šk.
15. Četrtek	bd Virginija, žena; Marija di Rossa, red. ust. ○ ob 17.15
16. Petek	bd Viljem, red.; Adelhajda (Adela), kraljica (začetek božične devetdnevnece)
17. Sobota	bd Lazar iz Betanije; Hiacint, duh.
18. Nedelja	4. ADVENTNA (1); Vunibald, mis.; Gacijan, šk.; Flor, šk. Glej, spočela boš in rodila sina (Lk 1,26-38)
19. Ponedeljek	bd Urban V., pap.; Favsta, spok.; Tea, muč.
20. Torek	bd Amon in Zenon, muč.; Dominik, op.
21. Sreda	bd Peter Kanizij, duh., c. uč. (4); Temistokles, muč. Začetek zime ob 19.34
22. Četrtek	bd Frančiška Cabrini, red.; Hunger, šk.
23. Petek	bd Janez Kancij, duh., profesor (4); Servul, berač ☾ ob 20.36
24. Sobota	bd Sveti večer; Adam in Eva; Hermina (Irma), dev.; Adela, op.
25. Nedelja	BOŽIČ, GOSPODOVO ROJSTVO (1) Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1,1-18)
26. Ponedeljek	ŠTEFAN, prvi muč. (2); Dan samostojnosti
27. Torek	Janez Evangelist, ap. (2); Fabiola, spok.
28. Sreda	Nedolžni otroci, muč. (2); Gašper, mis.
29. Četrtek	bd Tomaž Becket, šk., muč. (4); David, kralj
30. Petek	SV. DRUŽINA (2); Feliks, pap.; Evgen, šk.; Perpetuus, šk.; Sabin, sp., muč.
31. Sobota	bd Silvester, pap. (4); Melanija, op. ● ob 04.12

obrezujemo, pospravljamo vrt

*

pospravljamo vrt, sejemo krešo za solato in žito za jaslíce

*

*

*

*

sejemo krešo za solato in žito za jaslíce

sejemo krešo za solato in žito za jaslíce

načrtujemo vrt za naslednje leto, zaščitimo drevje pred divjadjo

pregledujemo shrambe in lončnice

*

*

*

pregledujemo shrambe in lončnice

pregledujemo shrambe in lončnice

pregledujemo shrambe in lončnice

obrezujemo, zalivamo

obrezujemo, zalivamo

*

*

*

*

pregledujemo shrambe in lončnice, načrtujemo vrt

pregledujemo shrambe in lončnice

zalivamo

zalivamo

*

*

zalivamo, gnojimo

zalivamo, gnojimo

pregledujemo shrambe in lončnice

pregledujemo shrambe in lončnice

gnojimo

*

Januar	01.	08.	15.	22.	29.
Vzhod Sonca	07h 44	07h 43	07h 40	07h 35	07h 28
Zahod Sonca	16h 27	16h 34	16h 43	16h 53	17h 03
Dolžina dneva	08h 43	08h 51	09h 03	09h 17	09h 35

Do konca meseca se dan podaljša za 58 minut.
 Sonce vstopi v ozvezdje Vodnarja 20. januarja ob 00. uri 21 m.
 Lunine mene: zadnji krajec 3. ob 18h 46, mlaj 10. ob 13h 03,
 prvi krajec 17. ob 07h 57, ščip 25. ob 11h 32.

Februar	05.	12.	19.	26.
Vzhod Sonca	07h 20	07h 09	06h 58	06h 46
Zahod Sonca	17h 13	17h 24	17h 34	17h 44
Dolžina dneva	09h 54	10h 14	10h 36	10h 58

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 24 minut.
 Sonce vstopi v ozvezdje Rib 18. februarja ob 14. uri 31 m.
 Lunine mene: zadnji krajec 2. ob 08h 27, mlaj 8. ob 23h 28,
 prvi krajec 16. ob 01h 16, ščip 24. ob 05h 54.

Marec	05.	12.	19.	26.
Vzhod Sonca	06h 33	06h 20	06h 07	05h 54
Zahod Sonca	17h 54	18h 04	18h 13	18h 22
Dolžina dneva	11h 21	11h 43	12h 06	12h 29

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 41 minut.
 Sonce vstopi v ozvezdje Ovna 20. marca ob 13. uri 33m. Začetek pomladi.
 Lunine mene: zadnji krajec 03. ob 18h 36, mlaj 10. ob 10h 10,
 prvi krajec 17. ob 20h 19, ščip 25. ob 21.58.

April	02.	09.	16.	23.	30.
Vzhod Sonca	06h 40	06h 27	06h 14	06h 02	05h 50
Zahod Sonca	19h 32	19h 41	19h 50	20h 00	20h 09
Dolžina dneva	12h 51	13h 14	13h 36	13h 58	14h 18

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 33 minut.
 Sonce vstopi v ozvezdje Bika 19. aprila ob 01. uri 37 m.
 Lunine mene: zadnji krajec 2. ob 02h 50, mlaj 8. ob 22h 32,
 prvi krajec 16. ob 16.37, ščip 24. ob 12h 06.

Maj	07.	14.	21.	28.
Vzhod Sonca	05.40	05h 31	05h 23	05h 17
Zahod Sonca	20h 18	20h 27	20h 35	20h 42
Dolžina dneva	14h 38	14h 56	15h 12	15h 25

Do konca meseca se dan podaljša za 1 uro in 12 minut.
 Sonce vstopi v ozvezdje Dvojčkov 21. maja ob 00. uri 47 m.
 Lunine mene: zadnji krajec 1. ob 08h 24, mlaj 8. ob 10h 45,
 prvi krajec 16. ob 10h 56, ščip 23. ob 22h 18, zadnji krajec 30. ob 13h 47.

Junij	04.	11.	18.	25.
Vzhod Sonca	05h 13	05h 11	05h 10	05h 12
Zahod Sonca	20h 48	20h 53	20h 56	20h 57
Dolžina dneva	15h 35	15h 42	15h 46	15h 45

Do 18. se dan podaljša za 16 minut, od 24. do konca meseca pa skrajša za 3 minute.
 Sonce vstopi v ozvezdje Raka 21. junija ob 08. uri 46 m. Začetek poletja.
 Lunine mene: mlaj 6. ob 23h 55, prvi krajec 15. ob 03h 22,
 ščip 22. ob 06h 14, zadnji krajec 28. ob 20h 23.

Julij	02.	09.	16.	23.	30.
Vzhod Sonca	05h 15	05h 20	05h 26	05h 34	05h 42
Zahod Sonca	20h 56	20h 54	20h 49	20h 43	20h 34
Dolžina dneva	15h 41	15h 34	15h 23	15h 09	14h 53

Do konca meseca se dan skrajša za 50 minut.

Sonce vstopi v ozvezdje Leva 22. julija ob 19. uri 40 m.

Lunine mene: mlaj 6. ob 14h 02, prvi krajec 14. ob 17h 20, ščip 21. ob 13h 00, zadnji krajec 28. ob 05h 19.

Avgust	06.	13.	20.	27.	
Vzhod Sonca	05h 50	05h 59	06h 08	06h 16	
Zahod Sonca	20h 25	20h 14	20h 02	19h 50	
Dolžina dneva	14h 35	14h 15	13h 55	13h 33	

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro in 29 minut.

Sonce vstopi v ozvezdje Device 23. avgusta ob 02. uri 44 m.

Lunine mene: mlaj 5. ob 05h 05, prvi krajec 13. ob 04h 38, ščip 19. ob 19h 53, zadnji krajec 26. ob 17h 18.

September	03.	10.	17.	24.	
Vzhod Sonca	06h 25	06h 34	06h 43	06h 51	
Zahod Sonca	19h 36	19h 23	19h 09	18h 56	
Dolžina dneva	13h 11	12h 49	12h 27	12h 04	

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro in 36 minut.

Sonce stopi v ozvezdje Tehtnice 23. septembra ob 00 uri in 22 m. Začetek jeseni

Lunine mene: mlaj 03. ob 20h 45, prvi krajec 11. ob 13h 37, ščip 18. ob 04h 01, zadnji krajec 25. ob 08h 41.

Oktober	01.	08.	15.	22.	29.
Vzhod Sonca	07h 00	07h 09	07h 18	07h 28	07h 38
Zahod Sonca	18h 42	18h 29	18h 16	18h 04	17h 52
Dolžina dneva	11h 42	11h 20	10h 58	10h 36	10h 14

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro 37 minut.

Sonce stopi v ozvezdje Škorpiona 23. oktobra ob 09. uri 41 m.

Lunine mene: mlaj 03. ob 12h 28, prvi krajec 10. ob 21h 01, ščip 17. ob 14h 14, zadnji krajec 25. ob 03h 17.

November	05.	12.	19.	26.	
Vzhod Sonca	06h 48	06h 58	07h 08	07h 17	
Zahod Sonca	16h 42	16h 33	16h 26	16h 21	
Dolžina dneva	09h 54	09h 35	09h 18	09h 03	

Do konca meseca se dan skrajša za 1 uro in 13. minut.

Sonce stopi v ozvezdje Strelca 22. novembra ob 06. uri 14 m.

Lunine mene: mlaj 02. ob 02h 24, prvi krajec 09. ob 02h 57, ščip 16. ob 01h 57, zadnji krajec 23. ob 23h 11.

December	03.	10.	17.	24.	31.
Vzhod Sonca	07h 26	07h 33	07h 39	07h 43	07h 44
Zahod Sonca	16h 17	16h 16	16h 17	16h 20	16h 26
Dolžina dneva	08h 51	08h 43	08h 38	08h 38	08h 41

Do 17. se dan skrajša za 28 minut, od 26. do konca meseca pa podaljša za 3 minute.

Sonce stopi v ozvezdje Kozoroga 21. dec. ob 19. uri 34 m. Začetek zime.

Lunine mene: mlaj 01. ob 16h 01, prvi krajec 08. ob 10h 36, ščip 15. ob 17h 15, zadnji krajec 23. ob 20h 36, mlaj 31. ob 04h 12.

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2006

Januar

- 1 **Ne Novo leto**
- 2 Po Bazilij
- 3 To Genoveja
- 4 Sr Angela
- 5 Če Simon, Milena
- 6 **Pe Gospodovo razglasenje**
- 7 So Rajmond
- 8 **Ne Jezusov krst, Severin**
- 9 Po Iulijan
- 10 To Viljem, Aldo
- 11 Sr Pavlin Ogijej
- 12 Če Aclred
- 13 Pe Hilarij
- 14 So Feliks
- 15 **Ne 2. navadna, Pavel pusi.**
- 16 Po Marcel
- 17 To Anton
- 18 Sr Suzana
- 19 Če Kunut
- 20 Pe Bošijan
- 21 So Neža
- 22 **Ne 3. navadna, Vincencij**
- 23 Po Ildefonz
- 24 To Francisek Sal.
- 25 Sr Sreob. an. Pavla
- 26 Če Timotej, Tit
- 27 Pe Angela
- 28 So Tomaz
- 29 **Ne 4. navadna, Valerij**
- 30 Po Martina
- 31 To Janez Bosko

Februar

- 1 Sr Brigita
- 2 Če Svečina
- 3 Po Blaž
- 4 So Gilbert
- 5 **Ne 1. navadna, Agata**
- 6 Po Pavel
- 7 To Rikard
- 8 **Sr Hieronim, Pres. d.**
- 9 Če Apolonia
- 10 Pe Štefanka
- 11 So Marija
- 12 **Ne 6. navadna, Evulija**
- 13 Po Katarina
- 14 To Valentin
- 15 Sr Jordan
- 16 Če Julijana
- 17 Pe Silvij
- 18 So Simeon
- 19 **Ne 7. navadna, Konrad**
- 20 Po Sabot
- 21 To Peter Damiani
- 22 Sr Marija
- 23 Če Polikarp
- 24 Pe Marija
- 25 So Vaburga
- 26 **Ne 8. navadna, Marilida**
- 27 Po Gabriel ZMB
- 28 To Obodit, Pust

Marec

- 1 Sr ++ Pepelnica, Albin
- 2 Če Neža
- 3 Po + Kunigunda
- 4 So Kazimir
- 5 **Ne 1. postna, Hadrijan**
- 6 Po Fridolin
- 7 To Perpetua
- 8 Sr Janez
- 9 Če Franciška
- 10 Pe + 40 mučencev
- 11 So Seftonij
- 12 **Ne 2. postna, Gregor**
- 13 Po Kristina
- 14 To Matilda
- 15 Sr Klemen Dvo'ak
- 16 Če Tacijan
- 17 Pe + Parik
- 18 So Cini
- 19 **Ne 3. postna, Jožef**
- 20 Po Klavdija
- 21 To Justinijan
- 22 Sr Lea
- 23 Če Turbijo
- 24 Pe + Dionizij
- 25 So Marija
- 26 **Ne 4. postna, Evgenija**
- 27 Po Rupert
- 28 To Bojan
- 29 Sr Bertold
- 30 Če Anadej
- 31 Pe + Modest

April

- 1 So Hugo
- 2 **Ne 5. postna, Francisek P.**
- 3 Po Irena
- 4 To Izidor
- 5 Sr Vincenc Ferrer
- 6 Če Incej
- 7 Pe + Albert, Janez de la Salle
- 8 So Valter
- 9 **Ne Cvetna, Ezebijel**
- 10 Po Engelbert
- 11 To Stanislav
- 12 Sr Lazar, Julij
- 13 Če vel. čet., Martin
- 14 Pe ++ vel. pet., Ljubina
- 15 So vel. sob., Anastazija
- 16 **Ne VELIKA NOC**
- 17 **Po velikon., pon., Rudolf**
- 18 To Apolonij
- 19 Sr Leon
- 20 Če Hilda
- 21 Pe Anzelim
- 22 So Leonid
- 23 **Ne 2. velikonostna, Jurij**
- 24 Po Fidel
- 25 To Marko
- 26 Sr Pashazij
- 27 Če Cita
- 28 Pe Peter Chanel
- 29 So Katarina S.
- 30 **Ne 3. velikonostna, Pij V.**

Maj

- 1 **Po Jožef delavec**
- 2 **To Ananij**
- 3 Sr Filip, Jakob
- 4 Če Florijan
- 5 Pe Gotard
- 6 So Dominik
- 7 **Ne 4. velikonostna, Gizela**
- 8 Po Viktor
- 9 To Pabonij
- 10 Sr Antonin
- 11 Če Ziga
- 12 Pe Leopold, Pankracij
- 13 So Servacij
- 14 **Ne 5. velikonostna, Bonifacij**
- 15 Po Zofija
- 16 To Janez Nepomuk
- 17 Sr Joit
- 18 Če Janez I.
- 19 Pe Peter Cestlin
- 20 So Bernardin
- 21 **Ne 6. velikonostna, Tenbald**
- 22 Po Ronata
- 23 To Leon
- 24 Sr Marija
- 25 Če Vrebohod, Beda Č.
- 26 Pe Filip Neri
- 27 So Avgustin
- 28 **Ne 7. velikonostna, German**
- 29 Po Maksim
- 30 To Kancijan
- 31 Sr Marjano obiskanje

Junij

- 1 Če Justin
- 2 Po Marcelin
- 3 So Karel
- 4 **Ne Bliskosti**
- 5 Po Svetko, Igor
- 6 To Norbert
- 7 Sr Robert
- 8 Če Medard
- 9 Pe Primož, Felician
- 10 So Bogumil
- 11 **Ne Sveta Trojica, Barnaba**
- 12 Po Eskil
- 13 To Anton
- 14 Sr Valerij
- 15 **Če Sv. Resaje Telo, Vid**
- 16 Pe Francisek Regis
- 17 So Gregor Barbarigo
- 18 **Ne 11. navadna, Marcel**
- 19 Po Romuald
- 20 To Silvenj
- 21 Sr Alojzij
- 22 Če Pavlin
- 23 Pe Agripina
- 24 So Janez Krstnik
- 25 **Ne 12. navadna, Viljem, Dne drz.**
- 26 Po Viglij
- 27 To Ema, Ladislav
- 28 Sr Irenej
- 29 **Če Peter in Pavel**
- 30 Pe Prvi muč. Rim. C.

MALI KALENDARIJ ZA LETO 2006

Julij

- 1 So *Estra*
- 2 **Ne 13. navadna, Oton**
- 3 Po Tomž
- 4 To Uth (Ulrik)
- 5 Sr Uth, Metod
- 6 Ča Marija Goretti
- 7 Pe Vilbald
- 8 So Kiljan
- 9 **Ne 14. navadna, Veronika**
- 10 Po Anulija
- 11 To Beavdikt, Olga
- 12 Sr Mohor, Fortunat
- 13 Ča Henrik
- 14 Pe Kamil
- 15 So Bonaventura
- 16 **Ne 15. navadna, Karmel, MB**
- 17 Po Aleš
- 18 To Fridrik
- 19 Sr Arsen
- 20 Ča Marijeta
- 21 Pe Lovrenc
- 22 So Marija Magdalena
- 23 **Ne 16. navadna, Brigida**
- 24 Po Krištof
- 25 To Jakob starejši
- 26 Sr Ana, Joahim
- 27 Ča Gorazd, Kliment
- 28 Pe Viktor
- 29 So Marta
- 30 **Ne 17. navadna, Peter Krizolog**
- 31 Po Ignacij

August

- 1 To Alfroz Ljetrovž
- 2 Sr Evžeržij - porciunkula
- 3 Ča Lidija
- 4 Po Janez Vianey
- 5 So Marija Srečna
- 6 **Ne 18. navadna, Jezusova sprema.**
- 7 Po Kapejan
- 8 So Kiljan
- 9 To Dominik
- 10 Ča Jarošlav
- 11 Pe Klara
- 12 So Evplij
- 13 **Ne 19. navadna, Poncejan, Hipolit**
- 14 Po Maksimilijan Kolbe
- 15 Pe Marijuno vrbol.
- 16 So Rok
- 17 Ča Hipacij
- 18 Pe Helena
- 19 So Janez Eudes
- 20 **Ne 20. navadna, Bernard**
- 21 Po Pij X.
- 22 To Marija Kraljica
- 23 Sr Roza iz Lime
- 24 Ča Jenej
- 25 Pe Lovvik
- 26 So Ivona
- 27 **Ne 21. navadna, Monika**
- 28 Po Avgustin
- 29 To Macenito Jan. Krst.
- 30 Sr Feliks
- 31 Ča Rajmund

September

- 1 Pe Egdij
- 2 So Maksima
- 3 **Ne 22. navadna, Gregor Vd.**
- 4 Po Rozalija
- 5 To Viktorin, Rozvita
- 6 Sr Petronij
- 7 Ča Marko Križevčan
- 8 Pe Marijuno rojstvo
- 9 So Peter Klaver
- 10 **Ne 23. navadna, Nikolaj Tolstinski**
- 11 Po Prot, Hipacij
- 12 To Innocenc
- 13 Sr Jezuz Zlatoust
- 14 Ča Povisjanje sv. Križa
- 15 Pe Zalusina MB
- 16 So Korošij
- 17 **Ne 24. navadna, Robert Belarmin**
- 18 Po Jožef Kapertin
- 19 To Januarij
- 20 Sr Evstahij
- 21 Ča Matej
- 22 Pe Tomaz Vilanovski
- 23 So Patemij
- 24 **Ne 25. navadna, Anton, M. Slomček**
- 25 Po Avgrelja
- 26 To Korna, Damjan
- 27 Sr Vincencij
- 28 Ča Venceslav
- 29 Pe Mihael, Gabrijel, Rafael
- 30 So Hieronim

Oktober

- 1 **Ne 26. navadna, Terezija Dž**
- 2 Po Angeli varuhi
- 3 To Ewald, Zarko
- 4 Sr Frančišek Asiški
- 5 Ča Marcelin
- 6 Pe Bruno
- 7 So Marija
- 8 **Ne 27. navadna, Demetrij**
- 9 Po Dionizij
- 10 To Florencij
- 11 Sr Emilijan
- 12 Ča Maksimilijan Celjski
- 13 Pe Edvard
- 14 So Kalist I.
- 15 **Ne 28. navadna, Terezija Jezusova**
- 16 Po Hedvika
- 17 To Ignacij Antiohijski
- 18 Sr Luka
- 19 Ča Pavel od Križa
- 20 Po Irene
- 21 So Ursula
- 22 **Ne 29. navadna, Marija Saloma**
- 23 Po Janez Kapistran
- 24 To Anton Klaret
- 25 Sr Križant
- 26 Ča Lucijan
- 27 Pe Vincenc, Sabina
- 28 So Simon, Juda
- 29 **Ne 30. navadna, Narcis**
- 30 Po Marcel
- 31 To Bolfenk

November

- 1 **Sr vsi sveti**
- 2 Ča Spontin vernih rajnih
- 3 Pe Viktorin Puški
- 4 So Karel Boromejski
- 5 **Ne 31. navadna, Zaharija, Elizabeta**
- 6 Po Lenart
- 7 To Engelbert, Ernest
- 8 Sr Bogomir
- 9 Ča Božidar
- 10 Pe Leon Veliki
- 11 So Martin
- 12 **Ne 32. navadna, Jozefat**
- 13 Po Stanislav Kostka
- 14 To Nikolaj Tavlič
- 15 Sr Albert
- 16 Ča Jedit
- 17 To Elizabeta
- 18 So Roman
- 19 **Ne 33. navadna, Narcej**
- 20 Po Edmund
- 21 To Cecilija
- 22 Sr Klemen
- 23 Ča Križigon
- 24 Pe Katarina Aleksandrijska
- 25 So Katarina
- 26 **Ne 34. navadna, Krištof Krnji ves.**
- 27 Po Virgil
- 28 Sr Berta
- 29 To Saturnin
- 30 Ča Andrej

December

- 1 Pe Elijež
- 2 So Bitijana
- 3 **Ne 1. adventna, Frančišek Ksaver**
- 4 Po Barbara
- 5 To Saba (Savo)
- 6 Sr Miklavž
- 7 Ča Ambrož
- 8 **Pe Brezmedžna**
- 9 So Valerija
- 10 **Ne 2. adventna, Melkijad**
- 11 Po Damaz
- 12 To Ivona
- 13 Sr Lucija
- 14 Ča Janez od Križa
- 15 Pe Kristina
- 16 So Albina
- 17 **Ne 3. adventna, Lazar**
- 18 Po Teodim
- 19 To Urban, Favsta
- 20 Sr Evgen
- 21 Ča Peter Kanizij
- 22 Pe Frančiška Cabrini
- 23 So Janez Kancij
- 24 **Ne 4. adventna, Adam, Eva**
- 25 **Ne 5. adventna, Božič**
- 26 **To Stefan, Dan sam.**
- 27 Sr Janez Evangelist
- 28 Ča Nočdini otroci
- 29 Pe Tomaz Becker
- 30 So Rajner
- 31 **Ne Silvester**

Sončevi in lunini mrki v letu 2005

V letu 2005 je pri nas viden le delni Sončev mrk.

3. oktobra je kolobarjasti Sončev mrk.

Kot delni mrk je viden iz Evrope, Afrike in zahodnega dela Azije ter Indije. Iz naših krajev bomo torej lahko opazovali delno zakrito Sonce. Kot kolobarjasti pa je mrk viden v ozkem pasu, ki teče od Portugalske in Španije, prek Libije, Sudana do Kenije. Pri nas se mrk začne ob 9. uri in 48 minut, sredina mrka je ob 11. uri in 13 minut, konec pa ob 12. uri in 37 minut. Delni Sončev mrk je zagotovo zanimiv dogodek, vendar morajo opazovalci spoštovati pravila varnega opazovanja. V Sonce ne smemo nikoli gledati z nezavarovanimi očmi ali skozi doma narejene filtre (nad svečo počrnjena stekla in podobno). Mrk lahko opazujemo le s posebnimi očali s folijo mylar ali varilskimi stekli. Pogled v Sonce skozi nezaščiten daljnogled nas v trenutku oslepi ali povzroči nepopravljive poškodbe!

V letu 2005 pa je še en polsenčni in en delni Lunin mrk ter hibridni Sončev mrk. Iz naših krajev niso vidni.

8. aprila je hibridni Sončev mrk, ki je viden iz Nove Zelandije, južnega dela Pacifika in dela Severne ter Južne Amerike.

24. aprila je polsenčni Lunin mrk, ki je viden iz vzhodnega dela Azije, Avstralije, Severne in Južne Amerike.

17. oktobra je delni Lunin mrk, ki je viden iz Azije, Avstralije, Pacifika in Severne Amerike.

METEORSKI ROJI V LETU 2005

Vsako jasno noč lahko občasno na nebu vidimo utrinke ali meteorje. To so drobena prašna zrnca, ki med letom po Osončju zaidejo v Zemljino atmosfero. Ob trenju z zrakom se segrejejo in izparijo. Tej svetli sledi, ki jo puščajo za seboj, pravimo meteor. Ponavadi lahko vidimo 5 meteorjev na uro. Ob določenih datumih v letu pa Zemlja prečka gostejše predele prašnih delcev, ki so jih za sabo pustili kometi. Takrat se število meteorjev močno poveča. Pravimo, da je aktiven meteorski roj. Vsi meteorji istega roja priletijo iz določenega predele neba, ki mu rečemo radiant.

4. januarja je maksimum aktivnosti meteorskega roja Kvadrantidov z radiantom v ozvezdju Volarja. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

5. maja je maksimum aktivnosti meteorskega roja Eta Aquaridov z radiantom v ozvezdju Vodnarja. Ob maksimumu je v povprečju 60 utrinkov na uro.

12. avgusta je maksimum aktivnosti meteorskega roja Perzeidov z radiantom v ozvezdju Perzeja. Ob maksimumu je v povprečju 100 utrinkov na uro.

17. novembra je maksimum aktivnosti meteorskega roja Leonidov z radiantom v ozvezdju Leva. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

13. decembra je maksimum aktivnosti meteorskega roja Geminidov z radiantom v ozvezdju Dvojčka. Ob maksimumu je v povprečju 120 utrinkov na uro.

Vidnost planetov v letu 2005

MERKUR

Merkur je Soncu najbližji planet in je v povprečju od njega oddaljen le 57,9 milijona kilometrov. Obhod okoli Sonca zaključí v 88 dneh. Okoli svoje osi se zavrti v 58,7 dneva, kar pomeni, da je dan na Merkurju dolg kar dve tretjini njegovega leta. Po svoji velikosti in masi je Merkur bolj podoben Luni kot Zemlji. Njegov premer je le 4880 kilometrov. Ubežna hitrost z njegovega površja je 4,3 kilometra na sekundo in je torej premajhen, da bi mogel obdržati omembe vredno atmosfero. Okoli Merkurja ne kroži nobena luna.

Opazovanje

Ker je Merkur bližje Soncu kot Zemlja, je na našem nebu vedno navidezno zelo blizu Sonca. Občasno ga lahko vidimo s prostimi očmi, vendar ga veliko težje opazimo kot ostale planete. Največji navidezni odkik od Sonca, ki ga lahko doseže, je 27,7 stopinje, zato planeta nikoli ne moremo videti sredi noči. Opazujemo ga lahko zjutraj nad vzhodnim obzorjem, ko vzhaja pred Soncem ali zvečer nad zahodnim obzorjem, ko zahaja za njim.

Vidnost Merkurja v letu 2005

V letu 2005 bomo lahko Merkur opazovali zjutraj (pred vzhodom Sonca) nad vzhodnim obzorjem v dneh okoli 26. aprila, 24. avgusta in 12. decembra.

Zvečer (po zahodu Sonca) bomo lahko planet opazovali nad zahodnim obzorjem v dneh okoli 12. marca, 9. julija in 3. novembra.

VENERA

Venera je drugi planet v našem Osončju. Od Sonca je povprečno oddaljena 108,2 milijona kilometrov, za pot okoli njega pa potrebuje 224,7 dneva. Planet se zelo počasi vrti okoli svoje osi. Za en obrat potrebuje kar 243 dni, kar pomeni, da je Venerin dan celo nekoliko daljši od njenega leta. Venera je po masi in velikosti na moč podobna Zemlji. Njena masa znaša približno štiri petine mase Zemlje, njen premer pa je le malo manjši od Zemljinega – 12.100 kilometrov. Planet obdaja gosta in nepredirna atmosfera. Venera nima svojega naravnega satelita.

Opazovanje

Tudi Venera je bližje Soncu kot Zemlja, zato jo lahko opazujemo le zjutraj ali zvečer. Ko vzhaja pred Soncem, jo najdemo nad vzhodnim obzorjem jutranjega neba. Takrat jo imenujemo Danica. Kadar pa zahaja za Soncem, jo lahko vidimo nad zahodnim večernim obzorjem, in ji rečemo Večernica. Venera nam podobno kot Luna kaže mene od kraja do polne Venere. Na nebu je prav gotovo ne moremo zgrešiti, saj je za Luno in Soncem najsvetlejše nebesno telo.

Vidnost Venere v letu 2005

Venera je v začetku leta vidna na jutranjem nebu, kjer sije kot Danica, vendar se že sredi januarja skriva v jutranji zarji. 31. marca je v konjunkciji s Soncem. Izza Sonca se ponovno pojavi maja, ko jo lahko opazimo na večernem nebu kmalu po zahodu Sonca. Ne moremo je spregledati, saj je najsvetlejša »zvezda« na zahodnem delu neba. Kot Večernica sije do konca leta.

MARS

Mars je četrti planet po vrsti. Njegova povprečna oddaljenost od Sonca je 228 milijonov kilometrov, obkroži pa ga v 687 dneh, kar je le malo manj od dveh zemeljskih let. Mars se okoli svoje osi zavrti v približno enakem času kot Zemlja – njegov dan traja 24 ur in 37 minut. Skoraj za polovico je manjši od Zemlje, njegov premer je 6790 kilometrov. Ubežna hitrost na njem je nizka in zaradi tega ima planet redko atmosfero, sestavljeno v glavnem iz ogljikovega dioksida. Mars obkrožata dva majhna satelita, Fobos in Deimos.

Opazovanje

Mars je v ugodni legi za opazovanje približno vsaki dve leti. Na nebu sveti s svojo značilno rdečeoranžno barvo, ki so jo že stari narodi povezovali s krvjo, planet sam pa z bogom vojne. S srednjevelikim amaterskim teleskopom lahko na Marsu vidimo nekaj značilnih površinskih tvorb: severno in južno polarno kapico ter velika temnejša in svetlejša oranžna področja, ki se z Marsovimi letnimi časi spreminjajo.

Vidnost Marsa v letu 2005

Mars je v začetku leta viden v jutranjih urah nad vzhodnim obzorjem. Spoznamo ga po značilni rdečeoranžni barvi. Januarja ga najdemo v ozvezdju Kačenosca, v začetku februarja pa se preseli v ozvezdje Strelca, kjer ostane do srede marca. Vzhaja vedno bolj zgodaj in je sredi leta že viden vso drugo polovico noči. Iz Strelca ga vodi pot čez Kozoroga (aprila), od tu pa v ozvezdje Vodnarja. Sredi leta ga najdemo v Ribah, avgusta je v Ovnu, septembra in oktobra pa se giblje na meji med Ovnom in Bikom. 7. novembra je v opoziciji

s Soncem, viden vso noč in torej v najugodnejši legi za opazovanje. V teh dneh je ponovno v ozvezdju Ovna, kjer ostane do konca leta.

JUPITER

Jupiter je peti po vrsti in največji planet v našem Osončju. Njegova masa je večja kot masa vseh ostalih planetov skupaj. Je velikanska kroglja, v katero bi stlačili kar 1330 Zemelj! Od Sonca je povprečno oddaljen 778,3 milijona kilometrov, za en obhod okoli njega pa potrebuje 11,86 leta. Dan na Jupitru traja le 9,8 ure. Ker se planet izredno hitro vrti okoli svoje osi in ker ima majhno povprečno gostoto, je močno sploščen. Premer Jupitra vzdolž ekvatorja je 143.000 kilometrov, premer čez pola pa le 134.000 kilometrov. Danes poznamo že 61 Jupitrovih satelitov, od katerih so štirje (Jo, Evropa, Ganimed in Kalisto) vidni že z manjšimi amaterskimi teleskopi.

Opazovanje

Jupiter je več mesecev v letu v ugodni legi za opazovanje. Na nočnem nebu je zelo svetlo nebesno telo; po siju ga prekaša le Venera in občasno Mars. Z amaterskimi teleskopi vidimo Jupitra kot rumeno ploščico, ki jo prepredajo temnejši pasovi. V manjših teleskopih opazimo dva izrazita pasova, po enega na vsaki strani planetovega ekvatorja. Z boljšimi teleskopi vidimo več pasov, opazimo pa lahko tudi druge atmosferske tvorbe, ki se stalno spreminjajo, saj ima planet zelo razgibano in nemirno atmosfero.

Vidnost Jupitra v letu 2005

Jupiter je v začetku leta že v ugodni legi za opazovanje. Najdemo ga v ozvezdju Devica, kjer se zadržuje vse do konca novembra, ko prestopi v ozvezdje Tehtnice in tu ostane do konca leta. 4. aprila je Jupiter v opoziciji s Soncem. Takrat je najbližje Zemlji, viden je vso noč in je v najugodnejši legi za opazovanje. Po tem datumu z vsakim dnem zahaja vedno prej in je julija viden le še prvo polovico noči. Septembra in oktobra je večerni planet in zahaja kmalu za Soncem. 23. oktobra je v konjunkciji s Soncem in nekaj časa ni viden. Konec novembra se pojavi na vzhodnem jutranjem nebu kot jutranji planet.

SATURN

Saturn je šesti po vrsti in drugi največji planet v našem Osončju. Vanj bi lahko stlačili 744 Zemelj. Od Sonca je povprečno oddaljen 1,427 milijarde kilometrov, obkroži pa ga v 29,46 leta. Tudi Saturn je plinasti velikan, ki se hitro vrti okoli svoje osi. Za en zasuk potrebuje le 10 ur in 12 minut. Zaradi tega in zaradi majhne povprečne gostote je močno sploščen. Njegov ekvatorski premer je 120.700 kilometrov, premer čez pola pa je znatno manjši – 108.000

kilometrov. Saturn je najbolj znan po čudovitih kolobarjih, ki ga obdajajo. Trenutno je znanih 31 satelitov, ki krožijo okoli njega. Največji med njimi je Titan.

Opazovanje

Saturn je vsako leto nekaj mesecev v ugodni legi za opazovanje. Že manjši teleskop pokaže enega najlepših prizorov, kar jih ponuja nebo – planet je obdan z velikim in svetlim kolobarjem. Saturna vidimo kot rumenkasto ploščico, ki je preprejena z vzporednimi temnejšimi pasovi. Le redko lahko opazimo še druge atmosferske tvorbe, saj je planet manjši in mnogo bolj oddaljen od nas kot Jupiter.

Vidnost Saturna v letu 2005

Saturn je v začetku leta v najugodnejši legi za opazovanje, saj je 14. januarja v opoziciji s Soncem. Nahaja se v ozvezdju Dvojčkov, kjer ostane vso prvo polovico leta, nato pa se preseli v ozvezdje Raka, kjer ostane do konca leta. Februarja in marca je še v ugodni legi za opazovanje, aprila in maja je le še večerni planet, junija se že skriva v večerni zarji, julija pa ni viden, saj je 24. julija v konjunkciji s Soncem. Septembra se pojavi na jutranjem nebu, ko vzhaja pred Soncem, vendar ni v primerni legi za opazovanje, saj je predaleč od Zemlje. Novembra je že v ugodnejši legi, decembra pa je praktično viden vso noč, saj se že bliža novi opoziciji.

URAN

Uran je sedmi planet po vrsti in prvi, ki smo ga odkrili v modernih časih. Je na meji vidljivosti s prostimi očmi, zato ga stari narodi niso poznali. Leta 1781 ga je s teleskopom povsem po naključju odkril William Herschel, ko je risal zvezdno karto. Tudi Uran sodi med plinaste planete velikane, čeprav je mnogo manjši od Jupitra in Saturna. Njegov ekvatorski premer je 51.800 kilometrov, premer čez pola pa 49.000 kilometrov. Od Sonca je povprečno oddaljen 2,87 milijarde kilometrov, za pot okoli njega pa potrebuje kar 84 let. Dan na Uranu traja 18 ur. Danes je znanih 21 Uranovih lun.

Opazovanje

Uran je na meji vidnosti s prostimi očmi, lahko pa ga vidimo že v manjših teleskopih. Vendar pa je zaradi velike oddaljenosti njegov navidezni premer zelo majhen. Zato je v amaterskih teleskopih videti kot majhna zelenkasta ploščica, na njem pa ne moremo videti nobenih atmosferskih podrobnosti.

Vidnost Urana v letu 2005

Na začetku leta je Uran večerni planet in se navidezno vse bolj približuje Soncu. 25. februarja je v konjunkciji s Soncem in nekaj časa ni viden. Konec

marca ga že lahko opazimo na jutranjem nebu, nato pa vzhaja vedno prej in pride 1. septembra v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje; viden je vso noč. Proti koncu leta je Uran ponovno večerni planet, ki se že izgublja v večerni zarji. Vse leto se zadržuje v ozvezdju Vodnarja.

NEPTUN

Neptun je osmi planet po vrsti. Astronomi so ga odkrili leta 1846. Na moč je podoben Uranu in tudi njega uvrščamo med plinaste planete velikane. Njegov ekvatorski premer je 49.500 kilometrov, premer čez pola pa je 47.400 kilometrov. Od Sonca je povprečno oddaljen kar 4,5 milijarde kilometrov, za en obhod pa potrebuje kar 164,8 leta. Okoli svoje osi se zavrti v 19,2 ure. Danes je znanih 11 Neptunovih satelitov. Največji med njimi je Triton, ki je večji od naše Lune.

Opazovanje

Neptun je tudi v največjih amaterskih teleskopih komaj kaj večji od zvezd. Vidimo ga kot majhno, enakomerno modrikasto ploščico, na njegovi površini pa ne moremo videti prav nobenih podrobnosti.

Vidnost Neptuna v letu 2005

Neptun se vse leto zadržuje v ozvezdju Kozoroga. Na začetku leta ni viden, saj je 4. februarja v konjunkciji s Soncem. Konec marca ga že lahko opazimo na jutranjem nebu, nato pa vzhaja vedno prej in pride 9. avgusta v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje; viden je vso noč. Proti koncu leta je Neptun večerni planet, ki se že izgublja v večerni zarji.

PLUTON

Pluton je deveti in najmanjši planet v našem Osončju. Manjši je celo od naše Lune. Odkrili so ga šele leta 1930. Od Sonca je povprečno oddaljen 5,9 milijarde kilometrov, obkroži pa ga v 247,7 leta. Okoli svoje osi se zavrti v 6,4 dneva. Pluton je majhen, kamnit planet. Njegov premer ocenjujejo na 2350 kilometrov. Planet obkroža satelit Haron, ki je le polovico manjši od Plutona.

Opazovanje

Pluton je tako majhen in tako oddaljen od Sonca, da ga tudi v največjih teleskopih ne moremo ločiti od zvezd. Da gre za planet in ne za zvezdo lahko ugotovimo le po njegovem lastnem gibanju pred nepremičnim ozadjem zvezd. Na ta način so ga tudi odkrili.

Vidnost Plutona v letu 2005

Pluton se vse leto zadržuje v ozvezdju Kače, tik ob meji z ozvezdjem Kačenosca. Na začetku leta ga lahko opazujemo na jutranjem nebu. Nato vzhaja

vedno prej in pride 14. junija v opozicijo s Soncem. Tedaj je v najugodnejši legi za opazovanje, viden je vso noč. Proti koncu leta Pluton ni več viden, saj je 16. decembra v konjunkciji s Soncem.

SONCE VSTOPI V OZVEZDJE

Vodnarja	20. januarja ob 00. uri 21 m.
Ribi	08. februarja ob 14. uri 31 m.
Ovna	20. marca ob 13. uri 33 m. Pomladno enakonočje.
Bika	19. aprila ob 01. uri 37 m.
Dvojčka	21. maja ob 00. uri 47 m.
Raka	21. junija ob 08. uri 46 m. Rakov povratnik.
Leva	22. julija ob 19. uri 40 m.
Devico	23. avgusta ob 02. uri 44 m.
Tehtnico	23. septembra ob 00. uri 22 m. Jesensko enakonočje.
Škorpiona	23. oktobra ob 09. uri 41 m.
Strelca	22. novembra ob 06. uri 14 m.
Kozoroga	21. decembra ob 19. uri 34 m. Kozorogov obratnik.

Prazniki v letu 2005

VERSKI PRAZNIKI

Zapovedani katoliški prazniki:

Poleg nedelj so v letu 2005 zapovedani prazniki:

telovo (sv. Rešnje telo) – 26. maj

veliki šmaren (Marijino vnebovzetje) – 15. avgust

vsi sveti – 1. november

božič – 25. december

Slovesni katoliški prazniki:

ново leto – 1. 1.; sv. Trije Kralji – 6. 1.; svečnica – 2. 2.; sv. Jožef – 19. 3.; Gospodovo oznanjenje – 25. 3.; velikonočni ponedeljek – 28. 3.; vnebohod – 5. 5.; sv. Peter in Pavel – 29. 6.; mali šmaren – 8. 9.; Brezmadežna – 8. 12.; sv. Štefan – 26. 12.

Premakljivi katoliški prazniki:

pepelnica – 9. 2.; **velika noč** – 27. 3.; vnebohod – 5. 5.; **binkošti** – 15. 5.; **Sveta Trojica** – 22. 5.; **telovo** – 26. 5.; **misijonska n.** – 23. 10.; **žegnanjska n.** – 30. 10.; **zahvalna n.** – 6. 11.; **Kristus Kralj** – 20. 11.; **1. adventna n.** – 27. 11.

Verski prazniki, ki so dela prosti:

velika noč – 27. 3.; velikonočni ponedeljek – 28. 3.; Marijino vnebovzetje – 15. 8.; dan reformacije – 31. 10.; božič – 25. 12.

Prazniki po pravoslavnem koledarju:

božič – 7. 1.; novo leto 2004 – 14. 1.; velika noč – 1. 5.; vnebohod – 10. 6.; binkošti – 19. 6.; Marijino vnebovzetje – 28. 8.

Prazniki po judovskem koledarju:

praznik žrebov – 23. 2.; pasha – 24. 4. – 1. 5.; praznik tednov – 13. 6.; novo leto (1. tišri 5766) – 4. 10.; praznik sprave – 13. 10.; šotorski praznik – 18. 10.; veselje nad postavo – 26. 10.; praznik luči – 26. 12.

Prazniki po muslimanskem koledarju:

1. zul-ka-da 1425 – 12. 1.; novo leto, 1. moharam 1426 – 10. 2.; postni mesec ramadan – 4. 10. do 2. 11.; id-ul-fitr (bajram), 1. šaval – 3. 11.; gorban, 10. zul-ka-da – 11. 12.

DRŽAVNI PRAZNIKI

novo leto – 1. januar (dva prosta dneva)

Prešernov dan – kulturni praznik – 8. februar

dan upora proti okupatorju – 27. april

praznik dela – 1. maj (dva prosta dneva)

dan državnosti – 25. junij

dan spomina na mrtve – 1. november

dan samostojnosti – 26. december

PRAZNIKI V SOSEDNJIH DRŽAVAH

AVSTRIJA: novo leto (1. 1.), Trije kralji (6. 1.), velikonočni ponedeljek (28. 3.), 1. maj, vnebohod (5. 5.), binkoštni ponedeljek (16. 5.), sv. Rešnje telo (26. 5.), Marijino vnebovzetje (15. 8.), dan zastave (26. 10.), vsi sveti (1. 11.), Brezmadežna (8. 12.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.); *deželni patroni v Avstriji:* sv. Klemen (15. 3. – Dunaj), sv. Jožef (19. 3. – Koroška, Štajerska, Tirolska), sv. Gebhard (27. 8. – Predarlška), sv. Rupert (24. 9. – Salzburška), sv. Martin (11. 11. – Gradiščanska), sv. Leopold (15. 11. – Nižja in Gornja Avstrija); v nekaterih deželah so ti dnevi tudi dela prosti.

ITALIJA: novo leto (1. 1.), sv. Trije kralji (6. 1.), velikonočni ponedeljek (28. 3.), državni praznik Italije (25. 4.), 1. maj, dan republike (2. 6.), Marijino vnebovzetje (15. 8.), vsi sveti (1. 11.), Brezmadežna (8. 12.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.). – V Trstu dela prost praznik mučenca Justa (3. 11.), praznik sv. Andreja v Gorici (30. 11.) je delavnik.

MADŽARSKA: novo leto (1. 1.), državni praznik (15. 3.), velikonočni ponedeljek (28. 3.), 1. maj, binkošti (15. 5.), binkoštni ponedeljek (16. 5.), sv. Štefan (20. 8.), državni praznik (23. 10.), vsi sveti (1. 11.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.).

HRVAŠKA: novo leto (1. 1.), Trije kralji (6. 1.), velikonočni ponedeljek (28. 3.), 1. maj, dan antifašističnega boja (22. 6.), dan državnosti (25. 6.), dan domovinske zahvale (5. 8.), Marijino vnebovzetje (15. 8.), dan neodvisnosti (8. 10.), vsi sveti (1. 11.), božič in štefanovo (25. in 26. 12.).

POMEMBNI MEDNARODNI DNEVI

dan krščanske edinosti – 19. 1.; dan bolnikov – 11. 2.; dan žena – 8. 3.; dan boja proti rasizmu – 21. 3.; dan meteorologije – 23. 3.; dan gledališča – 27. 3.; dan zdravja – 7. 4.; dan zemlje – 22. 4.; dan svobode tiska – 3. 5.; dan Rdečega križa – 8. 5.; dan varnosti – 13. 5.; dan boja proti kajenju – 31. 5.; dan varstva okolja – 5. 6.; dan gasilcev – 8. 6.; dan pismenosti – 8. 9.; dan gluhih – 19. 9.; dan turizma – 27. 9.; dan starih – 1. 10.; dan otroka – 5. 10.; dan pošte – 9. 10.; dan OZN – 24. 10.; dan varčevanja – 31. 10.; dan izseljencev – 17. 11.; dan boja proti aidsu – 1. 12.; dan človekovih pravic – 10. 12.

Članek dr. Trontlja je naš prispevek tudi za goriški in celovski Mohorjev koledar, članka prof. Breclja in dr. Zerzerja pa njuna prispevka v našem. Pridružujejo se jim poročila o življenju treh Mohorjevih družb ob koncu koledarja.

O bioetiki: Kaj je prav, kaj je spodobno, kaj je lepo?

Znanost prinaša velike možnosti, ki jih lahko uporabimo v naše dobro ali v naše slabo – od nas je odvisno, katera stran bo prevladala. Dobra in slaba raba znanja nista nič novega, vse od tistih davnih dni v prazgodovini, ko se je človek naučil zalučati kamen, ko je obvladal ogenj. Branje zgodovine nas pouči, da gre pri vseh novih odkritjih zmeraj vstric z dobrim tudi slabo, naj si še tako želimo, da bi ga pustili za sabo. Med vrsticami pa lahko tudi razberemo, da bi bilo slabega neprimerno več, če se mu ne bi upirali. Prizadevanja, da razpoznamo med dobrim in zlim, naporu za dobro in boj proti zlu, vzpostavljanje moralnega reda so tudi varuhi naše civilizacije. Vgrajeni so v verstvih, v pravnih sistemih in naposled v etiki.

Odkar je na Hirošimo padla atomska bomba, zbuja znanost med ljudmi vse hujšo zaskrbljenost. Genska tehnologija se mnogim zdi podobno nevarna kot jedrska tehnologija. Navadni človek današnjega zahodnega sveta je pogosto razočaran, zaskrbljen za svojo negotovo prihodnost, moralno razgaljen, oropan vere in pričakovanj, ki so mu nekoč dajala občutek udobja in varnosti. Ta osebna moralna kriza, združena z izgubo zaupanja, pa vodi v globalno krizo družbenih sistemov.

Človeštvo se spet ozira po vrednotah. Ljudje potrebujejo ne samo zaupanje v prihodnost, ampak želijo svoji eksistenci povrniti smisel. Zadnja desetletja smo priče oživljanju filozofije in razcvetu etike. Filozofija nas morda lahko nauči misliti, ne pa tudi živeti.

In etika, kaj lahko pričakujemo od nje? Predvsem pomoč pri odločitvah. Nekoč so politiki sprejemali šibke odločitve, ki so jih utemeljevali na trdnih znanstvenih resnicah. Danes so postavljeni pred trde odločitve, podprte s šibkimi znanstvenimi napovedmi. Muči nas torej negotovost. Če z razvojem nočemo obstati na mestu – kar bi vodilo v pogubo, moramo negotovost sprejeti in si pomagati s previdnostjo. Tu pa je potrebna javna razprava. Ta naj bi pomagala določati meje dopustnega – že v znanosti sami, še bolj pa v uporabi njenih dosežkov. Da javna razprava ne bo le prelaganje odgovornosti za velike odločitve na ramena politične večine, naj bi poskrbela etika. Ta etika ni veda, bolj je način razmišljanja, presoja vrednot, ki jih pripisujemo živemu svetu in človeku v njem. Kot se je izrazil moj kolega, Novozelanec Daryl Macer, bioetika je ljubezen do živega.

Vse večkrat slišimo mnenje, češ, etika ni nič stalnega. Gre samo za družbeni dogovor, ki ga lahko spreminjamo, pravzaprav bi ga celo morali prilagajati novim okoliščinam in prevladujočim pogledom v družbi. Tako mnenje je nevarno, ker relativizira prastare moralne zakone in se postavlja na stran pragmatične, utilitarne etike: prav in dovoljeno naj bo tisto, kar nam je v danem trenutku koristno.

To izhodišče se na prvi pogled zdi simpatično: družbo bi osvobodili starih prepovedi, ki jih je človeštvo uzakonilo v povsem drugih časih in drugačnih okoliščinah, danes pa so nesmiselne, neprijetne in nepraktične: ljudi neupravičeno utesnjujejo in jim preprečujejo, da bi bili deležni vseh sadov znanosti, tehnologije in nove, liberalne ureditve družbe. Osvobojeni človek novega časa naj bi si z mirno vestjo privoščil vse pridobitve znanosti in civilizacije, ki so mu tehnično dosegljive – z edino omejitvijo, da s tem ne bo nedopustno prizadel pravic in koristi drugega.

Pragmatična etika je nevarna prav zaradi te daleč premaknjene meje prepo-

vedanega. Kdo bo sodil, kdaj so koristi in pravice drugega nedopustno prizadete zaradi tega, kar si nameravamo privoščiti? Kdaj je interes tega drugega človeka tolikšen, da bi smel *meni* preprečiti izpolnitev *mojega* načrta, uresničitev *moje* želje, zadovoljitev tistega, kar *jaz* štejem za *svojo* potrebo?

Oglejmo si ta razmerja na treh zgledih: pravici do izkoriščanja naravnih bogastev, pravici do potomstva po izbiri staršev in pravici do povrnitve zdravja, četudi z matičnimi celicami iz klona.

Po svetu, še največ v Amazoniji, vsako leto posekajo za površino dveh Slovenij in pol deževnega pragozda. K temu je treba dodati še za poldrugo Slovenijo suhih tropskih pragozdov. Gola površina se v nekaj letih spremeni v puščavo. Vsako leto zgori toliko fosilnih goriv, kolikor se jih je nabiralo skozi stoletja geološke preteklosti našega planeta. Oboje prispeva k naglemu segrevanju planeta z daljnosežnimi posledicami. Te bodo skupaj z drugimi dogajanjem globalne, predvidljivo katastrofične, že v prihodnjih desetletjih bodo prizadele sleherno živo bitje na Zemlji. Ameriški predsednik je umaknil podpis svoje države izpod (že sicer bledega, vprašljivo učinkovitega) kyotskega protokola za zmanjševanje emisij toplogrednih plinov. Njegovo pojasnilo: spoštovanje kyotskega dogovora bi oslabilo rast ameriškega gospodarstva in s tem prizadelo koristi ameriških državljanov. Če bi danes pravico do teh istih koristi priznali vsem ljudem na svetu, vključno z milijardami prebivalstva Jugovzhodne Azije in Afrike, in bi jo ti mogli tudi uveljaviti, bi človeštvo v nekaj letih izčrpalo ne le energetske, ampak tudi druge naravne vire planeta, v kratkih nekaj letih bi nepopravljivo pokvarilo ekosisteme celotnega planeta, ogrozilo bi obstoj in preživetje stotisočev živalskih in rastlinskih vrst, tudi človeške. Vsakdanji dostop ameriškega državljana do dobrin, ki jih je vaje in jih šteje za svojo pravico, pogledan od daleč, ni več pravica, ampak je samovoljno prilaščanje orjaško pretiranega deleža teh dobrin. Z istega, torej planetarnega gledišča uravnotežene rabe naravnih virov, je podoben grešnik mnogo revnejši državljan Brazilije, ki nezadržno uničuje eno največjih in nenadomestljivih svetovnih dragocenosti, deževni pragozd Amazonije, med drugim izredno pomemben dejavnik svetovnega podnebja. Veliko boljši pa ni niti Slovenec, ki je po porabi neobnovljivih naravnih virov bližji povprečnemu Američanu kot povprečnemu Indijcu ali Kitajcu. Kar je torej videti moralno neoporečna pravica, z občečloveškega stališča ni sprejemljivo niti za liberalna načela pragmatične etike – če bi jih vzeli dosledno.

Vendar pragmatična etika ni namenjena omejevanju obstoječih, četudi spornih pravic posameznika, ampak je orodje, s katerim lahko upravičimo nove svoboščine. Na tej preizkušnji – vprašana za nasvet o pravični rabi globalnih virov – bi najbrž padla.

Poglejmo naslednji zgled – nove rabe metod spočetja z biomedicinsko pomočjo. V nekaterih kulturah so zaželeni le moški potomci. Tako je v delih Indije, Pakistana in na Kitajskem. V Savdski Arabiji do nedavnega rojstva deklic sploh niso vpisovali v matične knjige. Možnost zgodnjega ugotavljanja plodovega spola v maternici z ultrazvokom je postala usodna za tisoče nerojenih deklic pakistanskih mater v domovini in po svetu – 'diagnozi' deklica sledi splav. Kakšna je etika zdravnikov, ki sodelujejo pri teh usmrтитvah? Komaj kaj manj sporna je zloraba tehnik zunajtelesne oploditve z biomedicinsko pomočjo za izbiro spola otroka ali za izbiro zaželenih dednih lastnosti.

Danes je v središču pozornosti razprava o pridelavi kloniranih človeških zarodkov za raziskave, ki naj bi vodile k odkritju novih metod v medicini. Šele 7 let je, kar je Svet Evrope sprejel Konvencijo o varstvu človekovih pravic v zvezi z biomedicino, ki prepoveduje pridobivanje človeških zarodkov za znanstvene raziskave, in le 6 let je od izdaje protokola h konvenciji, ki prepoveduje kloniranje človeških bitij. Medtem pa je znanost prišla z napovedmi, da bomo z matičnimi celicami kloniranih zarodkov lahko pozdravili nekatere danes neozdravljive bolezni. Številni, ki so obe prepovedi podprli, se zdaj kesajo. Očitek, da bomo s tem nedopustno zlorabili človeška bitja za koristi drugih ljudi, se jim v luči teh obetov ne zdi več tako resen. Kot da bi rekli: žrtvovati človeško bitje ni prav, razen če gre za veliko zdravstveno korist drugega človeškega bitja. Kaj lahko rečemo o taki etiki?

Nadzor nad znanostjo je nedorečen, a dozoreva spoznanje, da je nujen. V Tuskageeju v ZDA je skozi štiri desetletja prejšnjega stoletja tekla zločinska študija, v kateri so zdravniki opazovali naravni potek sifilisa. Bolnikom, večidel revnim črncem, niso povedali, da so nevarno bolni, in jim niso dali zdravil, s katerimi bi jim zlahka pozdravili bolezen, ki jim je razžirala možgane, velike žile in druge organe. Komisija, ki je raziskovala to moralno blaznost, je leta 1973 izjavila: Družba si ne more več privoščiti, da bi prepuščala znanstvenikom, da sami odločajo o navzkrižju med svojo svobodo in pravicami ljudi, ki jih bo njihovo raziskovanje prizadelo.

Dodajmo še to: Družba si ne more več privoščiti, da bi zadnjo besedo pri odločitvah, ki prizadevajo skupno prihodnost, prepuščala požrešnim lobijem. Tudi Slovenci to vse bolj razumemo. H kakšni etiki bomo zavezali vladajoče stranke in ministre, odgovorne za okolje, znanost in zdravje? Ali strah pred neuspehom na naslednjih volitvah res zadošča za učinkovit samonadzor politika? Volivci lahko kaznujejo samo enkrat na štiri leta. Elektrarni, ki sta razvrednotili Mirtoviški potok in reko Zadnjico, projekt vetrnic na Volovji rebri in apetiti podjetnikov v Triglavskem narodnem parku so le nekateri nedavni žalost-

ni zgledi popačenih pogledov na vrednote, ki se jim okoljski minister ni mogel, ni znal ali ni hotel upreti. Kaj lahko spremeni družba?

Lord Bertrand Russel je pred pol stoletja pozival k izobraževanju javnosti, politikov in državnikov o dogajanjih v znanosti. Brez globokega razumevanja bistva teh reči, je govoril, ni mogoče pričakovati, da bodo narodi modro urejali svoje zadeve. Novi znanstveni dosežki prodirajo kot armada tankov, ki so izgubili voznike – slepo, brezobzirno, brez cilja ali načrta. To je po njegovem mnenju v veliki meri zato, ker se je znanost ločila od kulture. Bertrand Russel je preroško predvidel, da nepoznavanje sveta znanosti ne bo več združljivo s preživetjem družbe.

Danes je slika že drugačna. Znanstveniki so med ljudmi izgubili veliko nekdanjega zaupanja. Nedvomno tudi po lastni krivdi. Danes se ljudje ne odvrtaajo le od znanosti, bežijo celo od razuma. Nikjer tega ne vidimo tako razločno kot v zdravstvu. Zdravilcem, mazačem in šarlatanom raznih sort cveti posel kot še nikoli, in njihove najboljše stranke so intelektualci, ki jih pamet in izobrazba ne obvarujeta, da ne bi nasedali celo najbolj bedastim propagandnim besedilom. Podobno, le da še bolj prignano do skrajnosti velja za nekatera tako imenovana nova duhovna gibanja. Ne podcenjujmo tega bega od razuma in te krize zaupanja. Med nami ustvarjata hitro rastočo subkulturo, v kateri argument zdrave pameti in argument dejstva ne veljata več. Po drugi strani pa raste vpliv javnega mnenja. To je načeloma dobro. Vendar je javno mnenje, ki ga ne vodijo upoštevanje dejstev, razgledanost in spoštovanje vrednot, za skupno prihodnost lahko enako pogubno kot Russelovi ponoreli tanki. Tudi o tem imamo že pretresljive dokaze. Naj spomnim le na podporo, ki jo je med nemškim ljudstvom dobila nacistična ideologija, pa na ugled, ki ga je užival in ga med svojim narodom še vedno uživa Slobodan Milošević.

Javno mnenje, pa tudi institucije družbe, si lahko pomagajo z etiko. Etika je orodje za iskanje odgovorov na praktična vprašanja o upravičenosti človeškega vedenja, ko gre za pravice, koristi in blaginjo ljudi – ali za dejanja v nasprotju s temi vrednotami. Neke vrste optični pripomoček za iskanje tistega, kar je po besedah pokojnega akademika Janeza Milčinskega ne samo prav, ampak je tudi modro, spodobno in lepo.

Vendar ljudje, ki jih sprašujemo za etični nasvet, ne pri nas ne kje drugje ne morejo nastopiti v vlogi policije niti v vlogi razsodnika. Nasprotno, bolj so borci v opoziciji lobijem in sistemu, včasih malodane v ilegali. Lobiji jih večkrat poskušajo diskvalificirati in osmešiti pred javnostjo. Vendar sistem ne more več brez njih. To pa je dobro, to zbuja upanje.

Dr. Jože Trontelj

Še nekaj dodatnih dokumentov o usodi slovenske knjige pod fašistično Italijo

(Posvečeno pokojnemu uredniku goriških mohorjevsk g. Maksu Komacu)

O predmetu pričujočega prispevka je bila objavljena že vrsta zapisov v vsem povojnem obdobju, od leta 1945 dalje¹, kljub temu pa tega gradiva ne bo nikoli dovolj in zato je še tako droben dokument vreden objave, pa četudi so morda posamezni podatki deloma že znani iz drugih predhodnih objav. To je tudi vzrok, da ga objavljam. Zavedam se, da bi njegova vsebina sicer zahtevala nekoliko bolj dokumentaren pristop, saj bi bilo mogoče podatke, ki se v njem nahajajo, tudi zelo nadrobno in obširno pojasnjevati, jih vzporediti z že znanimi², jih v luči novih pojasnil komentirati. Vendar objava, ki je prostorsko vezana na nekaj strani, tega ne more. Saj je avtorju povrh vsega žal, ker ne more podatkov tudi slikovno dokumentirati v takem obsegu, kakor bi vsebina dokumenta zahtevala. Morda pa se bo našla še kdaj prilika, da bi tako važen dokument našel prostor za primernejšo in podrobnejšo predstavitev.

Oblika dokumenta jasno priča, da je to odgovor na neko zahtevo G. O. [? = Glavnega odbora?, Goriške organizacije?], naj opiše in predloži podatke dejavnosti ene izmed pomembnejših slovenskih založb, ki so delovale v tridesetih letih na Goriškem, bolje in točneje, v sami Gorici.

Če si na kratko predočimo založbo »Sigmo«, ³ potem moramo ponoviti, da ima ta korenine v akademskemu društvu Adrija. ⁴ Do preimenovanja je prišlo sredi leta 1930, se pravi v letu, ko je bil skoraj v celoti zatrt slovenski periodični tisk na Primorskem. Zato smemo upravičeno sklepati - in tega se je celo zavedel sam italijanski cenzor, kakor ugotavlja v utemeljitvi zaplembe brošure »Gospodar« februarja 1931, ko pravi, da »sodnija smatra 'Gospodar'⁵ za list in da je vse skupaj le prikrit način za nadaljevanje ustavljenega »Novega lista«. ⁶

¹ Ogle dati si je treba razne bibliografije, od uradne Slovenske bibliografije, ki izhaja že od 1947, in jo izdaja Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, do morebiti nekaterih področnih bibliografij, ki zajemajo omenjeno obdobje. Za izdaje Goriške Mohorjeve družbe posebej *Seznam publikacij GMD od njene ustanovitve do leta 1967*, v: Rudolf Klinec, *Zgodovina Goriške Mohorjeve družbe*, Gorica 1967, str. 229-234. - *Bibliografijo izdaj GMD 1924-1974*, izšla v Koledarjih GMD za leto 1977 in 1979.

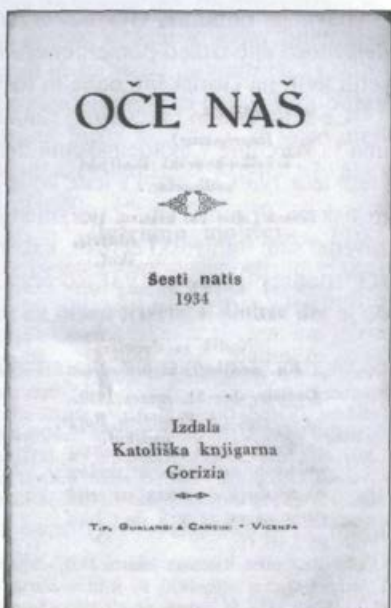
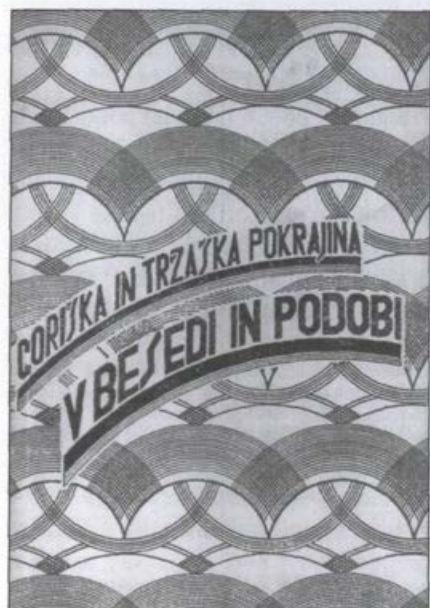
² Primerjaj bibliografije v Luč, poljudnoznanstveni zbornik I-XI, dalje v Kolerič-Pertotovi Bibliografiji slovenskega tiska v Italiji med dvema vojnama; od tu dalje: Koleričeva-Pertot).

³ Prim.: ES 15, str. 53.

⁴ Prim.: ES 1, str. 11.

⁵ Gospodar. Gorica, Katoliška tiskarna 1931. - 32 str. ; 80

⁶ Novi list. Gorica 1929-1930. Bil je to novičarski tednik. Druga serija ali nadaljevanje po prekinutvi je začela izhajati leta 1954. Še kasneje, po združitvi s Katoliškim glasom, je postal Novi glas.

O založbi »Sigma« je bilo doslej objavljenih več prispevkov: na prvem mestu velja omeniti prikaz te založbe v Zborniku Luč⁷ (VIII, 1932, str. 58), kjer pisatelj France Bevk podaja nastanek in namen založbe ter dotakratne njene publikacije. Drugi zapis je članek Srečka Vilharja v Vestniku Založbe Lipa, tretji pa je geslo v Enciklopediji Slovenije (XV, zvezek, 2001, str. 53)⁸.

Iz zgoraj citiranih virov in pričujoče objave posnemamo, da je bila založba »Sigma« ustanovljena leta 1930, v času, ko so bili na Primorskem ukinjeni vsi slovenski časopisi in je bilo ohranjanje slovenske narodne zavesti zelo pomembno. Med ustanovitelji je bil posebno dejaven Rado Bednarik,⁹ ki je postal tudi tajnik založbe in sestavljavec ter pisec številnih njenih izdaj, izvirnih in prevedenih.

Založba se je sprva imenovala *Adrija*, saj je idejno in organizacijsko izhajala iz skupine nekdanjega Akademskega društva *Adrija*. Sredi leta 1930 so jo preimenovali v Književna založba »Sigma«, z oznako torej za grško črko »S«, ki naj bi ponazarjala besedo Slovenec, slovenski. Založbi je v njenem kratkem času, komaj devetih letih uspelo izdati nad 40 knjig, med drugim nekaj temeljnih in izvirnih publikacij, tako: »Jadranski almanah za leto 1925-1930« z neprecenljivo bibliografijo slovenskega primorskega tiska za leta od 1918-1930, ki jo je sestavil dr. Anton Kacin, bogato ilustrirano Bednarikovo »Goriško in Tržaško pokrajino v besedi in podobi« v lepi opremi Lojzeta Špacapana in seveda vrsto leposlovnih del, izvirnih in prevedenih.

Seveda se je tudi »Sigma« ubadala z vrsto težav, od političnih, ki so iz leta v leto stiskale obroč okoli primorskega slovenskega založništva, do težav s tiskarnami, ki – nekatere od njih – niso želele, bolje hotele tiskati publikacij v slovenščini, saj jim je grozila zaplemba, velikokrat še preden so tiski zapustili tiskarno, pa tudi hude materialne in drugačne sankcije. Tako se je bila »Sigma« prisiljena zatekati k drugim tiskarnam, tudi izven ožje primorske pokrajine, saj vemo, da je tiskala tudi v Vicenzi.¹⁰ Prav težki materialni pogoji prihajajo na dan v dokumentu, ki ga je založba verjetno proti koncu tridesetih let (1937?) poslala tistim, ki so na nekak način skrbeli za njeno finančno plat. Poročilo in v njem seznam, ki ga objavljam, je naravnost izrednega dokumentarnega pomena, saj vsebuje kar 36 + 6 tiskov, ki jih je izdala od junija 1930 do januarja 1935 ter izdaje v letu 1937 do 1939.

⁷ Zbornik Luč VI, 1932, str. 58

⁸ Prim. ES 15, str. 53.

⁹ O njem in njegovem delu glej vsaj: SPBL 2. sn., 53-55

¹⁰ Tu je delovala tiskarna Gualanda & Cancini, ki si ni pomišljala natisniti tudi kak slovenski molitvenik, npr. Oče naš, šesti natis, z dvema imprimaturjema: tržaškega škofa Fogarja (iz 1924) in goriškega Franciška Borja Sedeja iz leta 1930.

Da bi bila slika popolnejša, dodajam izdaje za leti 1939 in 1940 in pa postružka iz leta 1947, ki sicer še nosi ime založbe in tudi vsebinsko spada zraven, Pratikko za leto 1947, vendar jo moramo imeti najbrž le za Bednarikovo »osebno« izdajo, ker je želel kot nekdanji urednik »pratikko« še naprej izdajati. Žal brez podrobnejših podatkov o fizičnem opisu publikacij, o nakladi in točnem času izida.

Tako se je »Sigma« po nekako sedmih letih delovanja mogla pohvaliti s kar okoli 40 knjižnimi naslovi. In to, kakor dobesedno piše v dokumentu, »kljub finančnim težkočam in političnemu pritisku«! Da sta oba ta dva vzroka bila res prisotna vsa leta njenega delovanja, je jasno razvidno iz opisa šikan in zaplemb, ki jih je doživljala. Pomisliti moramo ne le, da je vsaka zaplemba predstavljala hud politični pritisk; pozabiti ne smemo, da je šlo tudi za ekonomsko težavo: saj komaj izdanih knjig ni bilo mogoče dati v prodajo in tako dobiti vrnjen vsaj del vloženih sredstev. Kakor vemo, še tiskarskih stroškov ni zmogla poravnati, kaj šele avtorjem izplačevati še tako borne honorarje!

PREDSEDNIKU G.O.!

Podpisana književna založba Sigma naslavlja sledečo spomenico na imenovanil naslov.

1.) Založba se je ustanovila februarja l. 1930. v Gorici z namenom, da zalaga in širi slovensko poljudno pisane knjige tudi med letom, ko matica naših založb G.M.D.¹¹ ne izdaja svojih publikacij.

2.) Svojo nalogo je Sigma vršila kljub finančnim težkočam in političnemu pritisku redno in stalno. Šele v letu 1935/1936. ni razen knjige "Vrli ljudje, II."¹² ničesar več mogla izdati, ker so prvič: Katoliško tiskarno, katera ji je tisk kreditirala na šest do devet mesecev, zaprli in drugič, ker se je videlo, da oblastva nočejo več dajati "nulla osta" slovenskim knjigam. Iz teh dejstev se jasno vidi, da založbe ne zadene nikaka krivda, če ni publicirala nobene knjige v letu 1936. Krive so bile zgolj politične razmere. Začetkom leta 1937. je Sigma poslala v tržaško tiskarno rokopis "Črna orhideja", katerega pa tuja tiskarna še niti staviti ni začela, ker skrbi, da se prej natisnejo publikacije njih struje.¹³

¹¹ Goriška Mohorjeva družba. Popoln bibliografski popis izdaj te založbe je za njeno petdesetletnico sestavil in v koledarjih GMD 1977 in 1979 objavil Marijan Breclj.

¹² Gre za delo: P. Kyne, Vrli ljudje, ki jo je iz angleščine v slovenščino prevedel France Magajna in je izšla v dveh zvezkih 1934 in 1935.

¹³ O podobnih težavah (prednosti italijanskim knjigam, zapostavljanje slovenskih tiskov) poroča v teh letih Ferdo Kleinmayr Bevku ob stavljenju in korigiranju del za založbo Luč in Goriško Matico. Glej: Marijan Breclj, Ferdo Kleinmayr in delo za Goriško Matico v luči njegovih pisem Francetu Bevku in Damiru Feiglu, v: Goriški letnik 22 (1995), str. 75-107.

6.)	"	"	2000	"	"Kraljica Hatasu"	"	3801.-
7.)	11/2	1931	1300	"	"Dom. branje: Od Anapa do Soče"	"	1591.-
8.)	12/3	"	1500	"	"Milijon"	"	2401.-
9.)	23/3	"	4000	"	"Našemu nadpastirju"	"	2902.-
10.)	10/4	"	2000	"	"Aleluja"	"	1363.-
11.)	28/4	"	1500	"	"Krona življenja"	"	1351.-
12.)	11/6	"	1350	"	"Ovaduž"	"	1701.-
13.)	7/7	"	2000	"	"Juhej"	"	2321.-
14.)	22/8	"	2000	"	"Ljubezen in sovraštvo"	"	4201.-
15.)	9/11	"	1300	"	"Povesti in črtice"	"	1441.-
16.)	31/12	"	2000	"	"Spomin na sv. birmo"	"	3201.-
17.)	"	"	8000	"	"Pratika za 1932"	"	6401.-
18.)	7/3	1932	1400	"	"Marjetica"	"	1000.50
19.)	22/4	"	1500	"	"Lesenjač Cefizelj"	"	2138.-
20.)	31/5	"	1500	"	"Janez Žbogar"	"	1701.-
21.)	16/6	"	1500	"	"Gor. in trž. pokr."	"	4601.-
22.)	7/7	"	1300	"	"V skalnih gorah"	"	1000.50
23.)	10/10	"	1400	"	"V tri smeri"	"	2904.-
24.)	"	"	1400	"	"Rokovnjači"	"	2401.-
25.)	31/12	"	6000	"	"Pratika za 1933"	"	4000.-
26.)	21/2	1933	1000	"	"Ljubezen premore vse"	"	1151.-
27.)	28/4	"	1400	"	"Otočje v plamenih"	"	2000.-
28.)	"	"	1800	"	"Kozorog"	"	2900.-
29.)	27/6	"	1600	"	"Živ pokopan"	"	1601.-
30.)	19/9	"	1600	"	"Andrej Košuta"	"	1921.-
31.)	12/12	"	5000	"	"Pratika za 1934"	"	4001.-
32.)	5/4	1934	2000	"	"Palača Spada"	"	2001.-
33.)	23/5	"	1700	"	"Višarska polena"	"	2501.-
34.)	31/12	"	1800	"	"Vrli ljudje I"	"	1901.-
35.)	"	"	5000	"	"Pratika za 1935"	"	2101.-
36.)	17/1	1935	1800	"	"Vrli ljudje II"	"	1567.-
							75650
							83569.-

SEZNAM ZAPLENJENIH KNJIG

1.) "Jadranski Almanah" 1931	Lit.	2250.-
2.) "Pratika za 1932"	"	6401.-

3.) "Rokovnjači" 1932	" 240l.-
4.) "Pratika za 1933"	" 4000.-
5.) "Andrej Košuta" 1934	" 192l.-
6.) "Pratika za 1935"	" 210l.-
	Lit. 19074.-

K tej svoti je treba prišteti še upravne stroške (znamke i.t.d.) ter honorarje v približnem znesku

" 2000.-
" 21074.-

zaplenjene knjige (zlasti za Pratique pri trgovcih)

vseeno inkasiralo c.

" 1500.-

ostane škoda, ki jo je založba pretrpela radi

vsakoletnih zaplemb

" 19574.-

Zaplembe književnih izdaj založbe

" S I G M A "

1.) 27/I 1930: Zaplemba "Jadranskega Almanaha za leto 1925 - 1930". (500 izvodov), str. 132, 4°). Urednika Bednarika je poklical komisar Tortolani na kvesturo, kjer mu je dal prebrati plenilni odlok, v katerem stoji, da "se Almanah dotika stvari o katerih so oblastva svoje mnenje že izrekla in da je vsa vsebina preveč nacionalistična".

Zaradi izdaje Almanaha je bil urednik kot rezervni častnik predan vojaškemu sodišču, ki ga je po dolgih zasliševanjih degradiralo z motivacijo, da je z Almanahom zlasti s člankom Ivana Rejca: Notranje vrednosti kulture so odločilne, s člankom drja Ruplja¹⁷: Rezija, Rezijani in Rezijanščina in s člankom urednika o prof. Kosu deloval in to, da "se priklopljenje pokrajine zopet podvržejo neki tuji sili" (državi).

2.) 10/XI 1932. Zaplemba Jurčičevih "Rokovnjačev" (1400 izvodov, str. 92, 4°). Tajnik je pri policiji dokazal, da je Jurčič že davno mrtev in ni torej mogel z opisom o napadu na francosko blagajno in z namigovanji na pofrancozenje ime na Brnjač misliti na sedanje razmere. - Pravnemu zastopniku založbe so na policiji dali izjavo, da so knjige zaplenili na podlagi določbe, da so zaplenjive vse tiskovine s protinarodno vsebino.

¹⁷ Pravilen priimek avtorja je seveda Mirko Rupel.

3.) v januarju 1933. zaplemba "Pratike 1932" (str. 126, 16°). Odloka ni oblastvo nikakega izdalo tudi ni nikomur dalo pojasnil. "Pratiko" so policijski agenti odnesli, ko je že bila po večini razprodana.

4.) 2/X.1933. Zaplemba knjige "Lojze Remec" Andrej Košuta" (1500 izvodov, 4°) str. Knjigo so zadržavali na pošti 14 dni. Na tajnikovo posredovanje pri poštнем ravnateljstvu je isti odgovoril, da ima nalog od policije naše knjige toliko časa zadrževati, dokler ne dobi dovoljenja oblasti. Knjigo so agentje odnesli s pošte in jo plenili tudi pri raznih prodajalcih. – Odloka ni policija vročila nikakega.

5.) v januarju l. 1934. Zaplemba "Pratike 1934" (str. 126, 16°). Zglasil se je v založbi samo uradni prevajalec in se je čudil, da je Pratika izšla. Na pojasnilo, da se je tiskala v Trstu in da so tamkajšnja oblastva – kjer se tiska tam se cenzurira – knjižico odobrila, je vzel še edini preostali izvod. Nato so Pratiko plenili ponekod po deželi.

6.) v aprilu l. 1934 je bil tajnik Bednarik klican na prefekturo zaradi dovoljenja knjige Narte Velikonja: "Višarska polena", ki je čakala že par tednov odobrenja. Spraševal ga je vpričo uradnega prevajalca o vsebini knjige in o pisatelju. Prevajalec je dokazoval oporečnost knjige, češ, da se ne omenja v njej, da so Sv. Višarje na italj. ozemlju. Dne 12/IV, so tajnika ponovno klicali na policijo, kjer so mu dali v podpis, da je sprejel na znanje najnovejši odlok, da mora založnik dobiti za vsako knjigo predno sme iti iz tiskarne posebno prefektovo dovoljenje: "nulla osta"¹⁸. – Za "Višarska polena" je dovoljenje prišlo.

7.) V decembru l. 1934. je založba "Sigma" dala na cenzuro "Pratiko 1935" (str. 126, 16°, naklada 6000) s prošnjo za "nulla osta". Dovoljenje pa še ni prišlo in tako ta zadnja izdaja "Sigme" ni sicer zaplenjena s kakim plenilnim odlokom, a iziti ne sme, ker ni dobila omenjenega posebnega dovoljenja.

[Božo Milanović¹⁹ Bevku]

U Trstu, dne 20.XII.1937.

Velecijenjeni gospodine!

Odgovarajući na Vaše cij. pismo od 9. t.mj. javljam Vam, da je "Društvo sv. Mohora za Istru" izdalo za godinu 1934 osim

1) "Danice" i 2) "Prosjak Luka", takodjer ove knjige: 3) "Špadina palača", tiskarno kod "Kat. tiskarne" v Gorici sa 120 stranica (pisac mi nije poznat, a možda biste doznali kod gosp. Rada Bednarika, koji je istu knjigu, koliko se sjećam,

¹⁸ »dovoljenje« v administrativnem jeziku.

¹⁹ Istrski hrvaški duhovnik, narodni in kulturni delavec, izdatelj in politik Božo Milanović (Kringa, med Pazinom in Porečem) 10 oktober 1890–29. december 1980 v Pazinu.

priredio u slov. jeziku); 4) "Sveta Tereza od Maloga Isusa", tiskano u Kat. tiskarni u Gorici, sa 80 stranica. Pisac je župnik mons. Jakov Cecinović, ali u knjizi nije tiskano njegovo ime.

Za godinu 1935. izdalo je "Društvo sv. Mohora za Istru" ove knjige: ²⁰1) "Danica", koledar za god. 1935 sa 160 stranica. 2) "Iz košnice ljudskog roda" - napisao prof. Marko Vunić, tiskal "Kat. tiskarna" u Gorici - sa 110 stranica. 3) "Sa-brane pripovijesti" - knjiga III. (Pripovijesti od Petrovića, Dalskog, Kumičića, Šenoe, Kozarca, Kočića, Lovrića, Veselinovića, Štefke Jurkić i Cankara), priredio Vladimir Sironić, - tiskala "Kat. tiskarna" u Gorici - sa 100 stranica. 4) "Otac Mihovil Pro" od Antuna Dragon-a D.J., tiskala "Kat. tiskarna" u Gorici - sa 94 stranice. Zadnje tri knjige su bile odobrene i razaslane, a prva "Danica" nije bila odobrena niti razaslana osim dvadesetak primjeraka, pa je zadnjih njezinih 71 araka služilo kasnije za izdanje knjige "Zabavnik".

Za god. 1936. izdalo je "Društvo sv. Mohora za Istru" - držeći da po svoj prilici neće biti ništa odobreno - samo dvije knjige i to 1) "Zapisnik", koledar za god. 1936 - sa 32 stranice - tiskala tiskarna "Edinost" u Trstu; 2) "Zabavnik" raznog sadržaja, priredio g. Vladimir Sironić - sa 160 stranica, odobren istom god. 1937. pa ga je društvo zazaaslalo kao knjigu za god. 1938 - tiskala tiskarna "Edinost" u Trstu. Prva knjiga ("Zapisnik" koledar za god. 1936) nije bila uopće odobrena i zato niti razaslana.

Za god. 1937. nije bilo zbog postupka cenzure ništa izdano.

Za god. 1938. izdalo je dotično razaslalo "Društvo sv. Mohora za Istru" tri knjige: 1) već gore spomenuti "Zabavnik", 2) "Zapisnik", koledar za god. 1938. sa 32 stranice, 3) "Knez sa Tahitija" pisac Karlo May - tiskala tiskara "Edinost" u Trstu - sa 96 stranice.

Molitvenik za mladež "Oče naš" izdalo je "Društvo sv. Mohora za Istru" tiskala "Kat. tiskarna" u Gorici god. 1930, napisao: sveć. Božo Milanović - sa 64 stranice, tiskan u 25.000 primjeraka.

Molitvenik "Oče budi volja Tvoja" od biskupa Dr. Jurja Dobrile XII. izdanje, priredio sveć. Božo Milanović, izdalo "Društvo sv. Mohora za Istru", tiskala "Kat. tiskarna" u Gorici god. 1934 u 20.000 primjeraka - sa 491 stranicom.

Najljepše Vas pozdravljam želeći Vam srećan Božić i Novu godinu

B. Milanović

Trst - Via Raffineria 2/I

²⁰ Zanimivo je videti, kako se se nekatere izdaje obeh družb »ujemale«, saj gre za iste avtorje in tudi ista dela, kar je dokaz, kako je hrvaški urednik bil blizu načrtom slovenske »sestrske« Družbe.

I. 1937

- 1.) "Črna orhideja", roman, angleški spisal George Goodchild, prevedel R. Bednarik (8^a, str. 159, izvodov 1600)
- 2.) "Pratika 1938" (sestavil R. Bednarik) 16a, str. 128, izvodov 7000)

I. 1938.

- 1.) "V službi Najsvetejše", poljski spisal Henrik Sienkiewicz, (8^a str. 196, 1600 izvodov)
 - 2.) "Na morišče", prvi del, roman iz francoske revolucije, nemški spisal Spilmann, priredil R. Bednarik (8^a, str. 168, 1600 izvodov)
 - 3.) "Pratika 1939", (sestavil R. Bednarik (16^a, str. 128, izvodov 7000.)
-

ZALOŽBA "ORGANIZACIJE", (tajen tisk)

I. 1937.

- 1.) Krščanski nauk za prvence ali Mali katekizem, (8^a, kartonirano, str. 104, 10.000 izvodov, 3. natis 20 do 30.000) ponatis Katekizma, ki ga je izdala Katoliška knjigarna l. 1934.
- 2.) "Kam greš" molitvenik za deco, uredil V. Šček (16^a, str. 224, vezan, 10.000 izvodov, 8. ponatis 70 do 80.000)
- 3.) Žalne podobice mučenika L. Bratuža, 4. str. 2000 izvodov, tisk Jug. tisk., Ljub.
- 4.) "Zgodbe srbskega naroda", zgodovina Srbije do Jugoslavije, spisal R. Bednarik (8^a, 126 str., 2000 izvodov, tisk Misijonske tiskarne, Groblje-Domžale.)

I. 1938.

- 1.) Barčica, zbirka narodnih pesmi, harmoniziral V. Vodopivec (8^a, str. 111 izv. 500.) Opalografiral Orel (Loče) vezano.
- 2.) "Čisti žrtvi v svetel spomin". Nacionalna brošura v spomin mučenika L. Bratuža. Spisal R. Bednarik (8^a, str. 48, s slikami brošura, naklada 1?00, tisk Misijonske tiskarne v Grobljah.
- 3.) "Kam greš"; molitvenik, kot zgoraj, 10.000 izv. 9. ponatis, 90.000 do 100.000

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA, Gorica, Via Orzoni 38 je izdala:

l. 1937

- 1.) Koledar 1938, 8^a, str. 104, naklada 6.000
- 2.) Besede, povest, spisal Narte Velikonja, 8^a, str. 216, naklada 6000
- 3.) Nesreče gospoda Kozamuznika [sic!], slikanica za otroke (iz nemščine), 16a, str. 150, naklada 6.000
- 4.) Zvezda Eva, povest spreobrnjenke, (iz francoščine), 8^a, str. 96, naklada 6.000
- 5.) Molimo, molitvenik, 16^a, str. 414, naklada 10.000 vezan

l. 1938

- 1.) Koledar 1939, 8^a, str. 104, nakl. 10.000
- 2.) Bratec in sestra, slikanica za otroke, 16^a, str. 100, nakl. 10.000
- 3.) Zdravnikovi spomini, Bogdan Kazak²¹, 8^a, str. 120, naklada 10.000
- 4.) Dobe in podobe iz cerkvene zgodovine, spisal Stanko Stanič, 8^a, str. 106, naklada 10.000
- 5.) Dora, povest, spisala Pavlina Pajkova, 8^a, str. 92, naklada 10.000
- 6.) Molimo, kot l. 1937.

V letu 1938. so tajno izšli tudi litografirani dijaški listi Tavžentrože in Brinjevke.

ZAPLEMBE V KAT. TISKARNI

Gorica.

1.) V februarju l. 1931. zaplemba brošure "Gospodar" (str. 32, 4°, 10.000 izvodov), z gospodarsko - koledarskimi novicami.

27. marca 1931. so bili zaradi izdaje "Gospodarja" obtoženi dr. Kralj, urednik Kemperle, prof. Bednarik in vodja tiskarne Špacapan, češ, da manjka na izdaji označba odgovornega urednika, ker sodnija smatra "Gospodar" za list in da je vse skupaj le prikrit način za nadaljevanje ustavljenega "Novega lista". Pri prizivnem sodišču sta bila Kralj in Bednarik obsojena vsak po 2 meseca zapora in 200 L kazni. Vodja tiskarne Špacapan pa je bil obsojen - da je sicer naščuvan od zgoraj imenovanih - na 4 mesece zapora in L 400 kazni. Slednjemu je sodnija tudi

²¹ Psevdonim dr. Antna Breclja.

naprtila krivdo, da je tiskal "Domače branje" (izdanja "Sigme"), Verbum Dei (zbirke pridig) in Strica Janeza Bukvice (zbirke pravljic) ne da bi prijavil lastnike in urednike, češ, da so to periodične publikacije, za katere je ta prijava potrebna. Kljub sodnemu izreku, pa te slednje publikacije niso bile zaplenjene.

2.) 30. junija 1934. Emil Komel: Harmonija, združene s praktičnimi navodili za skladanje glasbenega stavka. Kvestor izjavil tajniku, da se dela z njo propaganda, da je to šolska knjiga, ki mora imeti posebno avtorizacijo i.t.d.

3.) 19/XII. je bil tajnik pozvan h kvestorju, ki mu je dal diffido²², da slovenski stenski koledarski bloki (naklada 10.000) in istotako tudi dvojezični (naklada 6000) ne smejo iz tiskarne. Zaplenjenega odloka policijsko oblastvo ni izdalo.

ZAPLEMBE IZDAJ KATOLIŠKE KNJIGARNE V GORICI.

1.) Dne 19/9 1934. Zaplemba molitvenika "Angeljček" (naklada 10.000, str. 192; 16°). Zaplenjen je bil v Vicenzi, kjer se je tiskal, na ukaz goriške kvesture. Ta izdaja je bila že šesta. Vse poprejšnje so bile od cenzure potrjene! Odnegli so tudi vezane v fin celuloid (c. 3000 izvodov) in jih izročili mestnim šolam (Scuola tecnica) za zimsko kurjavo.

2.) 19/9 1934. Zaplemba molitvenika "Oče naš" (naklada 32.000, str. 144, 16°). Zaplenjen v polah tudi v tiskarni v Vicenzi. Tudi ta molitvenik je bil že 6. ponatis in torej nič v njem spremenjeno, česar ne bi bil cenzor že odobril!

Obe zaplembi brez odloka!

Zaupniška okrožja:

Brda

1.) Zgornjebriško (središče Njivice - Kojsko)

2.) Spodnjebriško (središče Šlovrenc)

Goriška okolica

3.) Solkansko (Oslavje - Pevma)

4.) Mirensko (središče Miren)

5.) Obmejno (središče Rupa - Sovodnje - Vrh)

²² Diffida - opomin, svarilo.

Kras

- 6.) *Spodnje kraško (središče Opatjeselo)*
- 7.) *Srednjekraško (središče Nabrežina)*
- 8.) *Zgornjekraško (središče Štanjel - Avber)*
- 9.) *Komensko (središče Sveto - Komen)*

Vipavska

- 10.) *Spodnjevipavsko (središče Dornberg)*
- 11.) *Srednjevipavsko (središče Dobravlje)*
- 12.) *Zgornjevipavsko (središče Št. Vid)*

Gore

- 13.) *Kanalsko (središče Morsko)*
- 14.) *Sv. Lucijsko (središče Sv. Lucija)*
- 15.) *Baško (središče Zarakovec pri Hudajužni)*
- 16.) *Cerkljansko (središče Ravne)*
- 17.) *Idrijsko*
- 18.) *Črnovrško*

V vseh teh okrajih so tudi knjižnice, deloma v župniščih, deloma pri okrajnem zaupniku.

Ni še organiziran kobariški in bovški okraj ter postojnski.

Tudi gornji dokumenti ostajajo živa priča, kaj vse je mogoče početi na podlagi nekih - sicer uradnih predpisov, a krivičnih za člane nekega naroda, ki živi v okviru meja sosednjega, pa mu ta ne priznava pravic do jezika, kulture, združevanja ... Koliko gorja so ti predpisi povzročili primorskim Slovencem pod Italijo in kakšno nezaslišano gospodarsko škodo.

Marijan Brecelj

Zgodovinski pregled

- Ok. 600 se naselijo Slovani na območju bivše rimske province Noricum. Središče kneževine Karantanije je na Krnskem gradu.
- 623–658 Po osvoboditvi od obrske vrhovne oblasti se »pokrajina Slovanov« s posebnim knezom na čelu pridruži slovanski plemenski zvezi, ki ji načeljuje Samo.
- 658 Po Samovi smrti se ohrani Karantanija kot edina večja enota. Omejena je na prostor v Vzhodnih Alpah (ok. 25.000 km²).
- Ok. 745 odbijejo Karantanci z bavarsko pomočjo obrski napad in priznajo frankovsko nadoblast. Obseg Karantanije se poveča s pridružitvijo porečja srednje Mure.
- Ok. 757 pošlje salzburški škof Virgil pomožnega škofa Modesta v Karantanijo, da oznanjuje evangelij poganskim Slovanom.
- 772 Bavarski vojvoda Tassilo III. zaduši upor karantanskih Slovanov.
- 811 cesar Karel Veliki določi Dravo kot mejo med metropolijama Salzburg in Oglej.
- Ok. 817 je Karantanija preurejena v frankovsko mejno grofijo.
- 876 Karantanija zajame tudi grofijo ob Savi ter Zgornjo in Spodnjo Panonijo.
- 976 Po ločitvi od Bavarske postane Karantanija samostojna vojvodina. Nekaj časa zajame še Podravsko, Kranjsko, Istrsko, Furlansko in Veronsko in tako povezuje skoraj vse tedanje slovensko ozemlje.
- 1072 Ustanovitev krške škofije.
- 1228 Ustanovitev lavantinske škofije.
- 1269–1276 Za časa češkega kralja Otokarja II. Přemysla je Koroška prvič združena v personalni uniji z Avstrijo, Štajersko in Kranjsko.
- 1335 Habsburžani dobijo Koroško.
- 1414 Vojvoda Ernest Železni se kot zadnji da ustoličiti po starem obredu na Krnskem gradu.
- 1473–1483 Turki petkrat pustošijo po Koroškem.
- 1478, 1515 Kmečki upori na Koroškem.
- 1525 Začetek reformacije na Koroškem.
- 1600 Začetek protireformacije na Koroškem.
- 1783–1787 Odprava večine samostanov (Št. Pavel, Podkloster, Št. Jurij, Osoje, Vetrinj, Grebinj).
- 1786 Preureditev škofij v Avstriji.
- 1797 Francoske čete pod poveljstvom mladega generala Napoleona Bonaparteja zavzamejo Koroško.

- 1809–1813 Zahodna Koroška (Beljaško okrožje) je vključena v Ilirske provin-
ce. Sedež uprave je v Ljubljani.
- 1851 A. M. Slomšek, Andrej Einspieler in Anton Janežič ustanovijo v Celovcu
književno »Društvo svetega Mohorja«.
- 1859 Škof A. M. Slomšek preloži sedež lavantinske škofije v Maribor. Koroške
župnije so včlenjene v krško škofijo.
- 1869 Ustanovitev utrakvističnih šol na dvojezičnem ozemlju.
- 1870/71 Taborsko gibanje zajame tudi Koroško. Glavne zahteve so enakopr-
avnost slovenskega jezika v šolah, upravi in pred sodišči ter Zedinjena
Slovenija.
- 1890 Ustanovitev »Katoliškega političnega in gospodarskega društva za Sloven-
ce na Koroškem«, politične in organizacijske centrale koroških Sloven-
cev do leta 1934.
- 1896 Trije predstavniki koroških Slovencev so izvoljeni v koroški deželni zbor.
- 1897 Lambert Einspieler, bratranec Andreja, je izvoljen v avstro-ogrski državni
zbor.
- 1907 Pri prvih volitvah v državni zbor po splošni moški volilni pravici je izvoljen
Franc Grafenauer.
- 1918 Koroška izjavi pristop k republiki Nemška Avstrija.
Začetek obrambnih bojev.
- 1919 Mirovna konferenca v Parizu določi glasovanje na južnem Koroškem.
Avstrija odstopi Italiji Kanalsko dolino, Jugoslaviji Mežiško dolino in
Jezersko.
- 1920 Ljudsko glasovanje 10. oktobra se konča z rezultatom: 59 odstotkov gla-
sov za Avstrijo, 41 za Jugoslavijo.
- 1938 Z okupacijo Avstrije pridejo koroški Slovenci pod nacistično oblast.
Začetek prepovedi in preganjanja.
- 1941 Hitlerjeva Nemčija napade Jugoslavijo, nato nacistične oblasti razpustijo
še obstoječe slovenske ustanove in zaplenijo njih premoženje.
- 1942 Nacisti izselijo prvih 1000 od predvidenih 50.000 koroških Slovencev z
rodnih domov.
- 1943 Med koroškimi Slovenci se formira odpor, številni moški se pridružijo
partizanom.
Na Dunaju obglavijo 13 nasprotnikov nacističnega režima iz Sel in
Obirskega, ki jih je »ljudsko sodišče« v Celovcu obsodilo na smrt.
- 1945 Enote jugoslovanske armade, ki so po zlomu Hitlerjeve vojske zasedle
južno Koroško, se morajo na pritisk zahodnih zaveznikov umakniti.
Dr. Joško Tischler kot člančasne deželne vlade doseže šolsko uredi-

- tev, ki predvideva obvezen dvojezičen pouk na osnovnih šolah v 62 občinah južne Koroške.
- 1946 V Celovcu je spet začela delovati Slovenska prosvetna zveza kot strešna organizacija krajevnih društev.
- 1949 V Celovcu ustanovijo Narodni svet koroških Slovencev, ki odslej poleg Osvobodilne fronte zastopa politične interese koroških Slovencev. Za prvega predsednika je izvoljen dr. Joško Tischler.
- 1953 Ustanovitev Krščanske kulturne zveze pomeni idejno nadaljevanje predvojnne Slovenske prosvetne zveze.
- 1955 Na Dunaju so predstavniki velesil podpisali Avstrijsko državno pogodbo, ki v 7. členu vsebuje vrsto zaščitnih določil za koroške Slovence.
- 1958 Nemško nacionalistični pritisk doseže s šolskimi štrajki odpravo obvezne dvojezične šole. Odslej velja za dvojezični pouk načelo prijavljanja.
- 1972 Nestrpneži potrgajo približno 50 dvojezičnih krajevnih tabel, komaj jih je cestna uprava postavila (Ortstafelsturm).
- 1976 Dunajski parlament sprejme zakon o narodnostnih skupnostih, ki ga pa koroški Slovenci odklanjajo zaradi vrste diskriminatoričnih določil.
- 1986 Na listi Zelenih je Karel Smolle izvoljen v avstrijski državni zbor.
- 1998 Privatni radijski družbi Korotan in Agora začneta oddajati celodnevni slovenski oz. dvojezični program. Frekvenco in večji del oddajnega časa prevzame leta 2004 ORF.
- 2003 Narodni svet koroških Slovencev in Zveza slovenskih organizacij ukine ta svoji glasili *Naš tednik* in *Slovenski vestnik*. Kot skupno glasilo začnejo izhajati *Novice*.
- Kot tretja osrednja organizacija je v Celovcu ustanovljena Skupnost koroških Slovenk in Slovencev.
- 2004 1. maja vstopi Republika Slovenija v Evropsko unijo. S tem so vse slovenske avtohtone skupnosti združene v eni državni zvezi.

Koroški Slovenci danes

Politično zastopstvo

Med koroškimi Slovenci je bila do leta 2003 značilna dvojnost v organizacijskih strukturah. Kot naslednica Osvobodilne fronte za slovensko Koroško je bila leta 1955 osnovana Zveza slovenskih organizacij (ZSO), ki ne pozna individualnega članstva, temveč jo sestavlja osem organizacij: Slovenska prosvetna zveza, Zveza slovenske mladine, Zveza slovenskih žena, Zveza slovenskih izse-

ljencev, Zveza koroških partizanov, Slovensko šolsko društvo, Slovensko planinsko društvo in Slovenska kmečka zveza. Načelo politične usmeritve je integracija v večinske stranke.

Narodni svet koroških Slovencev, leta 1949 ustanovljen kot zbirališče krščanskega tabora med koroškimi Slovenci, gradi na individualnem članstvu in v zadnjem času tudi uspešno izvaja demokratične volitve. Politično zagovarja samostojno linijo ob dobrih odnosih do večinskega naroda. Zato podpisra vse samostojne liste koroških Slovencev na občinski ravni in v interesnih zastopstvih in se zavzema za avtonomno politično zastopstvo v deželnem zboru.

Tema dvema organizacijama se je leta 2003 po razprtijah znotraj Narodnega sveta koroških Slovencev kot tretja politična organizacija pridružila Skupnost koroških Slovenk in Slovencev.

Razne občinske frakcije so se leta 1973 združile v »Klub slovenskih občinskih odbornikov«, ta pa se je leta 1991 spojil z Enotno listo. Na deželni ravni so samostojne liste po letu 1945 nastopale pod različnimi imeni ali pa lastnih kandidatur ni bilo. Največji uspeh je imela novo ustanovljena Koroška Enotna lista leta 1975, vendar tudi 6130 glasov ni zadostovalo za mandat. Pozneje tudi koalicija z Zelenimi oz. z Alternativno listo ni zadostovala za dosego mandata. Bolj uspešni so od leta 1973 naprej samostojni nastopi na občinskih volitvah, saj po zadnjih volitvah leta 2003 zastopa 52 občinskih odbornikov v 22 občinah interese slovenskih volilcev. Tudi pri volitvah v Kmetijsko zbornico je Skupnost južnokoroških kmetov pri volitvah leta 2001 nagovorila največje število volilcev v drugi republiki in je od leta 1986 v tem organu zastopana z dvema mandatarjema.

Gospodarstvo

Svojo gospodarsko nemoč so skušali koroški Slovenci preseči že v času monarhije s samopomočjo v obliki zadrugištva. Vendar se Zveza slovenskih zadrug ni mogla razviti v učinkovit gospodarski instrument ne v medvojnem času ne v prvih povojnih desetletjih. Šele od začetka osemdesetih let je uspelo posodobiti poslovalne strukture in s tem ustvariti gospodarsko razmeroma močno organizacijo, tako na denarnem kakor tudi na blagovnem področju. Danes deluje v okviru Zveze slovenskih zadrug, ki se od leta 1996 naprej imenuje Zveza Bank, 9 blagovnih poslovalnic, 8 kreditnih bank in 13 podružnic, torej 21 bančnih mest ter ena živinorejska zadruga. Ker je Zveza Bank članica avstrijske Raiffeisenove organizacije, ima močno gospodarsko zaslombo.

Kultura

Leta 1908 ustanovljena prva kulturna centrala koroških Slovencev, Slovenska krščansko-socijalna zveza za Koroško, se je leta 1934 preimenovala v Slovensko prosvetno zvezo, njena krščanska usmeritev pa je ostala nespremenjena. Po razpustitvi v nacistični dobi je Slovenska prosvetna zveza (SPZ) leta 1946 spet zaživela, vendar zaradi svoje zdaj močne politične opredelitve z naslonitvijo na OF velikega dela koroških Slovencev ni mogla nagovoriti. Posledica je bila ustanovitev Krščanske kulturne zveze (KKZ) v leta 1953, tako da imamo odslej na Koroškem poleg dveh oz. treh političnih zastopstev tudi dve osrednji kulturni organizaciji. V njih je zajetih nad 50 krajevnih prosvetnih društev in malih skupin, razvoj zadnjih let pa se zrcali v tem, da je medtem več kot dvajset društev včlanjenih v obeh centralah.

Delovanje osrednjih kulturnih organizacij se nikakor ne omejuje na finančno in strokovno pomoč včlanjenim krajevnim društvom, temveč si prizadevata za čim večjo afirmacijo slovenske kulture v deželi, deloma z lastnimi centralnimi prireditvami, deloma z gostovanji na visoki umetniški ravni. Deklarirani cilj teh prizadevanj je prestopiti meje ljubiteljstva in doseči priznanje kritične publike in strokovnega sveta.

Literatura

To je koroškim Slovincem prepričljivo uspelo na področju literature. Poleg v tradicionalnih oblikah uspešnih avtorjev kot so Milka Hartman, Andrej Kokot in Valentin Polanšek, in polemičnega Janka Messnerja so se od začetka 60-ih let čedalje bolj uveljavljali mladi pisatelji in pesniki okoli revije *Mladje*. V posebni meri to velja za romane Florjana Lipuša, dobitnika Prešernove nagrade in za liriko Gustava Januša, prejemnika Petrarcoe nagrade. Oba sta našla priznanje tudi pri neslovenskih, zlasti nemških bralcih, za kar gre zasluga njunemu sošolcu iz gimnazijskih let na Plešivcu, Petru Handkeju, ki je spoznal njun literarni pomen in jima je prevedel nekaj del v nemščino. Tudi nekoliko mlajši avtorji so se medtem dobro uveljavili, mdr. Janko Ferk, Maja Haderlap, Cvetka Lipuš, Jani Oswald in Fabjan Hafner, ki je poleg tega izredno senzibilen prevajalec slovenske literature v nemščino.

Založništvo

Tri slovenske založbe imajo na skrbi samobitno literaturo in poleg tega še s prevodi posredujejo med narodi sosed. Najstarejša na Koroškem sploh je Mohorjeva založba, ki ima najbolj obsežen založniški program, zelo ambiciozni in s precejšnjim delom svoje produkcije na nemške bralce orientirani pa sta tudi založbi Drava in Wieser.

Periodična publicistika

Na področju periodičnega tiska izhajata na Koroškem dva tednika. Že blizu 80 let izhaja verski list *Nedelja*, odkar sta bila ukinjena *Naš tednik* in *Slovenski vestnik* pa skušajo nagovoriti slovenske bralce *Novice*, skupno glasilo Narodnega sveta koroških Slovencev in Zveze slovenskih organizacij. Mesečno izhaja pri Mohorjevi *Družina in dom*, šestkrat na leto pa *Zvon*, skupna revija treh Mohorjevih in Družine. Šolski mladini je namenjen *Mladi rod*, ki izhaja petkrat na leto.

Koroški studio Avstrijske radiotelevizije (ORF) ima slovenski oddelek, ki pripravi za vsak dan 8 ur radijskega programa in 30 minut programa za televizijo enkrat na teden. Po dve uri radijskega programa producirata privatni radijski družbi Radio dva in Radio Agora.

Slovenski film

V okviru Koroške dijaške zveze se je pred nekaj leti pojavil tudi slovenski film. Mladi sodelavci filma *Mladje* so pod mentorstvom Mihe Dolinška in Marjana Stickra dobili že več vseavstrijskih priznanj za vrsto kratkih filmov in celovečerni film o slovenski besedi na Koroškem (»Backup«).

Gledališče

Ljubiteljski odri imajo med koroškimi Slovenci dolgo tradicijo in so igrali skozi več generacij pomembno vlogo kot kulturna žarišča in nenadomestljiva jezikovna šola. Nekatera krajevna društva so uprizorila tudi po več iger v eni sezoni. Nepozabne so zlasti uprizoritve na prostem. Gotovo najbolj odmevna je bila Miklova Zala na zgodovinskih tleh v Svatnah, zgledne pa so bile tudi uprizoritve Prežihovega Voranca v Št. Primožu in Drabosnjakovih del na Kostanjah. V zadnjem času pa je predvsem po zaslugi gledališke delavnice v Fiesi (v organizaciji KKZ) doseglo mladinsko gledališče raven, ki daleč presega koroško in celo avstrijsko povprečje. To še posebej velja za lutkarstvo, ki se je najbolj uspešno razvilo v okviru Katoliškega prosvetnega društva v Šmihelu.

Likovna umetnost

Kar več slovenskih slikarjev je v zadnjem času doseglo mednarodno priznanje. Med nje sodita Zorka Weiss-Loiskandl in Gustav Januš, nekoliko mlajši Rudi Benetik, pred vsem pa Valentin Oman, ki je žel največ priznanja s stenskimi slikami na Slovenski gimnaziji ter sakralnimi freskami na Plešivcu in v Št. Jakobu v Rožu. Reprezentativen presek njegovega opusa je zbran v obliki Omanove ustanove v poslopju Mohorjeve sredi Celovca.

Več koroških ustanov redno prireja razstave domačih umetnikov in gostov iz sosednjih dežel, pretežno iz Slovenije. V Tinjah je to Dom prosvete, v Libu-
čah galerija Falke, v Rožeku pa galerija Šikoronja.

Zelo odmevna likovna prireditev je slikarski teden, ki ga z mednarodno udeležbo vsako poletje prireja Slovensko prosvetno društvo Kočna v Svečah.

Šolstvo

Slovenska narodna skupnost si prizadeva za jezikovno izobrazbo že v pred-
šolski dobi. Ker obstajajo slovenske skupine le v devetih javnih otroških vrt-
cih, je tudi na tem področju samopomoč najbolj učinkovito sredstvo. Prvi
zasebni vrtec so ustanovile leta 1946 šolske sestre v Št. Petru pri Št. Jakobu.
Pozneje je odprlo društvo Naš otrok vrtec v Mohorjevi hiši v Celovcu, privatni
vrtci so nastali še v Borovljah, Ledincih, Dobrli vasi. Slovensko šolsko dru-
štvo pa vzdržuje vrtce v Mladinskem domu v Celovcu, v Št. Primožu in v
Škofičah.

Dvojezični pouk je teoretično možen na 77 osnovnih (ljudskih) šolah na
dvojezičnem ozemlju, vendar je deležen tega pouka le šolar, ki ga starši izrec-
no prijavijo. Zunaj deklariranega dvojezičnega ozemlja je bila ustanovljena
javna dvojezična ljudska šola tudi v Celovcu. Poleg tega je ustanovila Mohorjeva
družba zasebno ljudsko šolo v Celovcu. Tudi na 13 glavnih šolah je predviden
pouk slovenščine kot obvezni predmet namesto angleščine ali pa kot dodatni
predmet. Višje šole so Zvezna gimnazija in Zvezna realna gimnazija za Slo-
vence v Celovcu (splošno izobraževalna s slovenskim učnim jezikom), Dvojezič-
na zvezna trgovska akademija (v posloplju gimnazije) in dvojezična Privatna
Višja šola za gospodarske poklice v Št. Petru (slednji sta poklicno izobraževalni).
V Št. Petru je tudi enoletna Gospodarska strokovna šola. Za učence, ki ne
stanujejo v kraju šole oz. nimajo od doma ugodnih prometnih zvez, so na
voljo internati: pri šolskih sestrah v Št. Petru, Mladinski dom (vzdrževalec
Slovensko šolsko društvo) in Mohorjev dijaški dom v Celovcu.

Od leta 1979 naprej deluje na Koroškem Glasbena šola, iniciativa Krščan-
ske kulturne zveze in Slovenske prosvetne zveze. Z več kot 500 učenci in 46
učitelji v 19 regionalnih oddelkih izobražuje slovensko mladino v instrumentalni
glasbi.

Znanost

Potrebe znanstvenih prizadevanj skuša poleg možnosti, ki jih daje celov-
ška univerza, zadovoljiti Slovenska študijska knjižnica. Sistematično znastve-
no delo pa je možno, odkar je bil v Celovcu ustanovljen Slovenski znanstveni

Ugovori k šolski prenovi – šest let potem

Zapisano v avgustu 2004

*Učenje brez vzgoje je kakor juha brez soli.
(nemški pregovor)*

Pred šestimi leti, prav tako v avgustu, sem za Mohorjev koledar 1999 napisala prispevek z naslovom Šolska prenova – včeraj, danes in jutri. Bralcem sem predstavila dogajanje in dileme, povezane s spremembami na šolskem področju, ki so nastajale v drugi polovici prejšnjega desetletja, izvajati pa so se začele ob njegovem koncu. Tako smo z vstopom v novo tisočletje vstopili tudi s številnimi spremembami na celotni ravni do visokega šolstva. Največje spremembe je doživela osnovna šola.

S prispevkom Ugovori k šolski prenovi – šest let potem, želim predstaviti upravičenost oziroma neupravičenost dilem ob sprejemanju kurikularnih novosti glede na doslej opravljeno spremljavo in evalvacijo, odzive staršev in civilne družbe.

Kratka zgodovina dogodkov, povezanih s šolsko prenovi

Izhodiščni dokumenti

Temeljni dokument je Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju, v kateri so predstavljene konceptualne rešitve v vzgoji in izobraževanju od vrtca do končane srednje šole.

Januarja 1995 jo je izdalo Ministrstvo za šolstvo in šport pod vodstvom dr. Slavka Gabra (Liberalna demokracija Slovenije). K izdelavi koncepta so bili povabljeni številni slovenski strokovnjaki, vendar niso upoštevani kritični pogle-di tistih, ki se niso strinjali z liberalnim pristopom na tem področju, v seznamu avtorjev pa so kljub temu navedeni. Javne razprave o predlogih k Beli knjigi ni bilo.

Rešitve iz Bele knjige je uzakonil parlament kot vrsto šolskih zakonov v letu 1996.

Nacionalni kurikularni svet

Novembra 1995 imenuje Vlada RS, na predlog ministra Gabra, 23-članski Nacionalni kurikularni svet (NKS) za pripravo strokovnih rešitev prenove, ki je zajemala oblikovanje izhodišč kurikularne prenove kot podlago za pripravo novih predmetnikov in učnih načrtov in njihovo potrditev.

Med člani NKS pride do napetosti pri oblikovanju izhodišč vzgoje in izobraževanja, še zlasti o temeljnih vrednotah, prav tako pri konceptu osnovne šole, ker zagovarja ena skupina tako imenovani »tehniciistični ali industrijski model, druga skupina pa »humani« model, oblikovan po meri učenca. /«Tehnicistični model» poudarja vnaprej določena znanja in spretnosti, merljivi rezultati pouka so bistveno pomembnejši od procesov učenja, poudarek je na testnem in zunanjem ocenjevanju, vzgoja ostaja v ozadju; »Humani model« poudarja vzgojno komponento šole in daje pomen medsebojnim odnosom, komunikaciji in čustvenim vsebinam pouka in učenja/.

Članica NKS za likovno vzgojo izstopi 1997 zaradi nestrinjanja s predlaganim konceptom. Oblikuje se strokovno, civilno Združenje za drugačno osnovno šolo, ki s strokovnimi argumenti opozarja na nekatere nesprejemljive rešitve.

Pet članov NKS pozove Vlado konec leta 1997, naj poseže v dogajanje, ker pri takem konceptu osnovne šole ne želijo sodelovati. V tem času se izteče prvi mandat NKS.

Slovenska ljudska stranka (SLS), ki je od 1996 dalje v vladi RS, začne o tej temi pogajanja s koalicijskima partnericama - z Liberalno demokracijo Slovenije (LDS) in z Demokratično stranko upokojencev Slovenije (DESUS). Pogajanja se 1998 zaključijo s koalicijskim sporazumom, v katerem je SLS dosegla delno spremenjeno sestavo Nacionalnega kurikularnega sveta pri podaljšanju njegovega mandata. Zaradi bolj uravnotežene sestave se razširi s štirimi člani, ustanovi pa se še Sosvet učiteljev in vzgojiteljev (praktikov), ki daje mnenje o izvedljivosti učnih načrtov v praksi. V skladu s sporazumom pride do naslednje spremembe zakonodaje:

- za razbremenitev otrok postane testiranje otrok po koncu prvega in drugega triletnja neobvezno namesto obveznega. Število predmetov, ki jih učenci opravljajo pri zaključnem zunanjem ocenjevanju znanja, se s petih zmanjša na tri;

- za uveljavljanje nacionalne zavesti se uvede predmet Državljska vzgoja in etika namesto predmeta Etika in družba;

– zaradi boljše priprave šol in učiteljev na spremembe se začetek uvajanja v osnovne šole premakne za eno leto;

Leta 1998 sprejme NKS v dopolnjeni sestavi učne načrte za splošne, klasične in strokovne gimnazije. Pri obravnavi koncepta in predmetnika osnovne šole pa se znova pojavi nesoglasje. Sosvet praktikov poda vrsto ugovorov glede izvedljivosti predmetnika 9-letne OŠ in ga sprejme pogojno (15 od 18 članov). Ponovna obravnavna na NKS kljub temu ne privede do kakršnekoli spremembe. Septembra 1998 sprejme NKS predmetnik 9-letne OŠ in sicer se je od 26 članov (21 prisotnih) za predmetnik pozitivno izreklo 12 članov. Oktobra 1998 je Strokovni svet za splošno izobraževanje, kljub pogojni podpori Sosveta in šibki podpori članov NKS, dokončno potrdil predmetnik OŠ. Štirje člani NKS izstopijo.

Do konca januarja 1999 NKS potrdi še spremenjene učne načrte za izbirne predmete OŠ, kataloge znanj za strokovne in poklicne šole, koncept izobraževanja otrok s posebnimi potrebami ter koncept za nadarjene učence. S tem se je mandat Nacionalnega kurikularnega sveta končal. Nadaljnje delo opravlja, v skladu z zakonom, Strokovni svet za splošno izobraževanje.

Uvajanje, spremljanje in evalvacija kurikularnih novosti

Za uvajanje in spremljanje novih ali prenovljenih programov, učnih načrtov ter kurikula za vrtce sta bila zadolžena Zavod RS za šolstvo za področje splošnega izobraževanja in Center za poklicno izobraževanje za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja. Devetletka se je uvajala v prvem in v zadnjem triletju preko poskusnih šol; po treh letih poskusa so jo v šolskem v letu 2003/2004 začele izvajati vse šole.

Začne se tudi evalvacija prenove, ki je strokovna in raziskovalna dejavnost, njen namen pa je preveriti, ali se dosega zastavljene cilje za razreševanje problemov na področju izobraževanja. Izpeljavo evalvacije vodi Svet za evalvacijo, ki ga je imenoval minister. Svet razpisuje evalvacijske študije za posamezne cilje in novosti prenove in o njih pripravlja poročila. V 9 – članskem Svetu za evalvacijo je nekaj članov, ki so bili tesno vpeti v pripravo reformnih rešitev, kar lahko poraja dvom v njihovo interpretacijo oz. recenzijo evalvacijskih študij. Sprva te študije in njihovi zaključki niso bili neposredno dostopni, na voljo je bilo le poročilo Sveta za evalvacijo, v katerem so povzeti recenzirani rezultati študij. Šele na zahtevo nekaterih članov Strokovnega sveta za splošno izobraževanje in nosilcev evalvacijskih študij so celotne študije dosegljive na spletnem naslovu. (<http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/sveti/ministrski/evalvacija.asp>)

Poročila spremljave in evalvacije obravnavajo pristojni Strokovni sveti (za splošno, za poklicno izobraževanje in za izobraževanje odraslih), ki po potrebi sprejmejo določene spremembe.

Ob natančni primerjavi poročila in zaključkov študij sem ugotovila, da so določene (kritične) ugotovitve raziskovalcev izpuščene. Svet za evalvacijo to utemeljuje kot nujnost zaradi različnih metodoloških vzrokov. Vendar moram poudariti, da so nosilci evalvacijskih študij raziskovalci s potrebnimi referencami in da takšen pristop (vsaj nekateri med njimi) vidijo kot poseg v svojo avtonomijo. Sicer pa bi lahko Svet za evalvacijo v razpisu navedel tudi natančnejše metodološke usmeritve raziskav. Med nosilci evalvacijskih študij so tudi nekdanji člani NKS ali člani predmetnih skupin za pripravo učnih načrtov, kar je po mednarodnih standardih nezdružljivo. Doslej žal še nobena evalvacijska študija ni bila naročena pri kakšni mednarodni ustanovi, čeprav je tedanji predsednik NKS to predvideval in smo nekateri člani, glede na odprte dileme in nestrinjanje z določenimi rešitvami, to tudi pričakovali.

Temeljne novosti in spremembe na posameznih področjih vzgoje in izobraževanja; prevladujoči ugovori pred šestimi leti in pogled nanje z današnje perspektive

Prenova predšolske vzgoje

Temeljna novost

Za predšolsko vzgojo je bil izdelan dokument Kurikul za vrtce (oblika učnega načrta), ki naj bi zamenjal dotedanji Vzgojni program. Kurikul za vrtce naj bi ciljno usmeril k različnim spoznavnim nivojem, kot so glasbeni, likovni, jezikovni, naravoslovni, matematični.

Ugovor pred šestimi leti:

Kurikul za vrtce bo povzročil pošolanje predšolskih otrok.

Šest let potem:

Spremljava je ponekod res pokazala, da so nekatere vzgojiteljice predšolsko vzgojo začele razumevati predmetno, vendar to ni bilo prevladujoče. Potekalo je intenzivno izobraževanje vzgojiteljic za uvajanje novega Kurikula.

Zanimiva pa je ugotovitev evalvacijske študije, da kakovost različnih vrtcev, ki jih obiskujejo malčki, bistveno pomembneje vpliva na osebnostne in vedenjske lastnosti malčkov kot izvajanje ali neizvajanje kurikula.

Prenova osnovne šole

Temeljne novosti:

Trajanje šolanja je 9 let (prej 8 let); v šolo vstopijo leto mlajši, torej šestletni otroci. V prvem razredu je prisotna pri pouku polovico časa poleg učiteljice tudi vzgojiteljica. Devetletno šolanje je razdeljeno na tri vzgojno-izobraževalna obdobja – triletna.

Učni načrti naj bi se vsebinsko razbremenili vsaj za 20%, snov naj bi se utrjevala in ponavljala v šoli.

Učenje tujega jezika se začne v 4. razredu (prej v 5. razredu), a je pri primerjavi potrebno upoštevati, da so učenci 4. razreda 9-letke stari enako kot otroci v 3. razredu 8-letke.

Število predmetov se glede na osemletko znatno poveča, s tem pa tudi število ur pouka.

Bistvena novost v zadnjem triletju (7., 8. in 9. razred) sta nivojski pouk in dodatni izbirni predmeti. Pri nivojskem pouku se učenci razdelijo v tri zahtevnostne nivoje pri matematiki, slovenščini in pri tujem jeziku. V 7. razredu je ta delitev »delna« (fleksibilna diferenciacija, ki poteka sicer že od 4. razreda dalje), pri kateri se učenci razdelijo le pri četrtini časa, ki je namenjen pouku teh predmetov. V 8. in 9. razredu pa so pri teh treh predmetih razdeljeni ves čas. V zadnjem triletju se učenci odločijo za tri dodatne izbirne predmete, ki jih ponudi šola (od junija 2004 sta obvezna dva, tretji pa je dodatna možnost). Izbirni predmeti lahko trajajo 3 leta ali pa po eno leto.

Ocenjevanje v prvem triletju je opisno, v drugem opisno in številčno, v tretjem pa samo številčno. Na koncu vsakega triletja se znanje učencev testira z nacionalnimi poskusi znanja. Ob koncu prvih dveh triletij je udeležba prostovoljna, ob koncu zadnjega triletja je obvezna. Testne naloge pripravlja Državni izpitni center, **rezultati pa so del zaključnega spričevala**. To je izrazita razlika z osemletko, kjer učenci zaključijo šolanje s spričevalom 8. razreda. Če se nameravajo vpisati v srednje šole, ki imajo vpis omejen zaradi prevelikega števila kandidatov, morajo opraviti zunanje preverjanje znanja iz slovenščine in matematike, rezultat pa doprinese k številu točk, ki so nato selekcijsko merilo za vpis v določeno šolo. Če srednja šola **nima omejitve vpisa** (in takih je precej), zunanje preverjanje znanja ni nujno potrebno in je **odločitev o udeležbi v tem primeru prostovoljna**.

Ugovori pred šestimi leti:

V žarišče postavljam dileme, ki so jih pred potrjevanjem novosti izpostavili člani Sossvea učiteljev in vzgojiteljev ter več strokovnjakov s področja vzgoje

in izobraževanja. Mnenja so bila s strani komisije NKS za osnovno šolo (predsednica dr. Ljubica Marjanovič Umek) in večinskega dela članov NKS zavrnjena z argumentom, da so trditve v ugovorih pavšalne in da nimajo znanstvene podlage ter da bo na takšne dileme možno odgovoriti šele po spremljavi poskusnega uvajanja in glede na rezultate znanstvene evalvacije. Seveda navedeni argument zanika, da stroko predstavljajo tudi izkušnje učiteljev z dolgoletno prakso, prav tako pa je zanemaril mnenje staršev in šolske medicine.

Žal ne morem reči, da je bilo pri uvedbi te reforme doseženo družbeno soglasje, ki je po mnenju Unescove komisije za izobraževanje bistvenega pomena za uvedbo tako obsežnih novosti.

Prvi ugovor:

preobremenjenost otrok in možnost psihosocialnih posledic je obsegal naslednja mnenja:

- Prevelika zahtevnost prvega razreda z vidika posebnosti šest let starega otroka, še posebej je bila izpostavljena matematika;
- Prevelik obseg ur v primerjavi z osemletko, tudi če se upošteva trditev Komisije za OŠ, da bo velik delež domačega dela opravljen že v šoli;
- Nivojski pouk skupaj s številom izbirnih predmetov ne sme pripeljati do situacije, ko bi moral obvezni del pouka trajati dalj kot do 14. ure, kar pa kaže, da ni izvedljivo;
- Neutemeljeno krčenje časa za predmete, ki učence razbremenjujejo in imajo poudarjeno vzgojno funkcijo – likovna, tehnična in športna vzgoja ter gospodinjstvo.
- Vsebinska razbremenitev večine učnih načrtov je precej manjša od zastavljenega cilja (20%).

Šest let potem

Izvedbi prvega razreda je bila namenjena posebna pozornost; poskusne šole so bile dobro opremljene, učitelji in ravnatelji primerno stimulirani, skupine otrok niso bile velike in delo je bilo prilagojeno šestletnemu otroku. Sporočila z nekaterih šol po splošni uvedbi niso tako pozitivna, saj so skupine večje, opremljenost z didaktičnimi materiali pa pomanjkljiva. Poročilo ZRSŠ o spremljanju tretjega leta poskusnega izvajanja 9-letnega programa OŠ obravnava tudi izvajanje posameznih predmetov, a žal le po triletnih in ne po posameznih razredih. Matematika je v 1. triletnju izstopala kot preobremenjujoč predmet za učence in učitelje. Učitelji ugotavljajo, da gre za preveč in za preobsežne vsebine ter za prezahtevne cilje, vendar so bili po zaključenem triletnju pri vseh

otročih doseženi minimalni standardi, ki jih predvideva učni načrt. Ob teh ugotovitvah se sprašujem, kakšno ceno plačujejo otroci, stari od 6 do 8 let sedaj in kakšno bodo plačevali zato v prihodnosti. Za predmet Spoznavanje okolja navaja večina učiteljev v spremljavi, da je učni načrt prezahteven in da ne vidijo ločnice med minimalnimi in temeljnimi standardi znanja, kar pomeni, da tega znanja ne morejo ustrezno vrednotiti. Po mnenju razrednih učiteljev je zunanje preverjanje znanja za učence preveč stresno.

Učitelji (na predmetni stopnji 80%, na razredni pa 70% vprašanih) menijo, da ni prišlo do bistvenih razbremenitev učnih načrtov. Pri nivojskem pouku tujega jezika izpostavljajo obseg in zahtevnost snovi, pri matematiki in slovenščini pa navajajo premalo časa za utrjevanje,

Navedene ugotovitve spremljave narekujejo takojšnje, ustrezne spremembe učnih načrtov za razbremenitev otrok glede obsega ali težavnosti snovi, a Strokovni svet takega sklepa žal še ni sprejel.

Utemeljeni so bili ugovori in svarila, da organizacije pouka, predvsem v zadnjem triletju, ne bo možno izpeljati do 14. ure in da bodo taki urniki nesprejemljivi za učence in za učitelje. Otroci s težavo obiskujejo dodatne popoldanske dejavnosti, saj imajo še domače delo, za katerega so snovalci predmetnika trdili, da se bo bistveno zmanjšalo, ker bo večina dela postorjena v šoli. Sveti staršev v številnih šolah so v letu 2004 zahtevali razbremenitev urnika, še posebej pri izbirnih predmetih. Zaradi zahtev staršev je minister zakonsko uveljavil zmanjšanje obveznih izbirnih predmetov s tri na dva, čeprav evalvacijska študija o tem zamuja in še ni končana, spremljava pa kaže, da so pri učencih priljubljeni. Ker si učenci lahko izberejo tudi tretji izbirni predmet, se kaže razbremenitev urnika s to odločitvijo vprašljiva. Minister ni upošteval predlogov, da bi zunajšolsko izobraževanje lahko nadomestilo enega od izbirnih predmetov. Ravnatelj in učitelji imajo organizacijske težave pri izvajanju nivojskega pouka, v praksi prihaja tudi do združevanja dveh, na manjših šolah celo vseh treh zahtevnostnih nivojev. Žal se minister ni dotaknil obremenjenosti otrok z različnimi tekmovanji, ki prinašajo točke za vpis v določeno srednjo šolo in so tako, čeprav neobvezna, postala kar del sistema. V prihodnje je za razbremenitev urnika napovedal pripravo fleksibilnega predmetnika, ki omogoča takšno organizacijo pouka, da bo na urniku dnevno manjše število predmetov. Take rešitve so že dolgo v veljavi marsikje v evropskem prostoru.

Spremljava pouka je pokazala, da likovna, športna in glasbena vzgoja učence najmanj obremenjujejo, prav tako se tej skupini pridružujeta gospodinjstvo ter tehnična vzgoja. Kljub nasprotovanju strokovne javnosti pa se je žal delež teh

predmetov v predmetniku 9-letne šole zmanjšal. Vpis v poklicne in srednje šole tehniških smeri se zmanjšuje, kar je lahko posledica manjšega deleža časa, ki je namenjen tehniškemu pouku. Čeprav je ena od prioritet Evropske unije zvišati zanimanje za naravoslovje in tehniko, v tej smeri še ni sistemskih prenikov.

Drugi ugovor:

problematičnost nivojskega pouka in vprašljivost obveznih nacionalnih preizkusov znanja

Posledice nivojskega pouka in ocenjevanja (zunanje diferenciacije) bodo hromile socialno interakcijo, motivacijo in učenje.

Šest let potem

- Evalvacijska študija o organizaciji nivojskega pouka, stališčih učencev in staršev do te oblike diferenciacije ter njenih učinkih na učence (nosilec dr. D. Žagar) kaže tako na pozitivne kot na negativne vidike (avtorji jih imenujejo šibke točke).

Gotovo je zelo pozitivna ugotovitev, da se pri izbiri nivojev upoštevajo želje večine otrok in staršev. Tudi samopodoba učencev v najnižjem nivoju se ni zmanjšala, vendar bi pri tej ugotovitvi rada poudarila, da je samopodoba naših učencev tudi v osemletki zelo nizka. Torej je ostala na enaki, vendar skrb vzbujajoči nizki ravni. Povezanost s sošolci v matičnem razredu je pomembno upadla. Prehodov po nivojih je kljub pričakovanjem malo, še zlasti iz nižjega na višji. Približno polovica staršev sprejema nivojski pouk pozitivno, desetina negativno, ostali bolj pozitivno kot negativno. Vendar pa gre poudariti mnenje večine staršev, da nivojski pouk otrok ni razbremenil z domačim učenjem in da vodi celo v dodatno obremenitev (le dobra desetina misli drugače). Motivacija za učenje v zadnjih dveh razredih upada, narašča pa strah pred neuspehom (v obeh vrstah šol), še zlasti pri učencih najvišjega nivoja. Strah pa je dejavnik, ki pogosto vodi v tvegano vedenje, ki je po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije pri naših učencih nadpovprečno.

- Nacionalni preizkusi znanja so zlasti v zadnjem obdobju zelo obsežen in drag projekt. Rezultati za slovenščino in matematiko so nizki, učitelji imajo težave z ocenjevanjem, saj je velik delež pritožb ugodno rešen.

Izsledki evalvacijske študije o strokovni avtonomiji in odgovornosti pedagoških delavcev (dr. B. M. Požarnik) kažejo, da učitelji zunanjemu preverjanju znanja prispevajo pomembno bolj negativen kot pozitiven vpliv.

Prenova srednjega šolstva –

temeljne novosti in spremembe

- Raven gimnazijskega izobraževanja se je poleg splošno izobraževalnega programa razširila s programi klasične, umetniške in strokovne gimnazije (ekonomske, tehniške). Na tak način del populacije iz srednjega strokovnega šolstva preide v gimnazijsko izobraževanje, opravlja splošno maturo in lahko vstopi v univerzitetno izobraževanje.

- V prenavo se zajame tudi programe strokovnega in poklicnega izobraževanja. V poklicno šolanje se vrne dualna oblika izobraževanja, ki je bila ukinjena z usmerjenim izobraževanjem (dijak se kot vajenec praktično izobražuje pri mojstru).

- Učni načrti na vseh ravneh srednjega izobraževanja se morajo skržiti vsaj za 20% in prilagoditi raven zahtevnosti; poudarjeno naj bi bilo medpredmetno povezovanje in pestrost učnih metod za pridobivanje kakovostnega in trajnega znanja.

Ugovori pred šestimi leti

- Razbremenitev gimnazijskih učnih načrtov ni zadostna; nanje preveč vplivajo maturitetni izpitni katalogi, kar ohranja pretežno frontalni pouk (učitelj razlaga, dijaki poslušajo).

- Poklicno in strokovno izobraževanje ni doživelo resnične in potrebne prenove, prav tako so spremembe v katalogih znanj premajhne.

Šest let potem:

- Kar 87% gimnazijskih učiteljev, zajetih v raziskavo, meni, da ni bistvenih razbremenitev v učnih načrtih in da ima zunanje preverjanje znanja (matura) negativen vpliv na učne vsebine in metode pouka ter pomeni omejevanje učiteljeve kreativnosti.

- Analize prenove strokovnega izobraževanja kažejo, da v večini primerov mnoga od priporočil kurikularne prenove niso bila upoštevana, predvsem kar se tiče sodobnejših konceptov poučevanja.

- V poklicnem izobraževanju upadata vpis in motivacija za delo, delež dijakov, ki ne končajo šolanja, je visok. Od leta 2002 dalje se pripravlja dodatna prenova, ki je primerljiva s sodobnimi usmeritvami v nekaterih državah Evropske unije. Prvi poskusni razredi so začeli pouk po prenovljenem konceptu v šolskem letu 2004/2005.

Problematika vzgoje v izobraževalnem sistemu

Ugovor pred šestimi leti:

vzgojna komponenta šola je zanemarjena

Stanje danes:

V vse večjem deležu mlade populacije opazamo duševno stisko, za katero mnogi pedagogi ocenjujemo, da je posledica družbene brezbriznosti in pogosto negativnega odnosa do vrednot. Deloma izhaja tudi iz organizacije šolskega dela, nadvse močan dejavnik pa je šolski neuspeh ali strah pred njim.

Duševna kriza se odraža kot sprememba v obnašanju in vrednotah, kot so: agresivno vedenje, neustrezni medsebojni odnosi, številne prometne nesreče, v katerih so udeleženi mladi, šibka samozavest in identiteta, pomanjkanje življenjskega smisla in ciljev, premalo poguma in odgovornosti za življenje, ki omogoča odgovorno skrb za družino in potomce, naraščanje kriminala in zasvojenosti.

Šola se počuti vse bolj nemočna, nastavlja varnostnike in skrite kamere.

Izsledki mednarodne raziskave Svetovne zdravstvene organizacije WHO – Obnašanje v zvezi z zdravjem v šolskem obdobju, opravljene v 35 državah Evrope in Severne Amerike pri 11, 13 in 15 let starih otrocih, kažejo da:

- redno kadi marihuano 13% mladostnikov, poskusilo pa jo je do 31%,
- kadi skoraj tretjina 15-letnikov,
- nadpovprečno pitje alkoholnih pijač in opijanje pri 11 in 15-letnikih (fantih),
- nadpovprečni delež spolnih odnosov pri 15-let starih mladostnikih,
- nizka samopodoba – še posebej so nezadovoljni s svojim izgledom (debelost),
- slabe prehranjevalne navade – so na dnu tistih, ki zjutraj zajtrkujejo,
- vsak drugi 13- in 15-letnik se počuti v šoli preobremenjen.

Izsledki domače raziskave o ravni samovrednotenja med slovensko mladino, ki jo je opravil Inštitut za razvijanje osebne kakovosti v sodelovanju z Uradom RS za mladino in v kateri so sodelovali dijaki srednjih šol, kažejo, da ima nizko samovrednotenje kar 46% anketiranih. Med vrednotenimi dejavniki kot podpovprečni izstopajo: dejavnik smiselnosti, dejavnik identitete in dejavnik varnosti.

Vloga učiteljev pri izvajanju prenove in uresničevanju njenih ciljev

Pri izpeljavi tako obsežnih sprememb, kot so bile načrtane v predvideni šolski prenovi, je ključnega pomena ustrezno usposabljanje učiteljev za pripravo na izvajanje novega koncepta poučevanja in vrednotenja znanja. To je zahtevna naloga, ki terja čas. Sosvet učiteljev je pred šestimi leti izrazil dvom, da bodo učitelji pravočasno in ustrezno usposobljeni za cilje kurikularne prenove.

V raziskavi o strokovni avtonomiji učiteljev so svojo strokovno usposobljenost za novosti najbolje ocenili razredni učitelji, najmanj pa gimnazijski. V dodatnem izobraževanju se jim še vedno ponujajo predvsem vsebinske novosti pri predmetih, izraziti primanjkljaj pa omenjajo pri usposabljanju za strategije uspešnega učenja ter za reševanja vzgojnih in vedenjskih problemov, nivojskega pouka in individualnih razlik med učenci.

Sklepna misel

V šestih letih po začetku uvajanja kurikularne prenove so v njeno realizacijo vložili obilo navora tako šole kot učitelji, Zavod za šolstvo ter Center za poklicno izobraževanje, država pa velika gmotna sredstva. Rezultati spremljave in raziskav kažejo številne pozitivne premike, zlasti v metodah dela na osnovnošolskem nivoju. Vendar sem v tem prispevku ugotavljala upravičenost ugovorov pred šestimi leti. Menim, da izsledki spremljave in raziskav potrjujejo, da so bili naši kritični pogledi na nekatere rešitve upravičeni. Če bi nam avtorji prenove takrat prisluhnili, bi se kasneje ognili mnogim nevšečnostim, zlasti pa težavam otrok in dijakov. Seveda pa vsi upravičeno pričakujemo, da bodo na osnovi raziskav čim prej opravljene ustrezne spremembe – v dobro naših otrok in prihodnosti slovenske družbe.

Metka Zevnik

Avtorica je bila 1998/99 predsednica Sosveta učiteljev in vzgojiteljev ter članica NKS. Od 1999 dalje je članica Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje in dobitnica nagrade republike Slovenije(1999) za posebno uspešno vzgojno-izobraževalno in organizacijsko delo na področju srednjega šolstva.

Zavod sv. Stanislava

Pred stotimi leti je v Šentvidu ljubljanski škof Anton Bonaventura Jeglič odprl prvo popolno slovensko gimnazijo. Največja zgradba v takratni deželi Kranjski je imela v 20. stoletju burno zgodovino; od prve slovenske gimnazije, v kateri je leta 1913 potekala prva slovenska matura, do bolnišnice v času 1. svetovne vojne, med 2. svetovno vojno so jo Nemci leta 1941 spremenili v zbirni center za slovenske izgnance iz Gorenjske in nacistično šolo, po koncu vojne so jo partizani spremenili v zbirni center za vrnjene domobrance, od tukaj so odhajali v smrt tisoči nasprotnikov komunističnega režima, na koncu pa je več kot trideset let služila kot vojašnica jugoslovanske armade. Šele v začetku devetdesetih let se je zgodovina zgradbe umirila in od leta 1993 v njej spet poteka pouk v obnovljeni škofijski klasični gimnaziji. Ob stoletnici, ki jo Zavod sv. Stanislava praznuje v letošnjem letu, njegova osnovna dejavnost, vzgajati in izobraževati, pod težo zgodovinskih okoliščin hočeš nočeš ostaja kar nekoliko v ozadju.

Avgusta 1898 so slovenski visokošolci v Narodnem domu v Ljubljani pripravili shod. Na njem naj bi se liberalno in konservativno usmerjeni dijaki dogovorili za skupen nastop vseh slovenskih visokošolcev in ustanovili enotno organizacijo. Na shodu pa so se kmalu pokazale razlike. Liberalno usmerjeni visokošolci so ostro zavrnili predlog konservativno usmerjenih sošolcev, da bi krščanstvo postalo temeljno vodilo nove organizacije. Razočarani in preglasovani katoliški dijaki so užaljeni zapustili zborovanje in o dogodku obvestili takratnega ljubljanskega škofa Antona Bonaventuro Jegliča.

Dr. Anton Bonaventura Jeglič je bil takrat v Ljubljani škof šele nekaj mesecev. Bil je doktor moralne teologije, star je bil 48 let, pred tem je več kot 15 let deloval v Bosni, nazadnje kot pomožni sarajevski škof. Relativno mla-

dega moralnega teologa in novega škofa je dogodek prizadel. Prepričan je bil, da za protiversko razpoloženje niso krivi visokošolci sami, pač pa vzgoja v nemških visokošolskih zavodih. O teh dogodkih je kasneje pisal: »Teh načel dijaki niso vsrkali doma, v hiši svojih vernih staršev, ampak v šoli, v gimnaziji in na vseučiteljišču. Biti mora torej v naših avstrijskih šolah mnogo pravi vzgoji, pravi znanosti pogubnega, mnogo krščanstvu sovražnega.« Še istega dne je ob novicah iz Narodnega doma sklenil, da bo zgradil slovensko katoliško gimnazijo. Z njo ni želel samo odvrniti dijaške mladine od protiverskih vplivov takratnih nemških gimnazij, pač pa tudi širšim slojem revnega kmečkega prebivalstva omogočiti dostop do visokošolske izobrazbe in pokazati, da Cerkve ni ustanova, ki zavira znanost in napredek.

Konec avgusta 1898 je željo po gradnji učnega zavoda prvič javno objavil v Škofijskem listu. Napovedana gradnja je med liberalno usmerjenimi ljudmi sprožila val nasprotovanj. Ivan Tavčar, liberalni politik in slovenski pisatelj, je napovedano gradnjo sprejel kot vojno napoved liberalni stranki. Do tedaj zgledni odnosi med Jegličem in liberalno stranko so bili zaradi napovedane gradnje pretrgani. Tavčar je škofa obtoževal, da gradi zavod samo zato, da bi škodoval stranki in, kot je zapisal, »še bolj v pest dobil neukega kmečkega človeka, ki naj bi bil že tako ali tako preveč odvisen od lokalnih župnikov in katoliške Cerkve«. Vsi poskusi, da bi Tavčarja, nekoč je bil tudi sam gojenec podobnega zavoda Marijanišča v Ljubljani, umirili, so bili zaman. Ivan Hribar, sošolec iz osnovne šole in v prvih mesecih po prihodu v Ljubljano zaupnik novega škofa, je Tavčarja s tem namenom večkrat obiskal in rotil, naj neha z nespametno medijsko gonjo in naj končno spozna, kakšne koristi bi imel slovenski narod od slovenske gimnazije. Vsi ti poskusi Tavčarja niso umirili, nasprotno, v nameri, da onemogoči gradnjo zavoda, je šel še korak naprej. Ko je spoznal, da škofa ne bo mogel odvrniti od gradnje, je začel v ljubljanskem mestnem svetu groziti z neizdajanjem dovoljenj za začetek gradnje.

Sprva je Jeglič razmišljal, da bi gimnazijsko poslopje postavil pri Sv. Petru v Ljubljani (v bližini današnjega Kliničnega centra). Zaradi vedno bolj neugodnih poročil in groženj, ki so prihajale iz mestnega sveta, v katerem so imeli liberalci večino, je Jeglič konec leta 1899 sklenil, da v ljubljanski občini ne bo zidal in je začel iskati nov kraj. Konec leta 1899 se je, na prigovarjanje najbližjih sodelavcev, odločil, da bo gradil v Šentvidu nad Ljubljano. Šentvid nad Ljubljano je bil okoli leta 1900 še vas. Imel je 447 prebivalcev, ki so bili gradnji zelo naklonjeni.

Gradnja velikega Zavoda je zahtevala ogromna finančna sredstva. Po prvih predračunih naj bi za stavbo potrebovali okoli 600.000 takratnih avstrij-

skih kron, vendar je bila to slaba ocena, saj so se med gradnjo stroški v resnici povzpeli na 2.000.000 kron. Denar za gradnjo je škof poskušal zbrati iz najrazličnejših virov. Najprej je resno računal, da bo večino sredstev zbral s prostovoljnimi prispevki vernikov ljubljanske škofije. V ta namen naj bi vsakih nekaj mesecev vsak vernik prispeval po dva krajcerja, kar bi danes zneslo okoli 300 SIT, kar vsekakor ni bila pretirana zahteva. Prvo leto so prostovoljni prispevki prihajali redno, z leti pa je vnema popustila in na ta način se je zbralo vedno manj sredstev. Stroški za gradnjo so se vedno hitreje povečevali, zato je škof za svoje Zavode začel najemati posojila pri različnih finančnih zavodih. Glavnico in obresti je želel odplačati z sečnjo lesa v gornjegrajskih gozdovih.

Da bi bolje prodali les, je v bližini Gornjega Gradu postavil žago, ker bi žagani les prinašal večje dobičke. Pri tem je sklenil škodljivo pogodbo z italijanskim podjetnikom, tako da izkoriščanje gornjegrajskih gozdov ni prineslo pričakovanega finančnega učinka. Dolgovi so se povečali in leta 1907 se je škofija zaradi neporavnanih obveznosti znašla na robu bankrota, niso pa bili redki tisti, ki so trdili, da bodo zaradi slabega finančnega stanja Jegliča odstavili z mesta ljubljanskega škofa. Vse te katastrofe je Jeglič junaško prestajal in za rešitev težav veliko molil. Odras njegovega razmišljanja v trenutkih finančne stiske je napis, ki še danes krasi pročelje zavoda, na njem pa piše: »Kristusu, Zveličarju sveta«. Da bi se vse srečno izteklo, je celo gradnjo sklenil posvetiti Kristusu in ga skušal na ta način »prisiliti«, da bo za vse poskrbel kot »varuh zavoda«.

Poudariti je treba, da Jeglič ni razmišljal samo o zidovih, ampak tudi o tem, kako bi zidovom vtisnil dušo. S tem namenom je načrtno zbiral duhovnike svoje škofije in jih pošiljal na avstrijske univerze, da so dokončali študije za različne profesorske poklice. Po zgledu podobnih zavodov širom Avstro-Ogrske je tudi sam sklenil, da bodo v njegovem zavodu poučevali duhovniki. Redno zaposlenih profesorjev je bilo do 2. svetovne vojne od 17 do 18, med njimi

pa so nekateri dosegli v svojem poklicu tudi lepe znanstvene uspehe. V zavodu sta med drugimi poučevala znana slovenska jezikoslovca Anton Breznik in Jakob Šolar, učitelj likovnega pouka je bil akademski slikar in kasnejši Prešernov nagrajenec Stane Kregar, glasbo je poučeval znani slovenski skladatelj Matija Tomc, šola pa je slovela tudi po strogih in zahtevnih profesorjih za klasične jezike.

Gradnja se je slovesno začela maja 1901, ko je takratni šentviški župnik Gregor Malovrh v zemljo zasadil prvo lopato in blagoslovil začeto delo. Temeljni kamen je 16. 7. 1901 slovesno položil sam škof. Škof in njegovi najbližji sodelavci so načrtovali, da bo gradnja leta 1904 zaključena. Veliki finančni izdatki pa so potek gradnje podaljšali za eno leto. Pouk se je s slovesnim odprtjem zgradbe začel septembra 1905, čeprav zgradba tudi po tem letu še ni bila v celoti končana. Zavodu je manjkal cel levi trakt, ki ga zaradi prevelikih izdatkov škofija ni zmogla dokončati. Ta trakt zavoda je bil zgrajen šele čez pet let.

V prvih letih delovanja se je šola srečala še z novo težavo. Ker je bila to prva slovenska gimnazija, pri nekaterih predmetih niso imeli slovenskih učbenikov, zlasti je to veljalo za klasične jezike. To oviro je škof rešil tako, da je zaprosil profesorja Tominška, da je napisal manjkajoče učbenike in vadnice za klasične jezike, istočasno pa naprosil še prof. Doklerja, da je napisal grško-slovenski slovar, ki ga prej sploh ni bilo. Doklerjev slovar je ostal do danes edini starogrško-slovenski slovar in ga študenti klasičnih jezikov še danes uporabljajo pri študiju.

V prvih dneh junija in julija leta 1913 je v prostorih škofijske klasične gimnazije potekala prva slovenska matura. Uspešno jo je opravilo vseh 30 prijavljenih kandidatov. Polovica od teh je za pokazano znanje prejela oceno odlično. Osip skozi osem let šolanja je bil zelo velik. V prvi letnik se je iz te generacije vpisalo več kot 90 dijakov, dokončalo pa samo že omenjenih 30. Marsikateri uspešen in nadarjen dijak iz te generacije kasneje v življenju ni imel sreče. Dobro leto po opravljeni maturi je izbruhnila prva svetovna vojna in v vojsko do bili vpoklicani številni bivši maturantje in učenci višjih letnikov gimnazije. V 1. svetovni vojni je na frontah od Galicije do Soče padlo 22 dijakov škofijske klasične gimnazije, še veliko več pa je bilo ranjenih. Šola je med vojno delovala v nemogočih razmerah. Leta 1915, po odprtju fronte na Soči, so skoraj vse prostore spremenili v bolniške sobe, v katerih se je do preboja fronte leta 1917 zdravilo skoraj 40.000 ranjencev. Za posledicami ran jih je v zavodu umrlo 98.

V času med obema vojnama se je zavod srečal z novimi težavami. Čeprav so mnogi dijaki in profesorji pričakovali hvaležnost in priznanje za izkazano

domoljubje in slovenstvo, ali pa vsaj pričakovali boljše pogoje za narodno delo, kot so ga imeli v »ječi narodov« avstrijske monarhije, ki je skrbno nadzorovala gimnazijsko vodstvo, da ne bi zašlo v kozarec slovenskega domoljubja, so kmalu razočarani spoznali, da se v političnem smislu ni veliko spremenilo. Avstrijski germanizem je zamenjal jugoslovanski centralizem, avstrijsko šolsko zakonodajo pa šolska zakonodaja predvojne kraljevine Srbije. Ta sploh ni priznavała zasebnih gimnazij in škofijska klasična gimnazija se je po dvajsetih letih znašla v nevarnosti, da bo morala zapreti svoja vrata. Nevarnost je bila toliko večja, ker Anton Bonaventura Jeglič v novi državi ni več mogel sam neposredno posredovati pri najvidnejših osebnostih nove države, ker jih ni osebno poznal. Dvajseta in začetek tridesetih let so minila v neprestanih intervencijah pri šolskih oblasteh v Beogradu, da je gimnazija sploh lahko nemoteno delala, kar je med avstrijsko šolanimi in reda navajenimi profesorji pa tudi dijaki negativno vplivalo na kakovost pouka. Spremenil se je tudi predmetnik. Vedno manj je bilo pouka nemškega jezika, državna oblast pa je spodbujala francoščino in seveda srbohrvaščino.

Začetek druge svetovne vojne je bil za šolo usoden. V začetku aprila je zavod zasedla italijanska vojska. Za svoje potrebe je zasedla nekaj prostorov in tukaj vzdrževala vojaško posadko, a pouk se je lahko nadaljeval. 28. aprila 1941 se je italijanska vojska po nemškem ukazu morala iz Šentvida umakniti, ker so Nemci želeli imeti Šentvid kot pomembno prometno točko z železniško progo (ki je povezovala Gornjesavsko dolino s preostalim delom zasedene Gorenjske) pod svojo okupacijsko cono. Nemška vojska je zasedla poslopje in učencem in profesorjem so dali dve uri časa, da so zapustili šolo. Večino dijakov in profesorjev je pri tem najbolj motilo, da sta člane gestapa v šolo pripeljala dva bivša dijaka šole, oba pripadnika nemške manjšine na Kočevskem.

Šola pa s tem (še) ni bila uničena. Pregnano vodstvo šole je pri italijanskem okupatorju dobilo dovoljenje, da so v Ljubljani pri uršulinkah lahko nadaljevali s poučevanjem in tako še naprej ohranjali delo predvojnega Zavoda sv. Stanislava. Dijaki, seveda samo iz ljubljanske pokrajine, so stanovali v takrat pravkar dokončanem Baragovem domu za Bežigradom. Pouk so vsa štiri leta motili vojne okoliščine, bombardiranje, pomanjkanje ogrevanja in električne energije, državljanska vojna in podobne nevšečnosti. Posebej po ustanovitvi slovenskega domobranstva pouka v 7. in 8. razredu praktično ni bilo več, ker so se vsi dijaki pridružili protipartizanskemu, nekateri, in ti so bili v veliki manjšini, tudi partizanskemu boju.

V takem stanju je šola dočkala 9. maj 1945, ko so v mesto vkorakale enote jugoslovanske vojske. Novo politično vodstvo je vodstvu šole zagotavljalo, da

šola lahko nadaljuje z delom, ravnatelj, to nalogo je takrat opravljal prof. Knific, potem ko je predvojni ravnatelj dr. Anton Breznik med vojno umrl, pa odkrito opozorilo, da nove oblasti šolo in njene dijake strogo nadzorujejo. Že 4. julija pa so te iste oblasti na šolo poslale dopis, v katerem so do nadaljnjega prepovedale vse zasebne šole. V to skupino je spadala tudi škofijska klasična gimnazija. Dopis s podobno vsebino so ponovile še sredi avgusta. Škofijska klasična gimnazija je bila s tem ukinjena, čeprav si je novo škofijsko vodstvo na čelu z Antonom Vovkom še več mesecev prizadevalo, da bi poslopje dobili nazaj in v njem spet obudili šolsko dejavnost.

V tem času je zavodsko poslopje postalo prizorišče najtemnejših dejanj druge svetovne vojne na Slovenskem. Po umiku Nemcev so zavod zasedli partizani in ga spremenili v zbirni center za vrnjene domobrance s Koroške. Po vsesplošnem pretepanju in zasmehovanju so ujete domobrance tu popisali, nato pa jih vodili na železniško postajo v Šentvid, od koder so jih vozili v brezna na Kočevskem in jih tam brez kakršne koli sodbe pobili.

Po vojni je v zavodskem posloppu še nekaj let delovala državna gimnazija, dokler ni konec 50. let celotno poslopje prešlo v last jugoslovanske armade, ki je poslopje spremenilo v vojašnico Toneta Tomšiča. Po umiku jugoslovanske vojske je zgradbo v povsem uničenem stanju dobila nazaj ljubljanska nadškofijska in v obnovljenem posloppu 1. septembra 1993 odprla novo škofijsko klasično gimnazijo.

Robert A. Jernejčič

Vera v Evropi

V zadnjem letu smo lahko v vseh medijih spremljali razprave o tem, ali naj bo v ustavni pogodbi Evropske unije (EU) krščanstvo zapisano kot eden od temeljev EU ali ne. V končnem predlogu besedila krščanstvo ni omenjeno, omenjena pa je religija in v več členih so našteje in precizirane vse glavne pravice, ki si jih verniki že dalj časa prizadevamo uresničiti tudi v Sloveniji.

Kakšen je dejansko položaj »religije«, se pravi krščanstva in vseh drugih verstev v Evropi, še posebej v državah EU? Obstaja precej številka, toda le redke statistike so zares sistematične, z navedbo virov in kriterijev, tako da je možno presoditi o njihovi zanesljivosti in objektivnosti. Mednje gotovo spada statistika, ki jo že več kot trideset let vodi in publicira (v obliki molitvenega priročnika!) za svoje misijonske potrebe nadkonfesionalna protestantska orga-

nizacija *WEC International* (*Worldwide Evangelisation for Christ* – *Svetovna evangelizacija za Kristusa*). Za nas katoličane so ti podatki zanimivi predvsem iz dveh razlogov: 1) So dokaj zanesljivi, saj jih pripravljajo strokovnjaki, ki sodelujejo tudi pri redakciji ugledne *World Christian Encyclopedia* (*Svetovna krščanska enciklopedija*) in najpopolnejšega pregleda jezikov in ljudstev sveta *Ethnologue* (*SIL – Summer Institute of Linguistics*). 2) Predstavljajo tehten pogled z druge strani na tradicionalno katoliško Evropo in nas opozarjajo na dejstva in dogajanja, ki jih morda ne vidimo ali ne želimo videti. Ni nujno, da se strinjamo z njihovimi ocenami in analizami, gotovo pa so dobrodošle za to, da v miru razmislimo o sebi in o svojem krščanstvu.

Iz njihovega molitvenega priročnika *Operation World*, 2001, v prostem prevodu: *Naša delovna naloga je ves svet*, sem povzel nekaj podatkov in ocen za vso Evropo in za posamezne države EU. **Versko stanje** v vsaki državi je opisano z nekaj stavki, sledijo **statistični podatki** za leto 2000, koliko odstotkov prebivalstva pripada posamezni veri (krščanstvo je razdeljeno še na glavne konfesije: katoličani (RKC), protestanti, pravoslavni, nevezani, marginalni itd.). Zraven je pri večini še **grafikon**, ki prikazuje, kako se je odstotni delež posamezne vere ali konfesije v prebivalstvu gibal od leta 1900 do leta 2000. Iz grafikonov lepo odsevajo burni dogodki minulega stoletja, ki so močno vpliva-

Ko pride Sin človekov v svojem veličastvu in vsi angeli z njim, takrat bo sedel na prestol svojega veličastva. Pred njim bodo zbrani vsi narodi in ločil bo ene od drugih, kakor pastir loči ovce od kozlov. Ovce bo postavil na svojo desnico, kozle pa na levico. Tedaj bo kralj rekel tistim, ki bodo na desnici: »Pridite, blagoslovljeni mojega Očeta! Prejmite v posest kraljestvo, ki vam je pripravljeno od začetka sveta! Kajti lačen sem bil in ste mi dali jesti, žejen sem bil in ste mi dali piti, tujec sem bil in ste me sprejeli, nag sem bil in ste me oblekli, bolan sem bil in ste me obiskali, v ječi sem bil in ste prišli k meni.« Tedaj mu bodo pravični rekli: »Gospod, kdaj smo te videli lačnega in te nasitili ali žejnega in ti dali piti? Kdaj smo te videli tujca in te sprejeli ali nagega in te oblekli? Kdaj smo te videli bolnega ali v ječi in smo prišli k tebi?« Kralj jim bo odgovoril: »Resnično, povem vam: Kar koli ste storili enemu izmed teh mojih najmanjših bratov, ste meni storili.« (Mt 25,31–40)

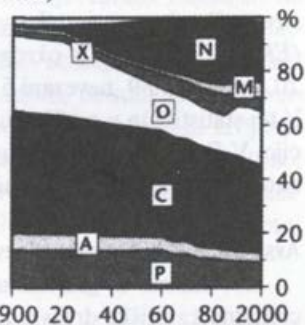
Prava človečnost ne temelji na izpovedi, temveč na dejanju in določa človekovo razmerje s skrivnostjo življenja!

li tudi na versko podobo Evrope. Kratice, s katerimi so v statistiki in v grafikonih označena posamezna verstva in konfesije, pomenijo:

- A** anglikanci
- C** katoličani (RKC)
- EKP** kristjani, ki so po svoji osebni veri ali formalni pripadnosti vključeni v vsekrščansko evangelijsko in karizmatično prenovo (glej predstavitev Evrope!)
- I** neodvisni kristjani (mlajše krščanske konfesije, ki so se osamosvojile z odcepitvijo od tradicionalnih protestantskih cerkva, npr. Krščanska bratska skupnost v Sloveniji)
- M** muslimani
- marginalni** kristjani (sami se imajo za kristjane, glavne krščanske konfesije pa jih ne priznavajo, npr. Jehovove priče, mormoni ipd.)
- N** brez vere (tisti, ki trdijo, da nimajo nobene vere)
- O** pravoslavni (ortodoksni)
- P** protestanti (luterani, evangeličani in sorodni kristjani)
- U** nevezani kristjani (verujejo v Kristusa, vendar ne želijo biti člani nobene od tradicionalnih krščanski konfesij)
- X** vsi drugi kristjani, ki ali niso obseženi v gornjih kategorijah ali pa jih je tako malo, da njihovega deleža v grafikonu ni mogoče posebej prikazati

Evropa, 730 mil. (skupaj z Rusko federacijo, 147 mil.)

Skoraj tisoč let, ves srednji vek in še čez, je bila Evropa središče živega krščanstva, zadnjih dvesto petdeset let, ko je Evropa posredovala Kristusov evangelij vsem drugim celinam, pa so glavne, tradicionalne krščanske cerkve začele izgubljati življenjsko silo. Ta proces vedno večje sekularizacije se je še pospešil v minulem 20. stoletju s porastom materialne blaginje in porabništva, z dvema svetovnjima vojnoma in z več kot petdesetletno nadvlado komunizma v vzhodni polovici

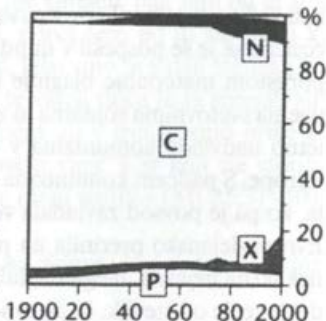
Evrope. S padcem komunizma (okrog 1990) se je sekularizacija malo upočasnila, ko pa je povsod zavladata verska svoboda in nazorska toleranca, se je v vsej Evropi dejansko prerinila na prvo mesto nova »vera«: praktični ateizem in/ali nekakšna nejasna, meglena duhovnost. Število teh »vernikov« je danes dejansko dosti večje od števil, ki jih uradna statistika navaja za ljudi »brez vere«. Uradne

statistike še vedno izkazujejo precej visok delež kristjanov med prebivalstvom, vendar se moramo zavedati, da kristjanov, ki so v rednem stiku s svojo cerkvijo, verjetno ni niti 10 % vsega prebivalstva. Javna občila ima danes v rokah »postkrščanski« svet, ki je trdni nauk judovsko-krščanskega izročila zamenjal za novodobsko megljeno duhovnost in delne resnice. Tako so krščanske cerkve v Evropi v glavnem izgubile današnjo mlado generacijo, zato smemo pričakovati, da se bo negativni proces sekularizacije nadaljeval vsaj še dve desetletji.

Svetla točka v tem dogajanju pa so kristjani, ki so kljub neugodnim okoliščinam utrdili svojo osebno vero v Boga, v Kristusa Odrešenika, in živijo iz Božje besede. Nekateri od njih delujejo v okvirih svoje cerkve, kjer z dejanji žive vere skušajo dajati zgled ter premagovati neživljenjske okvire tradicije, ki je cerkev ne uspe preseči. Drugi se povezujejo v nove skupnosti na temelju evangelija, iz katerega živijo (evangeljski kristjani), ali na temelju posebnih darov Svetega Duha (prenova v duhu, karizmatično gibanje). Pri tem jih ne ovira dejstvo, da pripadajo različnim krščanskim cerkvam, kar se je lepo pokazalo tudi na prvem evropskem srečanju teh gibanj v Stuttgartu, ki je bilo 8. maja letos. Sodelovalo je prek 150 skupin iz različnih krščanskih cerkva, glavni del srečanja pa je bilo mogoče spremljati v živo tudi po svetovnem spletu. Ob tej priliki so jasno poudarili, da ima Cerkev »dva bistvena vidika, karizmatičnega in institucionalnega; karizmatični nas združuje.« Na srečanju, ki mu je poslal obsežno pozdravno pismo tudi papež, je sodeloval predsednik Papeškega sveta za edinost kristjanov, nemški kardinal Walter Kasper (Glej Družino 9. 5. 2004 in svetovni splet <http://www.miteinander-wie-sonst.de/>). Za te kristjane bi bila verjetno najustrežnejša skupna oznaka *vsekrščanska evangeljska in karizmatična prenova (EKP)*. V Evropi jih je okrog 5 %. **Statistika:** kristjani 71 (RKC 33, pravoslavni 20, protestanti 9, nevezani 5, anglikanci 4), brez vere 23, muslimani 5; EKP 5. V tej statistiki in v grafikonu je obsežena vsa Evropa, vključno z Rusko federacijo. V Evropski uniji je na grobo rečeno za polovico manj muslimanov ter za eno tretjino manj pravoslavnikov in ljudi brez vere.

Avstrija, 8,2 mil. prebivalcev

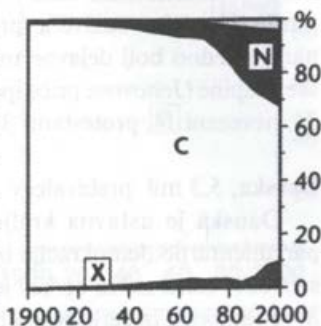
Kot vidimo iz grafikona, je Avstrija tradicionalna katoliška država. Z ustavo so določeni odnosi med državo in RKC ter protestantskimi cerkvami, leta 1998 pa je novi zakon močno otežil uradno priznanje novih manjših verskih skupnosti, tudi krščanskih. Dejansko je danes Avstrija katoliška predvsem po svoji kul-

turi, ne pa po svojem srcu. RKC vsako leto izgubi približno 35.000 vernikov, protestanti pa 3000. Dvanajst let šolskega verouka mlade večinoma uspešno »cepi«¹ proti živi osebni veri v Kristusa in jih oddalji od vsake krščanske cerkve, saj jih v cerkev hodi le še 3 %. Štiri petine Avstrijcev se je že ukvarjalo ali se še ukvarja z okultizmom. **Statistika:** kristjani 90 (RKC 71, nevezani 11, protestanti 4), brez vere 8, muslimani 2; EKP 3.

Belgija, 10,2 mil. prebivalcev

Tudi Belgija je navidez tradicionalna katoliška država, saj je bila pred sto leti še 100 % katoliška. Danes se izredno hitro sekularizira, številni moralni škandali v več krščanskih cerkvah in v zgornjih plasteh družbe pa so okrepili nezaupanje v politične in cerkvene voditelje. Razrašča se okultizem in novo poganstvo, v zadnjih štiridesetih letih se je število duhovnikov skoraj prepolovilo, nekaj novega življenja prinaša vsekrščansko karizmatično gibanje (EKP). Belgija spada med tiste evropske države, ki so v globoki duhovni krizi. **Statistika:** kristjani 68 (RKC 58, nevezani 7), brez vere 28, muslimani 4; EKP 4.

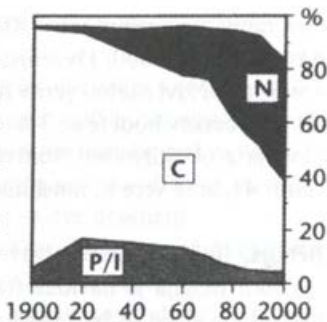
Republika Ciper, 0,6 mil. prebivalcev

(Od leta 1974 je otok Ciper zaradi vojaške invazije Turkov razdeljen na muslimansko *Turško republiko severni Ciper*, 36 % ozemlja, in na grško pravoslavno *Republiko Ciper*, 64 % ozemlja. Na obeh ozemljih obstaja formalna verska svoboda, toda oboji so skrajno nezaupljivi do manjših, netradicionalnih verskih skupnosti.) Grška *Republika Ciper* je na vseh področjih svojega življenja tako prepojena s tradicijo pravoslavnega krščanstva, da so meje med politiko, kulturo in Cerkvijo močno zabrisane. Tradicija je zelo močna, saj hodi v cerkev okrog 48 % prebivalstva. **Statistika:** kristjani 94 (pravoslavni 89, nevezani 4, RKC 1), brez vere 5, muslimani 1; EKP 0,5.

Češka, 10,2 mil. prebivalcev

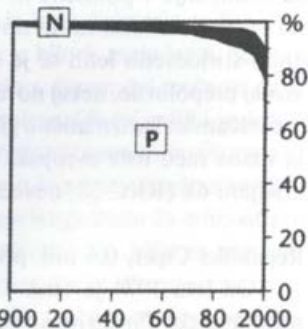
Češka ima za seboj nekaj stoletij burne verske zgodovine, v 20. stoletju jo je najmočnejše oblikoval komunizem, kot nam kaže tudi grafikon. Padec berlinskega zidu in »žametna revolucija«² 1989 sta prinesla svobodo, na katero pa večinska RKC ni bila pripravljena, saj je povprečna starost duhovnikov 69 let. Tako je zamudila priliko, da bi zapolnila veliko moralno praznoto (kriminal,

razpadanje družin, prostitucija), ki so jo povzročila desetletja komunizma. Nenadna popolna verska svoboda se je pokazala kot dvorezen meč: na Češkem ni bilo še nikoli toliko različnih krščanskih misijonarjev, kot jih je zdaj, pa tudi toliko razprtij med njimi ni bilo še nikoli. Kljub vsesplošnemu povpraševanju po duhovnosti se tradicionalni cerkvi (katoliška in luteranska) le slabo odzivata, praznino pa zapolnjujejo vedno bolj dejavne marginalne krščanske skupine (Jehovove priče ipd.) in druga verstva. **Statistika:** kristjani 53 (RKC 34, nevezani 14, protestanti 3), brez vere 45, muslimani 0,2; EKP 2.

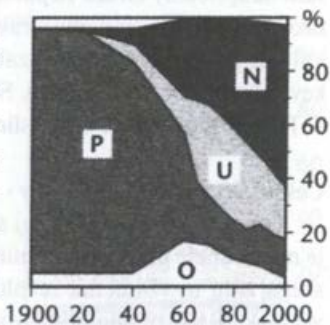
Danska, 5,3 mil. prebivalcev

Danska je ustavna kraljevina s stabilno parlamentarno demokracijo in popolno versko svobodo, Luteranska cerkev je narodna cerkev in se financira iz cerkvenega davka, ki ga pobira država. Danci se pretežno izrekajo za protestante, vendar jih v večini župnij hodi v cerkev le od 1 do 4 %, redno pa jih moli 50 %. Prevladujoči sekularizem vpliva predvsem na mlade, ki se zanimajo za Jezusa kot osebnost, pa tudi za druga verska gibanja. **Statistika:** kristjani 86 (protestanti 78, nevezani 8, RKC 0,7), brez vere 11, muslimani 3; EKP 6.

Estonija, 1,4 mil.

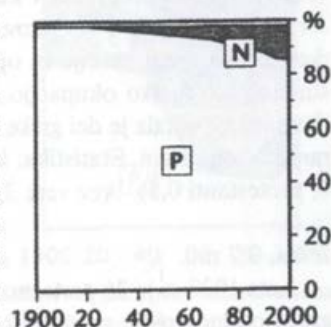
Estonci so bili samostojni od 1918 do 1940, ko jih je okupirala Sovjetska zveza, dokler ni 1989 razpadla. Petdeset let komunizma je Estoncem zasekalo globoke rane, kljub temu so se gospodarsko postavili na noge najhitreje od vseh nekdanjih sovjetskih pokrajin. Zahodni kapitalizem jim je prinesel nekaj materialnega bogastva, hkrati pa tudi močno moralno nazadovanje in nekaterim hudo revščino. Marsikdo se formalno še ima za kristjana. Grafikon lepo odseva burne dogodke 20. stoletja. Na začetku je bilo okrog 90 % luteranov, 5 %

pravoslavnih in 5 % drugih, s sovjetsko invazijo se je delež pravoslavnih dvignil skoraj na 20 %, začelo je rasti število ljudi brez vere, ki se v zadnjem desetletju zahodnega kapitalizma še kar večja. Leta 2000 predstavljajo ljudje brez vere že krepko večino. **Statistika:** kristjani 39 (nevezani 19, protestanti 14, RKC 0,3), brez vere 60, muslimani 0,7; EKP 10.

Finska, 5,2 mil.

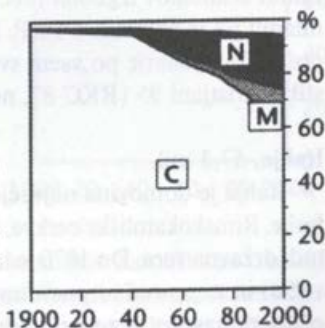
Finci so bili 700 let pod Švedi, nato še 100 let pod Rusi, samostojni so od 1917. Posvetni humanizem negativno vpliva na ljudi: dve tretjini Fincev izjavlja, da živijo brez kakšnega koli upanja. Večinska Luteranska cerkev je v primerjavi z drugimi evropskimi deželami bolj živa, vendar tradicionalni način dela in stara organizacijska struktura mnogih ne moreta več nagovoriti. Tako se mnogi nagibajo k različnim duhovnim gibanjem hkrati (najhitreje rastoče

skupnosti so muslimani, Jehovove priče in mormoni), nekateri prehajajo iz cerkve v cerkev in se v nobenem občestvu ne morejo ukoreniniti; kot gobe po dežju rastejo hišne cerkvene skupnosti, ki niso vedno povezane z matično cerkvijo. **Statistika:** kristjani 87 (protestanti 85, pravoslavni 1, RKC 0,13), brez vere 13, muslimani 0,2; EKP 20.

Francija, 59 mil.

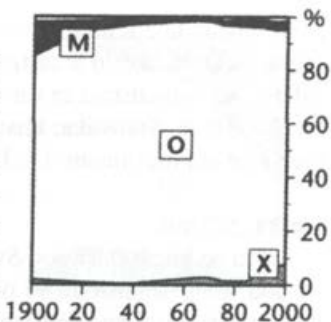
Francijo – in vso zahodno civilizacijo – je močno zaznamovala francoska revolucija 1789–1801 (razmah nasilja, povičevanje brezbožnega humanizma, ločitev Cerkve od države, nastavki ideologij, ki so se sesule čez dve stoletji), pa tudi splošno nezaupanje do kulture in duhovnosti angleškega sveta in v zadnjih desetletjih razmah okultizma. Zgodovinsko in kulturno je Francija katoliška, vendar le 6–8 % ljudi hodi v cerkev in leta 1999 je bilo krščenih le 20

% vseh otrok. Med katoličani je več struj, med katerimi vladajo napetosti. V času reformacije je bilo protestantov več kot ena tretjina, danes jih je le za vzorec. Med EKP imajo močno vlogo čezmorski priseljenci in Romi. **Statistika:** kristjani 68 (RKC 66, protestanti 1,6), brez vere 20, muslimani 10; EKP 3.

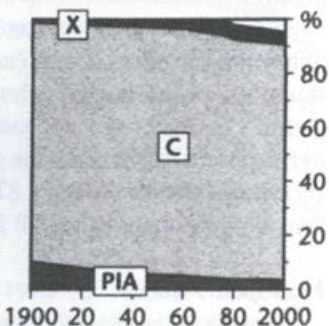
Grčija, 10,6 mil.

V Grčiji je Pravoslavna cerkev z zakonom zaščitena državna vera, druge krščanske vere niso prepovedane, so pa odkrito nezaželene. Grčija je bila prva evropska država, ki je sprejela evangelij (Apd 16,10), vendar se danes pravoslavje odraža predvsem v kulturi, saj hodi v cerkev poprečno le 2 % Grkov. Pravoslavna cerkev je bila vsem zavetje in opora med skoraj štiristoletno turško okupacijo in med nemško okupacijo, postala je del grške identitete in je zato včasih tudi razlog za pretirani nacionalizem. **Statistika:** kristjani 95 (pravoslavni 87, RKC 0,6, nevezani 6, protestanti 0,5), brez vere 3, muslimani 2; EKP 1.

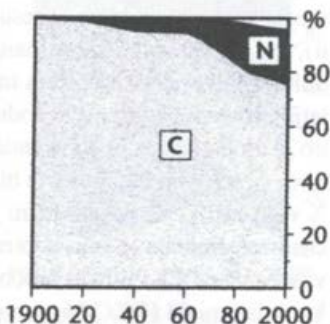
Irska, 3,7 mil.

Leta 1922 se je 26 pretežno katoliških irskih grofij osamosvojilo, preostalih 6 pretežno protestantskih grofij na severu otoka pa je ostalo pod britansko oblastjo. Na Irskem vlada verska svoboda, dežela je tradicionalno katoliška, vendar Cerkev z državo nima nobene uradne povezave. V zadnjih 30 letih se je število duhovnikov prepolovilo in v zadnjem desetletju je zaradi moralnih škandalov izgubila precej ugleda. Veliko mladih pa je aktivnih v EKP. Irska že 1500 let pošilja misijonarje po vsem svetu (leta 1965 jih je imela največ, 7085). **Statistika:** kristjani 95 (RKC 87, nevezani 4, anglikanci 2), brez vere 5; EKP 11.

Italija, 57,3 mil.

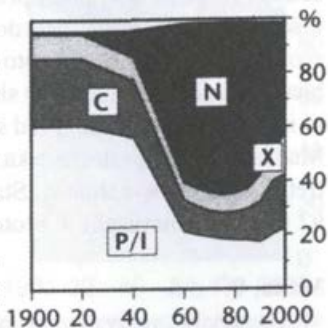
Italija je domovina največje krščanske konfesije, Rimskokatoliške cerkve, ki je bila do 1984 tudi državna vera. Do 1870 je imela Cerkev tudi veliko in neposredno posvetno oblast, kar je v očitnem nasprotju z njenim duhovnim poslanstvom. Katoliška tradicija preveva vse narodno in zasebno življenje Italijanov, čeprav število vernikov pada (v zadnjih desetletjih se je zmanjšalo za okrog 10 mil.). Razraščajo se no-

vodobske duhovnosti in okultizem, posebej v severni Italiji. **Statistika:** kristjani 77 (RKC 75, marginalni 0,7, protestanti 0,6), brez vere 20, muslimani 2; EKP 5.

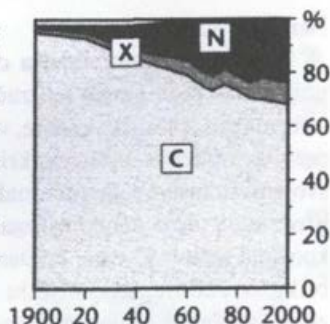
Latvija, 2,4 mil.

Latvija je mnogo pretrpela pod petdesetletno sovjetsko okupacijo (1940–1991), ki jim je poleg gospodarskih težav zapustila tudi veliko rusko narodno manjšino (skoraj 40 % prebivalstva), kar povzroča precejšnje družbene napetosti. Glavni cerkvi, protestantska in katoliška, podobno kot v drugih državah nekdanjega sovjetskega bloka ne moreta obvladovati položaja. Čeprav mnogo Latvijcev gleda na Cerkev kot na zaupanja vredno ustanovo, jih redno prihaja k obredom le okrog 2 %, mlade privlači predvsem vsekrščanska karizmatična in evangeljska prenova. **Statistika:** kristjani 58 (RKC 20, protestanti 19, nevezani 11, pravoslavni 4), brez vere 40; EKP 10.

Litva, 3,7 mil.

Litva je bila nekdanje mogočno vojvodstvo; petdesetletna sovjetska okupacija (1940–1990) jim je zapustila vrsto težav. Katoliška cerkev ima v litvanski družbi pomembno vlogo, vendar zaradi polstoletne izolacije in preganjanja ni pripravljena na izzive novega tisočletja. V cerkev hodi redno okrog 14 % katoličanov. **Statistika:** kristjani 76 (RKC 68, pravoslavni 5, protestanti 1), brez vere 24; EKP 3.

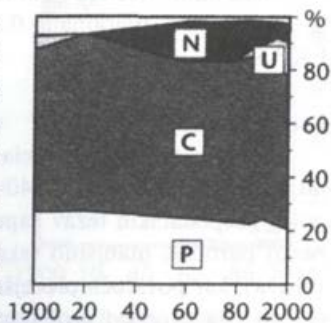

Luksemburg, 0,4 mil.

Do zadnje razširitve najmanjša država Evropske unije in katoliška po tradiciji in kulturi, Katoliška cerkev je tudi državna cerkev. Zaradi visokega materialnega blagostanja in porabništva je krščanstvo izgubilo precej svoje življenjske sile, mnogi verniki se ukvarjajo tudi z raznimi novodobnimi duhovnimi praksami. **Statistika:** kristjani 94 (RKC 91, protestanti 2), brez vere 5, muslimani 1; EKP 2.

Madžarska, 10 mil.

To je prva država nekdanjega Vzhodnega bloka, ki je po propadu komunizma že 1990 uresničila večstrankarsko demokracijo. Zaradi ostrega verskega zatiranja v prejšnjih desetletjih krščanske cerkve niso uspele dovolj izrabiti nove svobode, to duhovno praznoto pa s pridom izrabljajo marginalne krščanske skupine, muslimani in razne verske sekte. Pred štiristo leti je bila Madžarska 90 % protestantska, danes pa sta dve tretjini kristjanov katoliški. **Statistika:** kristjani 92 (RKC 60, nevezani 9, protestanti 21), brez vere 7, muslimani 0,1; EKP 5.

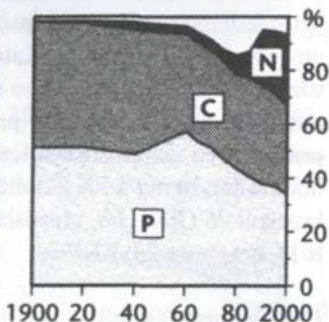

Malta, 0,4 mil.

Po številu prebivalcev in po površini najmanjša država EU. Prvi kristjani so bili na Malti že v apostolskih časih (Apd 28). Malta je že dolga stoletja katoliška, Katoliška cerkev je tudi državna cerkev. V okviru Katoliške cerkve se živahno razvija tudi karizmatično gibanje. **Statistika:** kristjani 97 (RKC 88, nevezani 9), brez vere 2, muslimani 1; EKP 6.

Nemčija, 82,2 mil.

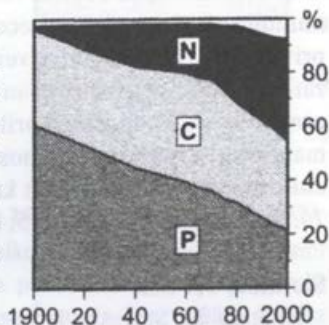
Nemčija je najmočnejša država Evropske unije, tu je pred petsto leti začel Martin Luter reformacijo Katoliške cerkve, v 19. stol. pa se je razvila moderna biblična kritika, ki je šla v svojem znanstvenem racionalizmu marsikdaj predaleč. S padcem berlinskega zidu 1989 je bila končana ločitev Zvezne in Demokratične republike, v zadnjem desetletju je potekalo to združevanje ob velikih družbenih in gospodarskih naporih. V skupno državo sta obe polovici prinesli tudi vsaka svojo duhovno dediščino: zahodna porabništvo materialnega izobilja, vzhodna pa razkristjanjenost (80 % ljudi ni imelo stikov z nobeno cerkvijo) in duhovno praznoto zaradi 45-letne vlade marksizma. Glavni cerkvi sta Katoliška in Evangeličanska, ki se financirata iz cerkvenega davka. Danes v Katoliški cerkvi aktivno sodeluje 18 % vernikov, v Evangeličanski pa le 5 %. V zadnjem desetletju se je zaradi cerkvenega davka iz obeh cerkva izpisalo od 300 do 600 tisoč vernikov letno, kar je povzročilo posebej Evange-

ličanski cerkvi velike težave. **Statistika:** kristjani 70 (RKC 32, nevezani 2, protestanti 34), brez vere 27, muslimani 4; EKP 4.

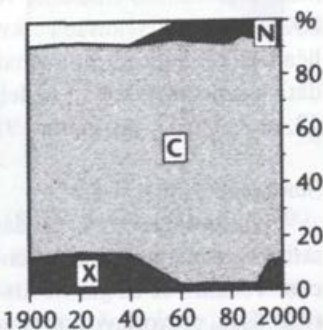
Nizozemska, 15,8 mil.

Nizozemska uživa popolno versko svobodo, točneje svobodo za kakršnikoli življenjski slog. Državna zakonodaja je na vseh področjih tako tolerantna, da se kristjani lahko že počutijo ogrožene. Tako se je v zadnjem stoletju število kristjanov prepolovilo; protestanti so izgubili dve tretjini vernikov, katoličani bistveno manj. Videti je, kot da Nizozemska obrača hrbet svoji bogati krščanski tradiciji, saj postaja popolnoma sekularizirana permissivna družba. Nizozemska je prva legalizirala evtanazijo, postala je zbirališče in propagator novodobskih duhovnih usmeritev. Katoliška cerkev ima močno liberalno krilo, ki mu hierarhija nasprotuje, vendar je videti, da ne uspešno. Znotraj Cerkve se lepo razvija karizmatično in evangelijsko gibanje, kar daje novo upanje. **Statistika:** kristjani 56 (RKC 33, protestanti 22), brez vere 38, muslimani 5; EKP 8.

Poljska, 38,8 mil.

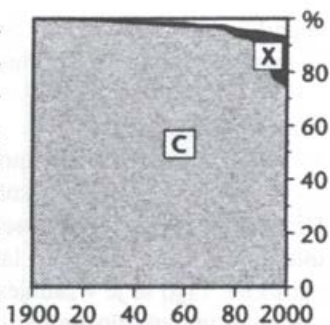
Katoliška cerkev je dolga stoletja branila poljsko kulturo in narodno identiteto pred ruskim imperializmom in sovjetskim komunizmom, ki mu nikakor ni uspelo vsiliti Poljakom ateizma. Pred zakonom so sicer vse vere enake, toda Rimskokatoliška cerkev se ponaša s svojo zgodovinsko vlogo, od začetka večstrankarske demokracije 1989 naprej pa je postala precej agresivna in skuša oblikovati državo po načelih teologije. S tem si je odtujila precej vernikov, saj se je samo v prvih desetih letih po padcu komunizma število vernikov, ki redno hodijo v cerkev, več kot prepolovilo (od 58 % na 23 %), število semeniščnikov pa je padlo za 30 %. **Statistika:** kristjani 90 (RKC 78, nevezani 10, pravoslavni 1), brez vere 10; EKP 4.

Portugalska, 9,9 mil.

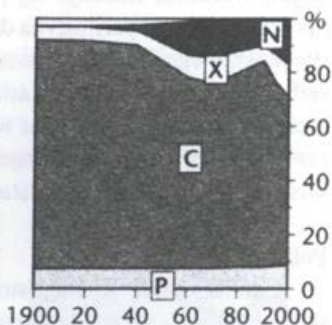
Portugalska si je pridobila politično in versko svobodo šele leta 1974, ko se je z revolucijo otrsela diktature, takoj naslednje leto priznala samostojnost

svojim dotedanjim kolonijam v Afriki. V naslednjih letih je utrdila svoje gospodarstvo in demokracijo. Rimskokatoliška cerkev, ki je izrazito tradicionalna, od 1975 ni več državna cerkev, ohranila pa je seveda še precej vpliva in nekaj privilegijev. Tradicionalni verniki se pogosto zatekajo tudi k čarovništvu in drugim oblikam praznoverja. Vedno bolj prihajajo do izraza marginalne krščanske skupnosti in novodobna duhovna gibanja. **Statistika:** kristjani 94 (RKC 75, nevezani 15), brez vere 5; EKP 9.

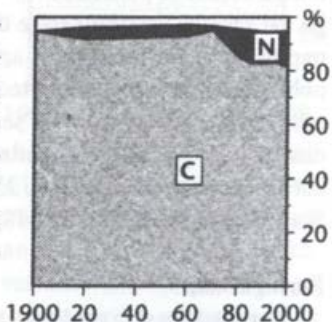
Slovaška, 5,4 mil.

Republika Slovaška je nastala leta 1993 z razdelitvijo nekdanje Češkoslovaške na samostojni republiki Češko in Slovaško. Prehod iz komunizma v tržni kapitalizem je boleč, mnogi še vedno iščejo svoje mesto v novi stvarnosti in nov življenjski smisel. Ustava zagotavlja versko svobodo, kar velja tudi v praksi, dežela ima močno krščansko tradicijo, večinska cerkev je RKC. Glavne krščanske cerkve (RKC, Evangeličanska) so precej tradicionalne, pri vseh upadata število vernikov in nedeljski obisk cerkve. **Statistika:** kristjani 83 (RKC 62, nevezani 11, protestanti 9), brez vere 13; EKP 1,4.

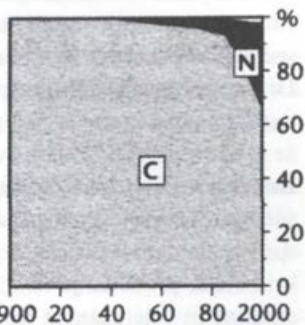
Slovenija, 2 mil.

Najuspešnejša med nekdanjimi jugoslovanskimi republikami, ima močno katoliško tradicijo. Vendar vse tri glavne krščanske skupnosti (katoliška, pravoslavna, evangeličanska) kažejo malo duhovne vitalnosti. Močno razširjen ateizem in rastoči stopnji samomorov in splavov predstavljajo resen izziv za družbeno vlogo vseh cerkva. **Statistika:** kristjani 85 (RKC 82, pravoslavni 2, protestanti 1), brez vere 17; EKP 3.

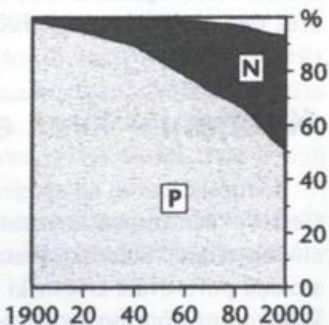
Španija, 39,8 mil.

Španija ima burno versko in politično zgodovino: 700 let muslimanske okupacije, nato inkvizicija, zavzetje in pokristjanjenje Južne in Srednje Amerike, preganjanje vseh nekatoličanov; zadnji dve stoletji državljanske vojne in diktature, povezanost Cerkve in politike; šele ustava leta 1978 je priznala enakost vsem veram, RKC pa je še vedno bila uradna državna vera. Verska svoboda je bila dejansko vzpostavljena šele 1992. Cerkev si je v zadnjih petdesetih letih odtujila mnogo vernikov, tudi število semeniščnikov je močno padlo. V takem ozračju nezaupanja, rastočega sekularizma in porabništva dobro uspevajo marginalne krščanske skupnosti in okultizem. Španija ima veliko število uživalcev mamil in največji delež z AIDS-om okuženega prebivalstva v Evropi (0,6 %). **Statistika:** kristjani 68 (RKC 67), brez vere 31, muslimani 1; EKP 2.

Švedska, 8,9 mil.

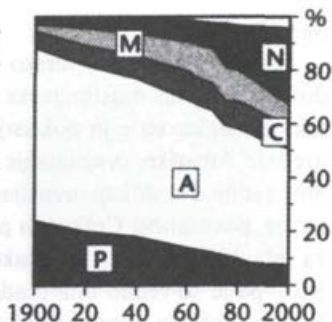
Največja skandinavska država, že 185 let goji politično nevtralnost, zadnjih 60 let velja za deželo socialnega blagostanja. Verska svoboda je popolna. Do leta 2000 je bila Švedska cerkev (luteranska) tudi državna cerkev, danes obstaja 21 krščanskih in drugih verskih skupnosti, ki jih delno financira država. V 19. stol. je bila Luteranska cerkev zelo živa in dejavna, v 20. stol. pa je prevladala liberalna teologija, ki je skupaj z materialnim blagostanjem prinesla tudi močan moralni relativizem in tako na široko odprla pot splošni sekularizaciji družbe. Leta 1900 se je še 99 % prebivalstva imelo za kristjane, leta 2000 je bilo krščenih še 78 % prebivalcev, 48 % jih je verjelo v Boga in le 5 % jih je redno hodilo v cerkev. Danes več kot polovica Švedov dejansko ne pozna krščanstva. **Statistika:** kristjani 55 (protestanti 51, RKC 2, pravoslavni 1), brez vere 42, muslimani 3; EKP 9.

Velika Britanija (Združeno kraljestvo), 58,8 mil.

V Veliki Britaniji velja popolna verska svoboda. Anglikanska cerkev je priznana kot uradna državna cerkev v Angliji, na Škotskem pa ima tak položaj Prezbite-

rijanska cerkev. Vsakokratni monarh je tudi naslovni predstojnik Anglikanske cerkve. Vedno več je glasov, naj se ukine status državne cerkve. Državo preveva nekakšno splošno malodušje in nezaupanje; Britanci težko pozabijo, da so bili še pred sto leti gospodarji sveta, danes pa se ne znajdejo v EU, s težavo rešujejo gospodarske in socialne težave doma in iščejo novo mesto v spremenjenem svetu. Zato je razumljiv porast kriminala, propadanje nekdanjih trdnih človeških vrednot in tolerantnost do vsakršnih življenjskih slogov in duhovnih praks. Tudi liberalizem v Anglikanski in protestantskih cerkvah je prispeval k temu, da je število vernikov vseh krščanskih konfesij (razen katoličanov in pravoslavnikov) v 20. stol. konstantno padalo (glej grafikon!). V mnogih mestih danes obstajajo močne neangleške manjšine (Afrokaribijci, Kitajci), ki so bolj odprte za krščanstvo kot domačini. Tudi v Anglikanski cerkvi se je v zadnjih letih oblikovalo jedro, ki kliče nazaj k zvestobi evangelijskemu krščanstvu. **Statistika:** kristjani 68 (anglikanci 43, RKC 10, protestanti 8, nevezani 3, marginalni 2), brez vere 28, muslimani 2; EKP 13.

Pripravi Janko Jeromen

Kristjani – kvas edinosti v združeni Evropi

Evropski narodi so sprejemali Kristusov nauk in se s krstom vcepili v Cerkev – Kristusovo skrivnostno telo vse od prvih stoletij, Slovani pa od 8. stoletja naprej. Solunska brata sv. Ciril in Metod, apostola Slovanov, sta v 9. stoletju povezovala krščanski Vzhod in Zahod in sta s svojim apostolskim in kulturnim delom po svojih učencih in njihovih naslednikih to povezovalno vlogo opravljala tudi v vseh naslednjih stoletjih vse do danes, ko sta sozaveznika Evrope.

Ločilne stene velikega vzhodnega razkola v 11. stoletju so razdeljevale evropske narode in jih odtujevale med seboj. Vendar so temelji edinosti. Nobeni razdori, polemični prepiri in boji jih niso mogli zrušiti. Zmeraj so se rojevali karizmatično navdahnjeni posamezniki, ki so kot klicarji miru in sprave povezovali in zidali, kar je človeška slabost razdeljevala in rušila.

Bistvo krščanstva je bratska ljubezen in edinost – po vzoru troedinega Boga, Očeta in Sina in Svetega Duha. Kristjani so v občestvo svetnikov rastoča skupnost vseh verujočih. Viden izraz te usmerjenosti so zlasti redovniške skupno-

sti po samostanih, ki so stoletja prebujale in usmerjale duhovnost, kulturo in celotno življenje evropskih narodov.

Sveto pismo, neokrnjeno izročilo in obhajanje evharistije so trdno povezovali vse krščanske narode Evrope, pa četudi so pripadniki teh narodov kot kristjani nosili različna imena: katoličani, pravoslavni, luterani, kalvinci, anglikanci, baptisti, adventisti, binkoštniki itd.

V začetku 20. stoletja je med kristjani Evrope zaživel tako imenovano ekumensko gibanje, ki po Kristusovem klicu, »da bi bili vsi eno« (Jn 17, 21), vabi vse kristjane k molitvi in delu za popolnejšo edinost med kristjani in krščanskimi cerkvami.

Leta 1948 je bil v Amsterdamu na Nizozemskem ustanovljen »Ekumenski svet Cerkev«, svetovna zedinitvena organizacija, ki danes vključuje skoro vse krščanske Cerkve in jih povezuje pri tem izredno pomembnem prizadevanju za vsekrščansko edinost.

V Rimu vodi v imenu katoliške Cerkve to delo »Papeški svet za edinost kristjanov«, ki ga je rodil 2. vatikanski vesoljni cerkveni zbor.

Za skupno ekumensko delo v Evropi skrbita dve pomembni ustanovi: »Konferenca evropskih Cerkev« (KEK), ki predstavlja vse nekatoliške Cerkve v Evropi, in katoliški »Svet Škofovskih konferenc Evrope« (CCEE).

Evropska zveza – skupnost evropskih narodov in držav – potrebuje dušo. Duša Evropa je krščanstvo – Kristusov nauk s svojimi vrednotami: resnica, pravica (poštenje – bi rekel Slomšek), dobrota, lepota, modrost. To je tista bratska ljubezen in edinost, po kateri hrepeni svet – vsak človek, vsak narod, celotno človeštvo.

S temi vrednotami so povezani: judovska vera in kultura, grška in rimska antika s svojo filozofijo in pravnimi predpisi, pa tudi izročila drugih narodov in kultur sveta.

Evropa mora vse to spoštovati, ohranjati in razvijati, odprta za vedno nove navdihe Svetega Duha in za stvariteljsko sodelovanje posameznih narodov.

Toda če hočemo, da bo ta duša Evrope resnično živa in rodovitna, moramo biti kristjani te celine trdno povezani med seboj. Težiti moramo k notranji in zunanji edinosti – v mislih, v besedah, v dejanjih. Za dozorevanje vedno popolnejše edinosti v različnosti, enakopravnosti in svobodi.

Zato so potrebni shodi, kot so bili velehradski zedinitveni kongresi (1907–1936). Zato so potrebni ekumenski simpoziji, kot so jih v letih 1974–1990 prirejale v nekdanji Jugoslaviji teološke fakultete v Ljubljani – Mariboru, v Zagrebu in Beogradu. Zato so potrebna evropska ekumenska zborovanja, kot

je bilo leta 1989 v Baslu v Švici in leta 1997 v Gradcu v Avstriji. Zato so potrebna razna pogovorna in še bolj skupna molitvena srečanja. Potrebna sta teološki dialog in zaupna molitev. Potrebno je sodelovanje na vseh možnih področjih in na vseh ravneh.

Ali bomo kristjani Evropske zveze in vse Evrope spoznali na začetku 21. stoletja svojo glavno nalogo: biti kvas edinosti v Evropi?

Naj nas Kristusovo veselo oznanilo – evangelij notranje preustvarja, naj zaupna molitev modre načrte vodi do uresničenja.

Da bi evropski kristjani kot kvas prekvasili testo vseh evropskih narodov – za rast v edinosti in ljubezni.

Da bi hoteli in znali biti kot prvi kristjani ena duša in eno srce (prim. Apd 4, 32).

Dr. Stanko Janežič

Kristus v evropski ustavi in med nami

Odkar je Slovenija polnopravna članica Evropske unije, nas gotovo še posebej zanima vse, kar se dogaja v zvezi z nastajanjem besedila ustave Evropske unije. In že nekaj časa se veliko razpravlja tudi o tem, ali naj bi bil Kristus posebej omenjen v tej listini. Slišijo se glasovi za in proti, razdeljeni glasovi tako, da nikakor ne ustrezajo razlikam po pripadnosti krščanski vernosti, tako da bi lahko iz vernosti ali nevernosti že sklepali, kakšen odgovor kdo zagovarja. Pa razmislimo nekoliko, kakšen odgovor bi mi dali na to vprašanje, glede na svojo krščansko vernost.

Nedvomno je dejstvo, ki ga na more nihče tajiti, da sloni evropska civilizacija na grški filozofski misli, na rimskem pravu in na krščanstvu, čeprav nikakor ne samo na teh temeljih, pa naj upoštevamo predvsem preteklost, torej začetke te civilizacije ali še posebej sedanjost. Če pa je tako, potem je vprašanje, koliko je opravičljivo, da bi se naj za vsako ceno branili omembe Kristusa ali krščanstva v Evropski ustavi. Z druge strani bo seveda kdo ugovarjal, da bi potem bilo treba še kaj drugega posebej omenjati ali da se bodo nekateri pripadniki drugih verstev čutili prizadete, čeprav so danes še posebej razširjena v Evropi, ali da nimamo posluha za iskren dialog z neverujočimi. Vprašanje torej nikakor ni tako preprosto, kakor se komu lahko zdi.

Res je, da se kristjani nikakor ne smemo sramovati priznati, da smo kristjani in da ne smemo naravnost skušati zatajiti Kristusa, saj bi takšno početje

bilo naravnost tudi neskladno z evangelijem. Kristus namreč pravi izrecno: »Vsakega torej, ki bo mene priznal pred ljudmi, bom tudi jaz priznal pred svojim Očetom, ki je v nebesih« (Mt 10,32). Z druge strani pa je zopet jasno, da Kristus misli predvsem na priznanje, ki ga človek izraža s svojim življenjem, saj je ponovno svaril pred farizeji, ki so eno govorili, drugo pa delali. In ko je nekdo izganjal hudega duha, čeprav ni pripadal njegovim učencem, je Kristus rekel: »Ne branite! Kdor ni zoper vas, je za vas« (Lk 9,50). Tudi človeku nič ne pomaga, če se samo sklicuje na Kristusa, »dela pa krivico«, kakor beremo v evangeliju.

Kaj je torej bolj pomembno, da pride v Evropsko ustavo, kakor da je Kristus naravnost omenjen ali je naravnost omenjeno krščanstvo, če prav nočemo reči, da prvo ni pomembno in da se marsikdo ob tem ne bi tudi resno zamislil.

Gre tedaj predvsem za vsebino Ustave, gre za to, da bo njena vsebina izražala splošnočloveške vrednote, kajti tudi krščanstvo je v resnici popoln humanizem, kakor je naravnost povedal papež Pavel VI. Da, Evropska ustava mora poudariti vrednote, kakršne so: enakost, svoboda in pravičnost, iz nje mora biti mogoče razbrati, da hoče ljudi spodbuditi k medsebojnemu bratstvu in sestrstvu, da ji gre za solidarnost med ljudmi nasploh, ne glede na razlike, kar zadeva narodnost, vero, spol in podobno. Predvsem pa naj bi se zavzemala za uboge in kakorkoli postavljene na rob vsega tistega, kar naj bi prinašalo človeku vredno življenje. Kapital, dobiček in tržnost na ekonomskem področju nikakor ne smeta dobiti zadnje besede. Človek je središče takšnih določil, vse mora biti podrejeno temu cilju. S tem pa je seveda že vključeno v takšne smernice tudi vse tisto, kar zahteva skrb za okolje v najširšem pomenu, za živo naravo še posebej, ker ji pripadajo po tako imenovani »novi etiki« tudi posebne neodtujljive pravice. Lahko bi tudi rekli, da bi morala Evropska ustava odražati tisto, kar je H. Küng imenoval svetovni etos, etos, ki ga zagovarjajo vsa verstva. In to je etos solidarnosti vseh ljudi med seboj in solidarnosti končno tudi vsega veselja. Prav v tem okviru se v resnici stikajo vsa svetovna verstva in vse civilizacije, ki so jim tako ali drugače osnovna podlaga. To je ekumenska in dialoška podlaga za etiko, ki naj bi prežemala Evropsko ustavo, še več, takšna naj bi bila krščanska poteza te ustave.

Seveda vse to ne bi smele biti samo lepe besede, ki jih uporabljajo nekateri državniki celo takrat, kadar zagovarjajo največje zločine nad človeštvom, nasilje in vojaške posege v druge države. Vse to je potem prava blasfemija, bogokletje. Žal je tega danes veliko tudi pod pretvezo, da gre za humano posredovanje, za osvobajanje zatiranih ljudi, za vzpostavljanje nekega »novega reda«.

Kar zadeva posebej krščanstvo, je vse, kar smo rekli o Evropski ustavi in njeni prepoznavnosti s krščanskega vidika, za vsakogar dovolj jasno, če le malo pozna evangelijsko sporočilo. Merilo, po katerem naj bi nas sodil Bog, je namreč ljubezen do sočloveka, ne govoriti o ljubezni pa resnici laž, farizejstvo. Kristus je to jasno povedal tudi s priliko o usmiljenem Samarijanu, v kateri je postavil za zgled »krivoverca«, ne pa duhovnika in levita. Samarijan je namreč izkazal usmiljenje nesrečnemu človeku, medtem ko sta duhovnik in njegov pomočnik šla neprizadeto mimo njega in ga pustila ležati v krvi ob cesti. Vendar to ni edino mesto v evangelijskem sporočilu, ki bi poudarilo to najvišjo zapoved krščanstva. Res pa je, da je prav ta zapoved tudi v krščanstvu prečesto pozabljena.

Danes se ponovno poudarja pomen globalizacije ne ekonomskem področju, ki naj bi reševala tudi v Evropski uniji probleme, ki so najbolj pereči. Vendar brez globalnega etosa to ne bo mogoče, ker bi takšno prizadevanje vodilo s svojo dobičkaželnostjo samo v novi kolonializem, v vedno večje bogastvo enih in revščino drugih. Prav ta etos pa naj bi bil tisto, kar naj bi mali narodi prispevali v splošno kulturo Evropske unije. Slovenci smo torej dolžni o tem razmišljati in si za to prizadevati po svojih močeh.

Dr. Vekoslav Grmič

Ferdinand Avguštin Hallerstein, Kranjec, mandarin na kitajskem dvoru

V jeseni leta 2001 je bil v Rimu mednarodni simpozij ob 400-letnici prihoda kitajskega jezuitskega misijonarja Italijana Mattea Riccia na kitajski dvor. Decembra 2002 smo obhajali spominsko slovesnost v cerkvi sv. Jakoba v Ljubljani ob 450-letnici smrti sv. Frančiška Ksaverija. Slovesno bogoslužje je vodil ljubljanski nadškof in metropolit Franc Rode, somaševal je msgr. Giuseppe Leanza, apostolski nuncij v Sloveniji. Bavarci so leta 1980 slavili 300-letnico rojstva kitajskega jezuitskega misijonarja Ignaca Köglerja, mandarina 2. stopnje, nemški jezuiti pa leta 1991 400-letnico rojstva kitajskega jezuitskega misijonarja Adama Schalla von Bella, mandarina 1. stopnje.

Naše dežele so prvič prišle v stik z deželami Daljnega vzhoda potem, ko se je razširilo češčenje prvega jezuitskega misijonarja na Japonskem, sv. Frančiška Ksaverija. Razglasitev Frančiška Ksaverija in Ignacija Lojolskega za svetnika so zelo slovesno proslavili v Ljubljani 5. 6. 1622. Ljubljancan Janez Adolf

Steinhauser je deloval kot jezuitski misijonar v Manili na Filipinih že v letih 1643–1648, a je mlad umrl. Morda je bil njegov dokončni cilj delovanje na Kitajskem. Bernard Distel, Vipavec, je bil prvi slovenski jezuit, ki je stopil na tla kitajskega cesarstva. Najprej je odpotoval kot odposlanec v Perzijo. Ko se je vrnil v Evropo, je leta 1656 spremljal Johanna Gruberja iz avstrijske jezuitske province na Kitajsko. V Peking sta prišla leta 1659. Dodeljena sta bila astronomskemu uradu, ki ga je vodil Adam Schall von Bell. Distel je moral zaradi šibkega zdravja kmalu iz Pekinga in že naslednje leto je umrl. Janez Krstnik Mesar, rojen v Gorici, pa je deloval v južni Kitajski kmalu potem, ko je prišel leta 1707 v Macao. V Vietnamu je bil od leta 1712, iz Kantona je bil izgnan leta 1714. Umrl je za posledicami trpljenja v zaporu leta 1723, v Tonkinu v Vietnamu.

Dr. Zmago Šmitek je odkril kitajskega jezuitskega misijonarja Ferdinanda Avguština Hallersteina, astronoma in mandarina na Kitajskem dvoru, ko je pripravljaval doktorsko disertacijo iz etnologije. Hallersteinovo ime ni bilo popolnoma pozabljeno, saj so ga omenjali August Dimitz, Karel Dežman, Vladimir Steska, Marijan Prosen in drugi. Dr. Zmago Šmitek je prvi napisal daljšo in tehtno razpravo o Hallersteinu z naslovom *Zvezde nad Kitajsko* in jo objavil v knjigi *Srečevanje z drugačnostjo*, ki je leta 1995 izšla pri založbi Didakta v Radovljici. Muzej Mengeš in Kulturno društvo Franca Jelovška sta takoj ob ustanovitvi oblikovala Program Hallerstein. Že leta 1996 je Muzej Mengeš v Galeriji mežnarja v Mengšu postavil prvo razstavo o njegovem življenju in delu.

Pošta Slovenije je v januarju 2003 izdala Hallersteinovo spominsko znamko. Muzej Mengeš je izdal tri spominske razglednice in maksimum karto. Ob 300-letnici Hallersteinovega rojstva, 27. 8. 2003, je bila slovesna maša v župnijski cerkvi sv. Mihaela v Mengšu, ki jo je daroval ljubljanski nadškof in metropolit. Po maši so odkrili spominsko ploščo p. Ferdinandu Avguštinu Hallersteinu na njegovem domu, v mengeškem Zgornjem gradu na Prešernovi cesti 33. Slavnostni govornik je bil dr. Boštjan Žekš, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Spominsko ploščo je odkrila odpravnica poslov Ljudske republike Kitajske, njena ekscelenca gospa Wu Li Jan ob prisotnosti Janeza Poljanška, provinciala Slovenske province Družbe Jezusove.

Tik pred simpozijem o Ferdinandu Avguštinu Hallersteinu (14. 11. 2003 v Mengšu) in ponovitvi simpozija v dvorani Slovenske matice (Ljubljana, 26. 11. 2003) je skupina slovenskih raziskovalcev v okviru Arhiva Slovenije obiskala kitajski državni arhiv v Pekingu. Na Kitajskem je odprla razstavo o slovenskih mestih. Kitajski arhivarji so pokazali pripravljenost sodelovati pri projektu Hallerstein, ki naj bi bil osnova za drugi simpozij v prihodnjih letih.

Ferdinand Avguštin Hallerstein se je rodil 27. 8. 1703 očetu Janezu Ferdinandu baronu Hallerju pl. Hallersteinu in materi Suzani Elizabeti, rojeni baronici Erberg. Avguštin je bil prvorojenec v družini s štirinajstimi otroki. Zaradi boljše zdravniške oskrbe je bil rojen v Ljubljani. Družinska rezidenca Hallersteinov je bila tedaj *Ravbarjev grad* (Hoffmannsburg), ki ga je dobila za doto Avguštinova stara mama ob poroki s Ferdinandom Ignacem baronom Hallerjem pl. Hallersteinom, Avguštinovim dedom. Avguštin in njegov tri leta mlajši brat Vajkard sta vstopila v jezuitski red, kakor že več članov družin Erberg, Hohenwart in Mordax, s katerimi so bili sorodstveno povezani. Avguštinova mlajša brata Karel Jožef Julij (1719–1768) in Lovrenc Sigmund Ksaver (1720–1804) sta postala cistercijska meniha. Karel Jožef Julij je bil stiški menih, Abundus. V Gradcu, pri jezuitih, verjetno v letih 1738–1741 ni dokončal študija teologije. V samostanu je opravljal službo zakristana, namestnika priorja in učitelja novincev. Lovrenc Sigmund Ksaver je študiral teologijo v Rimu in postal doktor teologije. V duhovnika je bil posvečen leta 1743. V samostanu Kostanjevica na Dolenjskem je poučeval teologijo in opravljal službo župnika v Kostanjevici. Leta 1757 se omenja kot prior, učitelj novincev, kantor in bibliotekar. Za opata samostana je bil izvoljen 18. 3. 1772 in to dolžnost opravljal do ukinitve samostana 3. 1. 1786. Avguštinova sestra Marija Terezija Margareta (1711–1759) je bila klarisa v Mekinjah, s samostanskim imenom s. Frančiška.

Avguštin je obiskoval osnovno šolo v Mengšu, v Ljubljani pa je dokončal jezuitsko gimnazijo in filozofski študij. K jezuitom je vstopil leta 1721 na Dunaju. V Leobnu je v letih 1723–1724 opravil repetitorij iz humaniora. V Celovcu je 1724–1725 poučeval gramatiko, na Dunaju pa 1725–1727 gramatiko in matematični repetitorij. V Ljubljani je 1727–1728 poučeval retoriko in vodil bratovščine. Teologijo je študiral v Gradcu od 1728 do 1733. V Judenburgu se je 1733–1734 v duhovnem letu pripravljaj na slovesne redovne zaobljube, nato je po nekaterih podatkih v Temišvaru vodil Kongregacijo smrtnega boja in bil tam pastoralni delavec. V Gradcu je ob koncu noviciata napisal 12. 7. 1723 prvo prošnjo za odhod v misijone. Ker ni bilo pritrdilnega odgovora, je znova napisal prošnjo 8. 10. 1727 na Dunaju. Želja se mu je izpolnila šele leta 1735.

Ko se je Hallerstein septembra leta 1735 odpravljaj z jezuitom Gottfriedom Xavierom Laimbeckhovnom, Dunajčanom, iz Trsta v misijone, je še vladal kitajski cesar Yongzheng (1723–1736), ki je večino misijonarjev izgnal v Macao. Prek Genove sta prišla 18. 11. 1735 v Lizbono. Nastanjena sta bila v kolegiju sv. Antona. Ko sta čakala na odločitev jezuitskega vrhovnega predstojnika, ju je vabil Giovanni Battista Carbone, portugalski dvorni astronom

iz Neaplja, da bi delovala v severni Indiji. Carbone je Hallersteina in Laimbeckhovna naučil opazovati zvezde, jima posojal matematične knjige in merilne naprave. Po smrti kitajskega cesarja Yongzhenga je prevzel oblast njegov strpnejši sin Qianlong (1736–1796). Jezuitsko vrhovno vodstvo se je takoj odločilo, da pošlje novo skupino misijonarjev na Kitajsko. Hallerstein je bil med njimi najbolj obetaven. Z Laimbeckhovnom sta se na začetku leta 1736 pripravljala za pot na Kitajsko.

Udeležila sta se sprejema pri portugalski kraljici Mariji Ani Avstrijski (1683–14.8.1754), ženi kralja Juana V. Laimbeckhovnova mati in Marija Ana sta bili mladostni prijateljici na Dunaju, zato je bila Hallersteinu odprta pot do kraljice. Pri njej se je srečal z njenim spovednikom jezuitom Karlom Gallenfelsom, doma s Kranjskega. Kraljičin spovednik je bil od leta 1729 do svoje smrti 18. 9. 1741.

Hallerstein in Laimbeckhoven sta odplula iz Lizbone na Kitajsko 24. 4. 1736. Med sedem-mesečnim bivanjem v Goi v Indiji je Hallerstein naredil 1. 11. 1737 slovesne redovne zaobljube. V Macao sta prišla 4. 9. 1738 in 1. 3. 1739 nadaljevala pot v Peking. Hallerstein je tja prišel po obdobju preganjanja kristjanov. Jezuiti so skrbeli za tri cerkve. V tistem času so bili posebno ugledni francoski jezuiti. Jezuitski viceprovincial Andrej Pereyra je bil mandarin 5. stopnje. Kitajski cesar Qianlong (1736–1796) se je držal navodil svojega očeta. Menil je, da so Evropejci zelo koristni na dvoru, nikakor pa ne v drugih delih cesarstva. Versko strpni so bili v Peking in bližnji okolici. Le redkim misijonarjem je uspelo delovati v notranjosti Kitajske.

Hallerstein je začel svojo službo v astronomskem in matematičnem oddelku po smrti portugalskega jezuita Andreja Pereyra decembra 1743, ko je bil na predlog članov imenovan za enega od prisednikov oddelka za astronomijo. Hallerstein je bil v družbi najpomembnejšega francoskega astronoma Michaela Benoista, ki je prišel v Peking leta 1744. Benoist je bil že leta 1745 imenovan za cesarskega matematika. Z velikim uspehom je gradil in opremljal cesarske hiše ter urejal cesarske vrtove in parke. Umrli je tik pred Hallersteinom, 23. 10. 1774. Hallerstein je postal predsednik oddelka za astronomijo in mandarin 5. stopnje po smrti kitajskega jezuitskega misijonarja Ignaca Köglerja 3. 6. 1746. Predsednik astronomskega oddelka je bil do 7. 1. 1774.

Ko je Hallerstein prevzel službo predsednika, je delo precej zaostajalo. Kögler je bil v letih 1741–1746 že oslabel. Hallerstein je prepisal ter po času in opazovanih planetih uredil astronomske zapiske Köglerja in sodelavcev. Meritve so bile opravljene v letih 1718–1748. Knjigo je hotel najprej natisniti na Portugalskem. Ko so začeli preganjati jezuite, je avgusta 1763 zaupal zapiske

ruskemu odposlancu na Kitajskem Ivanu Kropotovu, grof Kiril Grigorijevič Razumovski pa jih je izročil dunajskemu cesarskemu astronomu jezuitu Maksimiljanu Hellu, Slovaku. Hallersteinove zapiske je Hell dal natisniti na Dunaju v knjigi *Observationes astronomicae ab Anno 1717 ad Annum 1752, Dunaj 1768*. Hellova izdaja efemerid iz leta 1773 je imela tudi Hallersteinove prispevke.

Hallerstein je začel s sodelavci leta 1745 tesno sodelovati s peterburško akademijo v Rusiji. Najprej s predsednikom akademije baronom Johannom Albrechtom Korffom, ki je bil predsednik peterburške akademije v letih 1734–1740, nato pa z grofom Kirilom Grigorijevičem Razumovskim, ki je bil predsednik akademije od leta 1746 do smrti 1798. Razumovski je organiziral odpravo, ki je obiskala Peking. V karavani je sodeloval tudi ruski zdravnik hrvaškega rodu Franc Luka Jelačić, sorodnik slovitega hrvaškega bana Jelačića, ki se je leta 1740 s Hrvaške preselil v Sankt Peterburg. Udeležil se je odprav na Kitajsko leta 1747, 1754–1756 in 1757–1764. Jelačić je med obiskom v Pekingju leta 1754 in 1755 sodeloval s Hallersteinom pri zbiranju astronomskih opazovanj, podatkov o kitajskem rastlinstvu in živalstvu ter pri nakupu dvainštiridesetih kitajskih knjig za peterburško akademijo. Med njimi so bile knjige o zgodovini, medicini, astronomiji in matematiki. Pet knjig so Jelačiću podarili pekinški jezuiti: zvezdni atlas, zemljevid Kitajske, splošni opis province Yunnan, zgodovinski opis province Hunan in mesta Ngan-Lu. Po dveh desetletjih sodelovanja s peterburško akademijo je bil Hallerstein leta 1762 izbran za častnega člana in leta 1765 za zunanjega člana peterburške akademije.

Pri Acta Eruditorum v Leipzigu so objavili pohvalno recenzijo Hallersteinove knjige iz leta 1768. Daniel Bernoulli je v Berlinu objavil nemški prevod Hallersteinove matematične razprave. Pekinški jezuiti so leta 1746 dobili povabilo za sodelovanje z londonsko Kraljevo družbo. Hallerstein si je začel dopisovati z njo, ko je poslal v London pismo s pekinškimi opazovanji novembra 1740. Korespondenca je potekala do njegove smrti. Izmenjavali so si podatke o opazovanjih kometov, Sončevega in Luninega mrka, prehoda Venere čez ploskev Jupitra, opazovanja Venere itd. Hallerstein je v pismu 18. 9. 1750 poslal podatke o opreми pekinškega observatorija, geografske načrte Kitajske in njenih mest ter o slovarjih kitajskega jezika, opisal je pižmarja, srni podobnega nerogatega jelena z visokih gora notranje Azije.

Hallerstein je od leta 1748 prek francoskega jezuita Antoina Gaubila izmenjeval podatke o astronomskih opazovanjih in literaturo tudi s pariško akademijo. Na osnovi kitajske državne statistike za leti 1760 in 1761 je izračunal letni prirastek prebivalstva v kitajskem cesarstvu. Francoski jezuit Bourgois je

poslal račune po Hallersteinovi smrti 1. 11. 1777 v Francijo. Hallersteinovi izračuni so vzbudili veliko razprav. V času vladanja kitajskega cesarja Qianlonga 1736–1796 je prebivalstvo naraslo od okoli 150 milijonov na več kot 300 milijonov. Avguštin je 27. 10. 1765 prosil brata Vajkarda v Bruslju za izvod astronomske revije iz Bologne.

Avguštin si je dopisoval s svojim bratom jezuitom Vajkardom in sestro Marijo Elizabeto v Ljubljani ter jezuitskim provincialom na Dunaju in nekaterimi jezuiti. Hallerstein je v svojih pismih govoril o svoji dobi, Kitajcih, Evropejcih, kitajskem misijonu, svojem položaju, evropskih zadevah, kitajskem cesarju, dvoru ipd. V knjigi *Mandarin Hallerstein Kranjec na kitajskem dvoru* je objavljenih 16 njegovih pisem, ki jih je iz latinščine in nemščine prevedel Aleš Maver. Pisma so naslovljena bratu Vajkardu 13, po eno pa avstrijskemu jezuitskemu provincialu Frančišku Molindesu, jezuitskemu patru Jožefu Ritterju, spovedniku portugalske kraljice in jezuitskemu patru Nikolaju Giamprianu iz neapeljske province, nekdanjemu misijonarju na Kitajskem.

Hallerstein je skupaj s stanovskimi kolegi opravil astronomska opazovanja Luninih in Sončevih mrkov, navideznih prehodov notranjih planetov, tj. Merkurjevih in Venerinih čez Sončev disk, satelitov planetov, v glavnem štirih velikih Jupitrovih lun (npr. določanje njihovih tirov in obhodnih časov), Luninih zakritij (okultacij) zvezd in planetov; pojavljanj in izginjanj (mrkov) Jupitrovih lun, kometov, polarne svetlobe; leg planetov glede na zvezde, »absolutnih« leg zvezd na nebesni krogli, predvsem v povezavi s sestavljanjem in poznejšo objavo zvezdnega kataloga (1757) in nato še kart zvezdnega neba.

Leta 1744 so Hallerstein in sodelavci za opazovalne potrebe pekinškega observatorija napisali delo Popolne študije o astronomskih inštrumentih. Naslednji izdaji leta 1757 v Pekingju je bil dodan zvezdni katalog s 3083 zvezdami. Da je cesar visoko cenil astronomska dela Hallersteina in njegovih sodelavcev, se je pokazalo, ko je sam napisal predgovor za to izdajo. Leta 1752 je izšla v Pekingju Zvezdna karta na osnovi izmerjenih ekliptičnih koordinat zvezd. Pri projektu izdelave zvezdnega kataloga sta poleg Hallerstina sodelovala jezuita de Rocha in Gogeisl ter številni kitajski in mandžurski sodelavci pri cesarskem observatoriju. Leta 1757 je izšel katalog z naslovom I Hsiang Khao Chheng v petintridesetih zvezkih z uvodom kitajskega cesarja. Katalog sta pozneje prevedla in priredila Tsutsihashi in Chevalier ter je ponovno izšel leta 1914.

V astronomskem uradu v Pekingju je v Hallersteinovem času delovalo 170 do 190 ljudi. Astronomski urad je bil razdeljen na oddelek za opazovanje zvezd, za gibanje in opazovanje planetov ter oddelek za astrologijo. Vsak od treh

oddelkov je imel svoje učitelje, njihove pomočnike, študente, mandžurskega in evropskega predsednika, dva mandžurska, dva kitajska ter enega evropskega prisednika. Celotnemu astronomskemu oddelku je načeloval mandžurski princ, pod njim sta bila dva predsednika mandžurskega in evropskega rodu, podpredsedniki in prisedniki. Šele Kögler je leta 1725 prvi uradno prevzel položaj predsednika, sledil mu je Hallerstein.

Hallersteinov sodelavec med francoskimi jezuiti je bil tudi Jean-Joseph-Maria Amiot (umrl leta 1793). Hallerstein je sodeloval z njim od njegovega prihoda na Kitajsko leta 1754. Amiot se je posebej zanimal za poskuse z elektriko. Hallersteinova ocena prebivalstva kitajskega cesarstva je bila veliko natančnejša od Amiotove iz leta 1743. Bavarski jezuit Anton Gogeisl (umrl leta 1771) je bil tudi njegov tesni sodelavec pri astronomskih opazovanjih. Skupaj sta pripotovala na Kitajsko. Kitajski jezuitski misijonar Francoz Antoine Gaubil (umrl leta 1759) je pomagal Hallersteinu povezati se z londonsko Kraljevo družbo in peterburškimi akademiki. Prek Gaubila je Hallerstein izmenjeval astronomska opazovanja in literaturo s pariško akademijo. Gaubil je bil od leta 1741 do smrti predstojnik francoskih jezuitov.

Hallerstein je v Pekingu 17. 9. 1770 opazoval severni sij, o čemer so ohranjeni tudi zapisi. Maksimiljan Hell jih je objavil v prvem delu splošnih efemerid leta 1772 na Dunaju.

Hallerstein je že ob prihodu na Kitajsko leta 1738 izdelal zemljevid Macaa. Leta 1749 je bratu Vajkardu in Kraljevi družbi v Londonu poročal o zemljevidu cesarskega jesenskega lovišča v pokrajini Mu-lan, onstran velikega zidu, blizu Koreje. Zemljevid je leta 1748 izdelal skupaj s portugalskim jezuitom de Rocho (umrl leta 1781). Hallerstein in de Rocha sta leta 1749 po vladarjevem ukazu nadaljevala s topografsko in horografsko karto dežele zahodnih Tatarov na severu Kitajske, onstran velikega zidu. Hallerstein in de Rocha sta narisala zemljevid za predel skrajnega severa današnje pokrajine Hebei, za katerega je značilen kras, zmerno toplo polsuho podnebje. Opisano območje je na meji današnje Notranje Mongolije. Hallerstein je dobro spoznal kraško območje med Macaom, Kantonom in Pekingom. Prvič ga je prepotoval ob prihodu na Kitajsko in nato še štirikrat.

Ker je dobro znal kitajščino in portugalsščino, so ga Portugalci izbrali za svetovalca in posrednika ob obisku portugalskega diplomatskega odposlanca na Kitajskem. Hallerstein je spremljal odposlanca ob prihodu 20. 12. 1752 – 1. 5. 1753 in vrnitvi 8. 6. – 6. 10. 1753. Portugalsko diplomatsko misijo je vodil Francisco Xavier de Assis Pacheco e Sampayo. Odposlanec je nameraval v neposrednih pogovorih s kitajskim cesarjem zaščititi portugalske pravice

v Macau, zaščitil naj bi pravice misijonarjev in okrepil trgovske stike med državama. Sampaya je izročil Hallersteinu pismo vdove portugalskega kralja Marije Ane. Hallerstein je bil navzoč na prvem sprejemu odposlanca pri cesarju Qianlongu 4. 5. 1753. Čez deset dni je sledila izmenjava daril, nato pa je bil Sampayo skupaj z misijonarji, ki so delali na pekinškem dvoru, še na enem sprejemu pri cesarju. Sampayo na Hallersteinov nasvet ni posebej omenjal misijonarstva v kitajskih provincah, da ne bi tvegala dodatnega poslabšanja tamkajšnjih razmer. Odposlanstvo ni imelo pričakovanega uspeha. Hallerstein pa je bil za svoje zasluge že naslednji dan po prvem Sampayevem sprejemu pri cesarju povišan v mandarina 3. stopnje. Višje stopnje mandarinske časti so prejeli kitajski misijonarji: 1. stopnjo nemški jezuit Adam Schall von Bell leta 1658; 2. stopnjo belgijski jezuit Ferdinand Verbiest leta 1679, bavarski jezuit Ignac Kögler leta 1725 in portugalski jezuit de Rocha leta 1755.

Hallerstein in Gogeisl sta se leta 1766 srečala s Korejcem Hong Deyongom v Pekingju. Pogovarjala sta se o astronomiji, pa tudi o veri.

Na osnovi državne statistike za leti 1760 in 1761 je Hallerstein izračunal število in letni prirastek v kitajskem cesarstvu na 198 213 718. V pismu 1. 11. 1777 je francoski jezuit Bourgeois poslal Hallersteinove račune v Francijo, kjer so vzbudili veliko razprav. Hallersteinova ocena prebivalstva cesarstva je bila veliko natančnejša kot tista iz leta 1743.

Hallerstein je bil dolgoletni predstojnik kitajskih jezuitskih misijonarjev. Šest let je bil viceprovincial (1752–1753 in 1766–1769) in deset let vizitator (1751–1762). V Pekingju je bilo ob njegovem prihodu 43 katoliških misijonarjev, od tega 31 Evropejcev; večinoma so bili jezuiti. Leta 1743 se je njihovo število zmanjšalo na 22. Kitajska jezuitska viceprovinca je štela 15 evropskih misijonarjev in 4 kitajske duhovnike. Leta 1766 je tam delovalo 16 jezuitov in 6 kitajskih duhovnikov, v letih 1763–1773 se je število povečalo za 17 novih članov iz Evrope in Kitajske.

Papež Klemen XIII. (1748–1769) je leta 1752 imenoval jezuita Gottfrieda Xaviera von Laimbechovna za škofa v Nankingu; bil je vizitator kitajskega jezuitskega misijona v letih 1747–1751. Škofovsko posvečenje je prejel leta 1756. Postal je tudi apostolski administrator v Pekingju.

Med Hallersteinovim vodenjem kitajske jezuitske viceprovinca je bila sklenjena pomembna prijateljska pogodba med francoskimi in portugalskimi jezuiti ter namestnikom predstojnika za kitajsko in francosko misijo. Hallerstein je v viharjih časih za Družbo Jezusovo doživel preporod kitajskega misijona. Ukinitve jezuitskega reda je bila razglašena na Kitajskem 14 dni po njegovi smrti 12. 11. 1774.

Načelno je sprejemal vse odloke iz Rima, a se je moral odločati med navodili iz Rima in majhnimi možnostmi, ki jih je dal kitajski cesar za misijonsko delovanje. Ni imel večjih uspehov v pridobivanju Kitajcev za krščanstvo, a je bil eden od najzaslužnejših misijonarjev, ki so zbudili veliko pozornost evropskih znanstvenih krogov za razvoj znanosti na Kitajskem.

Dr. Lojze Kovačič

Jezikoslovno delo slovenskega misijonarja Friderika Barage

1 Uvod

Ob imenu Friderik Baraga v nas zaživi lik misijonarja.

Razumljivo je, da je Friderik Baraga najbolj znan kot misijonar, saj je bilo izhodišče in žarišče njegovega skoraj štiridesetletnega življenja in dela med skupnostjo severnoameriških Indijancev, zlasti plemen Otava in Očipva, katoliško misijonarsko duhovniško poslanstvo. Njegovo osebnost in delo pa še dodatno osvetljujeva dve področji, izhajajoči iz že omenjenega temeljnega misijonarskega: splošno kulturološko in ožje jezikoslovno področje. Tega vidika Baragovega dela njegovi rojaki na Slovenskem danes v splošnem skorajda ne poznamo.

Namen pričujočega prispevka je *predstaviti Friderika Barago kot jezikoslovca*. Pri orisih slovenskega jezikoslovja se nanj namreč nekako pozablja, kar potrjuje tudi dejstvo, da podrobneje¹ v slovenskem prostoru njegovo jezikoslovno delo še ni bilo predstavljeno. – Tudi zavest, da spada Baraga v generacijo slovenskih kulturnikov, ki so sredi 19. stoletja ustvarjali podobo slovenščine, slovenstva in Slovenije bodisi doma (npr. le tri leta mlajši Prešeren, Čop, Kopitar, nato še Murko, Levstik, Pleteršnik) bodisi daleč proč od domovine, v daljni Severni Ameriki (tako kot večino svojega življenja Baraga), je v slovenskem jezikoslovnem krogu in tudi na splošno premalo prisotna.

¹ V tem prispevku za objavo v Koledarju Mohorjeve družbe sta združena in nekoliko prirejena dva moja članka, ki predstavljata jezikoslovno delo Friderika Barage in sta bila prvič objavljena v publikaciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU (gl. Jezikoslovni zapiski 6, 2000, str. 175–181, in Jezikoslovni zapiski 8/1, 2002, str. 193–204). – Da je slovenistično jezikoslovje to Baragovo delo doslej skoraj prezrlo, kaže tudi podatek iz elektronskega pregledovalnika Google (z dne 8. 7. 2003), kjer pod iskalnim nizom oz. imenom Frederik Baraga najdemo v angleščini (Iskanje v celotnem spletu) 2310 zadetkov, v slovenščini (Išči strani v slovenščini) pa pod imenom Friderik Baraga le 2 zadetka, pod imenom Friderik Baraga sicer 157 zadetkov, med katerimi pa je le eden, ki predstavlja njegovo jezikoslovno delo (gl. članek v Jezikoslovnih zapiskih 6, 2000).

Nekaj poudarkov z Baragove življenjske poti²

Friderik Baraga je bil rojen leta 1797 v Mali vasi pri Dobrničju kot drugi otrok in obenem ob dveh sestrah edini sin takrat dobro stoječe slovenske družine. Po zgodnji osirotelosti je odraščal v intelektualno odličnem sorodniškem okolju. Študiral je na Dunaju, najprej pravo, nato še teologijo; leta 1823 je bil posvečen v duhovnika. Preplet dveh okoliščin je usmeril Baragovo nadaljnjo pot: na eni strani Baragovo nestrinjanje s tedaj strogo versko janzenistično vzgojo, kar mu je v precejšnji meri otežilo tudi vsakdanje duhovniško življenje, po drugi strani pa »srečanje« s knjižico o škofiji v Cincinnatiju v Kanadi, ki da poleg materialne pomoči potrebuje tudi duhovnike. Knjižica je Barago pretresla; tedanji ljubljanski škof Wolf se je z Baragovo odločitvijo za pot med Indijance rade volje strinjal.

Predani duhovnik in zavzeti humanist Friderik Baraga je bil tako decembra 1830 že v New Yorku, januarja 1831 pa ob Michiganskem jezeru med Indijanci, najprej pri plemenu Otava, nato pri plemenu Očipva. Umrl je leta 1868, petnajst let po posvetitvi v škofa škofije s sedežem v Sault Sainte Marie; pokopan je v kraju Marquette v Michiganu – sredi svojih Indijancev, ki jim je v katoliški veri in z neutrudnim fizičnim in duhovnim delom služil skoraj štiri-deset let.

2 Baragovo jezikovno in jezikoslovno delo

Baraga, ki je prišel med Indijance ob Michiganskem jezeru s katoliškim misijonarskim poslanstvom, se je kljub svoji odlični večjezikovni usposobljenosti znašel pred osnovno komunikacijsko prepreko: povsem tujim jezikom indijanskih plemen, najprej Otave, nato Očipve. Najprej prvega, nato veliko lažje drugega se je zaradi svoje neutrudnosti in izredne jezikovne nadarjenosti hitro naučil preko tolmača, ki mu ga je v pomoč ponudil sam poglavar indijanskega plemena. Oba jezika³ sta genetsko povezana s približno petindvajsetimi drugimi jeziki algonkinske jezikovne družine, ki je le ena od 40 ali 50 drugih družin jezikov ali izoliranih posameznih jezikov, ki jih govorijo domorodci Severne Amerike. Očipvejščina je po številu govorcev nekako četrti največji jezik med njimi.

² Povzeto (kot prosti prevod) po: Breda Požar, Frederick Baraga and his Book on the Manners of American Indians, v: *Acta Neophilologica*, VI, str. 29–36, 1973. Članek je sicer obsežnejši (str. 29–71); v njem je tudi zelo izčrpno navedena bibliografija tujih in domačih piscev o Baragi.

³ Do konca povzeto (kot prosti prevod) po: *A Dictionary of the Ojibway Language*, Foreword to the Reprint Edition (John D. Nichols), St. Paul, 1992.

Ob spoznanju in občutenju – gledano sociolingvistično – temeljnega dejstva, da se noben jezik, če se hoče ohraniti in živeti, ne sme zapreti sam vase in da mu je treba odpreti možnost komuniciranja z večinskim, prevladujočim jezikom, je Friderik Baraga za splošno kulturno in tudi jezikovno življenje Indijancev pri takrat najvišjih ameriških političnih institucijah zastavil ves svoj veliki ugled, saj so bili Indijanci kot nenadoma manjšinsko domorodno ljudstvo deležni velikih manipulacij in etnocidnih pritiskov, kar se je močno odražalo v načinu njihovega življenja in seveda tudi v položaju njihovega jezika: vladujoča angleščina, nato francoščina in nato daleč daleč za tema – na izginotje obsojeni jeziki domorodcev, med njimi tudi jezik indijanskih plemen Otava in Očipva. In prav to je hotel Baraga preprečiti. – Pri spoznavanju in vrednotenju Baragovega kulturološkega⁴ dela se je pomembno zavedati, da le-to ni izšlo iz morebitne Baragove vnaprejšnje znanstvenoraziskovalne usmerjenosti, ampak je zraslo predvsem iz njegovega dolgoletnega življenja in predanega dela med etnično skupino severnoameriških domorodcev, ki jih je načenjala in ogrožala etnocidna naravnost takratne uradne ameriške politike. – Smiselnost in upravičenost tovrstnih Baragovih prizadevanj zanimivo osvetli podatek⁵, da je vlada Združenih držav Amerike prek Johna Collierja kot vodje Komisariata za zadeve Indijancev leta 1930 začela uresničevati splošno kulturno usmerjanje, kot ga je v času svojega delovanja, torej pred skoraj sto leti, zasnoval prav Baraga.

Celo v svetovnem merilu pa je edinstven Baragov *jezikoslovni prispevek*: Slovenski misijonar Friderik Baraga namreč velja za *začetnika t. i. misijonske lingvistike*: ni bil le pisec preprostih, praktičnosporazumevalnih priročnikov, ki jih potrebuje vsak kulturni delavec – duhovnik oz. misijonar v tujejezičnem okolju; njegovo delo daleč presega ta osnovni komunikacijski namen največkrat dvojezičnih, zlasti verskih jezikovnih priročnikov: kot klasični izobraženec s poznavanjem grščine in latinščine in kot poliglot (odlično obvladujoč poleg materinščine tudi nemščino, angleščino, francoščino, italijanščino, španščino) se je sistematično lotil pisne predstavitve očipvejščine – tega do tedaj le govorjenega jezika. Njegovi najpomembnejši jezikoslovni deli sta slovnica *A Theoretical and Practical Grammar of the Ojibwe Language* (Detroit, 1850)

⁴ V Enciklopediji Slovenije (1, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1987) je v sestavku o Baragi poudarjena tudi ta razsežnost njegovega dela: »Med bivanjem v La Pointu (1835–43) je /Baraga/ napisal knjigo *Geschichte, Character, Sitte und Gebräuche der nordamerikanischen Indier*, ki je v izvirniku in slov. priredbi izšla v Ljubljani 1837, v fr. prevodu 1837 in 1845 ter v popolnem slov. prevodu 1970. Delo je prava etnološka monografija in prva slovenska knjiga, ki je bila v celoti posvečena opisu kakega tujega ljudstva.«

⁵ Prim. Breda Požar, nav. delo v opombi 2, str. 34.

(= Teoretična in praktična slovnica očipvejskega jezika) in slovar *A Dictionary of the Otchipwe Language* (Cincinnati, 1953).

Ti izredni jezikoslovni deli odražata med drugim tudi Baragov odnos do jezika kot najintimnejšega človekovega komunikacijskega sredstva, s tem pa posredno tudi univerzalnost družbenostnega jezikoslovja, ki se je kot samostojna veda sicer res uveljavilo šele v dvajsetem stoletju, ob Baragovih delih pa bi lahko po Prešernovo rekli, da »iz srca svoje je kali poglano«.

Naj Baragov pomen ilustrirajo besede, ki jih je leta 1992 v Predgovoru k ponatisu njegovega slovarja očipvejskega jezika zapisal ameriški jezikoslovec John D. Nichols:⁶ »A Dictionary of the Otchipwe Language škofa Barage iz leta 1853 in priročnik Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language iz leta 1850 sta trajna spomenika misijonske lingvistike. Izmed stoterih slovnice in slovarjev, ki so jih evropski misijonarji napisali kot pripomočke za širjenje svoje vere, so se le redki izkazali za tako trajne in uporabne kot Baragova. /.../ Primerki originalne izdaje so knjižne raritete in celo zdajšnji ponatisi so visoko cenjeni. Akademsko jezikoslovje še vedno navaja Baragov slovar v primerjalnih in historičnih študijah.« – Menim, da bo predstavitev v tem prispevku zanimiva tudi za slovenske bralce, strokovnjake s področja slovenističnega in primerjalnega jezikoslovja pa bo morda spodbudila k temeljitejši analizi Baragovega jezikoslovnega dela, ki bi bila koristna za samo jezikoslovje, obenem pa bi bila odraz dolžnega spoštovanja do interkulturalnega jezikoslovnega dela Friderika Barage.

Sledi predstavitev obeh Baragovih jezikoslovnih del, najprej slovnice očipvejskega jezika in nato slovarja (dvojezičnega: očipvejsko-angleškega)⁷.

3 Pregledni prikaz slovnice Fiderika Barage – A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language (Detroit, 1850)

Slovnica z naslovom A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language je deskriptivna slovnica očipvejskega jezika, pisana v anglešči-

⁶ A Dictionary of the Ojibway Language, St. Paul, 1992; povzeto (kot prosti prevod) po: Foreword to the Reprint Edition, str. V.

⁷ Slovenske prevode angleških ustreznikov, ki v slovnici in v slovarju pojasnjujejo očipvejske, sem za predstavitev teh Baragovih jezikoslovnih del dodala avtorica članka. – Primeri iz očipvejščine in njihovi v slovnici ali slovarju navedeni angleški ustrezniki so v tem članku podčrtani, slovenski ustrezniki, ki sem jih dodala v tej predstavitvi, pa so nepodčrtani.

ni. Obsega 576 strani. Enega od originalnih izvodov hrani tudi NUK v Ljubljani, kjer sem slovnico študijsko pregledala tudi jaz. (Za predstavitev v slovenščini sem ustrezna mesta seveda poslovenila). Slovnica je pisana klasično, jasno, pregledno; Baraga ob teoretičnih metajezikovnih opisih posameznih jezikovnih kategorij sproti podaja mnogo primerov, kar da slovnici tudi značaj učbenika očipvejskega jezika.

Osnovna struktura Baragove slovnice *A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language*

❖ Standardni začetni spremni deli:

Avtorjev (torej Baragov) Predgovor (Preface)

Avtorjev (torej Baragov) Uvod (Introduction)

❖ Slovnica (v pravem pomenu besede) s tremi glavnimi deli (three parts⁸)

Prvi del: Ortografija (Part I: Orthography)

Drugi del: Etimologija (Part II: Etymology)

Tretji del: Skladnja (Part III: Syntax)

❖ Zaključni konkretno učbeniški del: Nekaj pogovornih fraz in dva konkretna pogovora med misijonarjem in Očipvejcem (seveda v očipvejščini in z dodanim angleškim prevodom). S tem Baraga v slovnici pokaže na živo besedilno rabo očipvejščine.

Podrobnejši prikaz Baragove slovnice *A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language* z nekaj zanimivostmi iz vsakega poglavja

❖ Standardni začetni spremni deli

Predgovor:

1 Baraga poudari težavnost pri sestavljanju slovnice očipvejščine, saj je pisana le-ta na podlagi *govorjenega jezika*.

2 Baragova opredelitev namena slovnice

2.1 Slovnica bo namenjena zlasti misijonarjem kot nujno potreben komunikacijski priročnik.

2.2 Slovnica bo uporabna tudi za jezikoslovce, zlasti pri raznih primerjalnih študijah, predvsem med t. i. primitivnimi jeziki in civiliziranimi jeziki.

⁸ Ker je slovnica pisana v angleščini, so tudi pri tem pregledu podani angleški naslovi ali siceršnji citirani ali povzeti deli besedila, kot avtorica predstavitenega prispevka pa sem dodala slovenske prevode. – Naslovi glavnih delov sprva presenečajo, vendar bo v nadaljevanju ta tipologija nekoliko razjasnjena.

Uvod

1 Umestitev očipvejščine

1.1 Govorci: Očipvejci (torej pleme Očipva, ki je eno on plemen Indijancev); v Baragovem času je bilo Očipvejcev okrog 15.000.

1.2 Kraj: Kanada, torej Severna Amerika, področje ob Velikih jezerih oz. ob Reki sv. Lovrenca.

1.2.1 Glavna plemena Indijancev na tem področju: Očipva, Otava, Potavami.

1.3 Širša jezikovna skupina: očipvejščina ni indoevropski jezik; je eden od jezikov t. i. algonkinske jezikovne skupine; očipvejščina ima v tej skupini še največ govorcev; jeziki bližnjih plemen, npr. plemena Otava, so kot nekakšni dialekti.

❖ Slovnica (v pravem pomenu besede) s tremi sestavnimi deli (three parts)

Prvi del: Ortografija (Part I: Orthography)

Baraga v začetni definiciji pojasni, da ne gre za pravopis, ampak ortografijo v klasičnem, grškem pomenu besede: torej v smislu črkopisa in s tem povezanega glasoslovja.

1 Črkopis

Ker je bila očipvejščina do tedaj le govorni jezik, je moral Baraga za pisno predstavitev najprej poiskati oz. oblikovati ustrezen črkopis.

Dve temeljni načeli za Baragovo oblikovanje črkopisa za očipvejščino:

1.1 Za osnovo je vzel tamkajšnjemu področju bližnji *angleški in francoski črkopis* in ju prilagodil očipvejskim glasovom.

1.2 Pregled črkopisa da misliti, da je bil Baraga očitno tudi pod vplivom slovenščine (ali vsaj tendence v njej (saj vemo, da gre za čas »abecedne vojne« v takratnem slovenskem »Prešernovem« času); odločil se je namreč za enostavno načelo: *en glas (en fonem) – ena črka*, če se le da. (Črkopis bo predstavljen skupaj s pravili izreke, torej skupaj s pravorečjem, v naslednjem razdelku.)

2 Glasoslovje

Baraga je na podlagi predhodne prepoznave očipvejskih glasov, le-te razdelil v dve osnovni, klasični skupini: samoglasnike in soglasnike.

2.1 Vrste glasov in načela izreke:

2.1.1 Samoglasniki (4): a, e, i, o; u-ja nima; celo v besedah, skupaj s pojmi

ali predmeti prevzetih iz angleščine ali francoščine, se v očipvejščini u spremeni v o, npr. mon bouton → nin botô (= moj gumb); un mouchoir → mo-shwe (= robec).

Nekaj načel za izreko samoglasnikov:

- Osnovno pravilo: Samoglasniki *se nikoli ne spremenijo*, so torej invariantni. Njihov izgovor je približno tak kot v slovenščini. (Baraga ga seveda pojasni v primerjavi z angleščino, ker gre za angleško pisano slovnico.)

- Samoglasniki se vedno izgovarjajo: *niso nikoli nemi* (kot npr. v francoščini na koncu besede), vsi se izgovarjajo enakovredno – tudi če gre za zaporedje dveh ali treh, morajo biti enako slišni (torej se vsi izgovarjajo kot zlogi):

Náwajii (= in the middle = v sredini): [na-va-i-i]

Oosi (= he has a father = ima očeta): [o-o-si]

- Samoglasniki imajo v očipvejščini včasih *nazalni izgovor*, čeprav niso pravi nazali kot npr. v francoščini.

- Očipvejščina pozna »specifične diftonge« (tj.: oba samoglasnika se izgovarjata v enem zlogu, toda oba morata biti enako slišna (v tem je specifičnost): ta specifični diftong pa povzroči samo kombinacija *i-ja* s kakim od drugih treh samoglasnikov spredaj ali zadaj, torej: ai, ei, oi; ia, ie, io, npr. misai (= fish = riba): [mi-sai].

- Ker očipvejščina u-ja ne pozna, se celo v besedah, skupaj s pojmi ali predmeti prevzetih iz angleščine ali francoščine, u spremeni v o, npr. mon bouton (= nin botô = moj gumb); un mouchoir (= moshwe = robec).

- V okviru načel za izreko so obravnavani še *naglasni oz. naglasna znamenja*: Baraga je naglasna znamenja uporabil v dveh funkcijah: V glavnem so naglasna znamenja rabljena za *glasoslovje in dostikrat s tem povezano semantiko*. Za to jezikovno ravnino uporabi ostrivec in strešico. – *Ostrivec* pomeni, da mora biti tisti samoglasnik nekoliko močneje izgovorjen; naglasno znamenje ima namreč včasih tudi močno pomensko razlikovalno vlogo, npr.: ságaigan (= a small lake = majhno jezero) : sagáigan (= a nail = žebelj); nibing (= in the water = v vodi) : nibing (= in summer = poleti). – *Strešica* označuje nazalni izgovor samoglasnikov, npr.: senibâ [zenibon] (= silk = svila), abinodji [abinodžen] (= a child = otrok). – Poleg ostrivca in strešice je Baraga uporabil tudi *krativec*, vendar ne za glasoslovje, ampak za *oblikoslovje*: krativec je sredstvo za ločevanje dveh vrst prve osebe množine, pri čemer gre za kategorijo *inkluzivnosti (vključenosti)*: npr.: endàiang (= we live = mi živimo): oblika s krativcem pomeni: oseba, ki ji govorimo, ni vključena; endàiang (= we live = mi živimo): oblika z ostrivcem pomeni: oseba, ki ji govorimo, je vključena.

2.1.2 Soglasniki (13): b, c, d, g, h, j, k, m, n, p, s, t, w.

Nikoli: f, l, q, r, v, x, z.

Nekaj načel za izreko soglasnikov:

• Očipvejščina *ne razlikuje dobro med b in p; med d in t; med g in k* (zato Očipvejci tudi niso mogli jasno izgovarjati imena Barage). Baraga s predvidevanjem za slovar priporoča, da uporabnik slovarja v slovarju pogleda pod obe »dvomni« črki, če pod eno pričakovane besede ne najde.

• Glasova f in v v prevzetih besedah se izgovarjata kot b ali p, npr.: iz francoščine farine = v očipvejščini panin (= moka); ime David = Dabid.

• Črka c se nikoli ne uporablja samostojno, ampak samo v kombinaciji tch [č].

• Črka h se izgovarja samo v medmetih, in sicer z močno aspiracijo, npr.: haw! [haw] (= hallo! = živjo!).

• Glavna raba črke h je v povezavi s s-jem, torej dvočrkje sh [š].

• Črka d v povezavi z j se izgovarja [dž], npr. madjan [madžan] (= go on = nadalj); ninindi [ninindž] (= my hand = moja roka).

• Izgovor črke j je [ž] – po francoskem vzoru (jardin [žarden]), npr.: jiwan [žiwan] (= vrt).

• Črka g se izgovarja [g], npr.: gigito [gigito] (= he speaks = on govori).

• Črka s se izgovarja vedno [z], npr.: nin segis [nin zegiz] (= I fear = bojim se).

• Dvočrkje ss se izgovarja kot [s], npr.: ondass [ondas] (= come here = pridi sem) ipd.

Drugi del: Etimologija (Part II: Etymology)

Baraga v začetni definiciji pove, da je ta razdelek poimenovan etimologija v skladu s klasičnim, grškim pojmovanjem⁹: gre za vedo o izvoru besed in v tem smislu bo tu obravnavano naslednje: izpeljava (the derivation), pregibanje (inflections) in besedne vrste (deli govora) (Parts of Speech). – Glede na današnjo terminologijo gre torej za oblikoslovje (z besednimi vrstami) in besedotvorje.

Očipvejščina pozna devet besednih vrst (9 Parts of Speech):

1. samostalnik: inini (= man = moški, mož), ikwe (= woman = ženska, žena)

1. zaimek: nin (I = jaz), kin (you = ti), win (= he, she, it = on, ona, ono)

⁹ Podobne tipološko razdelitev poznajo tudi druge slovnice tistega časa, npr. Kopitarjeva, pa tudi že Bohoričeva.

2. glagol: nin gigit (= I speak = govorim)
3. pridevnik: gwanatch (= beautiful = lep)
4. števniki: midaswi (= ten = deset); nijtana (= twenty = dvajset)
5. predlog: nawaii (= in the middle = sredi); megwe (= among = med)
6. prislov: sesika (= suddenly = nenadoma)
7. veznik: gaie (= and = in); kishpin (= if = če)
8. medmet: hoi! (= hallo! = živjo!)

Nekaj posebnih pripomb (Baraga: Remarks)

- Pregibne besedne vrste so samostalniki, zaimki in glagoli. Pridevnik je nepregibna besedna vrsta; le če se spremeni v glagol, pridobi pregibnost. In v čem se kaže pregibnost? Pri samostalniki in zaimku v tem, da tvorijo množino, glagol pa ima zelo razvejano konjugacijo.

- Baraga poudarja, da je očipvejščina *jezik glagola*, ker je »vse odvisno od glagola, vse vanj pretvorljivo« in ima tudi zelo razvejano, izredno težko obvladljivo konjugacijo.

- Očipvejščina *nima člena*, ne določnega ne nedoločnega: besedici aw ali iw, ki sta včasih pred samostalniki, nista člena, ampak kazalna zaimka; npr.: aw ikwe (= this woman = ta žena; in ne: the woman ali a woman).

Vsako besedno vrsto Baraga v slovnici obravnava v samostojnem poglavju (nine chapters = devet poglavij). – Ker je problematika zelo obširna in zlasti v nekaterih delih zelo zapletena (kar poudarja tudi Baraga), bom pri vsaki besedni vrsti prikazala le nekaj značilnosti:

Poglavje I: Samostalniki

- Kategorija **spola**: Načeloma očipvejščina (tako kot angleščina in v primerjavi s slovenščino prav nasprotno) ne loči spola, kar se vidi pri kombinaciji samostalnika (z naravno prepoznavnim spolom) in pridevnika; npr.: mino ini ni (= a good man = dober moški, dober človek); mino ikwe (= a good woman = dobra žena). (Spola ne loči niti pri osebni zaimku: win (= he, she, it = on, ona, ono).)

Možnosti za izražanje spola kot naravno pomembne kategorije seveda pozna tudi očipvejščina, in sicer naslednje:

a) t. i. *nadomestne osnove* za sorodstvena poimenovanja:

kwiwisens (= a boy = fant) – ikwésens (= a girl = dekle); noss (= my father = moj oče) – mingá (= my mother = moja mati); ningwiss (= my son = moj sin) – nindániss (= my daughter = moja hči).

b) izražanje spola s *predponami*: nábe + samost. = moški spol, ikwé + samost. = ženski spol; npr.: nábe-pijiki (= bik), ikwé-pijiki (= krava).

- V očipvejščini je za samostalnik zelo pomembna kategorija **živosti**:

a) *živi samostalniki* (= animate nouns) so tisti, ki označujejo bitja in stvari, ki živijo, so živele, in to resnično ali le domnevno (glede na duhovno sfero Indijancev).

b) *neživi samostalniki* (= inanimate nouns) označujejo stvari, ki niso nikoli niti domnevno živele.

To razlikovanje je zelo težko, za očipvejščino učečega se povsem nepredvidljivo, zato ga bo, kot napove Baraga, v slovarju označeval: an, bo pomenilo animate (živi samost.), in, bo pomenilo inanimate (neživi samost.).

Kategorija samostalniške živosti je v očipvejščini tako pomembna, ker se tesno povezuje z živostjo pri glagolu. T. i. živim samostalnikom namreč pripada povsem svoja konjugacija, torej povsem svoj spregatveni vzorec. Baraga opozarja: če se pomešata živa glagolska konjugacija z neživimi samostalniki, pride ne samo do »kakšne stilne nerodnosti«, ampak do popolne nerazumljivosti oz. nesmiselnosti povedanega.

Poglavje II: Zaimki

Očipvejščina ima pet razredov zaimkov. – Za ilustracijo bosta predstavljena le dva razreda: osebni zaimki in svojilni zaimki in tudi v okviru teh le nekaj zanimivosti.

Osebni zaimki

V okviru osebnih zaimkov je vsaj v primerjavi s slovenščino in večino sodobnih civiliziranih jezikov zanimivo naslednje dejstvo:

- Za 1. os. mn. ima očipvejščina kar štiri osebni zaimki, katerih raba je določena glede na vrsto sledečega glagola oz. semantično komponento inkluzivnosti naslovnika: nin ali ki; ter ninawind ali kinawind; prvi par se rabi, kadar sledi *polnopolnomenški glagol*, od tega nin, če oseba, ki ji govorimo, ni vključena, in ki, če je oseba, ki ji govorimo, vključena. Npr.: nin nagamómin (= we sing = mi pojemo – vendar ogovorjeni ni vključen), ki nagamómin (= we sing = mi pojemo – ogovorjena oseba je vključena). – Drugi par se rabi ob nepolnopolnomenških glagolih: Awenenag igiw negamodijig? – Ninawind sa. (= Who are those that sing? – We do. = Kdo so tisti, ki pojejo? (= Kdo poje?) – Mi (smo).)

Svojlilni zaimki

V očipvejščini so svojlilni zaimki zelo zapletena slovnična kategorija iz več razlogov:

- Prvi razlog je izjemno *veliko število oblik*.
- Drugi razlog je »*vplivna moč svojlilnih zaimkov*« na t. i. *žive samostalnike*:

Če svojlilni zaimek stoji pred živim samostalnikom, dobi samostalnik različne »svojlilne končnice«, različne glede na to, ali se končuje na samoglasnik ali na soglasnik, kako tvori množino ipd., npr.: Če se samostalnik konča na samoglasnik, dobi svojlilno končnico -m, npr.: Kijé-Manito (= God = Bog); nin Kijé-Manitom (= my God = moj Bog); ikwe (= woman = žena); nind ikwem (= my wife = moja žena). – Če tvori samostalnik množino z -ag, -iag, potem v primeru, da pred njim stoji svojlilni zaimek, že v ednini dobi svojlilno končnico -im, npr.: gigo (= a fish = riba) (mn. gigoiaig) > nin gigoim (= my fish = moja riba).

(Kategorija »svojlilnih samostalniških končnic« v odvisnosti od svojlilnih zaimkov vsaj v najbolj znanih sodobnih jezikih ne obstaja.)

- Tretji razlog: Svojlilni zaimki pred neživimi samostalniki lahko sprožijo dodajanje posebnih »glagolskih končnic« samostalnikom, s čimer se prvotna zveza samostalnika in svojlilnega zaimka spremeni v glagolsko »poved«, npr. nin tchimaniban (= čoln, ki sem ga imel).

Te jezikovne slovnične pretvorbe so zelo zapletene, kažejo pa »vplivno moč svojlilnih zaimkov«, ki je ne angleščina (ki je v konkretni Baragovi slovnici razlagalni jezik) ne slovenščina (ki je bila Baragu materinščina) ne poznata (če se omejimo samo na primerjavo v zvezi s to slovnico in njenim avtorjem »prepletajočih se jezikov«).

Poglavje III: Glagol

Da je očipvejščina »*jezik glagola*«, kaže tudi obseg Baragove obravnave glagola v slovnici: od str. 84–422. Ta besedna vrsta je v očipvejščini zelo zapletena, pri tej predstavitvi bo navedenih *le nekaj osnovnih potez*:

- Očipvejščina nima nedoločnika.

- Očipvejščina ne pozna pomožnih glagolov in s tem tudi ne sestavljenih časov ali naklonov. Namesto teh (ang.: I will work, slov.: bom delal) očipvejščina tvori čase in naklone s pomočjo *predpon*: npr.: ga- za preteklik, *predpreteklik*, ge- za prihodnjik, da- za pogojnik.

- *Negacija* je v očipvejščini tako posebna, razvita in raznolika, da se ne da povzeti splošnega pravila. Načeloma so nikalnice naslednje: kawin ali ka: (= not, no = ne) ali kego (= do not = ne).

- Očipvejščina pozna štiri oz. pet naklonov:

a) povedni naklon = indikativ

b) sibžonktiv (subjonctif), ki izraža nekakšno predpostavko: glagoli v tem naklonu imajo poleg posebnih spregatvenih končnic pred seboj sibžonktivni znak, npr.: missawa: Nin minwendam, missawa kitimagisiian (kitimagisiian je glagol v sibžonktivnem naklonu) (= Sem srečen, čeprav sem reven).

c) pogojnik, znak zanj je predpona da-, npr.: Wissinissiwan nin da - baka-de. (= Če ne bom jedel, bom lačen); pogojnik je lahko izražen tudi z znakom gonima ali kema.

č) velelni naklon: znak zanj je iw.

d) Specifični naklon, ki ga Baraga le pogojno šteje med naklone, je *dubitativ*. O dubitativu Baraga v slovnici zelo natančno in podrobno razpravlja: gre za t. i. »dvomilni naklon«, ki je bil v očipvejščini zelo razširjen, saj so ga Indijanci uporabljali za upovedovanje vsega, kar niso videli na lastne oči. Nekje Baraga celo pristavi, da bi utegnilo to kazati na močno zasidrano nezaupanje v sočloveka, saj Očipvejci dubitativ uporabljajo tudi za vse, kar so jim drugi povedali, torej za ubeseditveni sistem »relata refero«. Baraga kot misijonar poudarja, da se morajo duhovniki pri govoru o verskih stvareh dubitativu izogibati, čeprav ga Indijanci hočejo uporabljati tudi na verskem področju. Gre torej za močno psiholingvistično kategorijo.

• Očipvejščina ima *devet konjugacij*. Bistvena za prepoznavo umestitve v ustrezno konjugacijo je 3. oseba ednine sedanjika povednega naklona. Ker pa je te končnice pogosto težko vedeti oz. se jih je težko naučiti, Baraga opozarja, da jih bo v slovarju pri glagolih sproti navedel. Glagoli se delijo v konjugacije glede na več karakteristik:

- glede na tranzitivnost oz. netranzitivnost,
- glede na kategorijo živosti,
- glede na enoosebne glagole (samo v 3. os. - za naravne pojave, npr. mrzlo je),
- glede na tipične končnice za 3. os. ed. sed. povednega naklona.

Že iz zgoraj povedanega se da sklepati, da gre v očipvejščini za izjemno zapleten glagolski sistem. Na zapletenost slovnične kategorije glagola v očipvejščini kaže že dejstvo, da je Baraga v slovnici tvorbi glagolskih oblik posvetil kar 200 strani.

Za vsaj osnovno predstavo podajam *primer za 1. konjugacijo*:

Sedanjik je treba znati: (povedni naklon, trdilna oblika):

1. nind ikit (= I say = rečem) 1. nind ikitomin

2. kid ikit 2. kid ikitom

3. - ikitō 3. - ikitowag

Perfekt: predpona gi- + cel sedanjik: nin gi-ikit
ki gi-ikit

Imperfekt: 3.os. sedanjika + -nabam (v 1. os): nind ikitonabam

Pluskvamperfekt: predpona gi- + imperfekt: nin gi- ikitonaban

Futur: predpona gad- + sedanjik: nin gad-ikit

Poglavje IV: Pridevnik

V očipvejščini je pridevnik nepregibna besedna vrsta, torej se ne spreminja v spolu, sklonu in številu.

Poglavje V: Števniki

Poleg glavnih, vrstilnih, množilnih in ločilnih števnikov je posebnost očipvejščine (vsaj glede na slovenščino kategorija *distributivnih števnikov*: gre za tip: dva po dva.

Poglavje VI: Predlogi

Npr.: nawaii (= in the middle = sredi); megwe (= among = med).

Poglavje VII: Prislovi

Očipvejščina pozna deset vrst prislovov. – Primer za časovni prislov: se-sika (= suddenly = nenadoma).

Poglavje VIII: Vezniki

Očipvejščina pozna tako priredne veznike, npr.: gaie (= and = in), kot tudi podredne veznike, npr.: kishpin (= if = če).

Poglavje IX: Medmeti

Primer: hoi! haw! (izgovor z aspiriranim h) (= živjo!).

Tretji del: Skladnja (Part III: Syntax)

Poglavje I: Skladnja samostalnikov

Pri samostalnikih sta v očipvejščini pomembni *dve skladenjski pravili*:

- Vpliv *skladenjskega predmeta*, ki je *živi samostalni*, na *glagol kot poved* glede števila: Predmet v množini povzroči, da dobi enako »množinsko končnico« tudi glagol, npr. Nin sagiton masinaigan. (= Berem knjigo.) Nin sagitonan masinaiganan. (= Berem knjige.)

Torej: samostalniška množinska končnica se iz samostalniškega skladenjskega objekta prenese tudi na glagol.

- Vpliv *samostalnika kot skladenjskega subjekta na glagol kot povedek glede kategorije živosti*: Živi samostalniki zahtevajo ob sebi *žive glagole* (animate noun + animate verb), to je glagole IV. in V. konjugacije: to so oboji tranzitivni glagoli, končujoči se na -an (IV.) ali -nan (V.) v 3. os. edn. – Neživi samostalniki zahtevajo ob sebi *nežive glagole* (inanimate noun + inanimate verb), to je glagole VI. konjugacije: tudi ti glagoli so tranzitivni, v 3. os. ed. sed. se končujejo na -an, -en, -in, -on.

Kot pokaže podrobni pregled konjugacij v Baragovi slovnici (okrog 100 strani), je v vseh časih, načinih, naklonih pri vsaki od devetih konjugacij toliko različnih končnic, da je to področje zelo težko obvladljivo, kar poudarja tudi Baraga. – Zato je v tej kratki pregledni predstavitvi slovnice problem seveda le nakazan.

Poglavje II: Skladnja glagolov

Pri glagolih sta v očipvejščini pomembni *dve skladenjski pravili*:

- *Ujemanje glagola s samostalnikom glede kategorije živosti*.
- *Za zaporedje osebek – povedek v očipvejščini ni pravila*: glagol kot povedek je lahko pred ali za osebkom (pomembna razlika glede na angleščino!).

Poglavje III: Stavčna (besedna) analiza

Baraga pravi, da je stavčna analiza »anatomija slovnice«. Za vsako besedno vrsto povzame, kaj ji določimo, nato pa sledi *stavčna besedna analiza na dveh konkretnih primerih*: eden od teh je: Sagiada Jesus, win sa nitam ki gi-sagiigo-nan. (= Let us love Jesus, because he has first loved us. = Ljubimo Jezusa, ker/saj nas je on prvi ljubil.)

Tak način predstavlja nekakšen pregleden povzetek vseh slovnčnih kategorij, obravnavanih v slovnici, in daje bralcu možnost preverjanja njegovega razumevanja v slovnici popisanih jezikovnih struktur očipvejskega jezika.

❖ Zaključni konkretno učbeniški del Baragove slovnice A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language

Baraga navede nekaj pogovornih fraz in dva konkretna Pogovora med misijonarjem in Očipvejcem (seveda v očipvejščini in z dodanim angleškim prevodom). S tem Baraga v slovnici pokaže na živo besedilno rabo očipvejščine.

4 Pregledni prikaz slovarja Friderika Barage *A Dictionary of the Ojibway Language* (with a New Foreword by John D. Nichols, ponatis iz leta 1992) (¹ 1853)

Pričujoči zapis o Baragovem slovarju iz leta 1853 z naslovom *A Dictionary of the Otchipwe Language, Explained in English*, ki je sorazmerno hitro doživel ponovno izdajo *A Dictionary of the Otchipwe Language, Explained in English (Part I: English-Otchipwe, Montreal, 1878; Part II: Otchipwe-English, Montreal, 1880)*, je spodbudilo srečanje s ponatisom tega slovarja, ki je izšel leta 1992 v amerškem mestu St. Paul. Predgovor k temu ponatisu je napisal univerzitetni profesor John D. Nichols in slovar zaradi sodobnega, bolj razširjenega zapisa imena Ojibway namesto Otchipwe naslovil *A Dictionary of the Ojibway Language* (avtor Frederic Baraga). Že zunanja oprema, poleg lešnikastooranžne barve, zgovorno popestrjena s sliko Indijancev v čolnu, vsekakor pritegne vsaj k bežnemu pregledu.

Struktura slovarja Frederic Baraga, *A Dictionary of the Ojibway Language* (with a New Foreword by John D. Nichols):

Slovar obsega 723 strani (formata A 5) slovarskega dela in še nekaj dodatnih strani s spremnim besedilom. Ima dva dela: angleško-očipvejski in nato očipvejsko-angleški del.

Na prvih devetih straneh je *Predgovor k ponatisnjeni izdaji* (*Foreword to the Reprint Edition*), ki ga je napisal univerzitetni profesor John D. Nichols. V njem je poudarjen izjemni kulturološki pomen Baragove slovaropisne predstavitve indijanskega jezika, zlasti jezika plemena Očipva.

Na začetku prvega dela, to je angleško-očipvejskega slovarja (ki obsega 301 stran), je *Opozorilo* (*Notice*), npr. da bo bralec našel samo tiste angleške besede, ki imajo ustreznike v očipvejščini in s tem seveda ne na stotine tehničnih in znanstvenih izrazov, znanih sicer v angleščini. Sledijo *Opombe k novi izdaji angleško-očipvejskega slovarja* (*Remarks*). Npr.: (1) Kadar je nad samoglasnikom strešica, se črka izgovarja dolgo in s poudarkom, če je brez strešice, je izgovor kratek. Npr. osâgiân (= he loves him = rad ga ima), sagaigan (= a nail = žebelj). (2) Kadar so indijanske besede v oklepaju, so to besede indijanskega jezika Cree, ustrezne očipvejskih izrazom. S tem je poleg glavnega v slovarju popisane jezika, očipvejščine, ki mu je jezik plemena Otava zelo podoben, predstavitev indijanskih jezikov nekoliko razširjena in tako kljub sorodnosti nakazana njihovo raznolikost. (3) Glagoli iz jezika Cree so vedno v 3. osebi ednine povednega naklona, medtem ko so očipvejski v 1. osebi ednine; npr.: očipv.: nind ina (= I tell him = povem mu); Cree: itew (= he tells him = pove mu). (4)

Zanikanje: V očipvejščini je zanikanje izraženo z besedico kawin pred glagoli, končujočimi se na -ssi, npr.: nin sâgia (= I love him = rad ga imam); kawin nin sâgiâssi (= I don't love him = ne maram ga). Nato sledi *Preglednica* pravil za tvorbo velelnika v očipvejščini, ki kažejo na izredno izdelano strukturno podoben tega jezika; npr.: glagoli, ki se v prvi osebi povednega naklona končujejo na npr. -ana, -ina, -ôna, -jwa, tvorijo velelnik z j; npr.: nin nagana - nagaj. (5) Kadar se očipvejska beseda začenja na o, je v jeziku Cree glas pogosto spremenjen v wa, npr.: Onishka (= he rises up = on vstaja) se v jeziku Cree spremeni v Waniskaw; zanimivo je, da se ta sprememba zgodi tudi pri imenu tretjega zelo znanega indijanskega plemena, kjer je deloval Baraga, in sicer pri imenu plemena: v očipvejščini Ottawa postane v jeziku Cree Wattawa.

Na koncu prvega dela, to je na straneh 297–301, je razdelek *Etimologija* (*Etymology*), kjer je za nekaj indijanskih imen in izrazov podana etimologija. Npr.: beseda *totem* izhaja iz ni totem, kar pomeni v angleščini my parent (= moj prednik), beseda *tomahawk* (= tomahavk) iz otâmahuk (houk), kar pomeni v angleščini strike them (= udariti jih) ali iz otâmahwaw, kar pomeni v angleščini he is stricken (= on je udarjen), beseda *esquimaux* (= eskimi) izhaja iz askimow, kar pomeni v angleščini he eates raw (= on jé surovo).

In še nekaj etimoloških zanimivosti iz tega slovarja, ki so v zvezi z zemljepisnimi imeni z obširnega področja ob Michiganskem jezeru, kjer je deloval Baraga:

Canada (= Kanada), kar bi v angleščini lahko pomenilo a village of tents or huts (= vas šotorov in koč), saj nekateri predpostavljajo, da ime Canada izhaja iz kanâta ali kanâtan, ki v indijanskem jeziku Cree pomeni some thing which is very neat and clean (= stvar, ki je zelo čedna in čista); Michigan izhaja iz mishigâm ali mishigamaw, kar v angleščini pomeni the big lake (= veliko jezero); Mississipi izhaja iz mishisipi in v angleščini pomeni the big, great river (= velika reka); Quebec izhaja iz kepek ali kepâk, kar bi v angleščini pomenilo being shut (= biti zaprt, zagrajen) oz. iz kipaw, kar bi v angleščini pomenilo it is shut (= je zaprt, zagrajen). Dejansko na geografskem področju, kjer je mesto Quebec, reka sv. Lovrenca (St. Lawrence River) izgleda kot zaprta, zagrajena med rt Diamand Cape in otok Orleans Island.

Na začetku drugega dela, to je očipvejsko-angleškega slovarja (ki obsega 422 strani), je *Predgovor* (*Preface*), kjer Baraga (1) spregovori o izjemni težavnosti sestavljanja slovarja, v katerem je mnogo let njegovega trdega dela. Skromno pristavlja, da se mu zdi nemogoče že v prvi izdaji opraviti takšno zahtevno leksikografsko delo, kot je slovar indijanskega (neciviliziranega) jezika, do

idealne mere. (2) Poudarja, da je za praktično rabo tega slovarja treba prej dobro poznati očipvejsko slovnico, zlasti poglavja o tvorbi samostalnikov in glagolov (*Formations of Substantives and Formations of Verbs*). (3) Baraga poda kratko preglednico za izgovarjavo očipvejskih besed in (4) še nekaj opomb, npr: glagoli so podani v prvi osebi ednine sedanjika, ker očipvejščina ne pozna nedoločnika; ker očipvejščina ne loči dobro glasov b¹⁰ in p, d in t, g in k, je treba pri besedah, začenjajočih se s temi glasovi, pogledati v slovarju pod obe črki.

Vsakemu od dveh delov po uvodnih opombah sledi klasični slovarski del, urejen abecedno. Da pa gre – ne glede na zaporedje angleško-očipvejski ali očipvejsko-angleški slovar – primarno vendarle za predstavitev očipvejskega jezika, je pokazano s tiskom: *očipvejščina je vedno v ležečem tisku*: v prvem delu kot ustreznica angleškim besedam, v drugem delu kot iztočnična beseda slovarskega sestavka.

Ker je moj namen lahko le na kratko prikazati to zanimivo slovarsko delo, ki bi za temeljitejšo predstavitev zahtevalo seveda specializiranega jezikoslovca oz. poznavalca očipvejščine, **v tem prispevku za ilustracijo navajam le nekaj konkretnih primerov iz slovarja**:

(1) Iztočnični besedi lahko sledi slovnična oznaka, npr.: adv. (Mâwawi, adv. Together, in common) (= skupaj), lahko samo drugojezični ustreznik, npr.: Nagwiidisowin. Apparition, vision (= pojavitev, prikaz). Glagoli so nakazani z dodatkom osebnega (oz. svojilnega zaimka) v oklepaju, torej (nin), ki lahko pomeni I, me, mine; we, us, our (= jaz, mene, moj, mi, nas, naš ipd.), npr.: Nawâdis, (nin). I catch fire (= prižigam ogenj).

(2) Pri nekaterih besedah je na koncu oznaka * in na isti strani razložena etimologija, npr.: Kijé-Manito. God, the perfect spirit.* (= Bog). (Pri * pod črto na isti strani: The root kij means perfect, well finished (= odličen, dobro končan), v. g. nin kijia, I finish him well, I render him perfect.)

(3) Struktura očipvejščine je taka, da lastnost samostalnika dostikrat povsem spremeni poimenovanje; npr. beseda jezero: Kitchigami. Great water, great lake (= velika voda, veliko jezero). Otchipwe-kitchigami, Lake Superior. – Tako ima angleška beseda *lake* (= jezero) očipvejske ustreznike predstavljene kar v 21 vrsticah slovarskega sestavka: large lake (= veliko jezero), kitchigami. Small lake, inland lake (= majhno jezero), sagaigan. The lake looks dark (by

¹⁰ Prav zato Indijanci niso mogli prav jasno izgovarjati imena svojega velikega učitelja Barage.

the wind) (= jezero je temno zaradi vetra), makatewigami. In the middle of the lake (= na sredi jezera), nāwagām. Itd.

(4) Prav tako se v očipvejščini spremeni poimenovanje glede na sestavine določenega predmeta, ki v bistvu izražajo spremembo stanja, bivanja; npr.: mitig = tree, living tree (= drevo, živeče drevo); pakwani = a tree with its roots, thrown down by the wind (= drevo s svojimi koreninami, ki ga je podrl veter).

(5) Tudi večrazsežne pomenske danosti, za katere je v angleščini (in tudi v slovenščini) mogoč ali celo običajen isti izraz, imajo v očipvejščini različna poimenovanja glede na konkretne ali asociativno predstavne abstraktnejše pomene; pogledimo za ilustracijo, kakšen pojmovni svet bi se v očipvejščini odprl za slovensko besedo nebo: mijakwad v zvezah, nanašajočih se na vreme: the sky is blue, the sun shines, it is fair clear weather (= nebo je modro, sonce sije, vreme je lepo); gijig = day, sky, firmament, heaven (= dan; nebo, nebesni svod; nebesa).

Samo nekaj drobcev iz slovarja *A Dictionary of the Ojibway Language* sem izbrala za razmislek, koliko potrpežljivosti, delavnosti, ljubezni, notranjega duhovnega prepričanja je imel Friderik Baraga, da je poleg misijonarskega poslanstva zmožal opraviti še tako izjemno kulturološko in slovaropisno delo.

5 Za sklep prikaza Baragove slovnice *A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language* in Baragovega slovarja *A Dictionary of the Ojibway Language*

Baragovo slovnico in slovar očipvejskega jezika lahko kot izjemni jezikoslovní deli vrednotimo na več ravneh.

- Prva raven je **kulturološka specifičnost**: Gre sociolingvistično in psiholingvistično razsežnost, nakazano že v slovnici, še bolj pa poudarjeno v slovarju, kjer le-ta izvira iz zavesti govorcev obeh v slovarju soočenih jezikov (očipvejščine in angleščine).

Iz tega izhajajo tako načelne in posledično seveda konkretne značilnosti slovnice in slovarja. Nekaj primerov:

Prva načelna značilnost je predstavitev *splošno duhovnega sveta* Očipvejcev. Očipvejci so (oz. so bili v Baragovem času) v primerjavi z vladujočo strukturo angleško ali francosko govorečih Američanov primitivni domorodci s svojo duhovno sfero, ki ima seveda vedno odraz v jeziku. Na konkretni ravni se to kaže z dvema izrazitima kategorijama: (1) *dubitativ* kot poseben t. i. dvomilni

naklon, ki se v očipvejščini uporablja za »vse, kar govorec/Očipvejec ni videl na lastne oči«. (2) Druga specifična kategorija pa je *živost/neživost*: v očipvejščini je živo »tisto, kar res ali domnevno – glede na duhovno sfero Indijancev – živi ali je živelo«; npr.: mitig (= drevo), pakwejigam (= kruh), gon (= led).

Druga načelna značilnost je slovarska predstavitev *očipvejskega krščanskega besedišča kot adstratne prvine s sočasnimi specifičnimi poganskimi verskimi elementi kot substratom*; gre za to, da je k prvotni poganski veri Indijancev (polni mitov, tabujev) pristopila nasproti krščanska vera, ki je bila v tedanjem zlasti evropskem pa tudi ameriškem svetu že kar trdno institucionalizirana, predvsem pa utemeljena s pisnim temeljem, Svetim pismom oz. Biblijo ter mnogoterimi filozofsko-teološkimi razpravami. Na konkretni ravni se to kaže kot jezikoslovno občutljivo oblikovanje in nato seveda tudi slovarska predstavitev *verske krščanske terminologije*: Baraga je moral upoštevati številne poimenovalne vidike, ki so blizu svojevrstni duhovni predstavi ljudstva, v čigar jeziku so tvorjene: izrazno je bilo potrebno denotat glede predstavnosti čimbolj približati krščanski teološki vsebini, obenem pa upoštevati konotativno povezavo s prvotno (indijansko) versko vsebino in nove izraze oblikovati čim manj ranljivo. Npr.: Kijé-Manito (= Bog): etimološko kij(e) pomeni »odličen« (angl. perfect, well finished), manito pa »duh« (angl. spirit); torej: Kijé-Manito bi dobesedno pomenilo *Dobri duh* ali *Odlični duh*, kar se je verjetno lahko vključilo v duhovno dožemanje Indijancev.

- Druga raven izjemnosti Baragove slovnice in njegovega slovarja očipvejskega jezika je prikaz **jezikovnostrukturnih specifičnosti očipvejščine**: Tovrstna specifičnost izhaja že iz osnovne jezikovnozdgodovinske svetovne opredelitve jezikov.

Na načelni ravni se to kaže kot dejstvo, da sta v slovarju soočena jezika iz dveh »globinsko« različnih jezikovnih svetov: očipvejščina kot neindoevropski jezik, angleščina kot eden od indoevropskih jezikov. – Posledična konkretna značilnost je npr. *celosten prikaz samostalniško-glagolske živosti* v očipvejščini: kategorija živosti namreč ne zadeva samo samostalnika, ampak se glede na tega odločilno povezuje tudi s kategorijo živosti pri glagolu, in sicer v tem smislu, da ima glagol od svojih devetih konjugacij dve »živi konjugaciji« (IV. in V. živa glagolska konjugacija, torej dve živi glagolski paradigmi). Kategorija živosti v povezavi z »živimi samostalniki in živo glagolsko spregatveno kategorijo« očipvejščino uvršča v t. i. aktivne jezike nasproti ergativnim.

- Tretja raven izjemnosti Baragovega jezikoslovnega dela izhaja iz **slovarsko aplikativne realizacije jezikoslovnega teoretičnega temelja**, ki ga za slovar

očipvejskega jezika *A Dictionary of the Otchipwe Language, Explained in English* (1853) predstavlja njegova slovnica očipvejskega jezika *A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language* (1850). Za slovar je pomembno dejstvo, da je Baraga v slovnici pri marsikaterem poglavju ali posamezni kategoriji dodal pripombo, kako bo določena kategorija predstavljena s konkretnimi primeri v slovarju. S tem je nakazal, da »pri slovarskem popisu očipvejščine« slovnica predstavlja trdno teoretično podstavo, s čimer se potrjuje načelna vzajemnost slovnice in slovarja kot dveh temeljnih jezikoslovnih del vsakega jezika.

• Četrta raven izjemnosti se nanaša na **pionirsko jezikoslovno razsežnost** Baragove slovnice in njegovega slovarja in na **vlogo slovnice in slovarja pri konstituiranju narodne oz. etnične reprezentativnosti nekega jezika, v tem primeru očipvejščine**. Na načelni ravni se to odraža v smislu pisne in knjižne konstitutivnosti očipvejščine, s tem pa njene uradne registracijske umestitve v skupnost jezikov. – Na konkretni ravni se knjižna konstitutivnost očipvejščine kaže v naslednjem: Baraga je opravil prvi jezikovni opis oz. prvo celostno predstavitev tega indijanskega jezika. Slovnica je oblikovana na temelju govornega jezika, zato je bilo potrebno oblikovanje osnovnega pisnojezikovnega »orodja«: osnovanje oz. uvedba črkopisa, primerne glasovne očipvejskega jezika, ter popis navodil za izreko. (V tem smislu bi Baragovo delo za očipvejščino v primeru slovenščine lahko primerjali z delom Primoža Trubarja in drugih naših protestantskih piscev v 16. stoletju, kamor segajo začetki slovenskega knjižnega jezika.) Pri prepoznavi glasov in uvedbi črkopisa, primerne glasovne očipejskega jezika, ter pri predpisu izreke je Baraga, kot v slovnici pove sam, najprej seveda tenkočutno prisluhnil očipvejščini, ob tem pa do določene mere upošteval še sosednja civilizirana jezika, tj. angleščino in francoščino (gre namreč za angloameriško področje tudi francosko govoreče Kanade). – V slovnici, zlasti pa v slovarju gre za *soočenje jezika t. i. primitivnih ljudstev* (v tem primeru Indijancev plemena Očipva in delno tudi Otava) na eni strani in na drugi *jezika visoko civiliziranega angloameriškega sveta*. Pomembno pri tem je dvojje: t. i. primitivni jezik (očipvejščina) je bil do tedaj le govorni, še nikoli popisani ali kakorkoli v pisni obliki predstavljen, angleščina pa je imela do tedaj že bogato jezikoslovno in literarno tradicijo.

Baragov slovar *A Dictionary of the Otchipwe Language, Explained in English* je izjemen dosežek v dvojezičnem slovaropisju, saj se v njem v zapisani obliki srečata *do tedaj le govorni jezik domorodnega, etnično ogroženega ljudstva enega od plemen severnoameriških Indijancev (očipvejščina)* in civilizirani

rani knjižni jezik svetovnih razsežnosti (angleščina). Zaradi soočenja tudi strukturno tako različnih jezikov na različnih jezikovnih ravneh (glasoslovni, oblikoslovni, celo sobesedilni) je Baragov slovar velik jezikoslovni in kulturološki dosežek v mednarodnem merilu.

- Izjemna razsežnost Baragovega slovarja *A Dictionary of the Ojibwe Language* je v *njegovem avtorstvu*: najprej kot **kulturološko-jezikovni preplet**: avtor slovarja je Slovenec Baraga, v slovarju sta soočena dva kulturološko skoraj diametralno nasprotna jezika: očipvejščina in angleščina; obenem gre za **visoko profesionalno slovarsko delo** sicer poklicnega duhovnika, teologa, misijonarja, torej profesionalno gledano **nejezikoslovca**. In če si hočemo razjasniti vprašanje, kako je to mogoče, je morda odgovor v tej smeri: Baraga je kot predan duhovnik misijonar želel svoje poslanstvo, kolikor je bilo v njegovi moči in – glede na njegovo prepričanje – z Božjo pomočjo – opraviti vsestransko dobro, dobro za ljudstvo, med katero je bil poklican.

Morda je Baraga prav zaradi svoje slovenskosti – kot pripadnik maloštevilnega, zapostavljenega naroda – lahko tako tenkočutno začutil pomen jezika, njegovo narodno oz. bivanjsko konstitutivnost; ni višjih in nižjih jezikov, tudi jeziki malih narodov oz. ljudstev morajo biti popisani, predstavljeni svetu, soočeni z velikimi, da se pokaže njihova enakovredna izrazna moč in s tem dejstvo, da je superiornost »velikih jezikov« nična. In tako so med Baragovim garaškim fizičnim delom in njegovo predano duhovniško službo med Indijanci nastajala tudi jezikoslovna dela, ki so očipvejščino predstavila svetovni jezikoslovni javnosti. – Pri tem je občudovanja vredno, da je Baraga ostal čustveno in tudi dejavno povezan s svojo domovino. O tem priča sodelovanje s slovenskimi sodobniki, med drugim tudi dejstvo, da je kar nekaj izmed njegovih številnih knjig izšlo pri takrat znanem tiskarju Blazniku v Ljubljani. Baraga je duhovno in kulturno dvigal Indijance in obenem pisal tudi za »svoje ljube Slovence«; bil je domoljub, svetovljan, v vsem pa predvsem duhovnik.

Po besedah ameriškega jezikoslovca Johna D. Nicholisa V Predgovoru k ponatisu (1992) slovarja *A Dictionary of the Ojibwe Language* je Friderik Baraga **začetnik misijonske lingvistike**, kar je seveda tudi z jezikoslovnega vidika zelo častitljiva oznaka: poudarja namreč Baragovo oblikovanje posebnega jezikoslovnega polja, ki so ga misijonarji skozi prostor in čas razširili in ga v luči svojega temeljnega misijonarskega poslanstva skrbno – marsikdaj tudi za poklicno jezikoslovje zgledno – pa čeprav brez uradnega priznanja neutrudno obdelujejo še danes.

6 Za sklep

Obe v tem prispevku predstavljeni Baragovi deli, tako slovnica *A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language* kot slovar *A Dictionary of the Otchipwe Language*, sta za očipvejščino temeljni jezikoslovni deli. Ker ju je napisal slovenski misijonar iz srede 19. stoletja, ki je kljub velikim zemljepisnim razsežnostim severnoameriške kanadske pokrajine, kjer je skoraj štirideset let zvesto in predano opravljal svoje duhovniško misijonsko poslanstvo in obenem kljub veliki prostorski oddaljenosti od svoje domovine vseskozi ohranjal vez s svojimi slovenskimi sodobniki – tedanjimi pomembnimi kulturniki – bi lahko rekli, da sta Baragova slovnica in slovar očipvejskega jezika dve sicer manj znani, a veliki jezikoslovni deli iz časa slovenske romantike.

Tudi zapisa na platnicah leta 1992 v St. Paulu v Ameriki ponatisnjenega Baragovega slovarja »... *Frederic Baraga, a missionary priest from Slovenia* ...« smo lahko veseli, saj kaže na Baragov sicer že iz preteklosti izvirajoči, a še vedno zelo upoštevan delovni prispevek k jezikoslovju in kulturologiji nasploh in preko Barage osvetli tudi Slovenijo.

Viri in literatura:

- BARAGA, Frederic, *A Dictionary of the Ojibway Language*, St. Paul, 1992 (ponatis).
- BARAGA, Frideric, *A Practical and Theoretical Grammar of the Otchipwe Language*, 1850.
- ŠMITEK, Zmago, in PIRŠ, Andrej, Baraga, Friderik Irenej, *Enciklopedija Slovenije I*, Ljubljana, 1987, str. 185.
- JAKLIČ, Fran, *Friderik Baraga*, Cleveland, 1951.
- POŽAR, Breda, *Frederick Baraga and his Book on the Manners of American Indians*, v: *Acta Neophilologica VI*, str. 29–71, 1973.
- NICHOLS, John D., *Foreword to the Reprint Edition*, v: *Frederic Baraga, A Dictionary of the Ojibway Language*, St. Paul, 1992.

(Enote, navedene v razdelku Literatura, so tudi bogat vir drugih bibliografskih enot, nanašajočih se na življenje in delo Friderika Barage.)

V elektronski bazi podatkov COBISS/OPAC je bilo dne 7. 8. 2003 v zvezi z Baragovimi objavami in deli o njem 73 enot. – Med najnovejšo, tudi Slovenem dostopno Baragovo bibliografijo je posebej zanimiva naslednja: *F. I. Baraga, Pius IX, KIJE MANITO, Ineffabilis Deus. Translation in Ojibwa of the Apostolic Conception of Virgin Maria. Očipvejski prevod apostolskega pisma o Marijinem brezmadežnem spočetju; followed by English translation, suivi de la traduc-*

tion française s slovenskim prevodom. Edited by / par / pripravil Fr. Bruno J. Korošak OFM, založba Brat Frančišek; Ljubljana 2000. – Delo je med drugim zanimivo tudi zato, ker prinaša strnjeno, neposredno besedilno predstavo o očipvejščini in je dragoceno tudi kot besedilno primerjalno branje h konciznemu jezikoslovnemu pristopu, ki je značilen za Baragovo slovnico *A Theoretical and Practical Grammar of the Otchipwe Language* (1850) in za njegov slovar očipvejskega jezika *A Dictionary of the Otchipwe Language, Explained in English*.

Mag. Alenka Gložančev

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Mašne ustanove, pomemben pojav v cerkvenem življenju v preteklosti

Več starih ljudi sem povpraševal, če kaj vedo o mašnih ustanovah ali štifundacijah v preteklosti. Nobeden se česa podobnega ni spominjal. V resnici so bile mašne ustanove kar precej razširjene od poznega srednjega veka vsaj do sredine 19. stoletja, dokončno pa so izginile zaradi vojnih posojil v prvi svetovni vojni, ko se je njihovo premoženje izničilo. Država je namreč predpisala, da morajo upravitelji ustanov dati denarno premoženje za vojno posojilo. Ker je Avstro-Ogrska propadla, z vrnitvijo posojil seveda ni bilo nič, in tako so ustanove prenehale delovati. Mašne ustanove ali štifundacije, kar je bil v preteklosti uveljavljen izraz, ker je beseda ustanova novejšega izvora, so bile oblike trajnejšega zagotavljanja branja maš za dušni blagor ustanovnikov – darovalcev.

V preteklosti so ljudje zelo skrbeli za posmrtno življenje, bolj v zavesti jim je bila tudi večnost. Smrt je bila tedaj zelo pogosta in domača, saj je veliko otrok umrlo še v najnežnejši starosti, pa tudi odrasli niso dosegali visoke starosti. Ljudje so umirali doma v krogu svojcev. Posledica slabe prehranjenosti, skrajno slabih higienskih razmer, skromne ali nikakršne zdravstvene oskrbe je bila precej kratka življenjska doba, le redkokdaj nekaj nad petdeset let. Poleg tega so si vsi prizadevali, da bi jih smrt našla pripravljene. Zato je bila prva skrb domačih in duhovnikov, da so bolniki prejeli zakramente za umirajoče. Ljudje so mislili tudi na blagor svojih duš v večnosti. Kdor je premogel kako večje premoženje, je za blagor svoje duše in navadno tudi bližnjih sorodnikov osnoval, utemeljil mašno ustanovo. Tak posameznik je kaki cerkvi odstopil

neko premoženje, za to pa si je od nje izgovoril opravljanje določenega števila maš na leto. Premoženje mašnih ustanov je bilo pomembno za vzdrževanje duhovščine in cerkva.

Organizirana cerkev s farami, kapitli, škofijami potrebuje za svoj obstoj večje ali manjše premoženje. Nekdaj so nove fare ustanavljali šele, ko je obstajala cerkev, četudi morebiti majhna, ko je bilo zagotovljeno posestvo – nadarbina – za vzdrževanje duhovnika in ko so bili zagotovljeni še manjši viri tudi za druge cerkvene potrebe. Tako je veljalo do najnovejšega časa. Naš blaženi škof Slomšek, ki mu nihče ne bi mogel podtikati premajhne vnetosti za dušno pastirstvo, je prosilcem za nove fare vedno razložil, da morajo najprej poskrbeti za pravkar naštetu. Ko bo to opravljeno, bo rad soglašal z ustanovitvijo župnije. Za obstoj župnije je bilo tedaj potrebno stalno premoženje. Iz njegovih donosov in donosov mašnih ustanov so se pokrivale skoraj vse potrebe župnije. Štolnine – sprotni dohodki duhovnikov od mašnih štipendijev, pogrebom in porok so bili tedaj zelo majhni, ker so bili ljudje večinoma revni, pa tudi gotovine niso imeli. Novorojenčke so duhovniki morali praviloma krščeovati brez plačila. Delež štolnin je znašal tedaj samo nekaj odstotkov skupnih dohodkov in ne kakor sedaj, ko so štolnine pglavitni vir dohodkov.

Duhovne ustanove so širša skupina, ki zajema mašne ustanove pa tudi ustanove za razne druge obrede, za vzdrževanje in manjša popravila ter razsvetljava cerkva, za večno luč, za podpore onemoglih duhovnikov, za miloščine. Med duhovne ustanove lahko štejemo tudi špitalske ustanove, ustanove za ubožne hiše, za sirote brez staršev, za najdenčke ipd. če so jih organizirali pri cerkvah. Te ustanove so bile lahko tudi civilne. Opozoriti pa moramo, da špital nekdam ni pomenil to, kar pomeni v ljudskem jeziku še sedaj, namreč bolnišnico, temveč bolj hiralnico ali dom onemoglih, kamor so sprejeli bolne ljudi, ki niso imeli doma in ne sredstev za preživljanje. Duhovne ustanove so poleg pospeševanja cerkvenega življenja zelo delovale tudi na področju dobrodelnosti, podpirale dijake in študente.

Duhovne ustanove pa niso srednjeveška in novoveška značilnost krščanske vere in Cerkve. So univerzalen zgodovinski pojav različnih oblik, ki se je začel že v predkrščanski dobi. V Egiptu so obstajale prastare ustanove. V rimsko-poganski antiki je bila velika večina ustanov namenjena kultu mrtvih, vzdrževanju spomina na rajne s periodičnimi gostijami na grobu ustanovnikov ali z deli usmiljenja. Odsev tega spomina se je morda ohranil še do konca 18. stoletja v Istri, v okolici Pazina, kjer so na grobovih ob spominskih dneh točili vino prišlekom ali mimoidočim. Ustanove so delovale tako, da so ustanovniki dali na voljo sredstva, s katerimi naj bi bila za trajno omogočena kulturna opra-

vila, ki bi dušam ustanovnikov napravila znosno bivanje v kraljestvu mrtvih. Pri Grkih in Rimljanih prvotno ustanove v taki pravni obliki niso bile znane. Niti izrazov za utemeljitev ustanov niso poznali. Pozneje so antične ustanove postale tisto, kar so v poznem srednjem in v novem veku imenovali fiduciarne (zaupane ali pridružene) ustanove. To je pomenilo, da so bili to darovi, naklonila ali tudi volila ustanovnika *inter vivos et mortis causa* (še za življenja in/ali po smrti) drugi pravni osebi (npr. farni cerkvi), ki ji je bilo ob dokončni predaji premoženja naloženo, da njegove donose (v primeru nepremičnin npr. pridelke, zakupnine, v primeru denarnih kapitalov pa obresti) uporabi za namen, ki ga je določil ustanovnik.

Veliko spremembo pri ustanovah je prinesla zmaga krščanstva. Krščanstvo je bilo od vsega začetka usmerjeno k dobrim delom za bližnjega. Sveto pismo Nove zaveze je polno navedb, kako je treba pomagati sobratom v stiski. V priliki o usmiljenem Samarijanu se to odraža posebej izrazito. Že v jeruzalemskem praobčestvu so krščanstvo neposredno udeleževali. Rimski cesar Konstantin je podprl Cerkev najprej kot korporacijo (družbo), ki jo je z milanskim tolerančnim ediktom oprostil dotlej naloženih omejitev. Cerkveno premoženje je bilo dotlej lahko urejeno le po svetnem pravu, ki pa ni poznalo premoženja ustanov. Za pravno stanje je posebej pomembno, da je Konstantin krščanska občestva povzdignil v družbe s pravico dedovanja. Že zgodaj se je uveljavila zamisel o načelni prepovedi upravljalcem ustanov, da bi odsvajali ali odtujevali ustanovam pripadajoča zemljišča ali druge predmete večje vrednosti. Uveljavila se je tudi misel o večnosti, ki so jo vnesli v ustanovno pravo, to pomeni zahtevo, da mora ustanova s svojim premoženjem trajati večno. Večnost Cerkve *Ecclesia nunquam morritur* (Cerkev nikoli ne umre!) zahteva tudi večni obstoj njenih duhovnih ustanov – do konca časov. Ljudje pa seveda doživijo svoj konec. Toda misel o večnem obstoju duhovnih ustanov je imela tudi svojo slabo stran. V tesni zvezi z njo je pojem oz. izraz »mrtva roka«, ki je bil stoletja zelo razširjen, kar pomeni, da podobno kakor mrlič ne more izravnati prstov in izpustiti stvar, ki jo je imel v roki, tudi duhovna ustanova, pa seveda tudi Cerkev, ne spušča iz rok svojega ali ustanovnega premoženja, kar je bil v razsvetljskem 18. stoletju hud očitek proti njej. Močan zagon so dobile ustanove z mislijo oz. načelom o *portio Christi* (Kristusovem deležu), »Prodaj, kar imaš, in daj denar revnim.« Pri dedovanju, kjer so upoštevali to načelo, so se sprostila bogata sredstva za duhovne ustanove.

Predpise rimskega civilnega prava je prevzelo cerkveno (kanonsko) pravo in so ostali bolj ali manj nespremenjeni skozi ves srednji vek in še pozneje. Cerkveno pravo je posebej poudarilo voljo ustanovnika. Uveljavilo je strogo

načelo, da je treba *lex foundationis* (ustanovno listino ali ustanovno pismo) spoštovati v vsakem primeru. V novem veku se je število majhnih duhovnih ustanov pri cerkvah zelo povečalo. To so bile fiduciarne (zaupane ali pridružene) ustanove pri cerkvah in sicer tako, da je ustanovnik namenil za ustanovo določeno premoženje, si izgovoril od donosov tega premoženja določene duhovne »storitve«, Cerkev (večinoma so to bile farne cerkve, proštije, kapitli, škofije, samostani) je to ponudbo sprejela. Ustanovnik je izstavil ustanovno pismo (Stiftsbrief) z opisom danega premoženja, svojimi zahtevami in z drugimi podrobnostmi, cerkev pa je kot znamenje, da je sprejela duhovno ustanovo v svoje okrilje, izstavila sprejemno (akceptacijsko) listino. Kot dokaz, da tudi višja cerkvena oblast z ustanovo soglaša, je škofijski ordinariat izstavil posebno soglasje – ordinariatsko konfirmacijo. Tudi država je dajala k ustanovi soglasje. Če so vsi dokumenti ustrezali, je deželno glavarstvo izstavilo dovolilno pismo. Z ustanovnim premoženjem je upravljala Cerkev, črpala je njegove letne donose in z njimi pokrivala stroške sprejetih ustanovnih obveznosti. Vendar to v bistvu ni bilo njeno premoženje, temveč tujek (*corpus separatum*), ker je bilo obremenjeno z ustanovnimi obveznostmi, npr. branjem določenega števila maš na leto ali z drugimi obredi. To premoženje se je sčasoma skoraj povsem zlilo s pravim cerkvenim premoženjem – cerkveno nadarbino.

Kot je znano, so si avstrijski vladarji v času razsvetljenstva, v zadnjih desetletjih 18. stoletja (cesarica Marija Terezija, zlasti cesar Jožef II. nekoliko manj pa Leopold II. in Franc II.) želeli domala povsem podrediti Cerkev in jo vpreči v državni voz. Pri teh državnih posegih v cerkvene zadeve seveda duhovnih ustanov niso mogli pustiti ob strani. Ustanovljene so bile posebne komisije, ki naj bi duhovne ustanove prevetrile z vseh strani, tako glede ustanovitve, njihovega premoženja, izvajanja ustanovnih obveznosti in še mnogočesa. Posebej strogo je bilo treba oddeliti premoženje ustanov od siceršnjega cerkvenega premoženja. Pozneje je dotlejšnje delo teh posebnih komisij prevzela normalna državna uprava. To je bilo v resnici potrebno in za duhovne ustanove tudi koristno, ker so bile te v skrajno neurejenem stanju. Dotlej so z ustanovami namreč ravnali precej po domače. Pri tem urejanju so prišle na dan ustanove, ki so bile že pozabljene, ustanove, katerih premoženje je bilo delno ali v celoti odsvojeno, ustanove, ki so bile ustanovljene zgolj ustno, ne pa z ustanovnim pismom, ustanove, za katere so ustanovniki izročili ustanovni kapital duhovnikom, ti so ga tudi naložili v javne sklade, postopek pravne utemeljitve pa se še ni začel ipd. Treba pa je poudariti, da država duhovnim ustanovam proti pričakovanju ni bila nenaklonjena, povsem v nasprotju z bratovščinami, ki jih je ukinila. Država je torej vztrajala pri nadaljnjem obstoju teh ustanov in strogem izpol-

njevanju ustanovnih obveznosti v skladu z ustanovnim pismom. Svetne ustanove, npr. špitalske, štipendijske, miloščinske, so bile pogosto utemeljene pri cerkvah, lahko pa so bile tudi samostojne in so jih upravljali tržani in meščani brez sodelovanja Cerkve. Državno urejanje se je nanašalo seveda tudi nanje.

Premoženje, ki so ga v ustanovo vložili ustanovniki, je bilo odvisno od časa, gospodarskih razmer in seveda od njihove premožnosti. V obdobju naturalnega gospodarstva, nekako do 17. stoletja in še pozneje, so bili »ustanovni kapitali« zemljišča raznih kategorij, ker je tedaj bilo v obtoku zelo malo denarja. Če so bila zemljišča večja, npr. v obliki celih kmetij, kar so lahko darovali seveda le zemljiški gospodje, so ti ustanovili posebne mašne ustanove z imenom beneficiji. Ustanovno premoženje so bili lahko tudi zemljiški činzi (zakupnine od podložnih kmetij), desetine, vino ali zakupnine iz gorninskih vinogradov ipd. Neredko so bile vsaj del premoženja desetine, ki so bile tedaj v pravem pravnem prometu, kakor denar ali zemljišča. Ti beneficiji so imeli praviloma tako veliko premoženje, da je od njegovih donosov lahko živel posebej nastavljeni duhovnik – beneficiat. Njegova edina dolžnost je bila vsak dan brati maše za dušo ustanovnika, oz. drugače, pač po zahtevi v ustanovnem pismu. Ni bil dolžan pomagati v dušnem pastirstvu fare, kjer je bil beneficij. Taki beneficiji so se imenovali enostavni ali oltarni beneficiji. Neredko so jih ustanovili premožni zemljiški gospodje za kakega sina, ki si je izbral duhovski stan, ali sorodnika-duhovnika. Oltarni beneficiji so se imenovali zato, ker so bili po ustanovnem pismu vezani na kak oltar v cerkvi, sicer pa beneficiati z župnijo niso imeli nobene tesnejše povezave. Za obrabo cerkvenih paramentov, posodja in za mašno vino je farna cerkev dobila odškodnino iz beneficijskega premoženja. Te beneficije je Jožef II. odpravil. Ob objavi zakona pravilno instalirani beneficiati so lahko beneficij uživali do odstopa ali smrti, nato je ugasnil. Beneficijsko premoženje je pripadlo deželnemu verskemu skladu. Beneficiji, ustanovljeni še v srednjem veku, so bili večinoma te vrste. Ustanovniki so bili npr. grofje oz. knezi celjski za beneficij v grajski kapeli v Krškem in v cerkvi na Planini pri Sevnici, grofje Hohenwarti za beneficij na Vačah, v Kranju in v Ljubljani je bilo precej takih plemiških beneficijev, da ne naštevamo naprej.

Beneficiji z navadno nekoliko manj premoženja so bili kuratni ali dušno-pastirski beneficiji. Tudi te so utemeljevali premožni posamezniki. Beneficiati so morali za dušo ustanovnika brati navadno štiri ali pet maš na teden, sicer pa so morali pomagati tudi v dušnem pastirstvu ustrezne fare, bili so neke vrste bolj samostojni kaplani. Beneficijsko premoženje je bilo lahko enako kakor zgoraj, pogosto je bilo sestavljeno iz posameznih kosov zemljišč, npr. njiv, travnikov, senožeti, vinogradov, vrtov, gozdov, včasih tudi domcev

(podložnih hišic ali kajž), redko tudi revnejših hiš, ter seveda pravic, ki smo jih omenili zgoraj. Čedalje bolj so se uveljavljali tudi denarni kapitali (gotovinski denar, državni in bančni vrednostni papirji pa tudi hipotekarne terjatve), od katerih so beneficiati dobivali obresti. Tudi te beneficije je Jožef II. odpravil, niso pa bili ukinjeni, temveč je bilo njihovo premoženje uporabljeno večinoma za ustanovitev novih kaplanij pri tistih farah, kjer so bili beneficiji, ali pa so ga prenesli na novoustanovljene, tako imenovane jožefinske fare, ki so imele za normalen obstoj premalo premoženja. Beneficiati obeh vrst so bili pri farah dragoceno dopolnilo, ker je bilo župnijskih duhovnikov pogosto premalo in ker so v preteklosti smeli duhovniki brati le eno mašo na dan. Tako so verniki lahko hodili v cerkev tedaj, ko jim je bolj ustrezalo.

Najbolj pogoste duhovne ustanove so bile pri nas mašne ustanove. Te so utemeljevali ljudje vseh stanov, tudi nepremožnih, ki so si prihranili npr. 50 ali 100 goldinarjev in so z njimi utemeljili mašno ustanovo za branje dveh ali štirih maš na leto. Denar so tedaj navadno obrestovali s 4 odstotki, kar je nanese 2 ali 4 goldinarje, kar je ob mašnem štipendiju 1 goldinar zadostovalo za dve ali 4 maše na leto. Med utemeljitelji mašnih ustanov so bili razen beračev ljudje vseh stanov in poklicev, tudi redki hlapci in dekle, bolniške strežnice, obrtni pomočniki, trgovci, obrtniki, siceršnji meščani in tržani, kmetje, državni uradniki, številni plemiči in seveda sorazmerno številni duhovniki, zlasti višji. Kakor smo že omenili, je bilo utemeljevanje duhovnih ustanov odvisno od gospodarskega stanja oz. premožnosti ustanovnikov. Ker je bilo to zelo različno, je bilo tudi ustanovno premoženje, ki so ga ti namenili za duhovno (mašno) ustanovo, zelo različno. Zgled skromne mašne ustanove smo že prikazali. Pri podeželskih farah je bilo takih ustanov največ. Seveda pa je bilo ustanovno premoženje lahko tudi veliko večje, npr. dva ali tri tisoč goldinarjev. Če je ustanovnik utemeljil mašno ustanovo s 3.800 goldinarji, si je zagotovil branje treh maš na teden. Toda takih ni bilo prav veliko. Večinoma so ustanovni kapitali nihali od nekaj sto do tisoč goldinarjev in to predvsem v mestih in trgih. Za 1.000 goldinarjev si je ustanovnik, ob upoštevanju stroškov za cerkev, zagotovil branje treh maš na mesec.

Odvisno od višine ustanovnega premoženja in po zapisu v ustanovnem pismu so si ustanovniki seveda izgovorili različne oblike obredov. Lahko rečemo, da so bile te močno odvisne od družbenega položaja darovalcev oz. ustanovnikov. Preprostejši in manj premožni ustanovniki so si izgovorili navadno tihe ali pete maše, bolj redke so bile obletne maše (aniverzariji), še redkejši so bili drugi obredi. Število maš je nihalo od ene ali nekaj na leto, do ene ali več vsak mesec. Premožni ustanovniki (predvsem plemiči in višji duhovniki),

ki so lahko darovali večje ustanovno premoženje, so dali v ustanovno pismo zapisati večje zahteve, npr. aniverzarij na smrtni dan, aniverzarij z navadnimi molitvami, slovesni levitirani aniverzarij, mrtvaške obrede po namenu ustanovnika, maše z nagovorom pri podružnični cerkvi, maše pri privilegiranih oltarjih idr. Pri slovesnih opravilih je bila redno predpisana asistenca. Pri mašah za nekatere rajne ljubljanske škofe je moralo biti poleg maševalca še po 12 duhovnikov, somaševanje včasih namreč ni bilo v navadi.

Druge duhovne, toda nemašne ustanove so bile namenjene za razne obrede, npr. za lavretanske in cirkularne litanije, za križev pot, za razne procesije, razne molitve, za ignacijanske duhovne vaje, seveda vse po ustanovnem pismu. V to skupino so spadale tudi ustanove za sprotno vzdrževanje cerkva (nakup in obraba paramentov, manjša popravila, oskrba z mašnim vinom ipd.). Sorazmerno pogoste so bile manjše ustanove za večno luč, nekoliko redkeje pa za razsvetljavo cerkva in sveče. Številne ustanove iz te skupine, zlasti obredne ustanove (procesije, romanja, križeve pote, posebne molitve, duhovne vaje) je država v jožefinskem času ukinila. Prepovedani obredi se niso smeli opravljati, v primeru nespoštovanja teh predpisov so bile zagrožene visoke kazni. Posebej so bila na udaru romanja. Nekatere v 18. stoletju zelo znane romarske cerkve s številnimi mašnimi ustanovami, ki so omogočale, da je pri njih živelo več duhovnikov, so zaradi tega skoraj opustele.

Bolj redke in po premoženju skromne ustanove so bile namenjene nagrajevanju spremljevalcev duhovnikov, ki so nosili bolnikom sveto popotnico. V nekaterih krajih, npr. v Kranju, je bila navada, da je duhovnik na previdevanje šel pod baldahinom, ki so ga nosili štirje moški. Drugod je imel duhovnik le dva spremljevalca. Za to delo so dobili spremljevalci majhno nagrado, ki je izhajala iz obresti ustanovnega kapitala. Previdevanje bolnikov je bilo v preteklosti kar pogosto duhovniško opravilo. Tudi sam se še spominjam, da je v mojem rojstnem kraju dekan dr. Franc Kruljc hodil previdevat v koretlju in s štoło, spremljal pa ga je deček v ministrantski obleki, ki je med potjo zvonil. Zelo redke so bile ustanove za dopolnilo plače organistom ali mežnarjem.

Ker so bile te duhovne ustanove najpogostejše pri farnih cerkvah, so morali tamkajšnji župniki skrbeti, da so bile vse ustanovne obveznosti pravilno opravljene in da so bile obresti od denarnih ustanovnih kapitalov ustrezno pobrane, kar nikakor ni bilo vedno enostavno, ker so bili kapitali pogosto naloženi pri manj zanesljivih zasebnikih, npr. pri zemljiških gospodih, ki so bili v času naložbe kapitala pri njih še v dobrem finančnem stanju, nato pa so se zadolžili in so le s težavo odplačevali vsakoletne obresti, tako da jih je bilo treba še in še terjati. Zgodilo se je tudi, da ustanovnega kapitala od njih ni bilo mogoče

izterjati, ker so vse premoženje zapravili. Tudi javni skladi, npr. pri ljubljanskem magistratu, niso bili posebno zanesljivi. Ta magistrat je proti koncu 18. stoletja zaradi nekega davka, od katerega je pričakoval veliko in ki ga je država dovolila pobirati, zašel v finančne težave. Davka namreč ni bilo niti približno toliko, kolikor je magistrat pričakoval. Tako so bile nujne zakasnitve pri izplačevanju obresti od ustanovnih kapitalov, naloženih pri njem. Za manj zanesljivo se je izkazala tudi neke vrste dobrodelna banka *monte di pieta* v Gorici, pri kateri so nalagale ustanovne kapitale župnije iz notranjskega in goriškega območja. Zanesljive so bile blagajne pri koroških, kranjskih in štajerskih stanovih, toda obrestne mere pri njih so bile nižje kakor drugod.

Pogosto je bilo posebno zapleteno pridobivanje oz. izterjevanje naturalnih donosov od ustanov, katerih ustanovna glavnica so bile nepremičnine, predvsem kmetijska zemljišča. Taka zemljišča je upravitelj ustanove, navadno župnik, dal v zakup proti ustrezni zakupnini, ki je bila v približnem razmerju s stroški, ki so nastali s pokrivanjem ustanovnih obveznosti. Toda posevki in nasadi so podvrženi ujmam (toče, hudi nalivi, bolezni in škodljivci), pridelki od leta do leta nihajo, zakupnine pa so bile določene za daljšo dobo. Tako so bili zakupniki večkrat v škripcih pri oddajanju pridelkov za zakupnino, težave so bile z njihovo prodajo ipd. Zakupniki so bili praviloma revni ljudje, od katerih cerkev zakupnine ni mogla izterjevati z vso ostrino, ki so jo dovoljevali državni predpisi. Upravljanje ustanovnega premoženja nikakor ni bil lahek posel. Bila je še dodatna težava. V jožefinskem času so dohodke župnij in vsakega duhovnika v dušnem pastirstvu zelo natančno popisali in ovrednotili. Seveda so zajeli tudi dohodke od mašnih in drugih duhovnih ustanov. Če dohodki od teh niso pritekali tako, kakor je bilo zapisano, so lahko duhovniki zašli v denarne težave. Tudi opravljanje ustanovnih obveznosti je lahko župnikom povzročalo težave. Če je bilo v ustanovnem pismu zapisano, da morajo biti maše opravljene pri določeni cerkvi, npr. podružnični, je to nespremenljivo veljalo in se maš ni smelo opravljati drugod, npr. v farni cerkvi. Posebne težave so nastopile, če je imela fara veliko ustanovnih maš, kar je bilo prilagojeno za župnika in več kaplanov v kakem prejšnjem obdobju. Nato pa se je lahko število kaplanov iz različnih vzrokov zmanjšalo, maše pa so morale biti opravljene v predpisani cerkvi. Tedaj je moral župnik najeti duhovnika od drugod, da je opravil maše po zahtevah iz ustanovnega pisma.

Posebne težave so bile pri duhovnih ustanovah proti koncu 18. stoletja zaradi preslabega nagrajevanja duhovnikov, ki so brali ustanovne maše. V ustanovnem pismu je navadno bila zapisana ustrezna nagrada (mašni štipendij) za branje maš. Ker so bile ustanove lahko stare tudi več stoletij, se je zgodilo, da

je bila nagrada (mašni štipendij) pri starih ustanovah le 20 krajcarjev, kar je bilo za omenjeni čas mnogo premalo. Razvrednotenje denarja v preteklosti sicer ni bilo tako veliko kakor v novejših časih, obstajalo pa je. Tako je bil štipendij 20 krajcarjev za opravljeno mašo zares sramotno nizek. V drugih avstrijskih deželah so tedaj odobraval za mašo en goldinar, to je trikrat več (goldinar je namreč imel 60 krajcarjev). Proti temu je ostro nastopil ljubljanski škof grof Karel Herberstein, sicer vnet jožefinec, za njim tudi nadškof baron Mihael Brigido. Toda v tem in še v marsičem drugem sta se Herberstein in nekoliko manj Brigido močno razhajala z jožefinsko državo. Ker je morala po utemeljitvi duhovne ustanove npr. pri fari tudi škofija dati soglasje – tako imenovano ordinariatsko konfirmacijo – sta dala škofa v njej zapisati mašni štipendij en goldinar. V tem času pa sta država in cerkev spravljali v red tudi stare ustanove, za katere so navadno tudi na novo izstavljali že omenjene konfirmacije, kjer je bil prav tako zapisan mašni štipendij en goldinar. Proti temu pa je ostro nastopilo Kranjsko deželno glavarstvo – najvišja državna oblast v deželi – ki je tudi moralo za vsako ustanovo izstaviti posebno dovolilno pismo, kot državno dovoljenje za obstoj duhovne ustanove. Omenjeno glavarstvo pa je v nasprotju s škofom vztrajalo pri mašnem štipendiju, ki je bil določen v ustanovnem pismu, ker je država pri teh ustanovah sicer res zahtevala, da se strogo ravnajo po določbah ustanovnega pisma. Globlji problem je bil v tem, da je ob nespremenjenem ustanovnem kapitalu in torej tudi enakih obrestih z večanjem mašnega štipendija bilo potrebno zmanjšati število ustanovnih maš. Če se je mašni štipendij povečal z 20 krajcev na en goldinar, torej za trikrat, je bilo treba ob nespremenjenih obrestih število maš znižati na eno tretjino. Glavarstvo s tako velikim znižanjem ni soglašalo in je zagrozilo, da tudi sicer urejenim ustanovam ne bo izstavljalo dovolilnih pisem, če bo mašni štipendij določen tako visoko. In res nekaj let dovolilnih pisem ni izstavljalo. Spor se je vlekel, se razplamteval in pomirjal, naposled je zadeva prišla v obravnavo dvorne pisarne na Dunaju. Tam so odločili, da je škof po cerkvenih in od države priznanih pravicah upravičen določati višino mašnih štipendijev tako kakor v drugih deželah in s tem seveda zmanjšati tudi število ustanovnih maš.

Omeniti velja, da so bile tudi dobrodelne ustanove precej razširjene. V mestih in trgih so bili praviloma špitali, ki so lahko obstajali predvsem zaradi donosov od ustanov. Kjer špitalov ni bilo, so obstajale ubožne hiše, kjer so preživljali starost reveži, kjer pa tudi teh ni bilo, so pri farah ali zemljiških gospodvih, ki so bila tedaj upravne oblasti, obstajali vsaj ubožni skladi, iz katerih so dobivali reveži ustreznega območja bolj ali manj redne skromne prispevke za preživetje.

Sicer bolj redke, zato pa založene s precejšnjim premoženjem so bile ustanove za podpiranje dijakov v latinskih šolah (štipendijske ustanove) in za vzdrževanje gojencev v lemenatih, pravilno alumnatih (alumnatske ustanove). Dijake v latinskih šolah so praviloma vzdrževali starši ali siceršnji dobrotniki, včasih pa so prišli dijaki v nepremostljive težave in zanje so bile namenjene štipendijske ustanove. Tako včasih kakor zdaj je bogoslovce – kandidate za duhovnike – vzdrževala Cerkev. Toda v določenih obdobjih Cerkev za te namene ni imela dovolj denarja in ni mogla v bogoslovje sprejeti toliko gojencev, kolikor bi potrebovala duhovnikov. Tu so vskočili dobrotniki, praviloma župniki na zelo donosnih farah, kakor so bile Škale (pri Šoštanju), Stari trg pri Slovenj Gradcu in drugod, ki so utemeljili ustanove z velikim kapitalom, npr. po 6.000 goldinarjev. Tako se je nabralo dovolj ustanovnega kapitala, da je ljubljanska škofija zgolj iz njegovih obresti lahko vzdrževala kakih 30 bogoslovcev. Znani ljubljanski škof, protireformator Tomaž Hren in njegov brat Andrej sta utemljila ustanovo za študij nekaj duhovnikov na dunajski univerzi. S tem je Hren želel izboljšati izobraženost svojih duhovnikov.

V devetnajstem stoletju so začele duhovne ustanove hirati. Ustanove z denarnimi kapitali je prizadevalo večkratno razvrednotenje denarja, ki se je v večjem obsegu začelo z avstrijsko-francoskimi vojnami proti koncu 18. stoletja in nato še nadaljevalo do dokončnega poraza Napoleona, neugodne gospodarske razmere v Avstriji v prvi polovici 19. stoletja, revolucija 1848 in liberalistična politika v 2. polovici 19. stoletja. Vse to je močno izničilo vrednost ustanovnih kapitalov, da so postali precej oskubljeni. Seveda so se s tem tudi zelo zmanjšale prej znatne obresti. Ustanove z nedenarnim premoženjem, predvsem z nepremičninami in zemljišči so veliko izgubile z odpravo fevdalnih odnosov z revolucijo leta 1848. Tudi zemljišča zaradi splošnega gospodarskega razvoja (intenziviranje obrti, začetek industrije, rudarstva) niso bila več tako pomembna kakor nekdaj. Zakupnine so se znižale. Na predlog oz. zahtevo države so ustanove večino teh zemljišč tudi prodale in denar naložile v javne sklade, kjer je doživel usodo, ki smo jo pravkar opisali. Tako je na začetku prve svetovne vojne bilo v rokah duhovnih ustanov v primerjavi s preteklostjo sorazmerno malo denarnega kapitala. Pa še tega so morale ustanove dati kot vojno posojilo, ki zaradi propada Avstro-Ogrske seveda ni bilo povrnjeno. Ustanove pa brez premoženja ne morejo obstajati. Tako so duhovne in posebej mašne ustanove odigrale svojo vlogo in propadle.

Dr. Jože Maček

Marija zavetnica Slovencev pred turškimi napadalci

Ljudje so se v stiski, predvsem ob začetku turških vpadov, ko še niso bili zgrajeni tabori (prvi šele leta 1471), zatekali v neutrjene cerkve, ki so vsaj nekaj časa predstavljale oviro manjšim skupinam turških napadalcev. Če je takšno zatočišče ljudi obvarovalo pred najhujšim, so ljudje rešitev običajno povezali s čudežem. Marsikje pripovedujejo, kako so svetniki-zavetniki ali Mati božja varovali svojo cerkev pred turškimi napadalci in pripomogli k čudežni rešitvi. Megla je zakrila cerkev, švigale so strele, turškim konjem so se začele vdirati noge v tla, da niso mogli naprej. To so zgodbe, ki jih srečamo v ustnem izročilu.

Največ pripovedi je povezanih z Marijo, ki je v podobi Marije zaščitnice s plaščem postala nekakšen simbol in upanje trpečih. Zato je morda nastalo več taborov ob cerkvah, ki so bile posvečene njej (Homec pri Kamniku, Braslovče, Cerknica, Cerklje, Črešnjice nad Blagovico, Gradišča pri Črnotičah, Marija Gradec nad Laškim, Kopanj, Breg ob Savi, Črešnjice pri Frankolovem, Šmar na gora, Velika Slevica, Svetina in še bi lahko naštevali). Velikega tabora na Primskovem pri Stični naj po izročilu Turki ne bi nikoli oblegali prav zaradi cerkve, ki je bila posvečena Mariji. Pravijo, da Turkov ni bilo sem gor zato, ker so se jim konji ustavili že pri hribu Kuklju.

Cerkev na Ptujski gori naj bi postala po legendi nevidna z Marijino pomočjo; Marija naj bi jo pred Turki zavarovala tako, da jo je skrila v črn oblak, in tako je postala nevidna za napadalce. Zato se hrib še danes imenuje Črna gora. Vizitacijsko poročilo Paola Santonina iz leta 1487 pa govori drugače. Pouči nas, da Turki gore niso samo zavzeli, ampak so jo tudi opustošili. Ohranili so se tudi kipi, na katerih so vidni ostanki ožganin in druge poškodbe. Poročilo Santonina dokazuje, da v letih največje turške nevarnosti od 1473 do 1490 na Ptujski gori še ni bilo tabora. Šele okrog leta 1491 so vaščani utrdili cerkev in kraj obdali z jarkom, nasipom in utrdbami. Del obzidja z enim stolpom se je na Ptujski gori ohranil do današnjih dni.

Nad Štorami, nedaleč od Celja, stoji na nadmorski višini 683 m gorska vasica Svetina s starodavno romansko cerkvico Matere Božje. Zanimiva je zgodba, ki skuša razložiti, zakaj je svetinska cerkev črna. Nemški mojster, ki naj bi vodil zidarska dela, cerkve nikakor ni mogel pobeliti. Belež mu je sproti odpadal, še preden se je na zidu posušil. Razjarjeni celjski grof Friderik II, ki mu ljudje pripisujejo zidavo cerkve, naj bi zato dal zidarja vreči v ječo. Ponoči

se je možu prikazala Marija in mu sporočila, da hoče imeti temno, nepobeljeno cerkev, ki je Turki ne bi mogli opaziti. Ko je mojster to naznanil grofu, ga je izpustil iz ječe, cerkev pa je do današnjih dni ostala neometana. Tako ljudsko izročilo. Valavasor in Gajšnik pa poročata, da so Turki leta 1487 Marijino cerkev na Svetini požgali in onečastili, že istega leta pa je bila znova posvečena. Po tem sklepamo, da je pogorela le streha nad prvotno kapelo, današnjim prezbiterijem, ki so jo kmalu obnovili. V naslednjih letih pa so kapeli prizidali še zvonik, ki je imel strelne line in je predstavljal obrambni stolp.

Iz dobe turških vpadov se je ohranila zgodba, ki jo je uporabil kot motiv Josip Stritar v pesnitvi Turki na Slevici. V njej pove, kako so Turki pridrli pred cerkev, njihov paša pa je hotel vanjo kar s konjem. Marija je obvarovala svoje svetišče pred skrunitvijo tako, da se je pri vratih konju vdrlo kopito v kamen na pragu. Ta kamen z odtisnjenim kopitom vam bodo še danes pri stranskih vratih v cerkev pokazali domačini. Nekaj podobnega se je zgodilo Turkom pri napadu na cerkvico v vasi Bodešče na Gorenjskem. Manjša skupina Turkov brez poveljnika se je odločila napasti vas. Bilo je v nedeljo. Ljudje so bili na turški napad opozorjeni, saj so po sosednjih hribih goreli kresovi. Skoraj vsi vaščani so se zatekli v cerkvico in zapahnili vrata. Cerkev je bila brez obzidja –tabora. Doma so ostali le starejši ljudje. Turki so napadli cerkev, v kateri je bilo zbranih okoli osemdeset ljudi, in zlahka razbili cerkvena vrata. Toda ko je prvi turški vojak skušal prijahati v cerkev, se je konju vdrl lesen pod. Padel je in pod seboj pomendral vojaka. Ostali napadalci so se prestrašili in zbežali. Še danes v podu cerkve zija 20 cm globoka luknja, ki je vaščane Bodešč rešila turškega nasilja. Vaščan z Brezij na Gorenjskem je šel nekoč v gozd sekati drva. Ko je hodil po hosti, je na tleh ob poti zagledal črne škornje. Vzel jih je in odnesel domov. Doma so premišljevali, čigava obutev bi to lahko bila. Ugotovili so, da so to škornji turškega vojaka. Bili so zelo prestrašeni, saj so tako vedeli, da so Turki nekje v bližini. Zvečer so se stiskali v sobi in napeto poslušali, če bodo Turki napadali vas. Vaščani so se še pravočasno umaknili v cerkev, sklenili roke in molili. Prosili so Marijo, naj jim pomaga. In res jim je pomagala. Nenadoma se je zablistalo in začelo je grmeti. Turki so se pogreznili v tla. Eden od vaščanov je v zemljo, kjer so se Turki ugreznili, zapičil meč, da se bodo vsi spominjali, kako so vaščani z Marijino pomočjo premagali Turke. Pripovedujejo tudi, da so Turki na svojem pohodu skozi Črni graben sekali otrokom glave, medtem ko so jim starejši domačini ušli. Prikazala se je Marija in nevarnosti je bilo konec. Odtlej so opoldne molili angelgospodov.

Po ljudskem izročilu so Turki napadli tudi cerkvico Marijinega rojstva na Homcu pri Kamniku, kamor so se domačini skrili pred njimi. Sredi hriba se je

turškim konjem začelo vdirati globoko v zemljo, da so se morali obrniti, domačini pa so bili tako čudežno rešeni. Iz teh časov je ohranjena pripoved, kako so Turki hoteli k cerkvi sv. Primoža nad Kamnikom, obdani s taborskim obzidjem, kamor so se zatekli številni okoliški prebivalci. Tam, kjer danes stoji prvo lepo baročno znamenje Žalostne Matere božje, se je, po ljudskem izročilu, usul plaz in odnesel Turke s konji vred v dolino.

Ko so Turki nameravali naskočiti marenberški samostan, se je eden od napadalcev znesel na križem, ki je stal pred samostanskim poslopjem. Prestrelil je Zveličarjevo podobo, toda v tistem trenutku je oslepel. Umetno ponazorjeno izročilo je ohranjeno na kipu v Gosinju na Koroškem, kjer sta na Marijinem obrazu (romanski kip) naslikani dve rdeči črti. Izročilo pravi, da so hoteli Turki potem, ko so izropali cerkev, kip zažgati, pa ni hotel goreti. Turek ga je hotel presekati, a je iz glave pritekla kri. Zaradi čudeža je Turek pobegnil.

Ob turških vpadih v Belo krajino so se ljudje iz Vinice in sosednjih vasi zatekli na Žeželj, kjer so okrog podružnične cerkve Matere božje postavili taborsko obzidje. Ko so neke noči pridrveli Turki, so na vsak način hoteli preplezati zid. V skrajni sili so se branilci zatekli k zvijači. Postavili so se v procesijo z gorečimi svečami. Pri enih vratih so hodili iz cerkve ven, pri drugih pa noter. To se je ponavljalo brez konca. Turke je prevzel strah. Spraševali so se, odkod se jemljejo vsi ti ljudje. Bali so se, da bodo branilci ta ogenj zmetali nanje. V velikem neredu so zbežali z Žežlja.

Ljudsko izročilo pove, da je Repentabor dobil svoje ime v turškem času. Ljudje so se za obrambo pred Turki zbrali na gričku Tabor, kjer stoji cerkev Device Marije. Ko so Turki naselje napadli, so jih vaščani iz tabora začeli obmetavati s kamenjem, a bili so na vrhu hriba in kamenja je kmalu zmanjkalo. Bilo pa je ravno v času pobiranja pridelkov z njiv, zato so imeli vaščani dovolj repe. Namesto s kamenjem so začeli Turke obmetavati z repo. Turki so se prestrašili, ker so mislili, da je to kaka nova vrsta orožja. Zato so se umaknili. Vaščani so bili rešeni, njihova vas je dobila ime Repentabor.

V ustnem izročilu so se ohranile številne zgodbe, ki prikazujejo dogodke, v katerih so aktivno vlogo v obrambi pred Turki prevzele čebele, ose ali sršeni. Ti naj bi napadli ali celo pregnali Turke. V Dobropolju pripovedujejo, da so Turki oblegali Podpeško jamo. Branilci so vrgli med napadajoče Turke panj čebel. Turki so se razdraženih čebel, ki so jih močno pikale, branili, rekoč: »Kranjci imajo hude muhe«. Podoben motiv je zaslediti mnogokje v ustnem izročilu, eno od inačic je uporabil Josip Jurčič v Juriju Kozjaku. V povesti je opisan prizor, ko je janičar brcnil podobo Matere božje, za katero so imeli gnezdo sršeni, ki so potem hudo opikali Turke. Ob nekem turškem napadu je

prišla pod taborsko obzidje nad Ihanom velika vojska. Ihanci so naskakovalce junaško odbijali. Polivali so jih z vrelo vodo in smolo ter nanje metali kamenje. Izurjeni turški vojski pa vseeno niso bili kos, kajti Turki so močno pritiskali na obzidje in silili čez. Toda na bližnjem hruskovem deblu je viselo majhno leseno nabožno znamenje, v katerem so imel sršeni gnezdo. Neki Turek je ustrelil v nabožni kip in razdražil sršene, ki so se spustili na napadalce ter jih pošteno opikali. Ljudje v taboru so bili rešeni. Ko je Turek, ki je streljal, zagledal nad glavo sršnji roj, je zakričal: »Sem mislil, da je les, je pa božja volja vmes.« Najbrž je res, da so se marsikje branili z metanjem čebeljih panjev na Turke, saj je bilo čebelarstvo v slovenskih deželah že takrat zelo razvito, pa tudi ideja o metanju čebel na napadalce je zelo stara.

Ustno izročilo o Turkih je, kot je razvidno iz izbranih pripovedi, zelo bogato in krajevno raznoliko. Kljub temu lahko tudi ugotovimo, da so si nekatere zgodbe zelo podobne, čeprav so se dogajale v različnem okolju. Časovno je zgodbe težko opredeliti, vendar se zdi, da jih velik del sodi v drugo polovico 15. stoletja, ko so bili ti napadi najbolj pogosti in so zajemali vse slovenske dežele, bili pa tudi najsilovitejši. Ustno izročilo v večini primerov poudarja neustrašenost in pogum branilcev ter je bilo brez dvoma namenjeno dvigu samozavesti prebivalcev slovenskih dežel.

Seveda se sprašujemo, ali se je res vse tako zgodilo, kot pripovedujejo zgodbe in legende, ohranjene v ustnem izročilu. A končno to niti ni tako pomembno. Tudi to izročilo je del zgodovinske resničnosti in odraz miselnosti takratnega človeka.

Dr. Ignacij Voje

Frančišek Asiški – človek miru – v slovenski književnosti

Uvodne misli

Frančiškovo in frančiškansko geslo ima prav gotovo svoj globoki smisel. »Mir - in vse bo dobro« bi lahko tolmačili to reklo. Osnova vsega Frančiškovega delovanja je zasnovana na evangelijskem miru, ki ga svet ne more dati. Jezusovo rojstvo je bilo zaznamovano z angelskim oznanilom, ki izrecno poudari: »... in na zemlji mir ljudem...« (Lk 2, 14 b). Ko je Jezus pošiljal svoje učence oznanjevat evangelij, je med drugim rekel: »Ko stopite v hišo, jo pozdravite. Če bo hiša vredna tega, naj pride nanjo vaš mir, če pa ne bo vredna, naj se vaš

mir povrne k vam« (Mt 10, 12–13). Iz spet drugje Jezus pravi: »Vzemite nase moj jarem in učite se od mene, ker sem krotak in v srcu ponižen, in našli boste spokojnost svojim dušam« (Mt 11, 29). Po vstajenju, ko se je prikazal apostolom, je vstopil pri zaklenjenih durih s pozdravom: »Mir vam bodi!« (Jn 20, 19). In še bi lahko našli mesta v evangeliju, kjer Jezus govori o miru. Jezus govori o svoji krotkosti in ponižnosti ter pravi, naj se učimo pri Njem, saj bomo le tako našli svoj dušni mir. Vsekakor je več nujnih pogojev, da dosežemo resničen mir. Tako je v naštem izražena ponižnost, krotkost, pravičnost, pripravljenost na mir, sprava. Zato nas ne preseneča to Frančiškovo geslo, saj je bil svetnik, kakor izvemo iz njegovih številnih življenjepisov, vselej glasnik miru in sprave med ljudmi. Globoko je pojmoval tudi odnos človeka do Božjega stvarstva, ki ga je Bog dal človeku v upravljanje v raju že od vsega začetka. Toda človeka je popačil greh, ki je v njem spremenil tudi odnos do narave. Prevzel ga je napuh, ta satanov spremljevalec, in človek je poleg nepravilnega odnosa do stvarstva pozabil tudi na odnos do Boga. Vse te slabosti človeka je v svojem času poznal tudi sv. Frančišek. Vedel je, da človek v tem razmerju do Boga in stvarstva ni srečen. Sreča je nekje drugje, je v duhovnem miru in v Bogu. Doseže pa jo človek lahko le, če živi v soglasju z Bogom in vidi v stvarstvu neprecenljivo umetnino očetovske roke dobrega Boga. V to skrivnost se je treba potopiti, to razmerje je treba najti in izmeriti in našel se bo pravi mir našemu srcu in tudi okoli nas. Velikokrat nas preseneča sv. Frančišek Asiški prav s posebnim odnosom do stvarstva; sodobni človek, ki namesto Frančiškovega pravičnega odnosa do stvarstva vidi celo neko »malikovanje« narave, kar pa, seveda, izključuje tako tolmačenje svetnikov naravnosti in vse njegovo življenje. Frančišek je hodil v »Jezusovo šolo« ponižnosti in krotkosti in gledal v naravi vodilo Božje roke in smotrnosti. Narave se ni bal in je tudi ni malikoval. Prezrl je obe skrajnosti, ki so pogosto človeku stranpot v pojmovanju narave; ljubil je neokrnjeno lepoto narave. V Hvalnici je mojstrsko izrazil svoje občudovanje Božjega stvarstva.

Sveti Frančišek je najprej zapel hvalo ognju, zemlji, bratu soncu, sestri luni, zvezdam, vetru, vodi, ljudem potrpljenja, odpuščanja (»Blagor njim, ki bodo/nadloge/ prenašali pokojno, ker Ti, Vsevišji, jih boš kronal«), hvalnico smrti in vsemu, kar nam Bog pošilja. Podobno nas pretrese ob Pesmi o revščini, ki jo je napisal Beato Iacopine da Todi, ki v duhu velikega svetnika slavi revščino. Kritik Božidar Borko je ob izidu Italijanske lirike, leta 1940 zapisal, da doživetje narave, združeno z ljubeznijo do Boga dobrote in usmiljenja, socialni moment siromaštva, čustva bratstva in ljubezni do ljudi, spremlja ita-

lijansko liriko vse od Iacopone da Todija do alegorične italijanske poezije, ki je nastala pod francoskim vplivom. Pa vendar je pesem sv. Frančiška ostala enkratna po vsebini in sproščeni obsežnosti kot biser ne samo v italijanski, temveč tudi v svetovni književnosti. Iz nje diha pretresljivi klic tega največjega ekologa v tedaj že duhovno načetem človeštvu po izgubljenem raju, ki naj bi se človeka moral vsakokrat dotakniti kot brezmadežna čistost srca in duha. Temu je bil zanesljivo kos sv. Frančišek. Iz kozmičnega miru veselja je znal projicirati pramir tudi v globino svojega srca. S tem mirom je znal družiti čisto veselje otroško odprte duše, ki jo je mnogo let kasneje izrazil F. M. Dostojevski v enem svojih del, »da Bog daje veselje, ker to je njegova velika pravica«. In če komu, ga daje otroško odprtim človeškim dušam, med katerimi je prav gotovo na prvem mestu Frančiškova. Morda je znal L. N. Tolstoj s tako izredno fineso oblikovati osebe v romanu *Vojna in mir*, kjer si umel razpoznavati že po opisu, katera oseba nosi v sebi mir srca in duha, katera od njih pa odstopa od tega. In prav v situacijah krute vojne iz leta 1812 si v marsičem začutil, kako velike ljudi lahko ustvari vojna, kakor tudi, kako daleč padejo nekateri, ki z nemirom srca in dejanj skušajo v sebi prevpiti zlobo in sovraštvo.

Za razumevanje nekaterih prebliskov v slovenski književnosti v tej smeri je bilo prav, da smo nekoliko osvetlili Frančiškov odnos do Boga, človeka in celotnega stvarstva, kajti le-tako bo mogoče do neke mere spoznati, v kolikšni meri se je literarni umetnik spustil na tla avtohtonega sprejemanja Božje volje in duha ter zajetja te bogate vsebine iz vrelca domišljije. V svojem razpravljanju bom skušal prikazati odraze tega miru v nekaterih književnih delih (v pesmi in prozi). Gradivo o tem je, seveda, dokaj skopo in ne preveč reprezentativno. Kljub temu je mogoče iz njega razbrati temeljne značilnosti Frančiškovega gledanja na svet in na duhovno življenje. Obstaja pa vprašanje, če je Frančiškova misel zaznavna le v literarno-teoretičnih mejah in koliko so posamezni književniki skušali preko vsebine pesmi ali prozne oblike izpeljati to Frančiškovo miselnost. Za upodobitev duhovne moči in razsežnosti Frančiškovega lika naj navedem enega najlepših opisov svetnikove svetosti in duhovne moči v delu Axela Muntheja »San Michele«. Epilog zaključuje ta opis: »Mojzes se je zgrudil na sedež in spustil svojih deset zapovedi iz rok. »Zmeraj ta, je trpko zamrmral. »Zmeraj je ta nežni sanjač s svojo ptičjo jato in s svojim spremstvom beračev in izvržencev. Tako nežen in vendar dovolj močan, da zadrži tvojo maščevalno roko, o Gospod! Mar torej nisi Jehova, ljubosumni Bog, ki si se v ognju in dimu spustil na goro Sinaj in storil, da je izraelsko ljudstvo od groze vztrepetalo? Kaj ni bil tvoj srd, ki mi je velel, naj stegnem svojo maščevalno palico in pokončam sleherno bilko na polju ter zlomim sleherno drevo,

da vsi ljudje in vse živali poginejo? Kaj ni bil tvoj glas, ki je spregovoril v mojih desetih zapovedih? Kdo se bo bal bliska tvoje strele, o Gospod, ako grom tvoje jeze utihne pred ptičjim ščebetanjem?« Glava mi je omahnila svetemu Frančišku na ramo. Umrl sem bil, pa sam nisem vedel.»

Frančiškov duh se v naši književnosti kaže v različnih duhovnih razsežnostih; kot duh ponižnega Božjega služabnika, kot občudovalca Božjega stvarstva, kot reprezentanta človeške majhnosti nasproti brezmejnemu Bogu, kot hotenega brata sestre Smrti in podobno. V razklani svet sovraštva in človeške bede vstopa svetnik Frančišek kot oznanjevalec miru in vsega dobrega, ki izvira od Boga. Komaj sluteno spremlja danes sodobni človek ta katarzni izziv in ponujeno roko vsem. Pogosto ne verjame več v dobroto, ker je globoko ranjen in v sebi načet, ker je sam zavrnil Boga in s tem sam spletel bič sebi za izgon iz tihega človeškega raja. Pa vendar se k njemu še steguje dobri Bog in mu tudi po tem, skromnem in brezmejnem netelesnem beraču 12. stoletja še vedno predlaga spravo in mir ter vse dobro. Tudi v naši literaturi so nekateri avtorji zaslutili to Božjo dobroto in Frančiškovo privlačnost, ki je odsev čiste duše in plemenitega značaja, ki se trgata iz objema materialnih dobrin z željo, da bi v sebi in v sočloveku ustvarila predokus Božjega kraljestva. Že na začetku Svetega pisma v Genezi je rečeno, naj si človek podvrže zemljo in njene dobrine; pravilno naj jih uporablja in s tem izpolni Božjo voljo. V ljudskem izročilu je to še večkrat poudarjeno, prav tako v spevih sv. brata Frančiška ter njegovega redovnega brata Iacopone da Todija (1230–1306), asketa in mistika, ki je pisal nabožne pesmi. Njemu pripisujejo tudi eno najlepših cerkvenih pesmi Stabat mater. Najbolj pa nas preseneča Frančiškova pesem, v kateri nam svetnik opева naravo tako, da jo že skoraj personificira ter s tem povečuje njenega Stvarnika. Tudi njegova sporočila redovnim bratom nosijo sporočila velike vedrine in sproščenosti; saj so bila posredno namenjena vsem ljudem dobre volje in vedrega srca. V knjigi Marije von Galli Frančišek Asiški, življenje za prihodnost, zasledimo tudi tole: »Vsa pravila sv. Frančiška preveva težnja po miru. Človek bi mislil, da gre za pravo nasprotje revolucije. To ne drži! Toda le pod enim pogojem, da se ob koncu spora ne obnovi stanje, ki je obstajalo že prej in ki je privedlo do spora.« Eden njegovih življenjepiscev trdi, da Frančišek ni nikoli obnovil prejšnjega stanja, temveč je namesto starega, preživetega, postavil vedno nekaj boljšega, ustvarjalnega. Zanimivo je, da traja človekov nemir že od pragreha v raju. Ob Božji ugotovitvi, da sta grešila, se je prvih dveh ljudi polotil nemir, strah. Mir sta imela samo, ko sta bila Božja otroka, torej brez greha. Izvirni greh prvih staršev se vleče vse do današnjih dni. Zanimivo je, da

so v prvi slovenski pisani besedi v Brižinskih spomenikih s konca 10. in začetka 11. stoletja tako zaznavne te ugotovitve, da se jim ni mogoče izogniti. Krivda greha je osnovni predmet teh spomenikov. Brižinski spomeniki govorijo, da če se človek hoče umiriti, biti Božji otrok, se mora brezpogojno odpovedati grehu, tudi prvih staršev, kajti vsa grešna dela so »mrzka« v Božjih očeh, ker je Bog glavni glasnik miru. Tako se od vsega začetka do današnjih dni v različnih oblikah pojavlja pri mnogih besednih ustvarjalcih želja po miru: bodisi radost ob doseženem miru, pogosto v zvezi z lepoto Božjega stvarstva in njegovih dobrin, v ponižnosti in služenju Bogu.

V naši književnosti bi najprej nekoliko pogledali k ljudski pesmi. Pesem Desetnica je zanimiva po tem, da se dekle – sirota obrača k naravi, ki ji je v trpljenju ljubeča družica in ji pomaga. Podobno bi lahko srečali tudi v nekaterih opisih iz umetne pravljice, npr. Fran Milčinski (1867–1932), Gospod in hruška. Človek je tu zanemaril dolžnosti in je zapeljal tudi žival v lenobnost; šele neživa narava priskoči gospodu na pomoč in zbudi dejavnost živečih. V sami umetni pravljici gre gotovo poleg ostalega tudi za pamflet na določenega človeka, ki si vse preveč obeta od živali in predmetov samih, saj je tudi sam dolžan delati v skladu z dolžnostjo in življenjem narave. Umetna pesem Antona Martina Slomška (1800–1862) razmišlja o preprostosti, a vendar bogastvu življenja (Kje je Bog doma). Pri Prešernu (1800–1849), Slomškovem sodobniku, opazimo, da podobno kot sv. Frančišek personificira naravo, zlasti za nas tako nesprijemljivo smrt:

»Prijazna smrt, predolgo se ne mudi:
ti ključ, ti vrata, ti si srečna cesta,
ki pelje nas iz bolečine mesta,
tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi.

Prešeren tukaj pojmuje smrt kot rešiteljico, ne kot Božjo deklo, ki le spolnjuje Božji ukaz. V Orglarju se pesnik preda Božji volji in zakonom narave, ki jih je dal Bog. Zato nima prav puščavec, ampak ptič, ki poje tako, kot mu je to dala narava, torej njen zakonodajalec Bog. S takim pojmovanjem bi se gotovo strinjal tudi sv. Frančišek. V 29. oktavski kitici Krsta pri Savici nam Prešeren razodene Jezusov nauk o ljubezni do človeka in njegovega zveličanja. Zato so pesnika pohvalili celo nekdanji janzenistični cenzorji ob izidu Krsta (april 1836). Črtomir se sicer spreobrne in postane celo duhovnik, kar pa sv. Frančišek ni bil, četudi je globoko spoštoval duhovništvo – čutil se je celo nevrednega

tako vzvišene službe. Prešeren ob koncu Glose zapoje v svetnikovem duhu o lepoti Božjega stvarstva.

»Vendar peti on ne jenja,
grab'te dnarje v kup gotove,
kupovajte si gradove,
v njih živite brez trpljenja!

Koder se nebo razpenja,
grad je pevca brez vratarja,
v njem zlatnina čista zarja,
srebrnina rosa trave,
s tem posestvam brez težave,
on živi, umrje brez dnarja.«

In kot vemo, se je zadnja vrstica pri Prešernovi smrti tudi uresničila. Najlepšo pesem o spravi pa je v naši literaturi upodobil v Zdravljici:

»Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo;
otrok, kar ima Slava,
vsi naj si v roke sežejo,
de oblast
in z njo čast,
ko pred,
spet naša boste last!«

Tudi predzadnja kitica njegove Zdravljice govori o miru in spravi:

»Žive naj vsi narodi,
ki hrepene dočakat dan,
ko, koder sonce hodi,
prepir iz sveta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!«

Tudi Gregorčič (1844–1906) ima v svoji poeziji nekaj pesmi, ki kažejo na skladnost pesnikovega duha z veseljem in mirom srca (Oljki: » O naj te, oljke,

kjer bi bile, bi blagoslov in mir delile!«). V pesmi Veseli pastir nam pesnik odkriva, da sta le v naravi sreča in mir doma. Simon Jenko (1835–1869) je kot prvi pesnik po Prešernu sicer sprejel dosti bogate dediščine velikega pesnika, vendar je v nekaterih svojih pesmih precej samosvoj, izviren. V pesmi iz narave (Obrazi), kjer čuti povezanost človeka z naravo in z mirom objektivnega opazovalca narave, skuša najti pesnik v poetičnem miru preprostega asiškega ubožca. Njegovi »pogovori z naravo« slovijo po jedrnatosti, vendar dostikrat v nasprotju z optimizmom sv. Frančiška z resnobo opozarjajo človeka na njegovo usodo in tragiko. Pesnik Fran Gestrin (1865–1893) v Baladi o prepelici zelo živo slika povezanost narave s človekom. Ustvari razmerje: človek – ptica. Oba sta obsojena, toda bolnik je prvi na vrsti za smrt. Tu gre za neko usodno podobnost smisla besedne zveze. Prepelica mu s svojim »ped-pedi« oznanja bližino smrti. Njegovo gledanje je sicer pozitivno, je sla po življenju, vendar ob koncu izzveni pesimistično. S smrtjo se bolnik ne sprijazni, ni mu nujen spremljevalec, Božja poslanka kot svetemu Frančišku. Pisatelj Fran Ksaver Meško (1874–1964) je v svojih delih poln navdiha, ki ga izraža v svojih, s Frančiškovim mirom napolnjenih delih. To se izraža že v naslovih nekaterih njegovih del (Ob tihih večerih). V tem delu nam avtor zapiše: »Ljubi so mi večeri z mehkim mirom in s sanjavo melanholijo, večeri, ko lega dan k pokoju ... Nad vasjo plava mir, mir polni hiše, kjer se zbirajo trudne družine, mir dehti iz travnikov ob vasi, mir plava nad polji in gozdovi ... sanjav mir. Ob takih tihih in mirnih večerih, ko v naravi skoraj ni slišati glasu, ki bi motil misli naših duš, te rade govore same s seboj.« Tak Frančiškov mir Meškovih Tihih večerov je izrazil morebiti samo še Ivan Cankar (1876–1918) v svojih »črticah slovesa« (Podobe iz sanj) V črtici Kadet Milavec, postavi nasproti žalosti ob smrti kadeta Milavca mir in spokojnost plamena večne luči, ki naj ne ugasne nikoli v poštenem in plemenitem srcu. Pesnik Oton Župančič (1878–1949) daje v pesmi Sebi obilo poguma človeku ob pretresu zemeljskega viharja: »Stoj, kot drevo brez zavetja!« Tudi v Župančičevi pesmi Naše luči zazremo v zelo pozitivni, naravnost Frančiškovi luči, osnovne elemente življenja našega planeta: sonce, luna, ogenj, beseda. O tem je lepo zapisal dr. Emilijan Cevc v knjigi Preproste stvari (Lj. 1944): »Še mi zveni v ušesih pesem iz ljudske šole: vem, sedel sem ob podstrešnem oknu, ki je gledalo ravno v cerkvico na Malem gradu, ter se je učil na pamet pesmico ... Sedel sem po turško in si gladil kolena, kajti učil sem se pesem, in to ni bila lahka stvar, zlasti če pomislim, da so spodaj nekje kričali otroci ter se lovili okoli vodnjaka. Takrat mi ni bila pesem prav nič všeč: mislim, da je nisem niti razumel, čeprav je bila namenjena otrokom. Bila je le nadležno breme ... Toda njeni verzi mi še danes pojo v

ušesih – in prav zdajle, ko pišem tele vrstice, zlasti konec: Sonce je odšlo za goro, mesec je odšel za soncem, ogenj v hiši je ugasnil, sam ostal si brez besede: odgovori, Ciciban, kaj je naša zadnja luč? Naša zadnja luč je duh – vse je mračno, duh nam seva, k Bogu pota razodeva.«

Tudi pesnik naše moderne, Josip Murn Aleksandrov (1879–1901), si želi pravega, Božjega miru. V pesmi Ko dobrane se mrače izraža borbo za dosego miru, ki je pogosto tako kruta in težka.

»Ko dobrane se mrače,
k meni spo glasovi tihi
kakor tožbe tajni vzdih
src, ki v žalosti žive.

Mir, ah, lega na zemljo,
meni ni ga moč dobiti,
ni mogoče potopiti
duše v spanje mi sladko.«

Alojzij Merhar – Silvin Sardenko (1876–1942) je v pesniški obliki v knjižici Marija tako izrazil Frančiškov pozdrav Mariji, ki v skopem karakterizira njegovo življenje:

Zdrava Roža, Tvoje dehtenje
diha vame novo življenje!
Rajam kakor žejen pastir,
kader najde biserni vir.
Tebe svojim bratom izročam,
da neso te hišam in kočam.
Tiha slast pod slednji bo krov
zadehtela Tvoj blagoslov.

France Bevk (1890–1970) se je v legendah spomnil prisrčno tudi svetega Frančiška kot ljubeznivega svetnika, vrednega spomina in občudovanja.

Pesnik Alojz Gradnik (1882–1967), ki je prevajalec Italijanske lirike, tudi v nekaterih svojih pesmih sledi Frančiškovem zgledu in odnosu do življenja in narave, ko izpoveduje:

Italsko sonce vлил si v moje žile,
kri faunov in asiškega berača,
in Aretina in Giordana Bruna.

V pesmi Eros – Tanatos se pesnik izredno približa sestri Smrti.

Pil sem te in ne izpil Ljubezen,
ko duhteče vino sladkih trt
vžil sem te, da nisem bil več trezen
in da nisem vedel, da si Smrt.

Zrl sem v strašne teme tvojih brezen,
in ker bil je moj pogled zastrt
od bridkosti, nisem vedel, Smrt
da si najskrivnostnejša Ljubezen.

V pesnika samega stopi vsa narava in se prepoji z njim, kar pesnik tudi
mistično občuduje:

Stopi se, kar nam razodeva Bog
in vse, kar še ne moremo spoznati
vse, kar nam kdaj je govorila mati
in kar klilo v srcu je otrok.

Vse to, kar šepeta nad nami krog
zvezda in sonce, luna v luči zlati,
veter, oblaki svilenokrilati
in reke, polja, gora, vrt in log.

Stopi se in spoji se v naši krvi
in zadnji še ima vse to, kar prvi,
in temu zadnji konec je in vir.

Tako kar da in sprejme spet vsemir,
se v večern venec spleta in ljubeče
združuje zopet mrtve in živeče.

Pesnik zre tudi v poslednjo sestro smrt v ciklu Večerna senca.

Zdaj v tej menjavi teme in svetlob
se menjaš tudi Ti in se Tvoj lik
spreminja v igri spačenih oblik
in se izgubljaš v medlem mraku sob.

Ko mi ugasne zadnje sveče svit
in sonca luč in meseca in zvezd,
zim vod utihne in dreves šelest
in v rjuhe črne teme bom zavil

in stal na pragu bom poslednjih duri
plah, negotov in vse mi bo neznano,
takrat, o senca sestra, v tisti uri,

vem, se ljubeče vrneš, stisneš z mano
in zašepeteš mi: Nič se ne boj!
To zadnja pot je. Zdaj grem jaz s Teboj.

V pesmi Poslednji gost pesnik zopet personificira Smrt:

Samo en gost je še, ki mora priti.
Ne bo povedal ob kateri uri,
ne bo zahteval jesti in ne piti,
in samo tiho bo zaklenil duri.

Pesnik sprejema smrt z neko lahkoto, morda kje kot prijateljico oz. sestro, podobno kot sv. Frančišek Asiški.

Zanimivo je, da je tudi sestra Elizabeta Kremžar (1878-1954) bolj naklonjena odhodu, manj pa življenju na svetu, kar izpoveduje v svoji pesmi Pustite me domov:

Kako je meni zemlja tuja,
njen dih kak mrzel in leden,
četudi sonce cvetje vzbuja,
nikdar nasičen grob ni njen.

Nad zvezdami, nad zvezdami
tam slutim jaz življenje večno,

neskončno blaženo in srečno:
pustite me domov!

Če se povrnemo zopet k pesniku Gradniku, je le-ta o mojstru Rihardu Jakopiču (1869–1943) razgrnil pred nas resnico, da je umetnik le globlje začutil lepoto narave, ki jo je v vsej polnosti zajel asiški ubožec in pred njenim veličastnim odsevom zaznal v dalji tudi lepoto Božjo, ko je zaihtel. Takole izrazi to v delu pesnitve Bog in umetnik:

Poklical si me k sebi. Ko na svet
si odposlal me, dal si mi ukaz:
Samo trpeč boš našel moj obraz
in samo v dvomih moja trajno sled.

Izpolnil sem ukaz: bolesti kruh
v samoti lomil sem in vsak moj stok
zail pelina je gorjupi sok –
in vendar se uklonil ni moj duh.

Srca kri drugim točil sem, a črt
opletal se je mojih nog, zavist
mi je iztrgala iz vencev list
za listom, ki jih trosil je moj vrt.

Verjel v prestolov trhlo sem oblast,
v junaštvo šlev, v pismarjev vseh modrost,
v meč pravde, v beljenih grobov svetost,
v glumačev, zvodnikov, skrivalcev čast.

Ah, prazen bil od vsega je moj beg!
Na vse sem pljunil kar je moj idol
bilo nekoč, in da utešim bol
srca, iskal v omami vin sem lek.

Srečen pa nisem bil: bil je opoj,
ki me pehal v obupa je prepad,
le gnus je tlel v pepelu vseh naslad,
in kes le bil njegov je temni soj.

Več nisem vedel, kaj noči je mir,
kaj je počitka in kaj spanja slast,
le kaj nemir je, kaj vihar in strast,
kaj hipov, ur in dni je divji dir.

In šel spokojen v družbo sem dreves,
oblakov rož in klasov in voda,
ko sonca pene lile so z neba,
na bele prode in na veje brez.

In sem spoznal, kaj je valov lesket,
kaj žar je zvezd, kaj sij je mesečin,
kaj tajna senc in kaj je blišč planin,
kaj ob mrliču lučke je trepet.

Vse se topilo je pred mano, soj
sinjine, listja trav in vodnih pen
črnina debel in beline sten,
ptič trop, val klasja in metuljev roj.

In kakor Faust, tvoj hlapec sem:
»ostani!« zmedlel in sem v omam
sladkosti čutil, da več nisem sam,
da Ti si ta vihar ni moj utrip.
In padel sem na zemljo in ihtel
od radosti brezumne in jecljal:
»O Bog, moj Bog« in sem tedaj spoznal,
da Ti si moj in jaz sem Tvoj odmev.

V tej sorazmerno dolgi, a čudovito izpovedni karakteristiki življenja, značilni za Riharda Jakopiča, je Gradnik nehote upodobil duhovno borbo velikega svetega Frančiška za svoj življenjski ideal, ki je našel v neskaljeni naravi veličasten odsev Boga v Božjem stvarstvu.

Pesnik Srečko Kosovel (1904–1926) občuti tudi podobno kot Frančišek lepoto Božje narave v pesmi Kako lepo:

Kako lepo bi bilo
romati vse življenje

skozi zeleni gozd
in se ne ustaviti.

Še bolj globoko pa je občutil pesnik trpljenje kot križ, ki ga mora podobno kakor Frančišek nositi za Kristusom:

Veliko moraš pretrpeti,
prijatelj, da le-to spoznaš,
kdor hoče ljubiti, živeti
ta mora ubiti v srcu laž.

Veliko moraš pretrpeti,
da to spoznanje pridobiš,
kdor hoče ljubiti, živeti,
ta mora poljubiti križ.

Veliko moraš pretrpeti
in vstaneš od zanikovanj;
živeti je lepo, trpeti
in umreti strt in poptetan.

Pesnik pogosto tudi personificira, ogovarja naravo (bore, ki so mu bratje, ceste, ki so mu sestre) in jih spremlja s sočutjem (pesem: Bori, bori ...). Pri Edvardu Kocbeku (1904–1981) se v njegovi zahvali zrcali njegov prepoznavni klic v duhu sv. Frančiška (Hvalnica stvarstva), ki jo je izrazil v pesmi Hvalim Stvarnika:

Hvalim Stvarnika, da sem, kar sem.
Hvalim ga za luč oči, plamen razuma, ogenj ljubezni.
Hvalim ga za prostor, kjer stojim, za čas, ki v njem z zemljo hitim,
za ljudstvo, ki me obdaja, za trpljenje ter tudi za vse veselje po Adamu
zoženo.

Hvalim ga, da ga lahko hvalim, hvalim ga, da sem srečen, ker bom srečen.
Hvalim ga za dan in noč, za veter in zemljo, drevesa in morje, grozo in oddih,
hvalim ga za občestvo grešnikov in svetnikov.

Hvalim ga za nerednost in čakanje, raznovrstnost in sredino, za svobodo
in službo in za največjo tolažbo ljubezen.

Hvalim ga za roko, ki jo iztegnem, za nogo, ki z njo plešem, za srce, ki ga v njem nosim, za oči, ki me vežejo na njegov vrt.

Hvalim ga razum, ki tehta, sodi in meri, za moči svojega bitja, tajno skrite, za kraj svetih poljubov, magnetnico, ki je neprestano nemirna.

Hvalim ga za vse, kajti veliko sem videl od prvega trenutka do danes in slišal in pel in govoril in mislil in želel, hvalim ga za najdražjo moč, ki mi jo je podaril, da ljubim in ustvarjam z njo.

Za njim hitim, kakor kozlič za pastirjem, kakor senca za telesom, kakor draga za ljubim in sem tako ob njem, kakor cvet v visoki travi.

Amen, amen, vedno večja je moja radost in vedno več vem, četudi povedati ne morem.

Pesnik skuša v objem hvalnice zajeti tako človeško čutno kakor tudi duhovno naravo. V vsesplošni podreditvi Bogu gre tudi zelo daleč, tako da prekosi v vsem tudi tiste osnovne elemente človeških zaznav, ki dojemajo stvarstvo v svoji elementarnosti in njegov subjektivni svet v celoti služi kot posplošen izraz Božje volje.

Zelo poglobljeno je zajel elemente preprostega veselja pri svetem Frančišku v pesmi Sv. Frančišek religiozni pesnik Vital Vodušek (1906–1973):

Mi gremo k Tebi polnosti iskat!

Mi gremo k Tebi z željnimi željami,
da bi s skrivnostjo svojo hodil z nami,
veliki brat!

Kakor drevo – roke razpenjaš v veje
in ptice v mehke vse dlani skrijo.
Plamenčki živi v mraku zasijo:
ljubezen greje.

O soncu poješ. Pesem v duše seže
in pesem v dušah v eno zaživi.
In vse so eno, vse so kakor Ti:
ljubezen veže.

Legenda o ljubezni šla je do neba,
otročka vera ji je pot svetila,

ljubezen se je v večnost razklenila
in v zadnjo polnost: gledanje Boga.

V sodobni polpretekli dobi je prinesla tudi luč asiškega oznanila tudi pesem prerano tragično umrlega pesnika Franceta Balantiča (1921–1943). V osprednju Balantičeve poezije sta mir in ponižnost. Balantičeva pesem pomeni skoraj v celoti ponižen dialog z Bogom in naravo. Oglejmo si osmi sonet njegovega Sonetnega venca.

Potapljam v dobre se zemlje vonjave,
v šumeči plamen svežega lesa,
v voščeno smolo borov iz gora,
v kadila brinovega zublje plave.

Praši mi cvetje strgane rokave,
ko boža rušo roka mi trpka
in ptice, zlati hrošči spod neba
počasi polnijo mi dni sanjave.

Ponudil Bogu bom od vseh plodov,
ki hranim jih za dolge še noči.
Nasiti drugega naj dar Njegov.

V zahvalo radostno za vse dari
postavil v srcu žrtvenik sem nov,
in spet sem vitki vrč za Božjo kri.

Pesnik se ogrne s strganimi rokavi berača in z vso slastjo uživa naravo – Božji dar in celo ponudi svoj dar kot darilo za druge, celo želi biti žrtev daritve Bogu. Zanimivo je, da je pesnik sam v osnutku za Sonetni venec večkrat (vsaj dvakrat) poudaril mir kot glavno vsebino Sonetnega venca. Tako v osnutku osmega soneta (v vrhu Sonetnega venca) zapiše: Božji mir. Sreča. Vse vodi k središču. In v naslednjem, devetem sonetu: Mir doma. V osnutek vsebine Sonetnega venca je zapisal: Prvi del do vrha (Sonetnega venca) je iskanje, iskanje krvi, tipanje duše, strah pred pogibeljo in težnja po večnosti. Vrh je spoznanje in posest miru in sreče. Drugi del spet padec, toda na vse gledam pod vidikom večnosti in Božjega usmiljenja. Zanimivo je, da pesnik tik pred osmim »sonetom miru« razčlenjuje vsebino sedmega in osmega soneta. Ta in osmi sonet

sta tehnično bolj strogo izvedena. Rima stroga: a b b a, a b b a, c d c, d c d. Vsebinsko: Popolna izročitev Bogu. Ponižnost. Prah sem pred Teboj. Vrh ljubezni Božje do mene. Osmi sonet: Otroštvo. Najvišja je Ljubezen. Neskončno me ljubiš. Štirinajsti sonet: Zdaj bom počil. Častil Te bom z molkom. Zdaj lahko umrem, ne bojim se več smrti. Pel Ti bom tam, Ti večna lepota.

Vse v pesnikovem načrtu je tako, kot bi stopal do Boga po Frančiškovih stopinjah. Njegov bližnji rojak dr. Emilijan Cevc (1920), se v dojemanju in pojmovanju Božjega stvarstva in narave ni dosti oddaljil s svojimi lirično obarvanimi utrinki naravne in kulturne dediščine v delu Preproste stvari. V njih avtor namensko izbira preproste stvari in dela, ki se nam zdijo pogosto v našem življenju nepomembna, kljub temu pa prinašajo človeku veselje in nenavadna doživetja. Z liriko osebnega doživetja in ljubezni do Božjega stvarstva nam postanejo dragoceni biseri našega življenja. Omenil bi samo njegovo zgodbo o lončeni piščalki, ki je le droben predmet, ki pa ga avtor tako čudovito opiše in veže nanj svoje osebne spomine, da nam piščalka zaživi kot resnično dragocen, ljubezni vreden predmet. V pripovedi – opisu Znamenje nam avtor govori o Frančiškovem duhu popotnika, berača. Takole pravi: »Rad bi bil romar, enak beračem na belih cestah, ki odlože palico in potem klobuk ter sedejo v travo ob potoku ali pod drevo, da bi se odpočili ...«

Katoliška pesnica Minka Korenčan (1920) prostranost in bljižino veseljstva lepo izpove v pesmi Ostati. Ta očarljivost zelo preseneča in je v duhu Božjega stvarstva, ki bi ji gotovo dal soglasje svetnik Frančišek:

Ostati v tišini časa
in od blizu gledati
lepote zemlje
in vesolja;
od blizu
prisluhniti
šumenju vetra
in šelestenju ptic
na obali sonca,
ostati
v tišini časa
in od blizu
slutiti
tihe in glasne

in neizrekljive
skrivnosti.

Pesnik Tone Kuntner (1943) je stilno in duhovno blizu načinu socialnega ter duhovnega čutenja sv. Frančiška. V pesmi Snežniški zvonovi (iz zbirke Moje bregače) nam razkriva pot k spravi med ljudmi:

Snežniški zvonovi k spravi zvonijo.
Veselo oznanjajo skorajšnji čas,
ko gluhi in nemi spregovorijo.

Prižgane so lučke za nepokopane.
Dobre misli gredo v klas.
Celijo se nezaceljene rane.

Zmaguje nas sila prijaznih duhov.
Snežniški zvonovi pomlad budijo,
kličejo brate k bratom domov.

V pesniški zbirki frančiškana p. Pavla Jakopa (1955) Zlati prah upanja najdemo obilico Frančiškovih idej, ki, seveda, izvirajo iz evangelija. Ena zelo pretresljivih pesniških meditacij v tej zbirki je pesem Človeški plotovi in Božja širina. Takole govori pesnik:

Mi pa omejujemo Boga med nami!
Določili smo,
da je belo dobro in temno slabo
in kar je temno, ni od Boga.
Rekli smo, da je desno prav in levo narobe
in kar je levo, ni od Boga.

Postavili smo mejnike in plotove
in kar je onkraj, ni od Boga.
Posvojili smo si prijatelje
in kdor ni med njimi, ni od Boga.

A Bog ne sprejema naših razmejitev.
V belem in temnem se smeje in joče,

na desno in levo blagoslavlja,
vse sprejema brez mejnikov in plotov,
vsi smo mu bratje in sestre.

Tukaj, ob tako lepih pripovedih in pesmih, vzetih iz zelo vsakdanjega okolja, a opisanih s tako toplino duha, srca in spominov, se človeku nehote utrne misel o čudovitem opevanju stvarstva, ki ga je z asiško preprostostjo hotenega ubožca, a z nenavadno ljubeznijo do Božjega stvarstva mojstrsko in z brezmejno toplino podal nam kasnejšim zemljanom prav on, ki je s ponižnostjo, potrpljenjem, revščino, mirom in spravljivostjo pozlatil neskončno pomembno geslo: Mir in vse dobro.

Bogo Jakopič

Sveta gora – Atos

Sveta gora je eden najlepših krajev na svetu. Tu je čudovita povezava strmih gora, morja, gozdov, dolin, nedostopnih gorskih previsov, mogočnih stolpov in zgodovinskih zgradb. To je prvo, kar opazi bodisi romar, bodisi radoznali raziskovalec, ki pride na Sveto goro – Atos. Nikifor Grigor, učenjak 14. stoletja še dodaja:

»Med drugim mislim, da je Sveta Gora vredna, da se ji čudimo tudi zaradi njenega izrednega podnebja in čudovitega zelenja. Vsa je obsijana s sončnimi žarki, a razvlečena obala se umiva v morju. Ta občutek je še večji, ko se sredi gozda zaslišijo melodije jutranje božje službe, ko skupaj z menihi zapoje vsa narava in z njo sam naš Gospod. Ta zbor se dopolnjuje z žuborenjem voda mnogoštevilnih studencev, ki iščejo najkrajšo pot do svojega cilja«.

Sveta gora – Atos se nahaja na polotoku HAKILDIKA v severni Grčiji, kjer je domovina velikega Aristotela. Hakildika se končuje s tremi manjšimi polotoki v severnem Egejskem morju. Eden izmed njih je Sveta gora – Atos, po starodavni tradiciji avtonomni del grške države, kar je potrjeno tudi v njeni ustavi iz leta 1975. Prebivalci so izključno redovniki – menihi. To je meniška država. Najvišja gora je Atos (2033m), polotok po dolžini meri 57 km, po širini pa od 7–10 km. Meniške naselbine so poznane že od 3. stoletja dalje, duhovno središče pravoslavlja pa je iz začetka prejšnjega tisočletja. Tu je razmeščeno 20 velikih samostanov ali, bolje rečeno, samostanskih središč, z mnogimi stavbami za prebivanje in cerkvami. V vseh 20 samostanih in drugih samostojnih celicah danes prebiva na otoku okrog 1400 menihov. Še danes je najstrožje prepovedan vstop ženskam, pa tudi otrokom in mladim do 18. leta

starosti. Razni pravoslavni narodi imajo tu svoja duhovna središča. Med njimi je znan Hilandar, duhovni center srbskega pravoslavja.

Vsi svetogorski samostani so si po načinu gradnje, po notranji ureditvi in načinu življenja zelo podobni, čeprav ima vsak samostan svoj lastni »tipik«-redovna pravila v skladu z duhovnostjo svojega naroda. Največje število samostanov je ob morski obali, so pa tudi na odprtih ravninah, v dolinah, obdanih z gozdovi, in ob skoraj nedostopnih gorskih predelih. Vsi so podobni srednjeveškim zavetiščem. To so monumentalne zgradbe, obdane z močnimi zidovi in visokimi stolpi in vedno samo z enim vhodom, zavarovanim z močnimi vrati. Nobeno samostansko dvorišče ni pravilne oblike, toda povsod je v centralnem delu cerkev – katolikon. Vsak samostan ima večje število manjših cerkvic. Dvorišče je pokrito s kamnitimi ploščami, skrbno vzdrževano in urejeno. Zgradbe, ki obkrožajo samostanski kompleks, imajo tri ali štiri nadstropja, kar je impozantno. Vse skupaj deluje kot čudovit venec okrog glavne cerkve. Zidovi cerkva so poslikani. Njihova vrednost je zgodovinska dediščina velikih, umetniško neprecenljivih vrednot. Samostani hranijo najstarejše rokopise na svetu in dragocene liturgične predmete. Vse to je dostopno obiskovalcem, toda vsak obiskovalec mora vedeti, da obisk Svete gore ni zgolj turistično potovanje. To je najprej obisk svetih krajev, do katerih je potrebno imeti spoštljiv odnos. Zato se je potrebno držati samostanskega reda, kar je v navadi že stoletja.

Poleg dvajsetih velikih samostanskih središč je na polotoku še dvanajst manjših, na stotine pa skromnih prebivališč menihov samotarjev ali eremitov. Tudi te lahko obiščejo obiskovalci meniške države, ne da bi preveč motili njihov mir.

Skoraj sredi polotoka se nahaja samostan KAREJA, upravno središče te edinstvene meniške republike na svetu. Kareja je pravzaprav meniško mesto, kjer je vrhovna samoupravna oblast in sodišče. Tu se nahaja duhovniška občina in izvoljeni občinski svet. Tu je tudi sedež guvernerja kot zastopnika grške države. V Kareji so stanovanja za vse predstavnike svetogorskih samostanov, pošta, carina, pristaniška in policijska uprava, ambulanta, prodajalne, pekarna in dve restavraciji. Sveta gora je ustavno samoupravna skupnost z vsemi atributi države v malem. To je ena najstarejših demokratičnih držav na svetu. Obstaja dokument o tej ustavi iz leta 972, ki se imenuje »Tragos«(napisan na kozlovski koži).

Kakor je Sveta gora v odnosu do Grčije samoupravna, tako je vsak svetogorski samostan v od-

nosu do duhovniške občine samostojen. Samostani se upravno in ekonomsko držijo svojih notranjih pravil. Prav ta trdna in demokratična načela so vzrok, da meniška država obstaja že več kot 1000 let. Saborska (stolna) cerkev v Kareji je posvečena vnebovzetju Device Marije in je najstarejša cerkev na Sveti gori. Že leta 335 jo je dal zgraditi cesar Konstantin Veliki. Velikokrat jo je bilo treba v tisočletni zgodovini obnoviti, ko so jo uničevali požari, roparji ... Tu sta dve čudoviti ikoni: ikona Matere Božje in Kristusa Odrešenika.

Srbski samostan Hilandar se omenja s prihodom Rastka Nemanjića na Sveto goro jeseni leta 1192. Najprej je bil v ruskem samostanu Rusik, nato v grškem samostanu Vatoped. Tu je postal menih in dobil ime Sava. Medtem se odreče prestola njegov oče, postane menih v samostanu Studenica in dobi ime Simeon. Ko pride k sinu Savi na Sveto goro, skupaj iščeta primeren kraj, da tudi Srbi zgradijo po vzoru Rusov, Bolgarov in Grkov svoje duhovno središče. Našla sta razvaline opuščenega samostana. Prosila sta bizantinskega cesarja Alekseja III. za ta nekdanji samostan. Cesar, ki je bil v rodbinskih zvezah z Nemanjići, se je odzval in leta 1198 izdal akt, s katerim dodeljuje ruševine Hilandarja z okolico v večni dar Srbom. S tem se bodoči samostan dvigne na raven »Cesarske lavre – cesarskega samostana« s popolno samostojnostjo. Menih Sava se loti pisanja lastnega »tipika« - pravil meniškega življenja, še isto leto se prične gradnja. Ta poteka zelo hitro. Podpira jo srbsko plemstvo in veliki župan Štefan. Že naslednje leto je končana velika cerkev in že se tu nastani petnajst menihov.

Očeta Simenona in sina Sava začne srbska cerkev kmalu slaviti kot »svetitelja«. Skrb za Hilandar po smrti sv. Save leta 1235 prevzamejo Nemanjići. Danes se v Hilandarju nahaja po njihovi zaslugi mnogo dragocenosti. Med njimi je na prvem mestu čudodelna ikona Matere Božje »Bogorodica Trojeručica«. Marija ima tri roke. Po legendi je na Marijino priprošnje sv. Janezu Damaščanu zrasla odtrgana roka. V zna-

menje hvaležnosti je svetnik dal narisati še eno roko. Ikono je sveti Sava prinesel iz Jeruzalema.

Svetovni tisk je 5. marca 2004 prinesel strašno novico, da je v noči od 3. – 4. marca požar uničil skoraj tri četrtine samostana Hilandar. Uničena je večina meniških celic in štiri od dvanajstih cerkvic. Na srečo se požar ni dotaknil glavne cerkve, biblioteke,

zakladnice – in obednice! Prisebnost menihov in gasilske službe iz Kareje je preprečila najhujše. Astmosfera v samostanu je bila strašna. Tako je poročal očevidec. Menihi jokajo, vsi so preplašeni. Svojo usodo izročajo Bogorodici Trojeručici, ki je vrhovna voditeljica vseh menihov. Živijo v upanju, da jim bo svet pomagal. Grška država, srbski premier, srbski patriarh Pavle – so že obljubili pomoč. Strokovnjaki menijo, da bi se celotna obnova lahko končala v desetih letih. Ta požar je tretji v dolgoletni zgodovini Hilandarja, a upamo, da zadnji. Tudi v to okolje prodirajo sodobne naprave varovanja.

Fenomen Svete gore je 20 samoupravnih samostanov. V nekaterih (16 samostanov) je vse skupno: bivanje, dejavnosti, hrana, molitev. V teh samostanih ni nikakršne privatne lastnine. Vse, kar potrebujejo menihi, je skupna last. Tudi poslušnost predstojniku – igumanu je absolutna. V nekaterih (4 samostani) je bivanje skupno, molitev je zasebna in skupna, hrano pa pripravlja vsak zase. Skupno obedujejo samo nekajkrat na leto. Od samostana dobivajo neko vsoto denarja, da si morejo kupiti obleko, obutev in druge osebne potrebščine.

Vsi menihi so grški državljani. Tisti, ki pridejo iz drugih držav, postanejo grški državljani s tem, ko vstopijo v meniško skupnost. Kdor je izpolnil 18 let, lahko postane novinec. Dobi pravico do meniške obleke, vendar še ne dela zaobljub. Ta, ki vztraja, lahko po enem letu naredi zaobljube devištva, siromaštva in pokorščine. Tedaj spremeni tudi priimek in ime.

Vsi menihi z novinci vred upoštevajo 24-urni dan, ki je razdeljen v tri dele po osem ur. Ti deli so enakomerno razdeljeni za molitev, delo in počitek. Celotno življenje v vseh oblikah pa je združeno v molitvi. Bistvo osebne molitve je molitev srca in razuma, ki se glasi : »Gospod Jezus Kristus, usmili se mene grešnika.« Skoraj vse molitve so v nočnih urah in se končajo z liturgijo. Med prazniki je 15 ur posvečenih neprekinjeni molitvi. Letno poznajo okrog 50 bdenj, ki nudijo večjo kvaliteto duhovnosti. V skupnem bogoslužju je posebno znano svetogorsko glasbeno izročilo. Doživljajo ga kot poseben božji dar. V molitvah in petju zaživi spomin na njihove prednike, kakor da so med njimi. Posebno mesto in čast ima Presveta Bogorodica, zaščitnica Svete gore.

V življenju svetogorskih menihov je posebno znano gostoljubje, sami pa živijo nadvse skromno. Meso, razen rib je popolnoma izključeno iz njihove prehrane. Jedo dvakrat dnevno, zjutraj in zvečer. V ponedeljkih, sredah in petkih jutranje »kosilo« nadomestita čaj in kruh. Vsa naprezanja imajo en sam cilj: človek naj zaradi Boga zapusti vse telesno in se posveti duhovnemu. Že na tem svetu se želijo združiti z Bogom in bratsko skupnostjo v spokorni molitvi.

Anton Rojc

Prvotna soboška rimskokatoliška cerkev sorodna koroško-štajerski skupini poznoromanske arhitekture

Soboško svetišče varno pred poplavami

Svetišče pomeni kraj skrivnosti. Je varovan, nedotakljiv prostor, v katerem je zaprt bistveni zaklad. Je odsev božjega sveta. Njegova arhitektura je podoba predstave, ki jo imajo ljudje o božjem. In človeštvo je od nekdaj posvečalo posebno skrb izbiri zemljišča za postavitev svetišča, njegovi trdnosti, obliki, velikosti ... Murska Sobota je bila še v minulem stoletju pogosto poplavljenjena. Suho je ostajalo le majhno območje z rimskokatoliško cerkvijo. In na tem mestu naj bi stali že Mitrov tempelj, stara krščanska cerkev ...

Zemlja dokazuje hrani

Leta 1910 je bila porušena nekdanja soboška rimskokatoliška cerkev. Zidana je bila iz *naravnih kamnov*, je v cerkveni kroniki zapisal takratni soboški župnik Janoš Slepec. Ob rušenju starožitnega poslopja so delavci naleteli na rimski nagrobnik. Vzidan je bil v najbolj globokih temeljih še starejše cerkve.

Stara soboška rimskokatoliška cerkev.

In na tem mestu naj bi šlo tudi za ostanke dokazov, da so tu nekoč častili Mitrov kult!?

Najdeni rimski nagrobnik krasita leva in delfina. Označeval pa je grob *viatorja* oziroma rimskega poštnega sla. Morda pa odsluženega rimskega vojaka. Postavljen je bil v drugem stoletju našega štetja. Zdaj je vgrajen v zunanji zid sedanje soboške rimskokatoliške cerkve. Posvečena je bila 26. julija 1912. Posvetil jo je sombotelski škof grof Mikeš Janoš, saj je bilo Prekmurje v tistem času sestavni del Madžarske.

Domneva se, da je bil rimski nagrobnik verjetno vzidan že v temelje tukajšnje najstarejše krščanske cerkve. Naokoli je bilo najdeno tudi ka-

menje, ki da slutiti, da je bilo tam nekdanj pokopališče. In tu naj bi šlo tudi za ostanke Mitrovega svetišča, meni mariborski pomožni škof Jožef Smej. Je avtor zanimive knjižice s pomenljivim naslovom *Spomenikom domačije - zadnja ura naj ne bije*. Izšla je leta 1971.

Premišljena izbira zemljišča

Lega soboških cerkva, ki so skozi zgodovino stale na mestu, kjer stoji sedanja rimskokatoliška cerkev, je morala biti izbrana zelo premišljeno. Gre za najvišje ležeče zemljišče v mestu. A je ta višina, glede na tukajšnje ravninske razmere, neznatna. Toda svetišča so bila varna pred poplavami, ki so pogosto grozile Soboti. Voda se je, predvsem ob poletnih nevihtah, sem zlivala z Goričkega.

Ohranjen je podatek, da je bila nekoč Sobota tako poplavljenjena, da se je vozil duhovnik, ki so ga klicali k umirajočemu, po Soboti s čolnom oziroma ladjo. Tako so nekoč tu pravili tovrstnim lesenim plovilom. In povodenj, ki je bila leta 1925, je zalila vse soboške hiše, samo rimskokatoliška cerkev in župnišče sta ostali suhi.

Katoliška cerkev že pred 933 leti?

Predhodnica sedanje soboške rimskokatoliške cerkve je bila gotska stavba iz štirinajstega stoletja. Pred njo naj bi na istem mestu stala še starejša cerkev. O njej piše v listini iz leta 1297. Inventarni zapisnik soboške cerkve in župnije

Ob veliki poplavi leta 1925 si se lahko vozil v tem delu Murske Sobotne s čolnom.

Arheologi so našli zadnja leta ob Murški Soboti dokaze za poseljenost tega območja skozi vsa zgodovinska obdobja.

Foto: Franček Štefanec

iz leta 1859 beleži celo letnico 1252. Bila je skrita pod ometom na južni zunanji steni. Vkllesana je bila v steno z arabskimi številkami. Vizitacijski zapisnik iz leta 1698 beleži letnico 1071. Po tem viru naj bi krščanska cerkev stala v Murški Soboti že pred 933. leti. Seveda pa je vprašanje točnosti opisanih podatkov.

Naselbina Sobota naj bi predvidoma obstajala že v 10. stoletju. Verjetno pa ima še starejšo zgodovino. O tem pričajo arheološka izkopavanja v zadnjih letih na trasi dela sedanje in bodoče avtoceste. Arheologi so našli dokaze o poseljenosti tukajšnjega, nekoliko višje ležečega območja, ki se razprostira proti vasem Krog, Bakovci, Rakičan in drugam, v vseh zgodovinskih obdobjih. Naleтели so tudi na najstarejšo naseljenost naših prednikov na sedanjem slovenskem ozemlju.

Ob prvotni soboški cerkvi naj bi stala tudi kostnica, ki je posebnost roman-ske dobe, ugotavlja škof Jožef Smej. Zanimivo je dejstvo, da je bila predhodnica sedanje soboške katoliške cerkve po tlorisni razvrstitvi glavnih stavbnih delov sorodna koroško-štajerski skupini poznoromanske arhitekture. Značilna je bila po vzhodnih zvonikih. Torej je še iz dobe salzburškega cerkvenega upravljanja prekmurskega ozemlja. To je čas, preden je bil, konec enajstega stoletja, zahodni madžarski mejno-obrambni pas povezan v madžarsko civilno in cerkveno administracijo.

Kanonična vizitacija iz leta 1756 poroča, da je takrat imela soboška rimokatoliška cerkev sedem oltarjev. Bila je posvečena sv. Nikolaju in to je še danes. Ohranjena je oljna slika sv. Nikolaja z napisom: M. Schiffer 1690. Slika predstavlja znani prizor iz legende. Sv. Nikolaja obdajajo angeli in deli zlata jabolka trem dekletom. Sliko je leta 1956 obnovil akademski slikar Julij Sáary. Rojen je bil v Murški Soboti, a je bil madžarskega rodu. Študiral je v Firencah in Parizu.

Historično-secesijski slog

Sedanjo soboško cerkev so začeli graditi leta 1910 oziroma pred 94 leti v historično-secesijskem slogu. Njeno postavitve so morali graditelji prilagoditi legi nasproti ceste. To je sedanja Slomškova ulica. In soboški grof, ki je bil patron cerkve, je hotel imeti rodbinsko grobnico brezpogojno na južni strani. Zaradi tega so morali graditelji premestiti zakristijo na severno stran.

Cerkve so gradili po načrtih domačina, arhitekta Lászlá Takátsa, ki je padel v prvi svetovni vojni na ruski fronti. Bil je major cesarske in kraljevske čete.

Ohranili so del stare cerkve. Tako je ostala zanamcem gotska poslikava od 1370. do 1390. leta. Sedanjo cerkev je zgradil zidarski mojster Mesarič. V tistem času si je zidal, nasproti župnišča, stanovanjsko hišo. V njene stene je vgradil lepo ročno izklesane kamnite stebre. Dotlej so nosili kor stare cerkve.

Takratni soboški župnik Janoš Slepec je zabeležil zanimive peripetije, nastale ob gradnji cerkve. Gradbeni odbor je imel težko delo. Mnogi vplivni Sobočanci so predlagali gradnjo cerkve na drugem kraju, a je odbor vztrajal pri prvotni zamisli. Na voljo je imel več načrtov. A naročeno mu je bilo, da mora ohraniti del starega stolpa in apsido oziroma polkrožni prostor stare cerkve, ker gre za dragoceno kulturno dediščino.

Franček Štefanec

Zunanost sedanje soboške cerkve. V levi stranski zunanji zid je vgrajen rimski nagrobnik, ki je bil najden na tem mestu.

Cerkev blaženega A. M. Slomška v Zgornji Rečici pri Laškem pet let po posvetitvi

Na koncu rečiške doline, na Brosišču, kot kraju rečejo domačini, na lepem razglednem kraju, nad cesto in šolo, stoji podružnična cerkev, posvečena na-

Rečica, pogled z druge strani, vidna kritina

šemu prvemu blaženemu, Antonu Martinu Slomšku. Rečiška dolina je s cerkvijo združila dva velika Slovenca, Slomška in Plečnika. Ima zanimivo zgodbo, saj je bila že zgrajena z namenom, da bi bila posvečena Slomšku, ko bo ta postal blaženi. Od blagoslovitve oziroma začasne posvetitve

do prave posvetitve je bil njen farni zavetnik sv. Anton Puščavnik, Slomškov godovni zavetnik. Blaženemu Slomšku so jo posvetili 17. septembra leta 2000.

Želja, da bi zgradili cerkev in da Rečičanom ne bi bilo treba hoditi po slabem kolovozu k službi božji k nekaj kilometrov oddaljeni farni cerkvi (k sv. Jedrti, v Sedraž nad Laškim), nositi mrliča tako daleč, zlasti ob slabem vremenu, v snegu in dežju, je med preprostimi ljudmi tlela dolgo časa, a preteklo je veliko vode, da se jim je želja uresničila.

Najbolj zaslužen zato je bil Nikolaj Šergan, ki se je bil v ruskem ujetništvu zaobljubil, da bo, če preživi, napel vse sile, da se v rodni Rečici postavi cerkev. Iz ujetništva se je vrnil decembra 1920. Kmalu zatem, ko je postal ključar, pa si je začel prizadevati za gradnjo cerkve v Rečici. Po več letih je župnika Lončariča skupaj z drugimi o tem le uspel prepričati. Še najbolj pa je zaleglo, ker je bil Matija Golouh, lastnik zemljišča, kjer cerkev zdaj stoji, pripravljen darovati zemljo in primakniti še nekaj denarja. Njegov sin Jože je, ko je prevzel kmetijo, poskrbel za prepis v zemljiško knjigo. Leta 1929 so v čitalnici pri sv. Jedrti ustanovili gradbeni odbor. Šergan (po domače Podomevšek) je bil vodja odbora in v njem je bil tudi najbolj dejaven. Urejal je formalnosti in zbiral denar. Gradnjo pa je Šergan tudi popisoval. Čeprav ne natančen, je to pravzaprav edini pisni vir o tem velikem gradbenem podvigu, saj je farna kronika zelo skopa in govori le o pomembnejših dogodkih.

Čeprav skromni in preprosti, so glede načrtov izbrali najboljšo rešitev. Za načrt so poprosili kar mojstra Plečnika. Nanj sta se obrnila Nikolaj Šergan in

njegova žena Helena, da bi narisal načrt za manjšo votivno kapelo, krajani so se potem odločili, da bodo postavili cerkev. Načrte je nato narisal tedanji Plečnikov asistent Janez Valentinčič pod vodstvom svojega učitelja, ki so ga na gradbišču ljudje tudi večkrat videli.

Rečica, izkop

Potem ko so škofijo tudi formalno zaprosili za gradnjo in ko sta si prostor ogledala tudi uradna komisija ter gradbenik in arhitekt Valentinčič, so se lotili del. Žgali so apno v govškem hribu, ga v bližini gradbišča gasili in hranili. Urejali so teren. Pesek je bil na srečo pri roki kar na gradbišču. Kamenje za klesane robove so vozili iz bližnjega Sodošakovega gozda, ostalo pa iz Srečkovnega čela izpod Kala. Da so dela počasi napredovala in da je bilo treba veliko rok, ni treba razlagati, saj so vse delali na roke. Material so vozili z volovsko in konjsko vprego. Šergan piše: »...je prišel v Rečico strelski mojster Blaž Kurnik iz Govc, je pokalo, da se je kar dolina stresala, ljudje so se od veselja jokali, da so dočakali, da se bo v Rečici prvič zidala cerkev«.

Avgusta 1936 so začeli zidati, dober mesec zatem so v stavbo vzdali temeljni kamen na vogalu stavbe, na višini dveh metrov. Slovesnost ob tem dogodku so pripravili 20. septembra 1936. Tri leta kasneje, 20. maja 1939, pa je škof Ivan Jožef Tomažič iz Maribora ob asistenci laškega dekana dr.

Rečica, dviganje zvona

Rečica, posvetitev, zunanjščina

Kruljca in drugih duhovnikov cerkev začasno posvetil Slomškoveму krstnemu patronu sv. Antonu Puščavniku. Ne le birma, ki je bila tedaj, dogodek sam je bil tak, da je priklical množico ljudi. Takrat so kanonizacijo škofa Slomška že pričakovali, je pa trajalo potem kar 60 let od takrat, ko je bila cerkev blagoslovljena, pa do tistega 19. septembra 1999, ko je Slomšek postal blaženi.

Rečičani so z velikim odrekanjem složno postavili svoje svetišče. Prvi kip sv. Antona je izdelal mojster iz Polzele v Savinjski dolini, še pred vojno, plačala sta ga Gašper Ferme in Blaž Razpotnik. Domačini so tedaj sčasoma nakupili tudi nekaj skromne opreme, šele v zadnjih letih tudi notranjščino počasi urejajo. Streha na cerkvi je bila najprej iz pločevine. Močni vetrovi in vihar so jo tako poškodovali, da je začela zamakati in so bile posledice vidne že v notranjosti cerkve. Gradbenik Curk je nato po vojni po načrtu arhitekta Valentinčiča naredil posebno cementno opeko, s katero je cerkev dobila varno streho. Delo stavbenika Valentinčiča je v zadnjih letih nadaljevala njegova hčerka, arhitektka Špelka Valentinčič Jurkovič.

Leta 1999, le šest dni zatem (25. septembra) ko je papež Slomška razglasil za blaženega, so v Rečici pripravili slovesnost in na oltar postavili »začasen kip«, ki ga je izdelal kiparski samouk Martin Klezin z Ojstra nad Laškim.

Stoosemdeset centimetrov visoko leseno skulpturo, ki zdaj krasi Slomškovo cerkev v Rečici, pa je izdelala akademska kiparka Dragica Čadež Lapajne in je v cerkvi od posvetitve. Slomšek v oznanja ljudem

Rečica, posvetitev, notranjost

vero, znanje in ljubezen. »Ob vznožju stojita otroka iz njegove literarne pripovedi in z dvignjenimi rokami ponujata grozd, simbol krščanstva in dar narave pokrajini, v kateri je Slomšek živel in delal,« je sporočilo svoje stvaritve razložila kiparka.

Rečica, prva poroka

Domačini in vsi, ki radi zahajajo v cerkev v Rečici, 17. septembra 2000 zlepa ne bodo pozabili. Mariborski pomožni škof dr. Jožef Smej je takrat z besedami »Ta zgradba naj postane hiša zveličanja in milosti« ob ducatu duhovnikov posvetil cerkev. V oltarju pa od tedaj simbolično počiva tudi Slomšek, saj so tja vzdali koščke njegovih kosti.

V stavbo samo je vtisnil svoj pečat mojster Plečnik. Njegov vpliv je viden pri zvoniku, zasnovi notranjščine in glavnem oltarju. Delo njegovega učenca in naslednika Janeza Valentinčiča je vidno pri drugih elementih. Cerkev je nastajala vzporedno s cerkvama na Rakeku in Plečnikovo na Barju. Podobno kot tista na Rakeku ima nad vhodom veliko okroglo okno, fasado pa poživlja rdeča opeka po vzoru cerkve na Barju (Hrausky). Podobnost s cerkvijo na Barju opisuje tudi arhitekt Damjan Prelovšek : »... cerkev sv. Antona v Zgorji Rečici pri L. ne taji, da je rasla vzporedno s Plečnikovo na Barju in ima manj dodelane detajle, zato pa pogumno in na nov način rešuje vrsto oblikovnih tem ...« Le kdo bi se upiral takemu plemenitemu sorodstvu ...

Bogvedi zakaj, ali zaradi odrekaj, žuljev ali zaradi dobrih želja vseh tistih, ki so pri gradnji in v naslednjih letih sodelovali in še sodelujejo in pomagajo pri tej cerkvi, ali je nekaj posebnega že prostor sam, cerkev vsakega prišleka očara. Kdor tja pride enkrat, se zagotovo še vrne ...

Boža Herek

V zemljo vkopana cerkev sv. Spasa (Gospodovega vnebovzetja) v Skopju

Osmanski Turki so se od sredine 15. stoletja vztrajno približevali srednji Evropi. Turki so osvajalno politiko praviloma izvajali v dveh stopnjah. Prva stopnja so bili roparski napadi na sosednja ozemlja, ki so jih hoteli osvojiti. To je bilo uspešno sredstvo dobro premišljene osvajalne politike. Namen turških vpadov je bil gospodarsko oslabil prizadete dežele in razredčiti prebivalstvo do takšne mere, da bi področje lahko zlahka osvojili. V 15. in 16. stoletju so bile tudi slovenske dežele »prebivališče vojne«, saj so Turki vpadali, plenili in odvajali ljudi v sužnost skoraj vsako leto. Ko so uresničili prvo stopnjo osvajanj, so se lotili druge, kar je pomenilo neposredno gospodstvo nad osvojenim ozemljem. Slovenskemu ozemlju so se približali na okrog 20 kilometrov.

Naši predniki, ki so bili več kot sto let podvrženi turškemu nasilju, so se branili na razne načine. Najučinkovitejšo obrambo so predstavljale vaške cerkvice, kamor so se v najhujši sili zatekli. Ko so jih obdali z obzidjem in so dobile obliko taborov, so bili še bolj varni. Toda kaj bi se zgodilo z belimi golobicami, ki krasijo naše hribe in holme, če bi slovenske dežele osvojili Turki?

Na to naj odgovori primer cerkve sv. Spasa iz Skopja. Od vseh balkanskih

narodov je prišel makedonski med prvimi pod turško nadoblast po porazu krščanske vojske v bitki na Marici leta 1371. Pod Turki so ostali Makedonci 500 let. Kljub temu so ohranili svojo identiteto. Turška oblast se je na makedonskem ozemlju zaradi njegove osrednje geografske lege zelo hitro utrdila. Makedonija je bila konec 14. in v 15. stoletju turška vojna krajina – serhat. Od tam so hodili Turki ogledovat, plenit in osvajati sosednje pokrajine. Njihovi vpadi so iz Makedonije segali že v slovenski prostor.

Ko je Makedonija padla pod turško oblast, pravoslavna ohridska nadškofija ni bila ukinjena, ampak je edi-

na od srednjeveških fevdalnih organizacij v Makedoniji ohranila svojo organizacijo. To je bila obenem prva in najzgodnejša krščanska cerkvena ustanova, ki je v celoti prišla v okvir turške države in je začela širiti svojo cerkveno oblast in vpliv tudi izven makedonskega ozemlja. Čeprav je imela makedonska pravoslavna cerkev slovanske korenine, so začeli konec 16. stoletja zasedati vodilna mesta v nadškofiji in škofijah duhovniki grške narodnosti, nižja duhovščina pa je bila še naprej slovanska in je ostala povezana z makedonskim ljudstvom. Makedonska pravoslavna cerkev je s svojo dejavnostjo preprečevala širjenje islamizacije v Makedoniji.

Detajl ikonostasa

Turki so povezovali usodo osvojenih krščanskih bogoslužnih objektov v pokrajinah Balkanskega polotoka z načinom osvojitve. Če se je mesto predalo Turkom prostovoljno, so kristjani obdržali svoje cerkve in v njih neovirano opravljali svoje obrede. Če pa so Turki osvojili mesto na juriš, so kristjani izgubili vse pravice do uporabe bogoslužnih objektov. Turki so cerkve porušili ali so jih spremenili v džamije. Seveda so bile lahko tudi izjeme. Krščanski podaniki so z dovoljenjem sultana svoje cerkve lahko rekonstruirali ali popravili, toda po istem načrtu in v enakih dimenzijah, kot je bila zgrajena stara cerkev. Gradnja novih cerkev je bila načelno dovoljena, vendar je bilo treba

Detajl ikonostasa

izpolniti določene pogoje. Gradnjo nove cerkve so turške oblasti sicer lahko dovolile, vendar le na območjih, kjer niso živeli muslimani in na odročnih hribovitih predelih. Predvsem je bilo pomembno stališče, da novozgrajena cerkev ni smela po višini in zunanem videzu izstopati iz okolice.

Lep primer je cerkev sv. Spasa v Skopju iz 18. stoletja, ki je vkopana v zemljo tako, da je nevidna z ulice. Cerkev sv. Spasa leži na položni vzpetini spodnjega dela skopskega Pazarišta. Zgrajena je bila v turškem obdobju na temelju stare cerkve, ki je

Ikonostas – največja dragocenost cerkve

je obokana. Na zahodni strani je dvignjena galerija za ženske. V katastrofalnem potresu leta 1963 je bil delno poškodovan južni zid. Pri tem so odkrili starejši zid, ki je pripadal prvotni cerkvi, predhodnici današnje. Na njem so vidne dobro ohranjene freske iz 16. stoletja.

Največja dragocenost cerkve je lesen ikonostas, čudovit primer lesoreza. Kristjanom je pod Turki ostalo le to, da so notranjost cerkve bogato okrasili. Notranjost naj bi izžarevala poglobljeno duhovnost in lepoto. Med leti 1819 do 1824 je ikonostas izdelala znamenita rezbarska skupina Petra Filipovskega. Poleg njega sta pri izdelavi sodelovala še njegov brat Marko in Makarij Frčkovski. Rezbarji so izhajali iz vasi Galičnik. Ikonostas je dolg 10 metrov in visok 6 metrov. Razdeljen je na pet horizontalnih delov. V figuraliki se prepletajo razni motivi: geometrični ornamenti, liki iz rastlinskega in živalskega sveta in biblijske scene. V nekaterih svetopisemskih prizorih se pojavljajo osebe, oblečene v narodne noše. Na desni strani poleg vrat so predstavljeni avtorji, ki izdelujejo ikonostas. Ikonostas odraža kolektivno umetniško delo. Petar Filipovski je vse svoje življenje posvetil rezbarskemu delu. Najbolj znana ikonostasa sta poleg cerkve sv. Spasa v Skopju še ikonostas v samostanski cerkvi v Lesnovu in ikonostas v cerkvi sv. Jovan Bigorski.

Primer cerkve sv. Spasa odgovarja na vprašanje, kaj bi se zgodilo s slovenskimi cerkvicami, ki krasijo našo pokrajino, če bi jo zasedli Turki.

Dr. Ignacij Voje

Nova spoznanja o urbanistični zasnovi rimske Celeje

Najstarejša znana naselbina, ki je izkoriščala ugodno lego prostora ob kolenu reke Savinje, je ležala na zahodnem vrhu Miklavškega hriba. Nastala je ob koncu kulture žarnih grobišč, svoj višek in kmalu nato tudi zaton pa je doživela v času starejše železne dobe (9.–6. st. pr. Kr.). Sledovi pripadajočega grobišča so bili odkriti na terasi severno od vrha, na kateri danes stojita kapucinški samostan in stavba nekdanjega Sindikalnega doma.

Poselitev v času mlajše železne dobe izpričujejo najdbe rimskih republikanskih novcev iz 3. in 2. st. pr. Kr., sočasne keltske najdbe pa šele prepoznavamo. Obstoje naselbine na terasi na severnem pobočju Miklavškega hriba je jasno izpričan šele v zadnjem stoletju pr. Kr., dokazuje ga tudi obsežen korpus mlajšeželeznodobnih najdb iz Savinje. Ob rimskih republikanskih in zgodnje-cesarskih novcih je bilo najdenih tudi več tisoč srebrnikov, ki so jih keltska plemena kovala pred izgubo popolne samostojnosti leta 15 pr. Kr., v obtoku pa so bili še do časa cesarja Klavdija (41–54 po Kr.). Večje število odkritih srebrnih surovcev priča o obstoju kovnice v okviru keltske naselbine, v kateri je zelo verjetno delovala tudi italška trgovska postojanka, ki je pokrivala prostor južno od Karavank.

Ustanovitev rimske kolonije *Aquileia* (danes Oglej ob severnojadranskih lagunah) med leti 183 in 181 pr. Kr. štejemo za začetek prodora rimskih vplivov v prostor iliro-keltskega jugovzhodnega predalpskega sveta. Leta 15 pr. Kr. Rimljani oblikujejo vazalno državo *Regnum Noricum*, ki je obsegala prostor današnje avstrijske in slovenske Štajerske in Koroške z deli Zgornje in Spodnje Avstrije. Okoli polovice 1. st. po Kr. je bilo to formalno neodvisno kraljestvo pretvorjeno v imperialno provinco in tako na miren način vključeno v rimsko državo. Nova provinca je bila notranje razdeljena na avtonomna mesta s pripadajočimi teritoriji, ki so navadno prevzela vlogo starih keltskih naselbin, med njimi tudi *Municipium Claudium Celeia*.

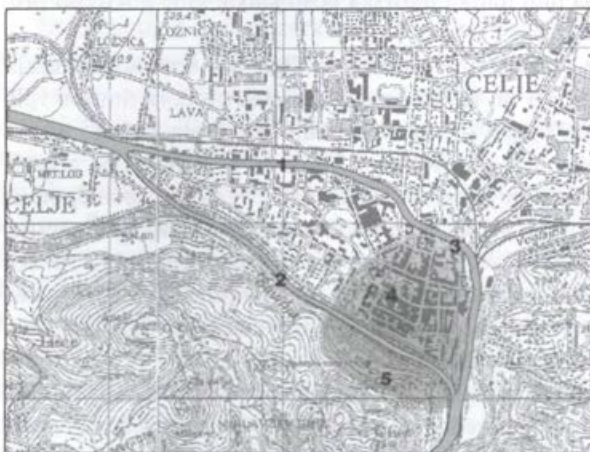
Zavarovalna izkopavanja po 2. svetovni vojni so pokazala, da je imelo rimsko mesto pravilno zasnovo z osrednjima cestama (*cardo* in *decumanus maximus*) na glavnih oseh. Sledovi tlakovanih glavnih cest in makadamskih vzporednih ulic so bili odkriti na več mestih. V severnem delu mesta – ob današnji Stanetovi ulici – je stala postaja beneficiarijev, vojaških oproščencev, ki so opravljali različne javne službe, kot sta npr. carina ali vzdrževanje cest. Tu je bilo že sredi 19. st. najdenih šestindvajset napisov s posvetili bogovom in

zahvalami visokim uradnikom, ki so naročnike spomenikov oprostili redne vojaške službe.

Glavni tok Savinje je potekal severno od rimskega mesta in nato vzhodno od njega zavil proti jugu. Ob Levstikovi so bili odkriti ostanki rimske ceste z mostno glavo in zidanim podpornikom mostu. V poznorimskem času je prišlo do zasutja severnega rokava in širitve južnega. O južnem rokavu na mestu današnje struge priča predvsem zgodnjerrimska kanalizacijska mreža s padcem proti jugu, katere deli so bili očiščeni v 19. st. in so še danes v rabi. Ostanki arhitekture, odkriti ob regulacijskih delih v razširjeni strugi, pričajo o strnjeni rimski poselitvi ob rečnem rokavu širine 10–15 m.

Od javnih stavb velja omeniti svetišče iz prve polovice 2. st. Stalo je na terasi nad današnjim mestnim parkom, osrednjo stavbo pa je obdajal še portik. Čeprav mesto očitno ni imelo vodovoda, je bilo odkritih več termalnih kompleksov, npr. pod 1. osnovno šolo ter v križišču Aškerčeve in Cankarjeve ulice. Manjše, najverjetneje zasebne terme so bile odkrite tudi pod hotelom Turška mačka in ob izkopavanjih za prizidek k Narodnemu domu v letih 2001 in 2003.

V pozni antiki je bilo mesto obzidano, zahodna stranica obzidja je bila odkopana ob hotelu Turška mačka, pod Narodnim domom in Knežjim dvo-

Rimskodobna rečna rokava Savinje (1, 2) z doslej znanim poselitvenim prostorom (sivo; v letu 2003 so bili severneje odkriti novi sledovi zgodnjerrimske poselitve, dela so še v teku); sledovi rimskega mostu (3); lokacija forumskega kompleksa (4); Herakleju pripisano svetišče iz prve polovice 2. st. (5).

rom, podaljšek pa je še viden v južni brežini Savinje nad mostom v park. Severna stranica je bila odkrita na več mestih ob Levstikovi ulici, vzhodna pa na Bregu in pri železniški postaji. Sodeč po ostankih vzhodne in zahodne stranice obzidja južno od današnje struge Savinje, je poznorimsko mesto še segalo do obronkov Miklavškega hriba.

V prvi četrtini 5. st. je v vzhodnem

delu mesta nastal zgodnjekrščanski škofijski center z baziliko in krstilnico. Večbarvni cerkveni mozaični tlak z bogatim okrasom in imeni donatorjev, ki so omogočili njegovo izdelavo, je bil odkrit ob gradnji glavne pošte. Pripadajoča krstilnica z osmerokotnim krstilnim bazenčkom, odkrita pri izkopavanjih ob Gubčevi ulici, je danes predstavljena na mestu odkritja.

Forum, osrednji trg rimskega mesta, so znanstveniki od odkritja beneficiarnih napisov sredi 19. st. domnevali v severnem delu mesta. Šele raziskave ob obnovi Trga Celjskih knezov v l. 2002 so pokazale, da je tu stalo ca. 30×53 m veliko rimsko svetišče s konca 1. st., orientirano v smeri vzhod–zahod. Tloris izdaja, da gre za svetišče kapitolinske triade – torej osrednjih božanstev Jupitera, Junone in Minerve – etruščansko-rimskega tipa, kakršnega je po vzoru cesarskega Rima imelo veliko mest v imperiju. Sodeč po novcu cesarja Domitijana (81–96), ki je bil najden v ruševini starejše stavbe, je bilo svetišče postavljeno po letu 86.

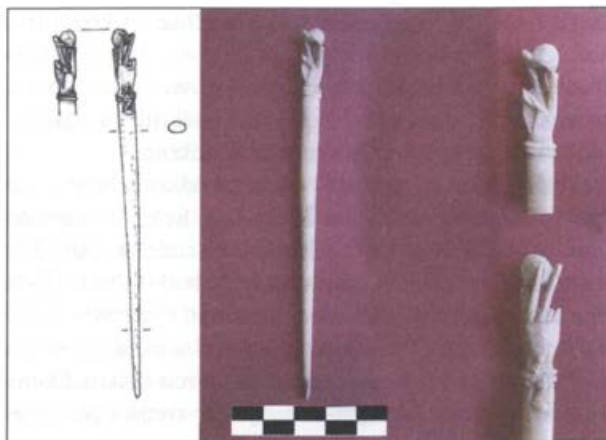
Kapitolij je v rimskih mestih navadno stal ob mestnem forumu, zato se je vsiljevala domneva, da je forum ležal pod nekdanjim Minoritskim trgom (dan. zahodni del Prešernove ulice). Pomen tega prostora poudarja tudi lega reprezentančnih prostorov v okoliških rimskih objektih, z mozaičnimi tlaki, poslikanimi ometi in talnim ogrevanjem.

V letu 2002 je celjska Mohorjeva družba pričela z obnovo svojega sedeža, ki obsega tudi zamenjavo nekaterih dotrajanih objektov z novimi. Ker leži prostor novogradenj v zavarovanem območju rimskega mesta – prav ob Prešernovi ulici – so bile predhodno izvedene zavarovalne arheološke raziskave. Izkopavanja jeseni 2002 in na pomlad leta 2003 je v sodelovanju s celjsko enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine izvajalo podjetje Arhej iz Sevnice.

Raziskave so zajele površino 675 m². Pod temelji pre-

Pogled na prostor raziskav med izvajanjem del.

Koščena igla, ki simbolizira Sabazijev kult, odkrita v ruševinah stanovanjske hiše.

dmeti vsakdanje rabe (posodje, orodje, novci) ter predmeti okrasnega in kulturnega značaja. Odkrite najdbe življenje v večkrat adaptirani zgradbi datirajo v čas od 1. do začetka 5. st. Severno od stanovanjskega objekta so se ohranili temelji treh vzporednih, kvalitetno grajenih zidov, debelih 1,2–1,5 m. Prostor v smeri Prešernove ulice v rimskih časih ni bil pozidan, ohranila pa se je kamnita podlaga za tlak, ki je bil naknadno iztrgan. Zidovi predstavljajo ostanek južnega forumskega portika, ki je zamejeval tlakovan forumski prostor.

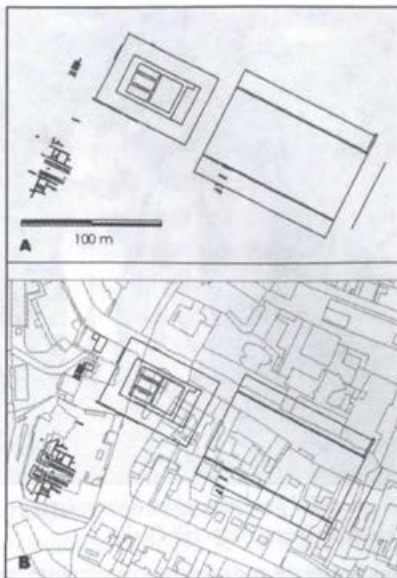
Rimske forume je praviloma obdajal *porticus*, pokrito stebrišče, v katerih so se odvijale različne dejavnosti. Na forumih se je trgovalo, prenašalo novice in politiziralo, »često na forumu vžge bučnem se plamen strasti«, poroča Ovidij (*Umetnost ljubezni*, I, 80), tu so se odvijale verske ceremonije in uradni shodi, v mestih brez gledališča ali amfiteatra pa tudi igre in predstave. V bližini foruma so navadno stali pomembni javni objekti, kot so osrednje svetišče, *curia* (stavba mestnega sveta) in *basilica urbana* (javna dvorana, predhodnica kasnejših cerkva).

S pomočjo računalnika je bilo moč uskladiti načrte starejših izkopavanj z zadnjimi in tako rekonstruirati večji del tlorisa forumskega kompleksa, zadnje raziskave pa so dale tudi vpogled v časovno sosledje njegove izgradnje in propada. Na zahodu je stalo svetišče s posvečenim okolišem (*area sacra*), ki ga je od profanega forumskega prostora ločevala cesta. Odprti prostor sta na severni in južni strani obdajala portika, na vzhodu pa ga je zaključevala druga cesta. Domnevo, da je forum s svetiščem nastal po letu 86, so potrdile tudi najdbe z

dhodno podrtje poštne stavbe iz 18. in 19. st. ter nasutji, ki so se formirala v stoletjih po zatonu rimske Celeje, so ostali ohranjeni zidovi rimskih objektov z ruševinskimi plastmi. V južnem delu raziskane področja je bil izkopen del stanovanjske hiše, v kateri ruševinah so bili odkriti številni pre-

izkopavanj v atriju Mohorjeve družbe. Prvotni pritlični portikat z eksedrami ob zadnji steni je ob koncu 2. ali v zgodnjem 3. st. zamenjalo dvonadstropno stebrišče, ki je bilo skupaj s svetiščem porušeno v prvi polovici 4. st. Komplexa po tem času niso več obnavljali, njegove gradbene člene pa so večinoma porabili ob zidavi poznorimskega mestnega obzidja.

Celotna tlorisna zasnova foruma je pravilna: odprti prostor je meril ca. 53×106 m (proporc $1:2$), skupaj z obema dvonadstropnima portikoma pa je širina znašala skoraj 80 m ($1:1$), zgodnja zasnova z ožjima pritličnima portikoma pa pade v proporc $1:11$ in se sklada s priporočili slavnega rimskega arhitekta Vitruvija. Dolžina svetišča je enaka širini odprtega prostora, ves kompleks pa je umeščen v pravokoten mestni raster. Primerjave v drugih mestih, npr. v Zadru, Ogleju, Kölnu, Xantnu in Lunih kažejo, da so bili na delu načrtovalci iz Italije, reliefi na arhitekturnih členih pa so delo domačih mojstrov. Domač je tudi material, iz katerega je bilo izklesano okrasje in s katerim so bili obloženi zidovi, gre namreč za v rimskem Noriku zelo razširjeni pohorski marmor.

Rekonstrukcija forumskega kompleksa s triceličnim kapitolijem (A) in njegova lega v današnji mestni parcelaciji (B); kartna podlaga TK25, © Geodetska uprava RS.

Robert Krempuš, Matjaž Novšak, Simona Tomažič

Kako sem doživljala slovensko skupnost v Sidneyu

Celina, ki prav nič ni postavljena na glavo

Avstralija, v kateri od skupaj okoli 20 milijonov prebivalcev ta čas živi tudi med 20.000 in 25.000 Slovencev, se je, še preden sem jo znala pokazati na zemljevidu, v moji zavesti naselila predvsem kot nova domovina mojih dveh

S sorodniki pred poslopjem Slovenskega kluba Sydney v Wetherill Parku

so potovale tudi fotografije, zveste pričevalke o življenju tukaj in tam. Ob sobotah zvečer pa smo poslušali radijsko oddajo *Za naše izseljence*. V dnevni sobi, ki ji pri nas pravimo hiša, smo imeli veliko peč, zlezli smo nanjo, se stisnili vsak v svoj kot, ugasili luč in čakali, da se bo iz radijskega aparata oglasila pesem *Oj, Triglav moj dom*, za njo pa žametni glas voditelja oddaje gospoda Ernesta Petrina. Voščila, ki so sestavljala večji del skoraj enournega programa, so krožila med neznanimi mesti, vanje pa so se vrivala imena, priimki, ki sta jih starša pospremljala s svojimi komentarji, saj so bila nekatera prav domača, včasih celo znanih ljudi. Ne da bi si znali prav dobro predstavljati, kako se sklepa ta čudežni krog povezav dveh tako daljnih svetov, smo skupaj ali pa vsak zase premišljali: Le kako mora biti v Avstraliji, ali ni morda tam vse obrnjeno na glavo, še sonce menda vzhaja na drugem koncu ... Koliko je pri njih ta hip ura? Pri nas je zima, pri njih poletje ... Vsakršno sanjarjanje o deželi na južni polobli pa je razblinil prvi obisk sorodnikov leta 1970. Vse, kar nas je zanimalo, so nam pojasnili, z malce čudnim naglasom in v ne več čisto našem narečju, posebno ob prihodu. In čez nekaj let spet drugi, dokler vračanja domov in obiskovanja tuje dežele niso postala nekaj običajnega. In prišlo je tudi povabilo zame: Odloči se in pridi, wellcome, res wellcome.

In tako se je dežela, ki je v otroški domišljiji živela nekako obrnjena na glavo, konec januarja 2004 s pristankom letala na tleh po več kot 20-urni vožnji dokončno varno in zanesljivo postavila na noge. K temu je pripomoglo tudi

stricev po mamin strani, Staneta in Janeza Žusta, in njunih družin, katerih fotografije je tako rada kazala stara mama. O svojih sinovih, ki so odšli od doma sredi 50. let prejšnjega stoletja, potem ko se je številna družina brez očeta (vzela jim ga je jetika) komaj nekoliko izkopala iz revščine, je stara mama pripovedovala z velikim ponosom, češ da jim zdaj gre dobro, vsakemu, ki jo je le hotel poslušati. Več let so bili naši edini stiki pisma (kajti tedaj se je ljudem še nekoliko ljubilo pisati), ki so potovala z enega konca sveta na drugega, za otroke še posebej mikavna zaradi znamk in prazničnih voščilnic. V njih

lepo sončno (poletno) jutro, ki nas je že pozdravljalo na sydneyjskem letališču, potem ko smo se doma odlepili z zasneženega brniškega letališča. Le čas, ta je res še nekaj dni kolovratil po svoje in v naših glavah zlasti v popoldanskih urah delal veliko zmedo. Mesec dni sem preživela v Leppingtonu, že podeželskem mestecu okoli 50 kilometrov severozahodno od središča Sydneyja v zvezni državi New South Wales (Novi Južni Wales, NJW) pri družini strica Staneta Žusta, medtem pa smo se pridno obiskovali še z drugim stricem, Janezom, ki živi v Canlay Heights Sydneyju, blizu Merrylandsa. Njihovi gostoljubnosti in pozornosti se moram zahvaliti, da dobrodošlica ob prihodu na letališče, ki jo je vztrajno ponavljal Avstralec, pokrit z značilnim avstralskim klobukom, ni ostala samo pri besedah. Ne samo da sem bila deležna tiste odkrite domačnosti, ki ti jo na potovanju po svetu lahko da le človeška prisrčnost in bližina domačega človeka, tudi sicer sem nenehno spoznavala življenje slovenske skupnosti v novi domovini.

Nedeljsko jutro v znamenju slovenskega radijskega programa

Tako kot smo včasih doma poslušali izseljenske oddaje, se Slovenci v tujini veselijo svojih oddaj v slovenščini. V Avstraliji jih je mogoče poslušati od leta 1975, ko se je njena vlada odločila za uvedbo večjezikovnega radia za neangleško govoreče prebivalce, za tako imenovano etnično radijsko postajo. Ta je oddajala v sedmih jezikih, prva oddaja v slovenščini pa je bila na sporedu 9. 6.

1975 pod vodstvom Jožeta Čuješa. Zdaj je slovenskemu jeziku namenjen termin v nedeljo med osmo in deveto uro za Slovence v Sydneyju, ter v torek ob istem času, prinaša pa politične, športne, zabavnoglasbene, kulturne, izobraževalne prispevke, reportaže, topise. Gospoda Čuješa, žal že po-

Na obisku v Verskem središču pri župniji sv. Rafaela v Merrylandsu (z leve proti desni: pater Filip Rupnik in župnik pater Valerijan Jenko, med njima Stane Žust, nato Tončka Stanonik, Marta Magajna in Mihela Suštersič)

kojnega, je pozneje nadomestila Mariza Ličan, zdaj pa so slovensko postajo pomladili s Tanjo Smrdel, mlado novinarko in napovedovalko, ki se je morala po najkrajši poti priučiti nove vloge in morda ji je tudi nekajmesečni obisk v Sloveniji pomagal, da se je tako hitro izurila v kar zgledni zborni izreki. In zdi se, da so se Slovenci v NJW z njenim vskokom med aktivne Slovence oddahnili. Kajti res je, da se skupaj z izseljenci starajo tudi slovenska društva, katerih zlata doba iz 60. in 70. let prejšnjega stoletja je že zdavnaj mimo. O staranju in bojazni, kaj bo, ko bo generacija, ki je vse te dejavnosti postavila na noge, zgradila društva, obnemogla, se veliko govori. Tudi v slovenske klube zahajajo večinoma starejši. Ko ne bo več nas, bo vse propadlo, pravijo nekateri. Zato tudi po radiu prepričujejo in vabijo, in prav v tem duhu so zvenela tudi vabila v oddajah, predvajanih v času mojega obiska: Zahajajte v slovenske organizacije, ni pomembno, ali so to klubi, verska središča, pomembno je, da so slovenska. Zahajajte, da vas ne bo prehitel čas, da ne bi imeli potem, tudi če bi želeli, kam iti. In še naprej: Intelektualci naj delujejo z ljudmi, nujno je, da se držijo skupaj, ne pa distancirajo. In pravi obliž »starajoči se« slovenski dejavnosti so tisti mladi, ki vztrajajo na »okopih slovenstva«. Načrti za prihodnost slonijo na ramenih mlajše generacije, ki naj ji dajo svoj obraz, značaj, so pozivali, vabili, ponavljali po sydneyjskem radiu.

Pri vsaki slovenski oddaji sem čepela v bližini sprejemnika in poslušala vesti, reportaže, tudi novice iz rodne Slovenije ali predstavitve kake pomembne

Slovenska cerkev sv. Rafaela v Merrylandsu

Vse fotografije avtorica

osebnosti. Prav tedaj je prihajal k njim v goste pevec narodnozabavne glasbe Marjan Zgonc. Med prijatelji in sorodniki so »ringali« telefoni, da bi se dogovorili o rezerviranju vstopnic v Slovenskem klubu Sydney. Spet je bila priložnost, da so skupaj, da poslušajo slovensko pesem, se kaj pomenijo, poveselejo ...

Zgodovinski arhiv avstralskih Slovencev

(Historical Archives for Slovenian Australian - HASA)

Eno od obvestil, ki se je tiste dni vrtelo na slovenskem radiu, je bilo tudi pridobivanje Slovencev v NJW za sodelovanje pri nastajanju lastnega arhiva, ki so ga potem 30. aprila (kot darilo Sloveniji ob njenem vstopu v Evropsko unijo) v obliki razstave predstavili v Verskem središču Merrylands. Gradivo se je dotlej nedokumentirano zbiralo po slovenskih klubih oziroma društvih v Sydneyju, Newcastlu, Wollongongu in še nekaterih mestih NJW, mnogo pa se ga je tudi porazgubilo po slovenskih domovih (vabila, obvestila, potrdila, vstopnice, spričevala, zabeleške, fotografije itd.). Ko so se Slovenci selili drugam ali umirali, so svojci take in podobne dokumente pogosto pometali proč, ker jim niso nič pomenili. Toda dogaja se, da potem, ko si ljudje ogledujejo razstave, ugotavljajo, da so tudi oni sodelovali v različnih dejavnostih, pa se o njih nič ne ve. »Kje pa ste bili tedaj, ko smo Vas iskali in vabili k sodelovanju,« je po radiu vneto vabila k sodelovanju Marta Magajna. Morda se res zdi, kot da zdaj nikogar ne zanimajo, toda prišle bodo nove in nove generacije, iskale svoje korenine, prebudila se jim bodo čustva, misliti moramo tudi nanje, so utemeljevali svoje delovanje najaktivnejši pri nastajanju arhiva. Vpogled v ta za leto 2004 največji projekt Slovencev v Sydneyju pa sem dobila neposredno, ko sem obiskala kar Versko središče v Merrylandsu. In se o njem tudi poučila.

Zgodovinski arhiv avstralskih Slovencev (Historical Archives for Slovenian Australian, HASA), ustanovljen februarja 2003, je neprofitna organizacija. Vodenja arhiva, ki naj bi dokumentiral delovanje Slovencev v NJW, je prev-

Panoji z bogatim dokumentarnim arhivom na razstavi Sadovi slovenske dediščine v Merrylandsu

zela Olga Lah, projekt pa je s soustanoviteljem ZRC SAZU podprla tudi slovenska vlada. Denar za delovanje arhiva so zbrali Ministrstvo RS za kulturo, Urad za Slovence po svetu, oba slovenska kluba v Sydneyju, pomagali so tudi posamezniki. Prostor arhiva so v kletnih prostorih verskega in kulturnega središča župnije sv. Rafaela v Merrylandsu. Tam je soba za arhiv s klimatsko napravo za vzdrževanje primerne temperature, poleg je delovna soba z računalnikom in kopirnim strojem. Prostor je arhivu odstopila dramska skupina, ki je v zameno dobila sobo za svoje rekvizite poleg delovne sobe. In prav tu sem se vročega februarskega dopoldneva srečala z dvema med najbolj delovnimi sydneyjskimi Slovenci, gospema Mihelo Šušteršič in Marto Magajna. Bili sta sredi največjega dela pri pripravi panojev za bližajočo se razstavo. Razkazovali sta mi gradivo, pripovedovali o delu in težavah, za konec pa smo si privoščili še dopoldanski klepet ob kavici v župnijski dnevni sobi. Navsezadnje smo tudi mi dokument časa, srečevanj, spoznavanj, zato za spomin še fotografski posnetek, dokument našega srečanja. Ne bi mogla mimo tega srečanja, da ne bi omenila prijaznega patra gospoda Filipa Rupnika, ki ob župniku patru Valerijanu Jenku deluje v župniji sv. Rafaela v Merrylandsu. Srečanja z njim sem se posebej veselila, saj mi je bilo že od doma znano, da je tako rekoč moj rojak, rojen v Osojnici v Žireh, a je moral v šolo hoditi dobro uro daleč v Ledine, ker je bila jugoslovanska meja med njegovim domom in Žirmi. Že pred vojno se je s starši preselil v Oselico. Vedela sem za nekaj njegovih življenjskih postaj, med drugim je bil tudi duhovnik na Svetih Višarjih, težko pa si je predstavljati delovanje duhovnika v državi, kot je Avstralija, z župnijami in podružnicami, ki so tudi po več sto kilometrov oddaljene od verskega središča. Duhovnik je bil tu vedno prva zveza, prvo zatočišče za izseljence, ki so iskali pomoč in nasvete. Tudi zdaj so duhovniki tisti, ki so vedno pri roki. »Me kličejo,« mi je pripovedoval gospod pater, »naj pridem, ker so na smrt bolni, iščejo zadnjo tolažbo. Prevozimo sto kilometrov in še več, potem pa ugotovimo, da ni tako hudo. Le osamljeni so tako, radi bi se s kom pogovorili.«

Odgovorna za dokumentarno vrednost tega prispevka pa naj prijazno srečanje pri slovenskih arhivarjih dopolnim še z nekaj podatki. V pismu, ki sem ga čez tri mesece prejela od gospe Mihele Šušteršič, mi je bilo sporočeno: razstava je bila zelo obsežna, življenje avstralskih Slovencev smo prikazali na 16 panojih obojestransko, z likovnim gradivom in dokumenti pa smo napolnili tudi stene razstavnega prostora.

Rezultati arhivarskega dela so zdaj dokumentirani tudi v knjigi *The Fruits of Our Slovenian heritage – Sadovi slovenske dediščine*. Gradivo je zbrano za državo NJW, zajema pa glavna središča s slovenskimi naseljenci: Sydney, Newca-

stle, Wollongong, Canberra, Quenbeyan in priča o dejavnosti slovenskih priseljencev prav od zgodnjih let naseljevanja (slovensko šolstvo, gledališka dejavnost, časopisje, elektronski mediji, kot radio, televizija, filmska dejavnost, slovenske organizacije, zveze, društva, glasbena, plesna dejavnost, šport, karitativna dejavnost). Načrtujejo tudi, da bi v prihodnosti gradivo, urejeno po vseh pravilih sodobnega arhiviranja, prenesli v Sydney, kjer je centralni arhiv vseh avstralskih Slovencev.

V Slomškovi sobotni šoli že tretja generacija avstralskih Slovencev

Ob iztekajočem se bivanju v Avstraliji mi je uspelo, da sem se oglasila pri učiteljicah in učenkah Slomškove šole, ki deluje v Verskem središču v Merrylandsu. Šola ima tu svoje zatočišče že od leta 1973. Zdaj je žal Slomškova šola edina slovenska šola za osnovnošolsko mladino na območju Sydneyja. In medtem ko so otroci na drugi strani zemeljske poloble tačas stopali že v drugo polovico šolskega leta, so se pri njih glavne počitnice komaj končale.

»Bi šla pogledat, kako se pri nas učijo,« se mi je ponudil stric Janez, ki živi okoli 10 kilometrov od Merrylandsa, za taksista. – Seveda, koga ne bi zanimalo, kako se učijo našega materne jezika malčki tako daleč stran od matične domovine. In tako kot je malce zmede v začetku vsakega šolskega leta povsod, so se mi tudi tu opravičevale učiteljice. »Ni še vse urejeno, smo komaj začeli.« Nič ne de, saj bom samo malce pokukala, kako »izgleda«.

Izvedela sem, da imajo letos tri razrede, v katerih poučujejo učiteljice Danica Gerželj, Kristina Šuber in Danica Šajn, najmlajšemu učencu pa je komaj štiri leta. V najnižjem razredu, opremljenem s pobarvankami, zvezki in zgoščenkami, je osem učencev risalo medvedke. Vsak je imel pred seboj list papirja s svojim imenom, ki ga je moral z barvico povleči od črke do črke. In zraven je bil napis DRAGI UROŠ, HVALA ZA POMOČ. Ko bodo risbice pobarvali, jih bodo poklonili Urošu, ki je medtem že potrkal na vrata. A je prišel prezgodaj, niso še

Učenci enega od razredov sobotne Slomškove šole v Merrylandsu

dokončali, na presenečenje bo moral počakati pred vrati. Šele zdaj vem, zakaj toliko risbic. Vsak učenec posebej se je s svojo risbico hotel zahvaliti gospodu Urošu Ergaverju, ki jim je na novo uredil razred, v katerega bodo prihajali vse leto vsako sobotno popoldne. Le najmlajšemu je bilo treba pomagati, skupaj z učiteljico sta vlekla črte, iz katerih bo nastalo njegovo ime. To pa zagotovo bo, saj ga je potrpežljiva učiteljica ves čas spodbujala: Priden fantek, priden, good boy, good boy.

Tiho sem zapustila razred, da ne bi motila njihovega dela, in naslonila ušesa na druga vrata. Se tudi za njimi kaj dogaja? V razredu, katerih stene so bile okrašene s plakati slovenskih pokrajin in mest, so bili le štirje otroci. Ob mojem vstopu so hitro spremenili program, gospa učiteljica je na tablo napisala moje ime, potem pa so me lepo pozdravili: Pozdravljena, gospa Tončka Stanonik. Pokazali so mi delovne zvezke, iz katerih bodo zajemali besedni zaklad in se učili tudi pisati, jaz pa sem v spomin na ta lepi pozdrav kliknila s fotoaparatom in odnesla spomin nanje domov.

Najstarejšo skupino vodi Danica Štrajn. Učence je za hip pustila same in v kratkem pogovoru potožila, kako ni pravega sodelovanja s Slovenijo. Vsega jim primanjkuje, učbenikov, knjig, drugih učil. Prihajajo uradne delegacije, poslušajo, obljublajo in odidejo. Jaz nisem bila nobena uradna oseba, nič nisem obljubljala in vendar mi je bilo tesno zaradi njihovih stisk ... Kako majhni koraki, kako obotavljivi, iz kakšnih globin je treba privleči vsako slovensko besedo, še pozdrav. In vendar prav taki koraki vodijo z znanjem slovenščine celo do izbirnega predmeta na maturo. In ta pripelje do dodatnih točk za vpis na univerzo. Ko sem pozneje v Leppingtonu prebiralas stare številke revij *Misli*, *Slovenski glas*, sem se na marsikateri strani srečala z zapisom o slavlju, ki so ga slavljencu, slovenskemu maturantu, pripravili v društvu. In ko zdaj premišlujem o treh majhnih razredih, ki sem jih spoznala v Merrylandsu, se mi ponuja izposojena misel: Majhen korak za nas, velik korak za tretjo generacijo Slovencev v Slomškovi šoli v Merrylandsu ...

Izbrala sem le ne nekaj utrinkov iz dejavnosti sydneyjskih Slovencev, gledališke sploh nisem omenjala, čeprav je prav igralska skupina med najbolj delavnimi, saj deluje tako rekoč od sredine 50. let 20. stoletja nepretrgoma. Pač pa sem s seboj domov odnesla video posnetek njihove zadnje zelo uspešne uprizoritve *Zakonci stavkajo*, s katerega si je moč ogledati ne samo predstave, ampak tudi veselo razpoloženje in navdušenje gledalcev nad slovensko predstavo. Še en dragocen dokument za prihodnje rodove in razlog za prepričanje o smiselnosti njihovega delovanja.

Tončka Stanonik

Gospod je moja moč in moja pesem

Lučka Kralj Jerman – dobitnica Gallusove listine 2004

Decembra 2003 sta Mohorjeva družba Celje in izseljensko društvo Slovenija v svetu izdala ohranjeno arhivsko gradivo s posnetki koncertnih nastopov zbora »Ninos y jóvenes cantores de Bariloche« pod vodstvom Lučke Kralj Jerman. Na prvi zgoščenki »Patagonski glasovi v Evropi« so posnetki koncertnega sporeda z evropske turneje leta 1982, na drugi »Božič – Navidad – Christmas« pa zborovske izvedbe božičnih skladb, posnete v živo na znamenitih božičnih koncertih zbora »Navidad coral« v bariloški stolnici. Ubranost glasov, ki jim lahko prisluhnemo s tolikšnim časovnim zamikom, kaže na veličino in žlahtnost zborovodskega dela Lučke

Kralj Jerman, ki je izročilo slovenskega zborovskega petja s svojim darom, strokovnim pristopom, trdim delom, voljo, vztrajnostjo in zaupanjem tako uspešno prenesla v argentinsko okolje. Pod njenim vodstvom se je otroški in mladinski zbor iz Bariloč uveljavil tako na lokalni (Bariloče) kot na državni ravni (Argentina), s svojo evropsko turnejo pa dosegel tudi svetovni sloves. Velika zgodba velikega zbora pa se je, kot tolikokrat, začela v veliki samoti ...

Pred štiridesetimi leti: Bariloče – takrat šele mestece – majhna šola sredi gozda, v njej nekega popoldneva nastopi zborček ... dvajset otrok.

Saj si sam skozi leta prepeval po zborih, poslušal doma in po svetu zборе odraslih in otrok, pa vendar ... kako si se začudil! Kmalu potem njihov prvi »ta pravi« nastop, in takrat napišeš za bue-

V času začetkov

nosaireški slovenski tednik poročilo o koncertu. Prve vrstice. In narediš nekaj, kar človeku nikoli ne kaže storiti, mirno in z vso gotovostjo napoveš zboru uspeh. In tako je bilo: vse od veličastnih božičnih koncertov – Navidad coral – v bariloški stolnici (zdaj ima zbor že šestdeset pevčkov) do Teatra Colon v Buenos Airesu, pa do turneje po Evropi, ko je bilo v mnenjih kritikov namignjeno, da zbor nič nima zavidati Dunajskim dečkom ...

In so peli. Klasike in moderne. Kdaj kantate, maše, kdaj drugič južnoameriške in evropske folklorne pesmi, peli dovršeno v raznih jezikih – kar jim je bilo olajšano, saj so prihajali iz družin najrazličnejših narodnosti – in če si na enem koncertu bil prevzet od skoraj demonskega ritma brazilske makumbe, si pa drugič bil potopljen v žalost ob preprostih prekmurskih bejlih vencih ...

Seveda pa pevčki – Lučkina roka. In v njej vsa strastnost ritma pa tudi kakor že iz onstranstva privabljena mogočna spokojnost pesmi, v dirigentki zgoščeno veselje in trpkost rodov, katerih kri nosi v sebi ...

Nepozabno. Spomin. Danes samo še spomin – in vendar že del ... večnosti.

(Zorko Simčič)

Lučka Kralj Jerman se je rodila leta 1934 v Gorici v družini slovenskega politika Janka Kralja in Anice roj. Simčič. Glasbeno šolanje je začela na goriški glasbeni šoli, kjer je bila učenka profesorice M. Razzoli in M. Seghizzi, pela pa je tudi v mladinskem pevskem zboru Mirka Renerja. Po odhodu v Argentino leta 1948 je nadaljevala glasbene študije: petje pri altistki Franji Golob, glasbeno pa se je izpopolnjevala pri prof. Juanu Shultisu in Erwinu Leuchterju. Svoje kulturno delo je posvetila zborovskemu petju in glasbeni vzgoji bariložkih otrok in mladine. Leta 1965 je zbrala dvajset učencev šole Woodville v kraju San Carlos de Bariloche v Argentini in ustanovila otroški zbor. V treh

Z Zorkom Simčičem pri Mohorjevi v Ljubljani

letih se je iz tega šolskega zbora razvil otroški in mladinski zbor »Ninos y jóvenes cantores de Bariloche« (Otroci in mladi pevci iz Bariloč), in se leta 1968 predstavil s prvim od številnih božičnih koncertov »Navidad coral«.

Od leta 1975 je zbor pod vodstvom Lučke Kralj Jerman prirejal poletne glasbene tabore za poglobljen študij zahtevnejših skladb, pa tudi za vsestransko razvijanje glasbenega talenta pevcev. Zbor je nastopal po Argentini, leta 1982 pa je v sklopu evropske turnee nastopil v Švici, Italiji in Nemčiji, kjer je bil deležen številnih pohval glasbenih strokovnjakov svetovnega slovesa. Pomembni doživetji sta bila nastopa zbora v Gorici, rojstnem kraju dirigentke Lučke Kralj Jerman, ter v Vatikanu, za papeža Janeza Pavla II.

Leta 1984 je Lučka Kralj Jerman iz zdravstvenih razlogov zapustila mesto dirigentke zbora »Ninos y jóvenes cantores de Bariloche«. Deset let zatem pa je z nekdanjimi pevci ustanovila mešani cerkveni zbor in z otroki iz slovenskih družin otroški zbor »Bariloški vrabčki«, s katerim je leta 2001 gostovala v Sloveniji.

»Lučki Kralj Jermanovi je njena v družini skozi rodove gojena glasba gotovo dala dragocene osnove, a takih in podobnih uspehov s svojimi pevčki ne bi dosegla, če ne bi bilo tudi stalnega dela, poglobljanja v pesmi, tenkočutnega ravnovesja v čustvu, kar je vse znala prenesti tudi v mlada srca.« (Zorko Simčič) Ali kot je za buenosaireški dnevnik La Prensa zapisal argentinski glasbeni kritik Hector H. Coda: »Čudeži obstajajo, vendar je »čudež« v bariloški stolnici, ki se že trinajstič ponavlja, sad pravega napora, vrednega največje pozornosti: delu z otroki in mladino se moramo zahvaliti, da je bilo mesto Bariloche sedež najpomembnejšega glasbenega dogodka na jugu države.« Muzikolog dr. Kurt Pahlen pa je o kvaliteti zborovodskega dela Lučke Kralj Jerman zapisal: »Brez dvoma je Lučka Kralj Jerman prvovrstna umetnica, še več, genialna je. Sila njenega vodstva, njena izredna moč nad otroki – ki izhajajo iz najboljšega: ljubezni in zaslužene občudovanja – jo oprostita pretiranih gibov. Vendar ne zamudi najmanjše potankosti v izvedbi; vodi in usmerja jo z modrostjo, ki jo povezuje skoraj s hipnotično silo in ki ji poveri svojevrstno osebnost in resnično glasbeno mojstrstvo.«

Včasih človek ob pregledovanju zapuščine naleti na

Zalka Arnšek, slavljenska, Tadeja Petrovčič Jerina, Rok Ločniškar

kak dolgo pozabljen predmet, ki mu tudi prah in zbledelost nista mogla odvzeti njegove žlahtnosti. Presenečen otre pajčevino in se v spoštovanju lahko le prikloni. Morda se je nekaj takega zgodilo tudi nam, ko smo ohranjene posnetke objavili na dveh zgoščenkah. In z zamikom se je gospe Lučke Kralj Jerman spomnila tudi matica: komisija za priznanja Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti za področje glasbe je na svoji seji 2. marca 2004 sklenila, da Lučki Kralj Jerman za dolgoletno in uspešno delo na področju ljubiteljskih kulturnih dejavnosti podeli Gallusovo listino.

Tadeja Petrovčič Jerina

200 let Svetopisemskih družb in 11 let Svetopisemske družbe Slovenije

Pred dobrimi dvesto leti je v Walesu, v hriboviti pokrajini na jugozahodu Velike Britanije, blizu vasice Abergynolwyn živelo dekle Mary Jones. V tistih časih je bilo življenje trdo, vsi v družini so morali garati, da so preživali. Šole v vasi ni bilo, prostega časa za igro in klepet tudi ne. Ob nedeljah so hodili v cerkev slabo uro hoda in to je bila tudi edina prilika, ko se je Mary lahko srečala in poklepetala s svojimi vrstniki. Duhovnikovo pridiganje v cerkvi jo je dolgočasilo, saj je bilo namenjeno odraslim, pritegnila pa jo je debela črna knjiga, Sveto pismo, iz katere je bral zanimive zgodbe o Jezusu, o apostolih in

Mary Jones bere zbranim vaščanom iz Svetega pisma

o prerokih. Kako neki lahko pripoveduje tako lepe zgodbe iz teh čudnih kvak, se je spraševala, ko je tisto debelo knjigo enkrat na skrivaj odprla.

Kmalu za tem je v vas prišel učitelj, ne za stalno, le za tri mesece, toliko da mladino nauči brati in pisati. Vsako jutro jih je

zbral v cerkvi, jim razdelil tablice in krede in začeli so pisati črke in nato besede. Kdor je znal prebrati besede, ki jih je učitelj napisal na tablo, je smel stopiti naprej do velike črne knjige in lahko je poskušal brati iz nje. Mary se je hitro učila in je kmalu lahko prebrala kar celo stran iz Svetega pisma naenkrat. Zgodbe o Jezusu, o Noetu, Mojzesu in drugih osebah iz davnih časov so jo navdušile. Kako lepo bi bilo, je razmišljala, ki bi imela svoje lastno Sveto pismo! Toda knjige so bile drage, oče in mati pa sta imela denarja komaj za preživljanje.

Zato se je Mary odločila, da bo sama zaslužila denar za Sveto pismo. Pomagala je večjim kmetom pri delu na polju in doma in skrbno shranila vsak prisluženi peni. Šest let je tako zbirala, pa še vedno ni imela potrebne vsote. Ko je duhovnik videl njeno vztrajnost, je skupaj z vaščani dodal, kar je manjkalo. Toda kam naj se zdaj obrne, kje bi lahko kupila Sveto pismo? Najbližji kraj, kjer ga lahko dobi, je mestece Bala, je dejal duhovnik, a do tja je približno trinajstkrat toliko kot do cerkve! Mary ni mogel zaustaviti noben napor več. Ob prvem svitu se je podala na pot in do večera pripešala v Balo, kjer je po duhovnikovem nasvetu poiskala gospoda Charlesa. Ta je pred kratkim dobil iz Londona zavoj welških Svetih pisem in Mary je dobila ravno še enega od zadnjih izvodov. Sprejela ga je z obema rokama in dolgo strmela vanj. Komaj je verjela, da drži v rokah prekrasno vezano povsem novo Sveto pismo, svoje Sveto pismo! Še dolgo potem, ko je odšla proti domu, je gospod Charles sedel in razmišljal o petnajstletnem dekletu, ki je tako dolgo varčevala in šla peš tako daleč, samo da bi dobila welško Sveto pismo, Sveto pismo v svojem jeziku. Welških Svetih pisem je bilo tedaj malo in bila so veliko predraga, da bi si jih privoščili preprosti ljudje.

Čez nekaj mesecev je na velikem srečanju pomembnih ljudi v Londonu gospod Charles vstal in začel: »Dame in gospodje, rad bi vam povedal resnično zgodbo o dekletu Mary Jones ...« Vsi so očarani prisluhnili zgodbi o Mary in o njeni ljubezni do Svetega pisma. Ko je končal, je za hip zavladala tišina, nato pa so vsi planili pokonci: Natisniti moramo več welških Svetih pisem! Poceniti jih moramo! Zakaj pa ne Sveto pismo v vsakem jeziku, za vsa ljudstva sveta!

Tako se je 7. marca 1804 rodila v Londonu *Britanska in inozemska svetopisemska družba - BISD (The British and Foreign Bible Society)*, prva moderna svetopisemska družba z jasnim poslanstvom: **Prizadevajmo si, da bo Sveto pismo na razpolago vsem v taki obliki, da ga bodo razumeli, in po taki ceni, da si ga bodo lahko privoščili.** Moderna smemo reči zato, ker njeno poslanstvo lahko povzamemo v štirih načelih, ki še danes veljajo za celotno svetovno družino *Združenih svetopisemskih družb (The United Bible Societies)*:

- Sveto pismo, brez konfesionalnih opomb in komentarjev, **prevesti v čim več živih jezikov**;
- Sveto pismo **izdati v knjigi (danes tudi avdio/video kaseti, CD, internet)**, da je dostopno čim več ljudem;
- vsakomur omogočiti, da **po dostopni ceni** pride do lastnega izvoda Svetega pisma v svojem jeziku;
- Tistim, ki ga kljub temu ne morejo kupiti, ga skušamo oskrbeti s pomočjo **dobrodelnih dejavnosti**.

Že pred tem je delovalo več organizacij, ki so se ukvarjale z razširjanjem Svetega pisma, vendar so delovale le v okvirih svoje države ali svojega jezika. Najstarejša je *Von Cansteinova svetopisemska ustanova (Die von Cansteinsche Bibelanstalt)*, ustanovljena že leta 1710, ki si je prizadevala oskrbeti Lutrov prevod Svetega pisma revnim v Nemčiji in vsej vzhodni Evropi. Do leta 1800 je tako po izredno nizki ceni razširila preko 3 milijone izvodov Svetega pisma in Nove zaveze.

Zgodba o Mary Jones in ustanovitev BISD je močno odmevala po tedanjem krščanskem svetu. Po enakih načelih je bila v 19. stol. ustanovljena vrsta svetopisemskih družb (SD): leta 1814 Nizozemska SD (usmerjena predvsem v nizozemske kolonije na Daljnem vzhodu), istega leta tudi Ruska SD, leta 1816 Ameriška SD (za podporo svojim misijonarjem po vsem svetu), leta 1861 Škotska SD, ki je širila Sveto pismo preko svojih izseljencev po vsem svetu. Izrazito najmočnejši med njimi pa sta bili BIBD in Ameriška SD. V večini teh družb so delovali protestanti (evangeliki, reformirane protestantske cerkve) in anglikanci, v nekaterih tudi pravoslavni (Grčija) in katoličani (Malta, Nemčija, Rusija). Sveto pismo so izdajali v skladu s potrebami in zahtevami posameznih cerkva.

Tak ekumenski pristop, taka idealna medkonfesionalnost (sodelovanje z vsemi različnimi krščanskimi cerkvami) je bila od vsega začetka tudi želja BISD, vendar se je kmalu končala, ker je preveč prehitela svoj čas. Kmalu je namreč prodrla na površje razklanost, ki jo je prinesla reformacija: protestantski podporniki in dobrotniki, posebej škotski, so leta 1826 izsilili, da svetopisemske družbe ne smejo več izdajati Svetega pisma z devterokanoničnimi knjigami, kot to zahtevajo katoličani in pravoslavni. Večina SD je to načelo sprejela, vendar ne vse. Skoraj istočasno je tudi Vatikan začel napadati svetopisemske družbe, da ne izdajajo pravega Svetega pisma in da je njihov resnični namen predvsem pridobivati vernike za protestantizem. Tako odklonilno stališče do svetopi-

semskih družb se je med ljudmi v tradicionalno katoliških deželah včasih, kot bomo še videli, izrazilo zelo grobo.

BISD je sredi 19. stoletja odprla že več podružnic po Evropi, med drugim tudi na Dunaju, od koder je širila svoje izdaje Svetega pisma tudi po vseh slovanskih deželah habsburške monarhije. Vsako leto je BISD izdala letopis, nekakšno »poslovno poročilo« o delu po vsem svetu v obliki trdo vezane črne knjige formata osmerke, ki je lahko obsegala tudi nekaj sto strani. Poleg natančnih statističnih podatkov o številu prodanih izvodov Svetega pisma, Nove zaveze in drugih posameznih svetopi-semskih spisov po posameznih deželah so za današnjega bralca zanimivi predvsem opisi razmer in doživetij poverjenikov (kolporterjev) BISD, ki so v tistem času peš in s torbo s Svetim pis-mom čez ramo prehodili mesta in vasi. To so bili običajno preprosti ljudje, brez posebne izobrazbe, domačini, ki so obvladali ljudsko govorico nekaj sosednjih pokrajin. Vodilo in gnalo jih je predvsem navdušenje za Božjo besedo in pre-pričanje, da ni noben napor prehud, kadar gre za uresničevanje Jezusove zapo-vedi: »Pojdite po vsem svetu in oznanite evangelij vsemu stvarstvu!« (Mr 16,15)

Poročila o delu poverjenikov v slovenskih pokrajinah zasledimo v letopisih od sedemdesetih let 19. stoletja naprej. Leta 1870 je namreč BISD na Dunaju izdala vse štiri Evangelije in Apostolska dela v slovenskem prevodu Josipa Stritarja. V naslednjih letih so izdali in kasneje ponatisnili še njegove prevode cele Nove zaveze in nekaterih spisov Stare zaveze (Prvo Mojzesovo knjigo, Psalme, Žalostinke, Pregovore). Leta 1908 pa so izdali slovensko Sveto pismo v prevodu Čeha Antona Chraske, ki je bilo do danes natisnjeno že desetkrat in ga nekatere protestantske cerkve še vedno s pridom uporabljajo. Preberimo nekaj utrinkov iz letopisov BISD:

1872:

»Razširjanje Svetega pisma v slovenščini je tudi letos kar spodbudno, sku-paj 1606 izvodov. Ljudje na deželi jih sprejemajo z velikim veseljem, saj sta sloj in jezik zelo jasna in razumljiva.

Takšni so bili kolporterji BISD v 19. stoletju

Poverjeniki pa hodijo po resnično trnovi poti: V kraju D— je eden od njih nekaj časa prebival v vaški gostilni. V katoliški cerkvi v vasi o njem seveda niso govorili nič dobrega. Neko praznično popoldne je prišel v pivnico tudi duhovnik in začel vsem gostom goreče razlagati, kakšne slabe knjige se zdaj širijo po deželi. Družba se je precej razživela, nekaj zaradi pijače, pa tudi zaradi duhovnikovih ognjevitih besed. Ker je v bližini sedel tudi naš poverjenik, so ga hoteli kar zgrabiti, tako da se je zbal za svojo varnost. Pobegnil je v sobo, zaklenil vrata za sabo, se vrgel na kolena in goreče molil k Bogu za rešitev, medtem ko je zunaj rjovela pobesnela množica. Končno se je nekdo potegnil zanj in dogovorili so se, da ga odpeljejo pred župana. Ta mu ni pomagal, ampak mu je ukazal, naj se takoj pobere proč.

V Gorici so čez zimo odprli kuhinjo za reveže. Eden od naših kolporterjev je redno hodil tja in najrevnejšim delil posamezne spise Nove zaveze, ki so jih z veseljem sprejemali.

V zavetišču v G— je slaboviden mož, ki se je naučil brati tako gladko, da ga je veselje poslušati. Ima Davidove psalme, ki mu jih je dal prijatelj, ki tudi komaj vidi in ki je knjigo kupil pri nas. Prvi mož bere Psalme sestram usmiljenkam, ki skrbijo zanje, pri tem pa pazi, da ne vidijo, od kod je knjiga, da ne bi pri poslušalcih zbudil sovražnih predsodkov. »Kako žalostno je, da tisti, ki so slepi, skušajo priti do luči, kolikor pač morejo, tisti, ki vidijo, pa se sploh ne brigajo.«

Vodja našega skladišča po pravici pripominja, da je dobil v obdelavo trdo in kamnito zemljo. Resnično: Kranjska, Istra, Dalmacija – ta imena niso spodbudna. Naj mu bo dana milost, da bo vztrajal.«

1873:

»Svoje delo opravljam po delavnicah, na železniški postaji, na gradbiščih, v trgovinah, v vojašnicah, kjerkoli in povsod. Uspeha imam le malo in to, kar doživim, me ne spodbuja. Na najmočnejši odpor naletim v trgovskih pisarnah. Trgovci me v glavnem zviška zavrnejo: Ne maramo te navlake! Nekateri se tudi zabavajo s tem, da se odkrito norčujejo iz mene in iz mojih knjig. Vsak dan lahko skupaj z Jobom govorim: Imajo me za pregovor ljudstvom, gnusim se jim, na daleč se me izogibajo, človek sem, ki mu pljuvajo v obraz. Ko pa dvignem svoj pogled k Odrašeniku in ko mi ta milostno nakloni odprta vrata, pa čeprav le ena izmed desetih, mi srce napolni veselje, ki pretehta vse moje trpljenje in žalosti.

Neki mož, ki je od našega poverjenika kupil Sveto pismo, se je čez nekaj dni vrnil k njemu in mu v preproščini svojega duha dejal: Povej mi, kako to, da tvoje knjige nič ne govorijo o papežu in o duhovnikih? To je čisto preprosto, mu

je odgovoril kolporter, apostoli niso bili duhovniki in Jezus Kristus ni bil papež.

Iz kraja P—poroča poverjenik, kako je začuden nad praznoverjem. V prostorno vaško pivnico je prišel cerkovnik s stekleno skrinjico pod roko, v kateri je moralo biti nekaj zelo svetega. Skrinjico je podajal ribičem, naj jo poljubijo. Zares so jo poljubljali, od prvega do zadnjega, držeč v eni roki kozarec s pijačo in v drugi igralne karte. Poverjenik jih je malo pokaral zaradi takega neumnega obnašanja, pa so odgovorili: Vedite, gospod, taka je tu navada in tako je bilo že v času naših očetov. Drugega niso znali odgovoriti.

Ko je tržaški poverjenik ponujal knjige v brivnici, ga je mojster zgrabil in vrgel skozi vrata, kot da bi bil tat. Blizu kapucinskega samostana so ga ljudje iz neke hiše hoteli prisiliti, naj vzame nazaj nekaj izvodov Svetega pisma v skupni vrednosti najmanj 5 forintov. Kaže, da so jih naščuvali menihi iz sosesčine. Zgrnili so se okrog njega in vpili, da njegove knjige lažejo. Neka ženska je rekla, da je svoje Sveto pismo nesla pokazat v samostan, tam pa so ji ga zasegli in sežgali. Medtem so poklicali tudi hišnega gospodarja in ta bi poverjenika v svojem besu skoraj ubil, češ da je omadeževal njegovo hišo s slabimi knjigami, pa ga je Bog zadržal. Vse poverjenikove besede so bile zaman, končno jim je pokazal polno torbo, v katero res ni šlo nič več. Hišni gospodar pa je vztrajal, da mora priti ponje naslednji dan in vrniti ves denar; če ne bo tako storil, mu je zagrozil, da ga bo ubil, kjerkoli in kadarkoli ga bo spet srečal.◀

1908:

»Poverjenik je srečal kmeta, ki je pred časom že kupil Sveto pismo. Kmet mu je povedal, da je nekega dne prišel k njemu duhovnik in ko je zagledal na mizi lepo vezano knjigo, se je razjezil in mu ukazal, naj jo takoj vrže v ogenj. Zagrozil mu je, da ne bo več prestopil praga njegove hiše, če tega ne stori. Kmet je res vrgel knjigo v peč. Kasneje, ko je duhovnik umrl, pa je kmet spet zbral pogum in si kupil novo, še lepše Sveto pismo.

Med Slovenci na južnem Štajerskem je deloval poverjenik Kaisersberger. V nekem kraju je srečal gostilničarko, ki je z zelo ostrimi besedami govorila proti Svetemu pismu in ukazala svojim konjskim hlapcem, naj Kaisersbergerja pretepejo. Eden je res planil nad poverjenika z vilami in ko je ta ne bi urno pobrisal, bi bil lahko ob življenje. — Ob drugi priliki je neki kmet hotel vedeti od Kaisersbergerja, ali v njegovih knjigah kaj piše o Devici Mariji. Kaisersberger mu je na srečo lahko zadovoljivo odgovoril; mož ga je namreč nameraval vreči v bližnji ribnik, če mu ne bi uspel pokazati v Svetem pismu odlomkov o Devici Mariji.

Na Kranjskem je deloval poverjenik Juzina (Južina?), obiskoval je delavce težake na novi železnici, ki so naročili nekaj izvodov Svetega pisma. Ko jim jih

je prinesel, so jih vsi zavrnil. Eden je dejal, da je slišal, da Juzinove knjige odvrčajo ljudi od pravega krščanstva, drugi si je premislil in si bo raje kupil nove hlače, tretji pa je odvrnil, da gre Juzini samo za to, da bi iz njih izvabil denar.«

1909:

»Kaisersberger pravi, da je večkrat doživel, da Slovenec katoličan, ki začne brati Sveto pismo, z branjem tudi nadaljuje in ostane katoličan, ne prestopi v nobeno drugo skupnost. Ostane pa zvest bralec Svetega pisma.

Na vlaku se je poverjenik Koeck srečal z veselim mladeničem. Ko sta izmenjala prvih nekaj stavkov, je mladenič potegnil iz žepa revolver in dejal, da ima s seboj tudi šest nabojev. Koeck je bil presenečen in ga je vprašal, čemu nosi to reč s seboj. Odgovoril je, da zaradi samoobrambe. Tedaj je Koeck potegnil iz svojega žepa Novo zavezo in pripomnil, da je to edino pravo orožje, ki ga ima pri sebi in ki je zanesljivejše kot nabit revolver, posebej proti tistim sovražnikom, ki jih revolver ne more doseči. Polistal je po Novi zavezi in mu prebral odlomek iz Pisma Galačanom. Na koncu je veseli mladenič kupil Koeckovo orožje, svoje pa je spravil v žep.

Koeck piše, da ima Sveto pismo na njegovem področju dva glavna sovražnika. Vsi bralci verjetno že vedo, da ima v mislih socialiste in duhovščino. Čudno se sliši, da sta ta dva, ki se med seboj tako zelo ne marata, zvesta zaveznika v boju proti odprtemu Svetemu pismu! To nam vsekakor daje misliti. Ob neki priliki je Koeck dejansko pretrpel nasilje od socialistov. Govoril jim je o križanem Odrešeniku, pa so ga zavrnil, da je danes delavec tisti, ki je križan. Govoril jim je še o duhovnih stvareh in tedaj so se ti apostoli luči in svobode, enakosti in bratstva fizično spravili nadenj.

V drugem kraju je Koeck naletel na čevljarja, ki ni imel denarja, da bi si kupil Sveto pismo. Bil pa je dober čevljar, zato mu je Koeck izročil Sveto pismo, čevljar pa mu je naredil na čevlje nove podplate.

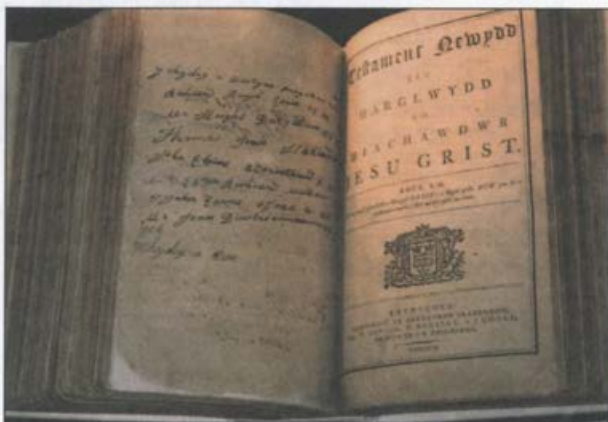
Na Kranjskem je imel tudi Juzina grenke izkušnje. V kraju I— ga je duhovnik vključil v pridigo in govoril o njem kot o prostaškem krivovercu, ki ne zasluži, da živi. Vernikom je naročil, naj bojkotirajo Juzino in naj tako pokažejo, da so dobri kristjani, ki se nočejo umazati s krivoverskim naukom. Rečeno jim je bilo, da vsakdo, kdor bi sprejel Juzino v svojo hišo, zagreši težek greh, kajti »ta človek ni vreden, da bi imel streho nad glavo«. ... V drugi vasi se je na poziv duhovnika vse ljudstvo zagnalo za Juzino in ženske so vpile: Hudič! Antikrist! Goljufivi apostol! in podobno. Juzina se je skušal zagovarjati, a so si začeli s prsti mašiti ušesa in nekateri so stekli po palice. Neka ženska se mu je približala z gnojnimi vilami in vpila, naj se takoj pobere iz vasi skupaj s svojimi satanski-

mi knjigami, drugače bo zapičila vanj vile, kot da je kup gnoja. Ali so duhovniki v takih vaseh na Kranjskem ponosni na svoje ljudi, ki tako ravnajo? Bojimo se, da so.«

Napetosti niso bile samo med pretežno protestantskimi SD in Katoliško cerkvijo, bile so tudi med posameznimi večjimi SD, ki so si v slogu kolonialističnih vlad svojih držav prizadevale, da »krščansko« osvojijo čim več sveta zase. V desetletju pred drugo svetovno vojno pa so tri največje SD, Ameriška, Škotska in BISD, jasno spoznale, da taka konkurenca ne pelje v pravo smer. Začele so se dogovarjati za sodelovanje in medsebojno pomoč in pri tem so se jim pridružile še druge SD.

Po drugi svetovni vojni so se leta 1946 v Angliji srečali predstavniki SD iz trinajstih držav in 9. maja ustanovili *Združene svetopisemske družbe* (*The United Bible Societies*), ki danes štejejo že okrog 140 svetopisemskih družb in so največja organizacija za širjenje Svetega pisma na svetu. V zadnjih petdesetih letih so večje SD postavile na noge učinkovit sistem strokovnih služb in skupnega proračuna. Tako lahko neposredno pomagajo manjšim SD v Afriki, Aziji in Južni Ameriki, pa tudi mladim SD v bivših komunističnih državah.

Močno spodbudo za duhovno prenovo na temelju Svetega pisma je prinesel tudi Drugi vatikanski koncil z dogmatično konstitucijo o Božjem razodetju *Dei verbum* (1965), ki nas spodbuja, da »moramo omogočiti dostop do Svetega pisma vsem kristjanom«. Na to so se takoj odzvale tudi *Združene svetopisemske družbe* in začele uresničevati davno željo: služiti vsem krščanskim cerkvam, s tem da jim ponudijo Sveto pismo v taki obliki in izvedbi, kot si ga posamezna krščanska skupnost želi. V času Vatikana II. so Svetopisemske družbe tudi uradno preklicale odločitev iz leta 1826 in

Osebna biblija Mary Jones – v arhivu Britanske in inozemske biblične družbe, Swindon

začele izdajati za katoličane in pravoslavne Sveto pismo z devterokanonom. *Združene svetopisemske družbe* so začele sodelovati tudi s *Katoliško svetopisemsko zvezo*, s katero so izdale že nekaj skupnih dokumentov, najvažnejši je *Načela za medkonfesionalno prevajanje Svetega pisma*, ki je bil podpisan leta 1968 in dopolnjen 1986. Katoličani so danes redno zastopani v upravnih odborih posameznih SD, nekatere med njimi pa tudi vodijo (Irska, Malta, Slovenija).

Ob ustanovitvi BISD pred dvesto leti je bilo Sveto pismo – ali vsaj del Svetega pisma – prevedeno v 67 jezikov. S prizadevanjem novoustanovljenih SD pa se je ta številka do leta 1850 dvignila na okrog 200, do leta 1900 na okrog 500 in do leta 1950 na okrog 1000 jezikov. Na začetku leta 2003 je bilo celotno Sveto pismo prevedeno v 405 jezikov, vsaj en del Svetega pisma pa v 2.303 jezike. To pomeni, da ima danes dobrih 90% svetovnega prebivalstva na voljo vsaj en spis iz Svetega pisma v svojem jeziku.

Svetopisemska družba Slovenije je bila ustanovljena leta 1993, ustanovili so jo predstavniki sedmih krščanskih cerkva, ki delujejo v Sloveniji: katoliške, evangeličanske, baptistične, binkoštna, adventistične, Kristusove cerkve bratov in srbske pravoslavne. V prvih enajstih letih svojega dela smo dosegli predvsem tri velike uspehe:

1996: Izdali smo slovenski standardni prevod Svetega pisma, prvi prevod, narejen v celoti iz izvirnih jezikov in pri katerem so pod vodstvom akademika Jožeta Krašovca v prevajalskem odboru aktivno sodelovale poleg katoliške tudi druge krščanske cerkve.

2003: Internetni projekt predstavitve Svetega pisma na svetovnem spletu *biblija.net*, ki ga je zasnoval in programsko realiziral v sodelovanju z nami kapucinski brat Matej Nastran, so *Združene svetopisemske družbe* sprejele kot zelo dobro spletno predstavitev Božje besede. Svoje članice so pozvale,

Spletna stran *biblija.net*: hkrati lahko beremo in primerjamo npr. Janezov evangelij 3,16 v šestih prevodih: v slovenskem standardnem (1996), v Chraskovem (1908), v Dalmatinovem (1584), v nemškem (Lutrovem), v ruskem in latinskem (vulgata).

naj na spletni strani *biblija.net* predstavijo svoje prevode vsemu svetu. Danes lahko na tej spletni strani že berete Sveto pismo v okrog dvajsetih prevodih.

2004: Izdali smo CD ROM *Biblija Slovenica*, na katerem so v digitalni obliki vsi dosedANJI kompletNI prevodi Svetega pisma v slovenščino: 1. 1584 Dalmatinov, 2. 1786–1804 Japljev, 3. 1856–1859 Wolfvov, 4. 1914 Chraskov, 5. 1959–1963 Mariborska izdaja, 6. 1996 Slovenski standardni prevod. Program omogoča, da lahko hkrati beremo in primerjamo isto mesto v različnih prevodih, kar je posebej dragoceno. Poleg prevodov je na CD-ju še vrsta znanstvenih besedil o zgodovini prevajanja Svetega pisma v slovenščino.

Slovenska svetopisemska družba uresničuje svoje poslanstvo s skupnim delom svojih članov, ki pripadajo sedmim krščanskim cerkvam v Sloveniji. Stalno skupno delo za Božjo besedo nas povezuje v živo ekumensko skupnost, ki nikogar ne omejuje, da ne bi mogel hkrati v polnosti živeti svojega krščanskega prepričanja, saj nam je vsem temelj ista Božja beseda.

Enajst let v življenju svetovne družine *Združenih svetopisemskih družb* ne pomeni česa izrednega, saj to svetovno gibanje praznuje že dvestoletnico! Ko pa se ob svojem skromnem jubileju oziramo na prehojeno pot in na več bogatih letin svetopisemskih knjig in digitalnih izdaj, se iz srca zahvalimo Vsemogočnemu za blagoslov, s katerim neprestano spremlja naše delo in delo vseh naših članov in dobrotnikov!

J. J.

Ljudska pisateljica Anica Gartner

*Anica Gartner, roj. Tavčar,
(1905–2003)*

Ob stoletnici rojstva

V lanske pomladi je v visoki starosti preminila ljudska pisateljica in pesnica Anica Gartner, rojena Tavčar. Rodila se je 1. avgusta 1905 na mali kmetiji Debelo Brdo pri sv. Lenartu v Selški dolini kot najmlajša od trinajstih otrok. Oče je v skrbi za veliko družino kupčeval še z lesom in postavil žago, na kateri so delali starejši sinovi. Dva sina dvojčka sta študirala in si oba izbrala duhovniški poklic: Matevž je bil dolga leta župnik v Poljanah, središču Poljanske doline, Tomaž pa lazarist v Ljubljani. Anica bi se po končani vaški osnovni šoli rada šolala še na-

prej, a za to ni bilo denarja. Kot najmlajša je ostala doma pri starših, ki so jo vzgajali v ljubezni do zemlje in kmetovanja. Poleg tega je igrala v vaškem prosvetnem društvu in prebrala vse knjige v društveni knjižnici. Že v dekliških letih je pisala pesmi, rada pa je tudi risala in pela v cerkvenem pevskem zboru.

Leta 1929 se je poročila s pet let starejšim Janezom Gartnerjem na veliko kmetijo pri Mežnarju na Jarčje Brdo, ki je že v fari Javorje. Tu je v osmih letih rodila šest otrok, tri sinove in tri hčere. Druga svetovna vojna je hudo prizadelo kmetijo, od 24 govedi je ob koncu vojne ostal v hlevu samo en rep. Še huje je bilo, da je gospodar Janez mesec dni pred osvoboditvijo umrl za zahrbtno

Rojstna hiša Anice Tavčar v Debelem Brdu

bolezni in Anici zapustil skrb za grunt in nepreskrbljene otroke. Sledila so huda leta za kmeta, nerazumno visoki davki in obvezne oddaje. Otroci so rasli in ji pomagali na kmetiji, ona pa jim je pomagala doseči zaželeni poklic. Najstarejši sin Janez je postal inženir stroj-

ništva. Sin Milan je prevzel domačijo, se poročil, a umrl še mlad in brez otrok. To je bil strašen udarec za Anico in za Mežnarjevo kmetijo.

V teh stiskah je Anica pri 60-ih letih začela pisati, da bi preusmerila svoje misli. V *Pisani njivi*, literarni prilogi *Kmečkega glasa*, je začela objavljati pesmi, črtice in kasneje tudi besedila v nadaljevanjih. Tako je leta 1974 začel izhajati podlistek *Požgana kmetija*. Vendar je bil na ta način objavljen le prvi del povesti, ki zajema dogajanje med vojnama v teh krajih. Spomladi 1975 pa je bil prvi del ponatisnjen za 15. knjigo Kmečke knjižne zbirke z dodanim drugim in tretjim delom iz časa vojne. Tri leta pozneje je pri isti založbi objavila še obsežnejšo povest *Obnova*. Ker pa je uredništvo založbe v njena besedila vrnilo partijska gesla in hvalisanja, je prekinila sodelovanja s to založbo in se posvetila izdelavi rodovnika svojega in moževega rodu.

V obeh knjigah je poleg zanimive kmečke zgodbe dragoceno gradivo za etnologe, stara izročila, šege in kmečka opravila. Eno od takih opravil je opisa-

la v še neobjavljeni črtici *Ko pridejo terice*, spomin iz rane mladosti v stari Avstriji, ko je po njivah še plavo cvetel lan in so prihajale na domove terice. Vključila je tudi žganjekuho, ki je bila tedaj strogo nadzorovana in obdavčena, financarji pa so žganjekuho na črno skušali izslediti in kaznovati.

Janez Dolenc

Ko pridejo terice

Spomin iz mojih mladih let

Bilo je lepo jesensko popoldne. Na sinjem nebu ni bilo videti nobenega oblčka in prijetno toplo je sijalo sonce. Oče Hladnik je stal pred tarnico. Sicer že star, a še kar trden mož je bil. Letošnjo pomlad je oženil sina Štefana, ali gospodarstva še ni dal iz rok. – »Naj se izkažejo mladi,« je dejal, »saj v grob ne bom nič vzel!«

Sedel je na tram v tarnici. Od tam je bil krasen razgled po sosednih hribih in vaseh. Videlo se je tudi v ravnino: »O, tudi jesen je lepa, pa še kako lepa!« je mrmral sam pri sebi, ko je gledal zlatorjave, v soncu se prelivajoče barve listnatih gozdov, pomešanih z zelenjem smrek.

V daljavi so se jasno črtale gore. Ljubil je stari Hladnik te gozdove in gore. Ponosen in z vso dušo navezan je bil na svoje lepo obdelane njive in travnike, na svojo ljubljeno kmetijo. Toda le malokrat je utegnil uživati krasoto narave. Vedno ga je priganjalo delo. Tudi zdaj je vstal. Zakuriti mora, da bo sušilna jama potegnila, ker jutri pridejo terice!

Sušilna jama je imela kakih pet metrov dolg, štirioglat rov pod zemljo. Na koncu rova je okrogel zidan prostor, ki ima na sredi leseno mrežo in na to mrežo se nastavi lan. Kuriti je treba zelo suha drva, ker skozi rov mora prihajati le vročina, če pa pride le iskrica, se lan takoj vžge in gori huje kot bencin. To delo zahteva mojstra. Zato oče Hladnik ni zaupal nobenemu, lan je vedno sušil sam! Včasih, posebno če je bilo deževno vreme, jama zlepa ni hotela vleči, zato jo je bilo treba preizkusiti že prejšnji dan.

»Že vleče,« je pokimal mož in pogasil ogenj. Zadovoljen je odšel proti hiši. Stopil je v kuhinjo, kjer se je med piskri in burklami sukala mlada gospodinja.

»Barbka,« je rekel, »jutri pa moraš dobro in veliko nakuhat! Terice ne smejo biti lačne, ker to bi bila za hišo sramota!«

»O, brez skrbi bodite, oče! Toliko jim bom nanosila, da še od mize ne bodo mogle.«

»Dobro!« je odvrnil Hladnik, »če pa ne boš in če bodo po južini še kaj pojedle, boš pa morala zvečer dat za toplar vina.«

»Velja!« se je smejala Barbka in pekla pogačo za terice, – Šest jih bo! Kar res jo je skrbelo. Ni še navajena. Dobro, da tudi Štefan ve, kako je treba. Pomagal ji bo.

»Ob štirih bo treba vstati – kaj če bova zaležala?« je omenila možu.

»Ne boj se! Ura bo ropotala, da te bo kar vrglo iz postelje,« jo je miril mož.

Oče v čumnati je vstal, da gre k jami. Lan mora biti že suh, ko pridejo terice. Videl je, da je v kuhinji še vse temno. Vzel je burkle in potolkel v lesen strop v hiši ter zaklical: »Le brž, le brž, fruštak mora biti še pri luči!« Štefan in Barbka sta planila pokonci – in »Ura ni ropotala, jaz je nisem slišala,« je rekla Barbka očitalje.

»O, je! Pa najbrž sem jo kar v spanju zaprl, ne da bi se prav prebudil, pa sem lepo spal naprej.«

»Ti in tvoja ropotula!« se je kregala Barbka huda. »Saj ti bom pomagal, no,« je hitel Štefan kuriti v peč. Postavil je lonec k ognju.

»Žgance bom že jaz pristavil, skoči molzt! Da bi le prej ne prišle, kot boš prinesla mleko.«

Barbka je pritekla z mlekom in ga postavila v peč.

»So že zunaj!« je vzkliknil mož. »Hitro zmešaj žgance, jaz bom tačas pazil na mleko.« Primaknil je lonec k žerjavici. Lonec se je zazibal, prekucnil v žerjavico in pogasil vse...

»Za božjo voljo – kaj bova zdaj dala k žgancem?« je jokala ona.

»Eh, kar odlijač daj!« je bleknil Štefan jezen ter stregel ženskam s češnjevcem.

Pokaženi fruštak je kmalu minil. Ženske se ga skoraj niso pritaknile. Štefan in Barbka sta se pa v kuhinji kregala, kdo je vsega tega kriv ...

Oče Hladnik je pa že naproti prišel tericam in jih veselo pozdravil. Odvzel jim je trlice, jih vstavil v zareze prečnega trama v tarnici in oprl na v tla zabiti kol zadaj.

»Tako!« je rekel, »sedaj pa le začnite v božjem imenu!«

Prva runda lanu jih je že čakala, dolg in čist je bil lan, še vroč zaviti v staro odejo, suh, da je kar pokljal. Oče je znal sušiti ...

Hitro je letelo pezdirdje proč (lesnati deli lanenih stebel, ki se pri trenju luščijo od vlaken) pod izurjenimi rokami pridnih žensk. – To delo je bilo zelo naporno in prah, kako se je kadil! Težko bi dobili terice, ko bi ne bila že stara navada, da morajo biti izredno postrežene. Tudi žganje je moralo biti na razpolago, pri tem delu se ga tudi mlade niso branile.

Terice so se rade ponorčevale iz mimoidočih in če je kateri prišel dovolj blizu, so mu rade obesile »rep« – seveda so se mu potem ljudje smejali.

Barbka je poskušala popraviti jutranjo smolo. Prav kmalu je prišla z obilno malico. Prinesla je rumeno pogačo, lipov čaj z žganjem, slanino in med. Sedli so k malici in stari Hladnik je vedel toliko smešnih zgodb, da so terice postale dobre volje.

»Ko bi zdajle prišel sam princ pome, pa ne grem z njim!« je prešerno zaklicala Meta.

»Le kaj bi s takim strašilom počel?« jo je resno zavrnila hudomušna (že precej stara) Katra.. »To se ve, če bi prišel, da bi hotel imeti mene!«

»Tebe, kajpak, če bi bil smrt, to pa takoj! Pa bi te dva na trajah nesla za njim,« jo je zafrknila Reza in Mica je v svojem poljanskem narečju pristavila:

»Zajno be pa njen Tinač koracov, m pa vjeku, kot be koza vohu ...«

»O, glejte! Vaš princ gre ...« je namignil oče v dolino, odkoder je po kolo-
voznici pot prihajal gosposki človek.

»Financar je!« je rekla Meta, »temu pa moramo dati »rep«.«

Takrat se je žganje kuhalo na uradno dovoljenje. Določena je bila ura začetka in konca kuhanja. Ostali čas sta bila kotel in kapa zapečateni.

Financar pa je hodil okrog nadzorovat kuhanje in pečatiti kotle. Njegovo največje veselje je bilo, če je katerega zasačil pri prekršku. Takoj ga je zapisal in kršitelj je bil strogo kaznovan. Ljudje so rekli: »Ta je več kot vrag! Saj nobena ura ni varna pred njim, ne podnevi ne ponoči. Samo da bi katerega ujel.« Drugače se je prav rad sukal in slinil okoli žensk. Posebno Rogljevo Minko je rad videl, čeprav ga ni še pogledala nikoli, ne mu odgovorila.

Zoprni človek je došel do tarnice in med tericami zagledal Minko, takoj se mu je razlezel obraz: »No, kako vam gre?« jih je nagovoril.

»Bo že!« je rekel Hladnik in mu obrnil hrbet. Le Meta ga je prijazno povabila:

»Gospod, gotovo še niso videli, kako se tare lan. Pridejo naj bliže, jim bo Minka pokazala, ki najlepše zna.«

Minka se mu je nasmehnila in financarja je kar vrglo k njej. Medtem ko je gledal rdeča Minkina lica in lovil njene urne roke, mu je Meta pripela na hrbet do pasu dolg, košat »rep« iz prediva ... Tako, nevede okrašen, je kmalu odšel naprej v vas. Za njim se je pa razlegel veseli smeh teric.

Čudil se je, da so vaščani tako dobre volje. Same vesele obraze je videl okrog sebe in kdor ga je srečal, vsak se mu je posmehal, le Matajč se ga je ustrašil – kuhal je ... Ko ga je videl prihajati po vasi, je hitro prekucnil kotel, a vohlaču je že zadišalo, v trenutku je bil pri njem:

»Kje imate boleto? – Nimate! Dobro, kaznovani boste!« Obrnil se je in začel pisati v beležnico. Razkačeni Matajc pa je zagledal kodeljo na hrbtu ... Zvit nasmešek mu je šinil čez obraz, pobral je gorečo tršico in jo vtaknil v »rep«, ki je zagorel z velikim plamenom ...

Financar je zakričal in poskočil. »Povaljajte se! Povaljajte, povaljajte se!« je vpil Matajc in z golido pljuskal vanj vodo iz čebra. Dedec se je vrgel na tla v črno razhojeno lužo in se povaljal. Vstal je ves črn, moker in blaten. Razkačeno je pogledal naokrog. Izza vrat in oken so gledali režeči se obrazi ...

»Zaprl vas bom!« je kričal nad Matajcem. »Zakaj!« je zavpil tudi Matajc. »Sami ste krivi! Še zažgali bi mi skoraj, kaj pa hodite okrog tako našemarjeni in to celo okrog ognja!«

Financar je bil besen, toda Matajcu ni imel kaj odgovoriti; da ga bo naznal, je povedal že prej.

»Še kotel je pozabil zapečatiti, kaj takega se mu še ni primerilo,« je veselo premišljeval Matajc ... »Vsaj enkrat si jo skupil, osat ti!« ga je krivil smeh, ko se je osmojeni sitnež po stranski stezi ves poklapan vračal v dolino ...

*

Terice so klicali južinat. Gospodinja se je potrudila. Na mizo je postavila tolsto kurjo juho z rezanjem, potem kokoš, šunko in krompir. Zadnji so pa bili ajdovi štruklji, potreseni z orehi in zabeljeni z maslom in medom.. Barbka je vsa zadovoljna videla, da še pojesti ne bodo mogli in je zmagoslavno pogledala očeta, ki ji je hudomušno pomežiknil. Ko so ženske vstale od mize, je šel pred njimi ter na oglu hiše potresel zrelo češpljo, na tla so se vsule češplje, terice pa po njih in s polnimi rokami in usti so odhajale na terišče. Oče pa je zaklical osupli Barbki, ki jih je gledala s hišnega praga: »Le pripravi zvečer, že veš kaj!«

Veselo so regljale trlice vse popoldne. Kupi prediva za ženskami so rasli in še pred nočjo je bilo otrto vse. Ponosno so povezale vsaka svoj kup ter ga odnesle v hišo. Stari Hladnik je pa pogasil ogenj, napravil iz dveh okleščkov križ na mrežo, da se ne bodo hudobe grele ponoči, ter ves zadovoljen odšel za ženskami.

Čakalo jih je prijetno presenečenje – dišeča bela kava (za tiste čase posebnost), svinina in klobase. »Zdaj se bo pa prileglo malo vina!« je rekla Barbka in postavila topalar na mizo ...

»Le pijmo ga! Pošteno smo ga zaslužili!« se je zvito smejal oče Hladnik in prvi izpraznil kozarec. »Na zdravje gospodinje, dobro nam je kuhala!« je rekel. Tako dobre volje že dolgo ni bil. Take je poglavlja, da so se ženske za cel teden nasmejale.

Čeprav zelo utrujene, so terice odhajale vesele in zadovoljne. Delo je bilo dobro plačano in gospodinja je vsaki stisnila velik kos pogače za s seboj.

Ko sta ostala sama, je dejal Štefan Barbki: »Če se pa spomnim, kako sva ga jutraj polomila – kar zbode me.«

»O, samo da oče niso videli!« je šepnila Barbka in oba sta se smejala ...

Anica Gartner

Manj znane narečne besede:

boleta – uradno dovoljenje za kuhanje žganja

burkle – orodje za postavljanje loncev v peč

češnjevec – žganje iz češenj, posebno cenjeno

čumnata – manjša soba v gorenjski kmečki hiši

fruštek – zajtrk

kapa – pokrivalo kotla za kuhanje žganja

kodelja – v šop zvito očiščeno predivo, pripravljeno za predenje

našemarjen – našemljen

odlijač – voda, ki se odlije od žgancev

oklešček – kos okleščene smrekove veje

pezdirje – drobir lanenih stebel, ki pade iz trlice

pokažen – pokvarjen

rep – šop prediva, ki ga terice pripnejo mimoidočim

rezanje – rezanci za v juho

ropotula – ropotulja na veliki petek

tarnica – manjša stavba za teritev

terica – ženska, ki tare lan

toplar – dvolitrska steklenica

traje – iz nem. *Die Trage*, nosila

trlica – lesena priprava za teritev

tršica – trščica

vjeku – jokal

vohat – vleči za ušesa, uhljati

Slovarček sestavil J. D.

Neusahljiv spomin na rojaka Franca Pirca (1785–1880)

Ploden misijonar in sadjerejec

Misijonar in sadjar Franc Pirc. Podoba je bila objavljena 1886 v Zlatih bukvah slovenskega vedeža celovške Mohorjeve družbe.

ki je njegov daljni sorodnik po materini strani. Pirci, ki živijo danes v Godiču, niso Frančevi sorodniki.

Ko so v Ameriki slavili stoletnico Pirčevega rojstva, rojaki zanj skorajda še niso vedeli. Da bi bila vrzel odpravljena, je leta 1886 njegov življenjepis v Zlatih bukvah Mohorjeve družbe objavil P. F. Hrovat. Najnovejše podatke je zbral prof. Marjan Drnovšek, zgodovinar, znanstveni svetnik na Inštitutu za slovensko izseljenstvo Znanstveno raziskovalnega centra SAZU. Dragocene podatke o njem je v Kamniškem zborniku v začetku

Dogaja se, da včasih nehote spregledamo zasluge kakšnega posameznika. In potem se po dolgih desetletjih le poklonimo njegovemu neusahljivemu spominu. Tako so sredi poletja leta 2003 slovenski časopisi obsežneje pisali o kamniškem rojaku Francu Pircu (1785–1880). V Podbrezjah pri Naklem, kjer je služboval, so mu pred župniščem odkrili spomenik, pripravili simpozij, izdali njegovemu delu posvečeno knjižico in v galeriji graščine Duplje pripravili razstavo o njegovem življenju, saj je bil oče slovenskega sadjarstva in nato pomemben misijonar v Ameriki.

Pirčeva življenjska pot je bila izjemno pestra in dolga. Rojen je bil 20. novembra 1785. leta v Kamniku pri Cuzaku, v sedanji Parmovi ulici, očetu Jerneju in materi Neži, rojeni Vavpetič. Otroštvo je preživel v bližnjem Godiču. V tem kraju živi Filip Šimenc,

Franco Pirc je bil rojen v Kamniku v sedanji Parmovi ulici izpod znamenite malograjske kapele.

Foto: Franček Štefaneč

osemdesetih let minulega stoletja objavil prof. Ivan Zika. Pirc je napisal lasten življenjepis v glavnem v verzih, kar je bila podlaga za Horvatovo delo. Neverjetno je, da se je Pirc lotil misijonarstva med Indijanci v svojih poznih letih. Bil je velik domoljub. Rojstnemu kraju je posvetil pesem:

Ljuba Kranjska mi dežela!

Rad spominjam se na te,

ki si mi življenje dala,

starše, ki zredili me ...

Kot 88-letni starček je te verze prepeval v veselih družbah. Njegove pesmi so bile napisane v slovenščini, nemščini, latinščini, italijanščini, francoščini, angleščini in dveh indijanskih jezikih.

Ljudsko šolo je obiskoval v Kamniku pri frančiškanih. Po njej se je sprijel z latinščino v Ljubljani. Zaradi francoskih vojn so bili takrat viharini časi za Kranjsko. A se je v tistem času storilo veliko dobrega za razvoj maternega jezika. Pirc se je v Ljubljani naučil tudi francoskega jezika, ki ga je v življenju s pridom uporabljal.

Oče umne sadjereje

V Ljubljani je leta 1813 končal semenišče, star 28 let. Postal je duhovni pomočnik v Kranjski Gori, pri Fužinah, po sedmih letih pa župnik v Pečah na Gorenjskem, kjer je ostal deset let. Uvidel je neznanje slovenskega kmeta. Kjer je služboval, je začel gojiti sadno drevje. Z lastnim delom je dajal zgled kmetstvu. Leta 1830 je Slovenska kmetijska družba izdala njegovo knjigo *Kranjski vrtnar*.

Iz Peč se je Franc preselil v Podbrezje, kjer je deloval pet let. Zasadil je vzoren sadovnjak, katerega sadove je užival šele njegov naslednik. Tu je izdal drugi del *Kranjskega vrtnarja*, ki je bilo vrsto let najboljšo slovensko strokovno pisanje o sadjarstvu.

Pirc je poudarjal, da je sadje pomembno za prehrano in daje kmetu

Otroštvo je preživel v Godiču ob žuboreči Kamniški Bistrici. Podobni vodotoki v Ameriki so ga spominjali na domovino.

Foto: Franček Štefanec

dohodek. Rešuje ga lakote. O tem je pisal: »... *Le pomislite, koliko prida vam sadje obrodi. Vživajte surovega ali kuhanega, vselej vam veliko odrine. Če prihranimo posušenega, varuje vas ob hudi letini lakote. Če ga v mesto prodaste, ali mošt iz njega stlačite, ali pa žganje iz njega skuhate, zaleglo vam bode veliko in povekšalo dohodke. Lepo dobro sadje nas tedaj razveseljuje, pomaga nam k živežu, povekšuje nam premoženje in nas varuje ob hudi letini lakote. Prizadevajte si tedaj, kmetijski gospodarji, vse pripravnne prostore z žlahtnim drevjem zasajati, ker od tega bodete uživali sami veliko dobička, in vaši otroci vam bodo hvaležni ...«*

V drugem Kranjskem vrtnarju piše o žganju:

»... *Škoda je sadje v žganje kuhati in ta dar Božji tako rekoč obračati v strup, iz katerega izvira veliko hudega. Veliko gospodarjev se navadi pijančevanja, in vse gospodarstvo in pohištvo gre v nič. Kdorkoli želi Slovencem dobro, moral bi gledati, da se uresniči beseda: Žganju vojsko, žganju slovo!...«*

Pred odhodom v Ameriko je izdal knjižico Podučenje o tem, kako je treba pokončevati škodljive gosenice. Rojakom je torej želel izboljšati gospodarski položaj in si je pridobil naklonjenost vseh, ki so ga poznali. Pridobil si je ime »oče umne sadjereje«.

Vabilo Barage iz Amerike

Franc Pirc je bil v petdesetem letu življenja, ko je dobil vabeče pismo iz Severne Amerike. Najpomembnejši slovenski misijonar Friderik Baraga ga je povabil za pomočnika pri misijonskem delu med Indijanci.

Odpovedal se je župniji v Podbrezjah, razprodal drobno premoženje in se 16. junija leta 1835 odpravil po morja široki cesti v Ameriko.

V Ameriko je prispel 18. septembra leta 1835. Začel je s težavnim, a vedno uspešnejšim misijonskim delom med Indijanci. Do leta 1852 je deloval v misijonskih postajah ob Michiganskem in Gornjem jezeru. Do vrnitve v domovino leta 1873 pa v Minnesoti. Med Pogani oziroma Ajdi, kot je imenoval Indijance oziroma ameriške staroselce, je širil katoliško vero in preudarno gospodarstvo. Imel je tudi zdravilske sposobnosti. S homeopatskimi metodami je zdravil vedno bolj naklonjene mu Indijance.

V Evropo piše: »... Misijonske cerkvice so lesene, pokrite z drevesnim lubjem. V njih je vse prav priprosto, pa snažno (čedno). Videti moraš v njih borne altarje, pa pobožne kristjane; lesene svečnike, pa zlata vredne duhovnike. Nikjer po teh cerkvah ne zapaziš zunanje bliščobe in lešpa, pač pa prav jasno zrno krščanstva, duha kristjanov prvih časov, ki se kaže v obredih in pobožnosti vernikov ...

V Lakroá, ki je 25 milj od Krivega drevesa in 30 od Mahinaka, ob obrežju velikega Mišiganskega jezera, našel sem okoli 200 katoličanov. Kmalu pa sem z božjo pomočjo zelo pomnožil njih število s spreobrnjenjem divjakov in nezabogov. Še bolj pa je mislim pomnožiti, da postane prava misijonska postaja ... Večina mojih 32 učencev se je naučila brati v štirih mesecih iz molitvenika v indijanskem jeziku. Vsi se prav veselijo službe Božje, tudi iz daljnih koč redno prihajajo v cerkev. Pogostokrat prinesó matere svoje otroke, da jih blagoslovim ... Velikonočno nedeljo sem jim hotel blagosloviti, kakor je navada, meso, kruh in druga jedila, da bi imeli vesel dan po dolgem postu. Odgovorili pa so mi, da ne morejo izpolniti moje želje, ker nimajo ne mesa, ne kruha. Le nekoliko podzemljic (krompirja) in turščice, katero celo ali pa na pol stolčeno surovo jedó, in nekaj rib imajo še ...

Tako živim pri teh dobrih rudečekožcih neizmerno zadovoljen; dá, pogostokrat užijem jeden dan več dušnega veselja in tolažbe, nego vseh 20 let svojega pastirjevanja v domovini ... Pri svojih težavnih misijonih sem preobložen z delom, vendar pa vedno popolnoma zdrav in zadovoljen pri tej razcvetujoči se krščanski občini. Lahko jo stavim v živ zgled svojim rojakom in drugim kristjanom v Evropi ...»

V požaru v New Yorku ob premoženje

Faranom v Podbrezje pošlje v verzih opisano počutje o potovanju v Ameriko in misijonarstvu. Opisuje, da divjake spreobrača v katoliško vero. Precej konkurence mu delajo evangeličani in druge verske skupnosti.

In včasih dvomi o svojem pravilnem početju. Ko pa se zamisli, koliko Indijancev umre zaradi zastrupitve z alkoholom, s katerim jih odirajo brezvestni belci, meni, da je na pravi poti. Belci so takoj po priselitvi v Severno Ameriko neizmerno izkoriščali neuke domorodce. Misijonarji so jih skušali rešiti pred pred pogubo slabonamernih rojakov.

Ob prihodu v Ameriko je Pirca doletela nesreča. V požaru v New Yorku je bilo uničeno vse imetje, ki ga je pripeljal v *novi svet*. Zgorele so dragocene knjige, obleke, lepa cerkvena oprava in druge, za misijon potrebne reči. Deloval je v izposojeni, raztrgani mašni obleki in daroval mašo s pomočjo cinaste-ga keliha. Nosil je poslednjo popotnico prebivalcem gozdov. Plačilo mu je bila izjemna predanost spreobrnjenecv. Težave je imel z vodenjem misijona na severu, kjer so med Indijanci živeli izprijeni Francozi, sicer potomci katoličanov.

Posebej se je posvetil delu z otroki. Bil je strpen, umirjen. Na otoku Sv. Jožefa pa ni dosegel svojega namena. Krstiti je nameraval 50 Indijancev, a mu

je to onemogočil neki brezverni belec. Bal se je, da se bodo domorodci navzeli tudi omike in ne bo več mogel manipulirati z njimi. Indijance je z zvijačo povabil na svojo barko in jih odpeljal. Gostil jih je toliko časa, dokler Pirc ni zapustil otoka.

Pirc zanimivo opisuje domačijske razmere pri Indijancih: »... *Tú mi je bila prvikrat prilika, da sem bil pri Indijancih na gostiji. Nisi pa tú videl miz, stolov, vilic, žlic, vina, juhe i.t.d.; le nekaj nožev je bilo. Po tleh so bile pogrnjene preproge iz bičevja; na te so nanosili zaporedoma velike lesne sklede z žlahtnimi ribami, okusno divjačino, raznovrstno povodno perutnino in velikimi medvedovimi stegni. Indijanci sedejo po tleh k skledam in so jedli vse jedi le z rokami. Samó z glavjarjem sva jedla po ameriški šegi. Imela sva vsak majhen stol in krožnik na kolenih. V desni sva držala ploščnatookrogel nož, s katerim sva nosila jedi v usta, v levi pa vilice, s katerimi sva pomagala. Vino je nadomestovala kot ribje oko čista voda (Veliko pohujšanje bi bilo med Indijanci, ko bi videli katoličana vino piti.)*

Čaj, brez katerega v Ameriki ni obeda, nadomestoval je juho. Indijanci namreč vsako mesno juho vržejo proč ...«

Pripotovalo 51 gorenjskih priseljencev

V Severno Ameriko je Pirc vabil Nemce in pozneje tudi Gorenjce. Iz Slovenije je najprej pripotovalo 51 Gorenjcev. Življenje v novem okolju so začeli v predelih okrajev Brockway in Albany. V slednjem so ustanovili slovensko naselbino, ki je bila pozneje ločena v okraj Krain. Naselje so poimenovali Kraintown in pozneje v St. Anthony.

V Ameriki lahko tako še danes najdemo Pirčeve daljne sorodnike. Frančev oče je trem sinovom namenil duhovniški stan. Hčerka Polona je verjetno nekaj časa gospodinjala bratu Francu v Podbrezjah. Leta 1833 se je tam poročila z Lovrencem Nočem in njena družina je 12. julija 1855 odpotovala v Ameriko. V Minnesoto jih je namreč povabil brat.

Vrnitev v domovino, ko mu je 88 let

Leta 2003 je poteklo 130 let, ko se je Franc Pirc kot starček vrnil v domovino. Bilo mu je že 88 let in pisalo se je leto 1873. V Ameriki je preživel 38 izjemno dejavnih let. Domov ga je spremljal Nace Tomazin. Šestega septembra 1873. leta sta se vkrcala na ladjo v New Yorku in 3. oktobra pripotovala v Ljubljano. Prvo zimo je Franc preživel pri frančiškanih v Kamniku, nato se je ustalil v Ljubljani. Leta 1874 so s ponatisom izšle njegove Nekateres pesmi.

Umrl je v Ljubljani 22. januarja 1880. leta. Dočakal je 95 let izjemno dejavnega življenja. Pokopali so ga na takratnem pokopališču pri Sv. Krištofu. Na

Navju pa je stal do druge svetovne vojne Pirčev spomenik.

Po Pircu poimenovano mesto

Da je bil Franc Pirc v Ameriki izjemno cenjen, priča dejstvo, da so leta 1865 ustanovili v Minnesoti mesto Pierz. V njem je najti Kamniško cesto, ki je spomin na Pirčev rojstni kraj. Ko so leta 1935 tu praznovali 100-letnico Pirčevega prihoda v Ameriko, so mu postavili spomenik. Leta 1952 so zgradili Pirčevo spominsko gimnazijo in mu v mestu St. Cloud odkrili spomenik. Izdali so tudi obsežno knjigo o Pirčevem delu. Leta 1968 so v Crow Wingu blagoslovili Pirčevo spominsko kapelico. Stoji na kraju, kjer je Pirc postavil prvo cerkvico in hišo s šolo. To je bilo leta 1852.

V spomin na pomembnega rojaka je Sadjarsko društvo Slovenije leta 1982 odkrilo spominsko ploščo na poslopju Sadne drevesnice in vrtnarije v Kamniku. V Godiču so mu posvetili svoj sadni nasad. Občina Kamnik se je leta 2003 odločila, da mu bo postavila spomenik in po njem poimenovala ulico.

F. Š.

Spominska plošča na poslopju Sadne drevesnice in vrtnarije v Kamniku.

Foto: Franček Štefanec

Dr. Gregor Krek, utemeljitelj slavistike v Gradcu

Ob stoletnici smrti

Slovenci slavimo svoje jezikoslovce, npr. Jerneja Kopitarja, Franca Miklošiča, Karla Štreklja, Rajka Nahtigala, Antona Breznika, Franca Ramovša itd., nekako pa pozabljamo na utemeljitelja slavistike v Gradcu dr. Gregorja Kreka. Ko bo 2. avgusta 2005 stoletnica njegove smrti, je vendarle prav, da se ga spominjamo in zato ga tudi na kratko predstavimo.

Gregor Krek se je rodil 8. marca 1840 v gorski vasi Četena Ravan v Poljanski dolini. Mati je bila domača hči z Nackove kmetije Marjana Debelak, oče Jernej Krek, menda tkalec, pa z velike kmetije z Loma. Poročila sta se 20.

Portret dr. Gregorja Kreka, naredila po stari fotografiji akad. slikarka Jana Dolenc Stamsnijder

avgusta 1838 in bila gostača na Nackovi kmetiji, dokler Jernej ni zgradil bajtice v Plazu. Mati je spomladi 1843 rodila še sina Jožeta, potem pa že jeseni tega leta hudo zbolela in umrla. Oče Jernej se je potem spet oženil in druga žena Elizabeta Tavčar mu je rodila šest otrok, a Grogcu, kot so mu rekli, in Jožetu bila le huda mačeha. Grogca je zaradi nadarjenosti domači župnik Peternel priporočil očetu, da bi ga dal študirat za duhovnika, seveda ob njegovi pomoči. Denarno je poleg njega pomagala zlasti neporočena teta Mica. Štiri leta osnovne šole je opravil v Škofji Loki, že v tretjem razredu so vsi predmeti bili v nemščini. Leta 1852 se je vpisal v prvi razred ljubljanske gimnazije, vso oskrbo pa je dobil v Alojzijevišču. V višjih razredih gimnazije se je vedno bolj vnmel za slovenstvo in slovanstvo.

To se pa ni ujemalo z duhom pobožnosti v Alojzijevišču, zato je po 6. razredu zapustil ta zavod in si našel privatno stanovanje. Delno se je preživljal sam, saj je postal vesten sodelavec Bleiweisovih Novic in Slovenskega Glasnika. Naučil se je vseh slovanskih jezikov in začel pisati pesmi, članke, prevode ipd. Leta 1860 je maturiral. Ker ni hotel v bogoslovje, so mu sorodniki odtegnili vsakršno podporo, ko je jeseni odšel na graško univerzo študirat klasične jezike.

Rešitev iz te stiske je našel na res pameten način: z zagrizenim učenjem. Na kolokvijih je šokiral profesorje in nemudoma so mu priskrbeli štipendijo. Stanovanje je našel pri meščanski družini Schilcher. Stasiti, postavni študent je zbudil ljubezen domače hčerke Lavre, ki je kasneje postala njegova žena. Leta 1862 je objavil svoje *Poezije*, 81 pesmi, ki so nastale pod izrazitim Prešernovim vplivom, v njih je celo sonetni venec z akrostihom njegove platonske dijaške ljubezni: POLAKOVI MILICI. Leto kasneje je objavil epsko pesnitev v treh spevih *Na sveti večer o polnoči*, za katero je skoval kar 158 oktav, in jo objavil v zbirki A. Janežiča Cvetje iz domačih in tujih logov v Celovcu. 25. julija 1864 je po strogih izpitih dobil doktorsko diplomo. Jeseni se je zaposlil na graški realki, a želel je učiti slovanske jezike na univerzi.

9. aprila se je poročil s svojo Lavro, zelo verno in glasbeno izobraženo nevesto. 10. decembra se jima je rodil sin Bogomil. Gregor je pustil poezijo in se posvetil slavističnim raziskavam. Napisal in objavil je znanstveno razpravo o pridevniku v stari slovanščini in novi slovenščini. Na podlagi te razprave se

je habilitiral za privatnega docenta za slovansko filologijo (slovanske jezike in književnosti) na Karl Franzevi univerzi v Gradcu. Predavati je začel pomladi 1867.

Vestno se je pripravljal na svoja predavanja, posebno iz slovanskega slovstva. Iz predavanj

Novo poslopje univerze v Gradcu iz leta 1891

vanj je nastala njegova naslednja znanstvena knjiga *Die Literatur als Quelle der Mythologie* (Literatura kot vir mitologije), tiskana na Dunaju 1869. 30. oktobra tega leta je Krek naslovil na dekana filozofske fakultete prošnjo za napredovanje v izrednega profesorja. Če bo to sprejeto, bo možnost, da se na univerzi v Gradcu osnuje stolica za slovanske jezike. In z najvišjo odločbo 21. marca 1870 s je prav to tudi zgodilo. To je rojstni dan slavistike na graški univerzi, njen prvi in edini predavatelj pa je dr. Krek kot izredni profesor.

V naslednjih letih je poglobljal svoje raziskave in pripravljal njihovo objavo v večjem znanstvenem delu. Spomladi 1874 je izšla prva izdaja knjige *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* (Uvod v slovansko literarno zgodovino). Ta 344 strani obsegajoča knjiga je zbudila zanimanje učenjakov po vsej Evropi in je tudi avtorju prinesla sloves učenjaka. To je temeljno delo o ljudskem slovstvu slovanskih narodov.

Dr. Kreka je snubila zagrebška univerza; ko so to izvedeli na Dunaju, so 15. maja 1875 imenovali dr. Kreka za ordinarija, rednega profesorja za slovanske jezike in književnosti v Gradcu. Dober mesec po tem imenovanju je doživel še en srečen dogodek: 27. junija mu je Lavra rodila drugega sina Gojmira, ki je kasneje postal pomemben pravnik in je sodeloval pri polaganju temeljev ljubljanske univerze leta 1919 ter prenovi slovenske glasbe z revijo Novi akordi.

Leta 1881 je postal sodelavec in sourednik revije *Kres*, ki jo je izdajala Mohorjeva družba v Celovcu. Urednik je bil Krekov slušatelj Jakob Sket. Med drugim je v njej objavil celovški oz. rateški rokopis. Jeseni 1887 pa je izšel močno razširjeni ponatis njegovega temeljnega dela *Uvod v slovansko literarno zgodovino*.

*Naslovna stran Krekovega življenjskega dela *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte* (Uvod v slovansko literarno zgodovino)*

V šolskem letu 1891/92 je bilo dokončano novo poslopje graške univerze in nova prostorska možnost je omogočila ustanovitev Seminarja za slovansko filologijo. Prostore je dobil v drugem nadstropju nove univerze, za predstojnika je bil določen dr. Gregor Krek. 19. julija 1900 mu je cesar podelil naslov dvornega svetnika, kar je bil tedaj vrhunec uradniške kariere. A dr. Krek se je 13. julija 1901 poslovil s fakultete in se upokojil. Z Lavro sta se preselila v Ljubljano.

Že nekaj let je bolehal, poleti 1905 je bil prepeljan na operacijo v Gradec. Za posledicami operacije je umrl 2. avgusta 1905. Sin Gojmir je poskrbel, da so ga pokopali v Ljubljani. Šele čez 36 let se mu je pridružila žena Lavra.

Na nagrobnik so vklesani verzi njegovega prijatelja, pesnika Antona Aškercar:

Nazaj v planinski raj priromal si.
Glej! Mir vrhov tam vabi Te: Počivaj
in svojega življenja sen najlepši snivaj,
da narod Tvoj še srečen postal bi.

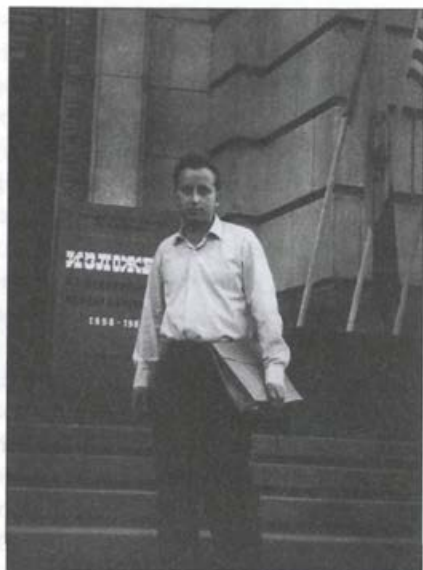
Za 100-letnico smrti bo počastitev v rojstni Četeni Ravni s simpozijem in odkritjem doprsnega spomenika. Spominska slovesnost bo tudi na graški univerzi.

Janez Dolenc

Dr. Jakob Rigler (1929–1985)

Med najvidnejše jezikoslovce na Slovenskem se v 20. stoletju uvršča mnogo prezgodaj umrli nadarjeni slavist dr. Jakob Rigler. 8. julija bo poteklo 20 let od njegove smrti. Dolgo vrsto let je sodeloval kot strokovnjak za glasoslovje s prijateljem, jezikoslovcem dr. Jožetom Toporiščem, in lahko bi rekli, da je prav dr. Rigler postavil naše glasoslovje v bolj sodobno, dojemljivejšo luč. Mnoge njegove razprave to potrjujejo, v mnogočem pa je tudi dopolnil in ovrednotil slovensko dialektologijo.

Njegova življenjska pot se je začela leta 1929 v Novih Ložinah na Kočevskem. Njegov oče, ki je bil Ribničan, je bil železniški delavec, mati pa je bila doma iz Hrovače, od koder izhaja tudi njegov starejši daljni sorodnik, jezikoslovec p. Stanislav Škrabec. Po preselitvi Riglerjevih v Ribnico je Jakob tu obiskoval osnovno šolo. Prve razrede gimnazije je obiskoval v Kočevju, po vojni je šolanje nadaljeval v Ljubljani, kjer je leta 1948 maturiral. Istega leta se je vpisal na slavistični oddelek ljubljanske univerze, kjer sta še predavala dr. Fran Ramovš in dr. Rajko Nahtigal. Kljub težkemu in skromnemu študentskemu življenju v Ljubljani je bil že kot

študent zelo discipliniran in s srcem vdan študiju, zlasti študiju našega jezikoslovja. V študijskem programu si je izbral slovenščino in ruščino; po izpitih iz ruščine se je popolnoma posvetil slovenskemu jezikoslovju. Ker je bil zelo nadarjen, vesten in natančen, je že kot študent dosegal vidnejše znanstvene uspehe: za razprave je prejel kar tri leta zapored Prešernovo nagrado za študente. Začetne razprave (Karakteristika glasoslovja v govoru Ribnice na Dolenjskem – 1952, Doneski k slovenski morfologiji – 1953, Jezikovno kulturno odnosi Štajercev do Kranjcev in kajkavcev – 1954) že kažejo na kasnejše poteze njegovih razprav in razglabljanj o jeziku. Po diplomi leta 1954 je bil izvoljen za asistenta pri Inštitutu za slovenski jezik SAZU; po doktoratu leta 1961 (dissertacija: Južnonotranjski govori) je postal znanstveni sodelavec in načelnik dialektološke sekcije Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU, ki jo je vodil 15 let. Kot znanstveni svetnik je deloval vse od leta 1969 do prezgodnje smrti. Dober mesec dni pred svojo smrtjo je bil izbran za dopisnega člana SAZU.

Jakob Rigler je bil nedvomno eden glavnih sodelavcev Slovarja slovenskega knjižnega jezika: v glavnem na njegovih teoretičnih izhodiščih slonijo obdelave pravopisnih, pravorečnih, oblikoslovnih in naglasnih vprašanj v slovarju. Izdelal je sheme v skladu z utrjenimi načeli v štirih knjigah SSKJ (1970, 1975, 1979, 1985) pa tudi že del gesel za peto knjigo. Ko sem ga v tem času obiskal na domu, me je najprej začudilo to, da ni imel na razpolago obširnejše knjižnice,

pa se je pošalil: »Kaj bi s knjižnico, saj to »premetavanje« naglasov je zelo rutinsko delo. Nič posebnega.« A mu nisem verjel. Iz njega je govorila njegova izrazita skromnost, njegova človeška toplina in preprostost. Eno najpomembnejših del, ki jih je napisal, je bila razprava *Začetki slovenskega knjižnega jezika* (1968), kjer je obravnaval Trubarjev jezik in jezik drugih protestantskih piscev. Ugotovil je, da Trubar ni povzdignil v slovenski knjižni jezik dolenskega narečja z Raščice, ampak po domačem narečju nekoliko modificiran govor Ljubljane. Od leta 1969 je bil izredni profesor za slovensko zgodovinsko slovnico, dve leti pa je bil predsednik Slavističnega društva Slovenije. Bil je soavtor Fonoloških opisov slovenske dialektološke karte in karte slovenskih krajevnih imen. Med njegovimi pomembnejšimi razpravami kaže omeniti: *Jezikovno – kulturna orientacija Štajercev v starejših obdobjih*, *O zgodovini klasificiranja slovenskih dialektov*, *O suponiranem slovenskem brkinskem dialektu*, *Smeri glasovnega razvoja v panonskih govorih*, *O slovensko – kajkavskih jezikovnih razmerjih*, *Pregled osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu*, *Pripombe k pregledu osnovnih razvojnih etap v slovenskem vokalizmu*, *Razvoj e v slovenščini*, *K našemu pravorečju*, *Problematika naglaševanja v slovenskem knjižnem jeziku*.

Ko ocenjujemo delo pomembnega slovenskega jezikoslovca, ne moremo mimo njegovih osnovnih zaslug: Rigler je bil zgodovinar jezika; ukvarjal se je z vprašanjem jezika naših protestantov ter raziskoval slovensko zgodovinsko oblikoslovje. Kot dialektolog je od notranjskih in dolenskih govorov prešel k zapisom govorov celotnega slovenskega ozemlja. Poglobljen v ta narečja je mogel bolj kritično postaviti mejo med vzhodno štajersčino in kajkavščino, za kateri je dokazal, da sta se že ločili med 10. in 14. stoletjem. Veliko je pomagal pri Slovarju slovenskega knjižnega jezika, izdelal je vse naglasne sheme za besedne vrste, uredil naglasne tipe in razmerja med intonacijami pri posameznih oblikah ter naglasno obdelal vsako besedo v prvih štirih knjigah. Tako so mogli drugi po njegovih načelih dokončati peto knjigo Slovarja. Razvil je sodobne poglede na pravopis, pravorečje in oblikoslovje današnjega knjižnega jezika. Deloval je tudi na medjezikovnih stikih med slovanskimi in neslovanskimi narodi.

Poleg drugih dolžnosti in funkcij, ki smo jih že omenili, je bil urednik raznih slavističnih publikacij ter sourednik Slavistične revije. Umrli je 8.7. 1985 in je pokopan na ljubljanskih Žalah. Že leto dni po njegovi smrti (1986) je izdala SM izbor njegovih del v knjigi *Razprave o slovenskem jeziku* (uredil dr. Franc Jakopin). Leta 2001 so začela izhajati Zbrana dela pri založbi ZRC SAZU ob Riglerjevi 70-letnici. Pri Založbi Zora je v Mariboru leta 2003 izšla knjiga Gla-

soslovje, besedoslovje in besedotvorje v delih Jakoba Riglerja. Po besedah dr. Jožeta Toporišiča ni bil Jakob Rigler le dober znanstvenik, pač pa tudi človek izrednih kvalit, neutruden pri delu, resnicoljuben in nepodkupljiv. Ker je izhajal iz skromnih razmer, se je znal spopasti s težavami in krivicami, ki jih je bil deležen zaradi nepriznanja ob neutemeljenih kritikah svojega dela. Vse to je prenašal s plemenitim ravnanjem in zdravim pogledom na znanost in življenje.

B. J.

Janez Trdina – ob stoletnici smrti (1830–1905)

Med pisatelji slovenskega folklornega realizma zavzema pisatelj Janez Trdina zelo ugledno mesto s povestmi na osnovi narodnih motivov.

Rojen je bil v Mengšu 29.5.1830. Izhajal je iz premožne kmečke družine in živel v času, ko so bili slovenski kmetje še tlačani. Zelo rad je kritično ocenjeval to dobo, ki je bila za naše kmečke ljudi vse prej kot rožnata. Kako bi se naši ljudje radi otresli nenasitne nemške gospode, je pisatelj upodobil v svojih Spominih. Pripoveduje, da je že zgodaj občutil sovrašтво do tuje nemške gospode in da je bil že s sedmimi leti cel demokrat. Trdina je normalno in gimnazijo obiskoval v Ljubljani (1840–1850). Na Dunaju pa je študiral zgodovino in zemljepis ter klasično filologijo (1850–1853). Za časa dunajskega šolanja se je preživljal s poučevanjem in pisanjem: za slavista Miklošiča je akcentuiral slovarsko gradivo, za Martina Slomška in Antona Janežiča pa je z drugimi prevajal razne nabožne knjige. Iz prvih obdobij šolanja v Ljubljani je zlasti zanimiv Trdinov opis srečanja s pesnikom Prešernom, ki se mu je vtisnilo globoko v spomin. Leta 1849 se je Trdina prvič oglasil v javnosti s ciklom pripovedk Narodne pripovedke iz Bistriške doline (Slovenija 1849-1850). Že tu lahko govorimo o njegovem pripovednem daru. Tako je nekaj epskih motivov oblikoval v kratke povesti ter tako uspešno obnavljal staro ljudsko blago. Spodbujen z nekaterimi tujimi epi je spisal Pripovedko od Glasan Boga. Profesor Slođnjak trdi, da je v tej pripovedki prva podoba nadčloveka v našem slovstvu. Tu je združil motive ljudskih pesmi o Kralju Matjažu, o godcu pred peklom, o Ravbarju, da bi pokazal zasluženost usodo narodnega in verskega odpadnika. V satirični Pripovedki od zlate hruške je Trdina izpovedal, kaj misli o slovenskem narodnem življenju. Pripovedka je izšla v Ljubljanskem časniku leta 1850.

V noveli Arov in Zman, ki je izšla v Slovenski bčeli, je segel k turškim bojem v 16. stoletju v bližini Homca.

Bil je zelo kritičnega duha. Iz protesta proti Bleiweisu, ki je v Novicah zapisal, »da se Prešeren v kvantah gubi,« je Trdina napisal Pretres slovenskih pesnikov, kjer je Prešernu dal za tisti čas kar ugledno mesto, čeprav je za Trdina značilno, da postavlja mestoma še vedno Koseskega nad Prešerna. Bil je pač še vedno »učenec staroslovencev«. Po mnenju kritikov je tekst v naši književnosti prvi resnejši kritični pregled po Čopovi Novi zavrnitvi nepotrebnih črk. Tako je Trdina s tem Pretresom v kritiki Levstikov predhodnik. Po opravljenem diplomskem izpitu (1853) je nastopil službo suplenta na hrvaški gimnaziji v Varaždinu. Zaradi njegovega izrecno narodnega prepričanja mu nemška vlada ni hotela dati službe na Slovenskem. Dobil je sicer ponudbo, da bi šel v Trst na nemško gimnazijo, a se je raje odločil, da odide med brate Hrvate. Po dveh letih so ga prestavili na Reko, kjer je služboval do leta 1866, ko je bil zaradi ovadbe ravnatelja Antona Mažuraniča odpuščen iz službe.

Trdina je spisal tudi zgodovino Slovencev ter v njej pokazal pomen slovenskega kmeta kot »stebra našega naroda«. Zapis, seveda, ne more predstavljati nekega znanstvenega dela, a je rodoljuben in živahen. O tem delu sam pravi, da ga je pisal v svojem 19. ali 20. letu in hudomušno pristavi, »da takrat pa ne dozorevajo nikjer na svetu historiki«. Delo je izšlo pri Slovenski matici leta 1866, čeprav to ni bilo po volji pisatelju Trdini. Po nastopu službe v Varaždinu je Trdina za nekaj let obmolnil. Ker je bil leta 1866 po ovadbi odpuščen z reške gimnazije zaradi »širjenja revolucionarnih idej, nevarnih državi in Cerkvi« in je odklonil ponujeno mesto v Senju in Vinkovcih, je zaprosil za upokojitev, ki jo je dosegel po komaj 12 letih službovanja, star 37 let. Odslej je dobival skromno pokojnino in nato živel vse svoje življenje na Dolenjskem: v začetku še pri prijatelju Florjanu Virku, pri katerem je stanoval že na Reki. Z njim se je preselil z Reke v Bršljin pri Novem mestu, kjer je Virk odprl gostilno. V petem letu se je preselil v nekoliko bolj udoben dom v Novem mestu. Dokaj mirno življenjsko okolje si je Trdina ustvaril kot pisatelj po drugi poroki 1882. Po osmih letih zakona mu je žena umrla in mu zapustila hišo, v kateri je živel do smrti. Po več kot tridesetletnem literarnem molku je pisatelj leta 1881 spet nastopil v Ljubljanskem zvonu kot pripovednik; najprej z Verskimi bajkami na Dolenjskem (1881), nato pa z Bajkami in povestmi o Gorjancih (1882–1888). Prebivanje na Dolenjskem mu je nudilo idealno priložnost, da je prehodil vso Dolenjsko, preučeval navade in značaj Dolenjcev, posebno še pa je rad zahajal na Gorjance, o katerih je ljudstvo ustvarilo številne resnične, pa tudi izmišljene zgodbe. To ljudsko gradivo je pisatelj po svoje umetniško oblikoval

ter ga prekvasil s svojo rodoljubno in svobodoljubno mislijo. V ljudskem slogu in jeziku je napisal 41 bajk, med katerimi je več odlično oblikovanih legend (Gospodična, Cvetnik). V pripovedki Doktor Prežir opisuje zanimive ljudske spomine na Prešerna in Primičevo Julijo. Kot pravi ljudski pripovednik je zlasti v Bajkah in povestih o Gorjancih prikazal v človeški podobi bajeslovna bitja: vile, čarovnice, hudobce, povodne može, pa tudi resnične ljudi različnega svetovnega nazora in raznih ljudskih plasti. V Hrvaških spominih (1888–1887) je opisal neurejeno izzivljanje slavonskega ljudstva; zaradi njih je bil deležen prenekaterih napadov iz nasprotnikovih vrst. Teh spominov nato ni nadaljeval. Ukvarjal se je z mislijo, da bi napisal zgodovino slovenskega naroda, a mu je delo ostalo nedokončano, v osnutku. Med njegove memoarne spise sodi tudi delo *Moje življenje* (1905–1906).

Trdina je ohranil vse življenje zvestobo svobodoljubni in demokratnični misli iz leta 1848. Kot zaveden Slovenec in Slovan, ki je bil globoko zakoreninjen v ljudstvu, je sovražil sleherno nasilje in mračnjaštvo. S svojimi deli je želel vzgajati ljudstvo, pri tem pa je dostikrat trpela njegova umetniška ustvarjalnost. Kljub temu pa je njegov pomen stvarno ocenil profesor Janez Logar: »Trdina je s svojim zglednim jezikom in slogom zlasti v bajkah ustvaril pripovedne zglede take umetniške moči, da bodo trdno stali v vrsti z Levstikovim Martinom Krpanom, z najboljšo pripovedno prozo Ivana Cankarja in Prežihovimi Samorastniki.« Tudi Ivan Cankar, ki je globko cenil Trdino, zlasti njegov jezik, mu je vendarle očital, češ da Trdina nikoli ne more zatajiti starokopitnega šomaštra, ki hodi po svetu in ponuja lepe nauke (kar mu je, seveda, nekoliko v škodo). Vendar so ljudje v vseh časih Trdino dokaj radi brali, zlasti Bajke in povesti o Gorjancih. Tega se je zavedel tudi zaslužni slovenski knjigar-nar L. Schwentner, ki je še v času njegovega življenja začel izdajati njegove spise, ki so izšli do leta 1912 v desetih knjigah. Trdina je umrl v Novem mestu 14. julija 1905 in je tam pokopan.

B. J.

Vida Jeraj (1875–1932)

Letos mineva 130 let, odkar se je na Bledu rodila pesnica Vida Jeraj (1875), z dekliškim imenom Franica Vovk. Bila je sopotnica, pa tudi dedinja štirih slovenskih modernistov in štirih njenih sopotnikov Golarja, Gradnika, Golja in Grudna. Po očetu, ki je bil Prešernov nečak, je bila v sorodu s pesnikom.

Prve literarne poskuse je objavila v Vesni (1893) ter kmalu začela uporabljati psevdonim Vida. Meščansko šolo je končala v Wiener Neustadtu, učiteljišče pa v Ljubljani. Leta 1894 je maturirala. Kot učiteljica je poučevala v Ljubnem, do leta 1901, pa v Zasipu pri Bledu; poročila se je z violinistom Karlom Jerajem in se preselila na Dunaj. Predvsem v Zasipu pri Bledu se je navezala na vse kmečko in se z veseljem ukvarjala s tamkajšnjo mladino. Včasih se je pri njej oglasil pesnik Josip Murn, ki je prišel na Bled zaradi zdravljenja. Bila je v prijateljskih stikih z dr. Ivanom Prijateljem, Otonom Župančičem in Ivanom Cankarjem. Njen dom na Dunaju je sčasoma postal center slovenske literarne elite. Po prvi svetovni vojni (1919) se je vrnila v domovino in

odslej živela za svoje tri hčerke, saj ji je edini sin umrl še v času njihovega bivanja na Dunaju. Kot pesnica je največ sodelovala v Ljubljanskem zvonu, v Vesni, v Domačem prijatelju, z otroškimi pesmimi pa v Zvončku. Glavna značilnost njene lirike je navezanost na podeželje in naravo. Pokrajino opeva romantično, polna je sanj in hrepenenja po gozdovih in poljih. Živi z rožami in soncem ter zvezdami. Nekoliko bolj stvarno slika kmečko življenje z vasaľci in z rožmarinom. Narava odzvanja v njeni notranjosti: včasih doživlja pesnica v naravi mir in harmonijo, občasno pa jo narava vznemirja. V ljubezenskem čustvovanju je zdaj pa zdaj razposajena, vendar v tem razpoloženju že sluti jutrišnji dan ločitve in v njej klije bolečina osamljenosti in samote. Nekajkrat v takem razpoloženju misli tudi na smrt.

Na njen pesniški razvoj so vplivali predvsem trije pesniki: Murn, Heine in Župančič. Pesmi, ki jih je od leta 1897 objavljala v Ljubljanskem zvonu, je izdala leta 1908 v zbirki Pesmi. Ta pesniška zbirka kaže na prvo uveljavitev slovenske ženske lirike (občutje ljubezni in narave) v novejši slovenski literaturi, čeprav pesmi še sodijo v epigonsko liriko slovenske moderne. Mogli bi trditi, da se po letu 1909 deloma spremeni njena vsebinska stran pesmi v ospredje stopa razkroj prejšnjega človeka, v ljubezenski pesmi duhovna neutešenosť in

zagrenjenost nad osamljenim življenjem. Pisala je tudi otroške pesmi (Iz Ljubljane čez poljane, 1921), epigrame, feljtone in gledališke igre. Dekadencja in simbolizem sta ji bila blizu, vendar je imela nekoliko premalo umetniške moči, da bi se resneje razvila v to smer. Otroške pesmi na začetku njene ustvarjalne poti opisujejo naravo in živali, kasneje šegave, razgibane in domiselne strani otroškega življenja. Njene poznejše pesmi kažejo več težnje po moraliziranju, ki je odraz razumskega gledanja, zato niso tako uspele. Najboljše pesmi Vide Jeraj so nastajale v tistem desetletju, ki je bilo povezano s slovensko moderno. Manj kvalitetne so materinske, vojne, satirične in socialne pesmi. Njena izpoved je vsebinsko zelo preprosta, oblika večkrat neokretna in kaže, da se pesnica bori za naravnost in jasnost izraza. Slog se pogosto izogiba pesniških okraskov. Pesnica pogosto uporablja nekajkitično štirivrstičnico.

Če poezijo Vide Jeraj presojava mo z vidika celotne slovenske poezije, ne presega povprečja, nedvomno pa je najbolj nadarjena in tudi življenjsko najbolj izpovedna pesnica med tedanjimi slovenskimi pesniškimi vrstnicami. Njena otroška pesem sodi med najboljše na tem področju.

Vida Jeraj je umrla 1. 5. 1932 v Ljubljani. Izbrano delo je uredila dr. Marija Boršnik leta 1935.

B. J.

Daniela Topolovec iz Murske Sobote tke po starem na lesene statve

Narodna etnološka vrednota

Oni dan je lebdela nad Ulico ob kanalu v Murski Soboti zapoznala dopoldanska panonska meglica. Bilo je, kot da so prekmurske tkalke iz davnine pognile v dolgih zimskih nočeh stkane lanene ponjave. Sonce pa naj bi jih ljubeče božalo, pobelilo.

In v tisti ulici so takrat res ropotale statve. Edina prekmurska poklicna tkalka Daniela Topolovec je oblikovala vzorec, vzet iz slovenskega etnološkega praspomina. Po tovrstni ročni spretnosti se povpraševanje v razvitejši Evropi v novejšem času povečuje. Gre za okrasne narodne vrednote.

In kako je z razvojem tkalstva na našem ozemlju skozi zgodovino? Dr. France Kresal, znanstveni svetnik Inštituta za novejšo zgodovino, Ljubljana, je zabeležil, da so na Slovenskem najstarejše statve znane že iz neolitika. Način povezovanja oziroma prepletanja niti se v tisočletjih ni spremenil. Izboljševale

Daniela Topolovec iz Murske Sobotke tke po starem na lesene statve.

so se le mehanizacija, avtomatizacija in hitrost tkanja. Za tkanje se uporablja lan, konoplja, volna, svila, bombaž, sintetična preja.

Tkanje se je sprva razvilo kot domača obrt na podeželju, kjer so iz domačih surovin tkali blago za lastne potrebe in prodajo, nato sta se razvili v mestih in trgih platnarstvo in tekstilna obrt. Po drugi svetovni vojni je tkalstvo razvilo nove tehnologije in doseglo vrhunsko kakovost tkanja vseh vrst tkanin najrazličnejše surovinske sestave. Vedno več tudi za tehnično uporabo.

Povrnimo se k renesansi tovrstnih ročnih spretnosti. Daniela Topolovec iz Murske Sobotke se je sprva izšolala za tekstilnega tehnika. In ker v soboški Muri zaradi krize v tekstilni indu-

striji ni dobila dela, si je omislila samozaposlitev. Že iz otroštva jo je zanimalo ročno tkanje. In leta 1995 ji je bilo omogočeno, da si je v Nemčiji v mestu Wangen, nedaleč od Bodenskega jezera, pridobila znanje v priznani tkalski mojstrski delavnici. Prehodila je trnovo pot. V domovini je niso razumeli. Nihče je ni štipendiral. Znajti se je morala sama. In z razumevanjem ji je priskočila na pomoč mama. Samostojno ročno tke od leta 1997. Vodilo pri njenem delu je ohranjanje etnološke dediščine slovenskih pokrajin; pri tem uporablja naravne materiale.

Ulica ob kanalu v Murski Soboti je mirna, le iz hiše s številko 8 je pogosto slišati rahel ropot lesenih statev. Ure dolgo tke Daniela en sam prtiček na ročno izdelanih statvah. Po prastari tradiciji prepleta lanene, svilene, volnene niti. V uporabne in dekorativne namene izdeluje, po nekdanjih vzorcih in lastnih idejah, prtičke, pogrinjke, brisače, šale in še marsikaj.

Ročno tkanje je počasno in natančno delo in vsi njeni izdelki so stkani v omejenem številu. V Sloveniji pa so žal redki, ki njeno delo pravilno vrednotijo. Ko se na primer s svojimi unikatnimi izdelki pojavi na srednjeveških tržnicah v katerem izmed starinskih slovenskih mest, ji mnogi obiskovalci ne verjamejo, da so tkani ročno in da je za en prtiček žrtvovala ure potrpljenja.

Povsem drugače cenijo njeno delo Avstrijci, Nemci, v glavnem prebivalci zahodne Evrope.

In njeno delo posebej cenijo muzejski delavci. Tako je tkala za potrebe etnografskega in narodnega muzeja Slovenije. Njene izdelke lahko torej vidimo tudi v muzejskih vitrinah ali na priložnostnih razstavah.

Danieli je trideset let. Tke z veseljem, ljubeznijo, samoodpovedovanjem. Vztrajna je in spretna. Moti jo, da pri nas dobivajo dovoljenja za domačo obrt tudi tisti, ki iz cenenege azijskega platna šivajo raznotere drobne izdelke. Ti so seveda poceni, a nimajo nič skupnega z ročno spretnostjo in starimi slovenskimi, včasih tudi s slovanskimi, germanskimi in še kakšnimi vzorci.

Sicer pa na kakovost in širšo etnološko razpoznavnost Danielinih izdelkov vpliva tudi dejstvo, da je bila rojena in živi v Prekmurju. Ta slovenska pokrajina ima izjemno pisano davnino. In območje meji z Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško. Multikulturni vplivi okolja bogatijo njeno zahtevno, a pri nas še premalo cenjeno ustvarjalnost.

Mlada tkalka je prehodila mučno pot, da si je končno pridobila naziv »domača obrt«. Romala je od zavoda za zaposlovanje do obrtne zbornice, ministrstva za finance ... Potovala so pisma v Ljubljano in iz nje v Mursko Soboto. Gre za zamudno delo, ki povrh prinaša skromen zaslužek.

Res zamudno in zapleteno je tkanje po starem. Dva dni pripravlja statve za tkanje. Napeljati mora sedemsto, celo tisoč niti, vezati pedale ... A so Danielini izdelki dragocenost, ki je ni mogoče dovolj ovrednotiti. V njih so vtkane niti časa, ljubezni do lepega, do domovine in njene bogate etnološke zgodovine.

F. Š.

Skladatelj Samo Vremšak posvetil življenje glasbi

(Časopis Delo je 7. 10. 2004 prinesel novico o skladateljevi smrti.)

Začel z orgelsko glasbo

Glasba je umetnost doseganja popolnosti. In zapisano simbolno je zvok piščali nebeška glasba oziroma glas angelov. V vseh civilizacijah so najbolj intenzivna dejanja družbenega, religioznega ali osebnega življenja vzpodbujena z manifestacijami, med katerimi igra glasba posredniško vlogo, saj razširja komunikacijo do meja božanskega.

Sleherni narod mora biti ponosen na svoje glasbene ustvarjalce. Tokrat predstavljamo Sama Vremšaka. Je skladatelj, koncertni pevec, profesor in zboro-

vodja. V glasbo je pretil narodovo veselje, bolečino, vero, upanje ... Rojen je v Kamniku in tamkajšnja občina mu je leta 2004 podelila naziv častnega občana za njegove zasluge na glasbenem področju, ki so trajnega pomena za promocijo občine in mesta Kamnik v nacionalnem in evropskem prostoru. Samo Vremšak je ustvaril številna orkestralna in koncertna dela, vokalno-instrumentalna, izjemno obsežen opus solističnih, komornih in zborovskih del, rapsodij, koračnice, sonate ... Posvečal se je posvetni in cerkveni glasbi.

Rojen je v Kamniku 29. maja leta 1930. Na Akademiji za glasbo v Ljubljani je 1956 diplomiral iz kompozicije in 1960 iz solopetja. V dosedanjem življenju je ustvaril okoli sto različnih inštrumentalnih skladb in tristo zborovskih del.

V letih 1957 do 1963 je poučeval na Srednji glasbeni šoli v Ljubljani. Od leta 1965 do 1973 je poučeval glasbo na osnovni šoli Frana Albrehta v Kamniku, od 1978 do 1995 pa na Akademiji za glasbo v Ljubljani, kjer je predaval teoretične predmete. Od leta 1988 je bil redni profesor. Bil je tudi svetovalec za glasbo pri Zvezi kulturnih organizacij Slovenije in tri leta zborovodja v Slovenski filharmoniji.

Kot skladatelj neprekinjeno deluje od leta 1955 z objavljenimi deli in izvedbami. Kot baritonist oziroma solopec se je udeleževal le koncertno od

Skladatelj Samo Vremšak ob svojem klavirju, kjer je nastalo največ njegovih glasbenih umetnin.

Foto: Franček Štefanec

leta 1955. Bil je tudi član Slovenskega okteta. O Vremšakovem delu je dr. Matjaž Barbo med drugim zapisal: »... V študentskih letih je bil član kluba komponistov, pozneje se je (v nasprotju z večino članov skupine) odvrnil od modernizma. Posebej umeten je njegov polifono bogato slojevit kompozicijski stavek, ki je nemalo krat poliritmično zasnovan. Vremšakov kompozicijski slog je tudi zvrstno tradicionalen. Skladatelj se opira na ljudsko glasbeno izročilo. Vremšak je cenjen tudi kot baritonist, orglavec in še zlasti kot zborovodja pevskega društva Lira iz Kamnika (1962–1993)«.

Skladatelj mi je povedal, da se je nekoliko zgledoval po svojem očetu Cirilu, ki je bil izjemen samonikel

talent. In ko je bilo Samu komaj 13 let, je napisal orgelsko glasbo za postno pesem Jezus trpeči. Orgle je igral od svojega 15. leta v farni cerkvi na Štutni ali pri frančiškanih v Kamniku. Kot skladatelj se je lotil vseh glasbenih zvrsti, razen opere. Za svoj največji dosežek ima kanta-

Samo Vremšak z ženo Rozalijo leta 1962. Posnetek je nastal v Skandinaviji med gostovanjem Učiteljskega pevskega zbora Slovenije.

to Exercitus grandis nimis valde (Silno velika vojska), ki so jo leta 1995 premierno izvedli v Cankarjevem domu. To obsežno delo se mu je živo oblikovalo v glavi in šele potem je naredil notni zapis. Izmed priredb narodnih pesmi se je, po njegovem mnenju, najbolj uveljavila Marko skače. Pri nastajanju vokalnih skladb ga vzpodbuja besedilo.

Izmed svetovnih skladateljev Samo Vremšak najbolj ceni Šostakoviča, Prokofjeva, Mozarta, Schuberta, Beethovna, Bramsa, od slovenskih Kogoja in Škerjanca. Bili so mu vzorniki.

Kamniku se je trajno zapisal v spomin kot dolgoletni zborovodja uglednega moškega pevskega zbora Lira. Umetniško vodenje zbora celih 31 let je prevzel po očetu Cirilu Vremšaku. Z zborom je pogosto nastopal doma in po Evropi. Snemali so gramofonske plošče, za radio in televizijo.

Samo Vremšak je pogosto nastopal kot baritonist na solističnih recitalih, kantatah in oratorijih. Za radijski arhiv je posnel skoraj vse samospelve skladatelja Marija Kogoja. Slovenskemu samospěvu se je posvečal vsa leta koncertnega nastopanja. Na recitalu v okviru Ljubljanskega festivala je verjetno kot prvi Slovenec izvedel celotni pevski ciklus Labodji spev Franza Schuberta. V rojstnem Kamniku je januarja leta 1990 v treh zaporednih koncertnih večerih odpel antologijo slovenskega samospěva s skupno 48 pesmimi.

Po mnenju glasbenikov na Vremšakovi umetniški poti ni nobenih iskanj eksperimentalnih novosti za vsako ceno. Glasbeno delo črpa iz izkušenj tradicije in bogatega znanja. Vrsta skladb, zlasti orgelskih, je pravi vzor, kako lahko zahtevna disciplina glasbene preteklosti v novi podobi služi glasbi našega časa.

Pročelje kamniške župnijske cerkve na Šutni. V njej in v bližnji frančiškanski cerkvi je dolga leta igral na orgle oče Ciril Vremšak in že od rane mladosti mu je sledil sin Samo.

Foto: Franček Štefanec

Njegov glasbeni opus obsega vse vrste pesniških oblik, od najmanjših in najpomembnejših preko zahtevnih.

Profesor Leon Engelman ugotavlja, da število Vremšakovih ustvarjalnih del ne more podati nikakršnega razmerja, saj so dolžine posameznih del, na primer simfonije, komorna dela ali kantate, neprimerljive z zborovsko glasbo. Najbolj opazna je raznolikost skladb. Njegovo delo je odraz potreb in naklonjenosti zborovski glasbi.

Težišče Vremšakovega dela je na solistični, komorni, simfonični in vokalno-instrumentalni glasbi. Tu zaseda ugledno in pomembno mesto v naši današnji glasbeni kulturi. Po študijski Suiti in Variacijah je leta 1953 zablestel s klavirsko Sonatino. To delo

je doživelo leta 1954 mednarodno predstavitev na festivalu glasbene mladine v Bayreuthu.

Izjemna je skladba Concertino za klavir in godala iz leta 1961–1963. Deset let po mladostno živahni klavirski Sonatini je ohranil tekoč glasbeni stavek z značilnimi punktiranimi motivi, harmonsko obogatil tematsko vsebino in s kombinacijo godalnega zvoka s klavirjem dosegel barvito zvočnost. Concertino za klavir in godala zavzema v slovenski klavirski literaturi pomembno mesto, saj so tovrstne skladbe v njej redke.

Vremšakovo obsežno komorno dejavnost je mogoče deliti na skladbe s klavirjem in skladbe za različne komorne sestave. Dopadljiva je njihova raznovrstnost skoraj brez ponavljanja enakih sestavkov. V drugi skupini skladb s klavirjem so skladbe za violo, violončelo, flavto, klarinet, trobento, rog in pozavno.

Profesor Leon Engelman meni, da je godalni kvartet kot komorni sestav za vsakega skladatelja tako izziv in obveznost, saj se v njem kot najuglednejši zvrsti komorne glasbe preizkusijo prenekateri skladatelji. Samo Vremšak je med letoma 1974 in 1975 napisal Godalni kvartet in se pri tem naslonil na klasične vzore po notranji obliki stavkov in po njihovem številu.

Precej drugačne poti je ubral skladatelj v Concertinu za trobilni kvintet in orgle iz leta 1987. Gre za zanimivo soočenje zvena orgel s številnih registrov – ti imajo precej poimenovanj z glasbili – izvirno barvo glasbil trobilnega kvinteta.

Svojstven osebni pečat je skladatelj posvetil orglam in vokalnemu solu. Orglam se posveča skozi vsa ustvarjalna leta. Od študijskih let naprej je ustvarjal samostojne orgelske skladbe in pevske z orgelsko spremljavo.

»... Gre za kompozicijsko zelo zahtevno zvrst, saj ta potrebuje poleg ustvarjalne moči izredno teoretično znanje, posebno ker gre pri Vremšakovih fugah za strokovno discipliniran pristop. Treba je poudariti, da to niso nikakršne arhaizirane skladbe, marveč v temah sveža in sodobna dela, v primerjavi s sedanjo in preteklo kulturo pri nas in na tujem vsega občudovanja in priznanja vredna orgelska dela. Večino teh skladb je doma in na tujem izvedel kamniški rojak in Vremšakov prijatelj, pokojni profesor Hubert Bergant ...« je med drugim zapisano v Kamniškem zborniku iz leta 2000.

Samo Vremšak je uglasbil številne pesmi. Uporablja klavirsko in orgelsko, različno pevsko in orkestralno spremljavo. Posveča se glasovom, a prevladujejo pesmi za bariton, saj je mnoga svoja dela tudi sam odpel. Uglasbil je besedila starih rimskih pesnikov, slovenskih klasikov, polpreteklih sodobnikov. Lotil se je tudi ciganske poezije, ljudskih in latinskih liturgičnih besedil.

Najzahtevnejše in najbolj spoštovane simfonične glasbe se je ustvarjalno lotil med študijem na Akademiji za glasbo in njegov simfonični prvenec je tudi njegovo diplomsko delo. To je I. stavek Prve simfonije v izvedbi simfoničnega orkestra Slovenske filharmonije leta 1956. Delo je pozneje še znatno obogatil z dodatnimi deli.

Druga Vremškova simfonija je nastala šele v letih 1969–1973. Je krajša harmonsko drznejša, vsebinsko pa dramatična. Posvetil jo je spominu na pokojnega očeta. Tretjo simfonijo je dokončal leta 1989.

Svoje bogate glasbene izkušnje

je zbral v vokalno-instrumentalnih skladbah oziroma kantatah. V njih je združil zborovsko, vokalnosolistično, simfonično in orgelsko ustvarjalnost. Posebej izstopa delo *Žalostni* je velik kejuden. Vsebuje ljudsko besedilo iz knjige pomembnega slovenskega etnologa dr. Vilka Novaka z naslovom *Slovenske ljudske molitve*.

Requiem je vrsta skladateljev skozi stoletja obravnavala v različnih slogih. Vremšakova uglasbitev jasno odraža vrsto skladateljevih značilnosti. Romantično izročilo junaške preteklosti prinaša kantata *Kronanje v Zagrebu*. Aškerčevo besedilo z bogato ilustrativnostjo kar kliče po glasbeni poustvaritvi. »Skladatelj se je natančno držal pesnikove dramaturgije, spretno povezal učinkovite prizore, izkoristil možnost glasbenoscenskega podčrtavanja vsebine in izpolnil čustveno nacionalni naboj vsebine,« je ob Vremšakovi 70-letnici zapisal prof. Leon Engelman.

Skladatelj Samo Vremšak živi v Kamniku v Maistrovi ulici št. 8. Zadnje čase mu nekoliko nagaja zdravje. A pozabi na težave, saj ima ob sebi skrbno ženo Rozalijo, upokojeno učiteljico. Samova sestra Sanda je pianistka. Glasbeno akademijo pa so končali tudi skladateljevi hčerki Irena in Vladka ter sin Boris. Hčerka Vanda je profesorica germanistike. Irena je operna pevka. Boris poklicno poje v Slovenskem komornem zboru.

F. Š.

Življenje med skalovjem

Z odprtimi očmi po slovenskih gorah

Kamnita steza vodi naprej, izvije se izpod starodavnih razkuštranih smrek, ovešenih s sivimi lišajastimi bradami, in prihaja na plano. Zelen pašnik zapuščene planine že zarašča prvo grmovje, posušene trave se zibajo v vetru, ki vleče gor po dolini, na toplih žarkih poznojesenskega sonca poplesavajo bele mušice. Nenadoma se v udorini, planina namreč ni ravna, nekaj zgane. Prav tam, kjer rahlo mezi voda in ustvarja bujno zelenje, je ravnokar pila lisica. Popotniku, ki tiho melje svoj korak po našem gorskem svetu, so taki prizori podarjeni pogosto. Kajti gore niso pust skalnat svet, gore so hvalnica življenju, tam visoko pod svodom neba še prav posebej, saj nikjer drugje razmere za živa bitja niso tako trde in skromne. Drobne zaplate zemlje, majhni šopi posušene trave, redke bilke med gruščem – dovolj, da zacveto najlepše rože, dovolj, da mogočen kozorog vse popoldne vztraja na melišču in ohranja svojo krepkost. Kdor pride tiho, spoštljivo in odprtih oči, bo videl. Videl lepote in prizore, ki so

*Vsako špranjo, vsak rob
najdejo, da ozaljšajo skale*

podarjeni le izbrancem, tistim, ki so jim kamnite gorske trate in skalni prepadi svetišče. Prostor, ki ga je stvarnik ohranil v prvotni podobi, kraj, ki je namenjen le obiskom – kot vsa svetišča tega sveta. Spoštljivo vstopiš, se zahvališ, prosiš, da bi še dolgo bilo tako, da bi ti bilo dano znova in znova, se zadržiš in umiriš dušo, in se na koncu posloviš s hrepenenjem po ponovnem obisku.

Kolikokrat sem tako prišel na planino, na oster greben, v mračen gozd ! Vedno sem našel življenje, cvetoče rože in brenčeče žuželke, ponosne kozoroge in plašne svizce, urne gamse in v brezčasje prostora drseče krokarje, katerih klici so odmevali od sten. Ne, mrtvega sveta ni, mrtev svet je lahko le v duši, in »neživa narava«, o kateri smo se učili v osnovni šoli, je polna življenja. Le pozornega očesa je treba in tankega posluha za vse drobne odtenke gibov in zvokov, ki nam jih ta svet ponuja.

V zraku

Planinski orel je kraljevska ptica, zanj ni nedosegljivih skalnih stebrov in kamnitih razov, ni strahu pred grozovito prepadnimi čermi, zanj tisočmetrski prepad pomeni le prostor neizmerne svobode. Nekega poznega popoldneva sem bil deležen resničnega blagoslova – po dolgi poti iz Koritnice sem prilezel na Mali Ozebnik. Na ostrem grebenskem vrhu, kjer komaj dobro sedeš, so cvetele triglavske neboglasnice, prelestna modrina njihovih nežnih očesc v

zelenih šopkih je že tako čudovitemu dnevu dajala še dodatni sijaj. Tja proti Jalovcu se je navesilo nekaj megla, ki jih je bližajoči večer počasi sušil in trgal. Popolna tišina je vladala, bil sem sam, nikjer nikogar – Bala spodaj je bila prazna,

Preko lepega k lepemu – Struška, zadaj Triglav

*Nalivi cvetja – negoj v
prebujajoči gorski pomladi*

Koritnica pregloboko, da bi sem gor segli glasovi, jalovski obiskovalci so že odšli v dolino. Tako sem posedal na vrhu, nekaj sto metrov stene je pod mano padalo na sedlo Čez Brežič. Nenadoma pa je, verjetno niti dvajset metrov pod menoj, naredilo »hu-uuššš« in iz stene se je zapeljal orjaški orel – tako velike ptice še nisem videl. Po vzletu ni bilo več glasu, z enim samim začetnim zamahom je odjadriral skoraj vodoravno tja čez dolino, zavil okrog zelenega Plešivca in se zapeljal noter v Loško steno, poldrugi kilometer nad dolino. Pred očmi je izginil prizor tako, kot se je pojavil – nepričakovano, ne vem s čim zaslužen, a za vedno usidrano v kamrico spomina. Nekoč, že precej let prej, sem orla videl prvič, a je bil visoko nad nami, kar nedosegljivo visoko na nebu se je zdelo. Na Lazovškem prevalu smo sedeli v vročem poletnem dnevu, ko je prijadral nekje izza Debelega vrha. Četudi visoko, je bil videti res velik, črna silhueta na zamolklo modrem nebu. Tišino, v kateri je jadral, je kmalu zatem zmotil sodobni »orel«. Izza Ogradow je tik nad Planino v Lazu prihrumel velik helikopter, nizko nad tlemi in le malo nad nami je odropotal v triglavsko gorovje. Ne. Človek ne zna ustvarjati tišine, vsako njegovo dejanje se sliši, in pogosto večji ko je izum, glasnejši je. Ko bi se ljudje le učili v naravi, denimo pri sovah! Ne le njihov modri in umirjeni pogled, predvsem neslišni let je tisto, kar me je ob srečanjih z njimi najbolj navdušilo. Ko smo z

Iz njihove trohnobe rastemo

Urško v samotah Trnovskega gozda hodili od jame do jame, od enega mračnega brezna do drugega, se je pod Črnim robom v Veliki ledenici z mogočne trhle bukke tik nad nami zapeljala velika uharica – res, ničesar ni bilo slišati, še kakec, ki ga je med

Samo dveh barv, pa tako imenitna – planinska kavka

letom spustila, je padel nekam v mrak podzemlja. Nič drugače ni bilo na Javornikih, kjer je orjaška ptica – komaj verjameš, da leti – oddrsela skozi gozd tako neslišno in tako spretno, da sem le ostrmel – mogočna bukova debela je obšla kar brez zamahov s krili, kar nekako zmuznila se je mimo.

Niso pa vse ptice tako tihe, navsezadnje je prav, da je življenje tudi slišno. In krokarji so zagotovo med tistimi, ki jasno povedo, kje je njihov svet. Pogosto v parih, celo po več parov, kriče oznanjajo svojo pot, da glasno in včasih prav strašljivo odmeva od navpičnih sten. Kavke, prav tako črne, z nadihom žameta, so glasne, a jim že njihova velikost ne daje toliko sape, da bi se lahko merile s krokarji. So pač tudi bolj priljudne, človeku manj oddaljene,

na kakšnem karavanškem grebenu med malico rade »prisedejo« in jedo tako-rekoč iz roke – nekaj previdnosti le ohranijo, s čevlja na nogi pa že rade pobero prav vse, kar postaviš tja. S prijateljem sva jih nekoč »učila« hranjenja med letom. Na vrhu Kepe sva v zrak metala koščke kruha – prav nobeden ni padel na tla. Z neverjetno spretnostjo so jih prestrezale. Med vsesplošnim kričanjem, kruha je bilo pač premalo, sva sama malodane ostala brez malice.

Zračnih prebivalcev naših gora je veliko, od tistih najbolj mogočnih in glasnih, do drobcenih ptic, katerih žgolenje je včasih lažje slišati kot pa jih razločiti v slepečem planinskem soncu. So pa tudi take, bolj redke, pravzaprav izjemne, ki jih morda vidiš le enkrat, morda nekajkrat v življenju. Skalni plezavček že ne sodi med prav pogoste. Na Mrzlem vrhu nad Tolminom sem ga videl nekega vlažnega pomladnega dne, ko je s svojim dolgim ukrivljenim kljunom stikal po skalnih razpokah. Njegova sivina z rdečim odtenkom je nekako sodila v tisti svet, v tisti dan – bil je veliki petek, bilo je to na »pokopališču« soške fronte, bilo je dva dni pred velikonočnim potresom v Posočju. Kdo bi vedel?

Med rušjem in v skalah

Kot življenje umira, tako se vedno znova poraja. Mogočno rogovje kozoroga, ki sva ga z bratom nekoč našla

Sopek očnic (planik) v strmi steni

na melišču pod Mišelj vrhom (in ga tam tudi pustila), je bilo znak, da je tudi ena najveličastnejših živali naših gora ranljiva. Bila je huda zima, strma plazovita pobočja so verjetno spodnesla žival, morda že šibko od starosti in dolge zime. In ker so zeli, ki dajejo moč in oživljajo, le v pravljicah, kot je tista o Zlatorogu, je na melišču, tik ob rušnatem robu, ostalo le čudovito rogovje. Zlatorog, ta za vedno zapisani gams Triglavovega kraljestva, je razril svet tam gori, da je danes tak – bele skalne plati, ostri robovi, neprehodno ruševje. In prav sredi takega sveta, na sedlu pod Srebrnjakom nad Trento, sem nekoč naletel na ravno porajajoče se življenje. Le nekaj metrov pred menoj, ko sem razprl ruševje, se je na okorelih debelih nožicah ves neroden zibal gamsji kozlič. Mati koza, ki ga očitno še ni niti do konca oblizala, saj je bil ves moker, se je verjetno umaknila za rob. Tako hitro kot takrat se še nikdar nisem obrnil v drugo smer in tisti kup ruševja obšel daleč naokoli. Človeškega vonja pač te živali, vajene gorskega zraka, prepojenega le z vonjem cvetja in rušnate smole, nimajo rade. Nekaj let kasneje sem spodaj na planini Zapotok doživel podoben prizor, le da je bil srnjaček že kar samostojen. Ždel je v rododendronovem grmu, o človeku kot sovražniku očitno ni vedel še ničesar, bil je celo tako prijazen, da se mi je dovolil ujeti v objektiv.

In iz teh malih, neblogljenih in nerodnih živalic, ki jih ogrožajo ujede, lisice, konec koncev tudi nepremišljeni človek, zrastejo lepote, ki jim ni para. Prav gotovo so kozorogi živali, ki v še tako trdi duši prebude navdušenje in veselje. Kolikokrat smo jih občudovali na planinskih poteh, še pogosteje pa na odmaknjenih grebenih, kjer se zadržujejo tisti najmogočnejši. Prvič smo po izpostavljeni steni prilezli nad Mali kot in pod Jalovcem, na melišču ob Goličici, naleteli na kozorogovo družino.

Ponosno čuva svoje kraljestvo – kozorog

Stara dva sta bila na eni strani steze, mladič na drugi. Mulili so skromne bilke, nekaj gamsove deteljice (alpski pečnik) je štrlelo iz belega grušča, in ponosno razkazovali svoje rogovje. Družinski poglavar je bil pravi lepote.

Tisti trenutek, ko smo se znašli med njima in mlađičem, je jezno puhnil. Znajo se kar pošteno razhuditi te živali. Na Mišeljskem grebenu sem neke pozne jeseni lovil prizor, v katerem sta nastopala dva kozoroga, na modrem nebu in z izprano jesensko belino Triglava v ozadju. Ker sta bila nekoliko predaleč, sem se jima približal. Eden od njiju je nekajkrat jezno prhnil in odločno zamahoval z rogovji proti meni. Kar nekoliko zadržano sem se potem hulil tam okoli. V spominu mi je namreč še vedno pokalo rogovje dveh kozorogov, ki smo ju nekaj zim prej ujeli med hudim bojem pod vrhom Viša. V nevarnih strminah sta se neverjetno odločno postavljala na noge, lovila ravnotežje in tolkla

Viharnik kljubuje

drug po drugem. Pa tisto praskanje po stegnu, ki ga je nama z Urško uprizoril eden od rogatih ponosnežev pod Stenarjem – v hladno tiho jutro je prav sršeče segal zvok odločnega drgnjenja, močno ga je moralo srbeti, in krepko je moralo biti rogovje. Če nisem povsem uspel s fotografiranjem takrat na Mišeljskem grebenu, me je zato nagradil z vsem razkošjem in znanjem postavljanja pred objektiv mogočnej v Peklu pod Rjavino. Večer se je že spuščal, ko sva z Dariem naletela nanj, tudi svetloba je bila že šibka. Vendar se je prekrasna žival postavila le poldrugi meter stran, se umetelno praskala s parklji pod trebuhom, obračala na vse strani, ves čas pa je stala na modrem ozadju z bledimi meglicami prepletenega večernega neba. Nepozaben prizor, zapisan v spominu in ujet v fotografsko kamrico.

So pa tudi bolj plaha bitja, mednje zagotovo sodijo svizci – nadvse plašni in obenem neustavljivo zvedavi. Le redkokdaj jih je mogoče videti, saj nemudoma, brž ko zagledajo človeka, smuknejo v luknjo ali za skalo. S potrpežljivostjo in čakanjem lahko čez nekaj časa opazimo kakšen smrček, ki plaho pogleduje izza skal. Svizci niso prav veliki, prej so podobni kakšnemu majhnemu zajcu kot čemu večjemu. Pa vendar mi je bilo enkrat spet dano – pod Pihavcem, v hudi strmini brezpotja, sem nekoč naletel na tako velikega, da je bil še najbolj podoben rejenemu jazbecu. Leno se je potegnil skozi bujno cvetje in zelenje v

Skale zažare – madronščica

eno od številnih lukenj, ki so zijale v pobočju. Samotar! Mene sta spodaj na Luknji, med kimajočimi cvetovi pogačic, čakali Mojca in Urška.

Živali v prividu

Mnogokrat sem se z življenjem gora spoznaval preko strahu. Živali so se narisale v mislih, se oglasile, morda celo puščale sledove – in že so bile tu, zraven mene, četudi jih ni bilo. Strah, ki se naseli v človeka, pogosto pričara več, bolj grozeče, večje in nevarnejše. Posebej je to lahko doseči v gorah, kadar si sam, v noči, megli, med rahlim zimskim sneženjem ... Neke noči sem spal pri lovski koči na planini Bala nad Bavščico, v nekakšni drvarnici. Vse skupaj je v gozdu, med gostim bukovjem, in priznati moram – bila je strašljiva noč. Za grebeni Vrha Krnice se je ves čas bliskalo, po gozdu je stalno pokljalo vejevje, šumelo je listje, ob skale je nekaj škrtalo (verjetno je gams brusil rogovje), nekaj se je plazilo čisto blizu drvarnice (kača?), stvar pa je dosegla vrhunec, ko je povsem v bližino mojega ležišča pritekla žival in glasno sopla. Meni je sapa medtem seveda zastala. Verjetno je bila le srna, ki je kmalu nato odtekla stran. Jutro je bilo prava odrešitev in neprespan sem se podal na dolgo pot. Tudi nočna pot v Vrata, ko je zmrznjena novembrska zemlja grozeče škripala

Z rožicami mu je poslano – srnjaček na planini Zapotok

v gluhi noči brez mesečine, mi je ostala v spominu kot zelo preteča. Res, ves čas sem pričakoval medveda, res ne vem, zakaj se mi je tistega večera tako usedel v misli. Neko drugo noč spet me je prebudilo trkljanje kamenja, ko sem spal na travni polički pod Gulcami. Odmotal sem se iz spalne vreče, okoli mene je bila gosta megla, skozi jo je prosevala luna. Bilo me je strah – a je bil le gams, katerega silhueta se je počasi pomikala po melišču navzgor.

Pa ni strahu le ponoči, tudi podnevi lahko prav nelagodno oprezaš, kdaj bo nekaj skočilo nate. V Trnovskem gozdu pa v javorniških gozdovih nad Cerknico in še marsikje v Sloveniji živi medved. Zmrznjene medvedove stopinje pod Poslušanjem na

Hudem polju so некоč v meglenem zimskem dnevu ženskemu delu družine privabile glasno pesem na usta, lovci bi rekli, da sta plašili divjad. Ja, tudi sam sem večkrat prepeval, ko sem kolovratil med tistimi skalami in vrtačami. Na Javorniku pa sva jo neke zime, sita gazenja globokega snega, z Dariem ubrala kar po medvedji gazi. Prav lepo je sledila cesti in dokler je gaz šla v pravo smer, sva šla za njo. Mrcine seveda ni bilo že nikoder več, kot je ni bilo tistega mračnega decembrskega dne, ko sva prav nekje tam videla najprej sledove medvedjih šap, zatem je začelo še snežiti, nekaj neodpadlega listja na bukvah je sumljivo šumelo – in tedaj je predme, že v spuščajočem se večeru, planila ogomna rjava senca. Srce je skoraj zastalo – pa je bila le velika košuta. So pa

Čevelj na gorski poti, lepi čevelj ob njej

tudi srečanja, ki so vendarle nekoliko kočljiva. Ob povratku iz gačniške soteske naju je poznega popoldneva v robu nad potjo presenetila skupina treh divjih prašičev. Bili so veliki kot omare (pa ne le v najinih prestrašenih očeh), mnogo večji od tistih, ki si jih ogledujemo v živalskem vrtu. Stali so tam, eden od njih je nekajkrat glasno zakrulil svoj »ronf«¹ proti nama, in kar niso se hoteli spraviti proč. Ustavila sva korak, se malce spogledala, medtem pa so se vendarle odločili in počasi odlomastili globlje v gozd. Kaj pomeni »peteliniti se«, pa smo spoznali jesenskega dne, ko nas je pod Poreznom, v pobočju Hoča, napadel divji petelin. Nasršen je hodil sem in tja, grdo je pihal in spuščal nenavadne glasove in le velika palica, ki sem jo držal pred seboj, ga je odvrčala od tega, da bi planil vame. Očitno jezen, ker je človek vdrl v njegov svet, med košate smreke in raztresene skale.

Cvetna preproga

Če so živali velik in otipljiv znak

Nasvidenje! Kozorog je krenil svojo pot.

Vse foto: Marjan Brađeško

življenja v gorah, pa je drobčenega življenja, ki ga razodeva gorsko cvetje, še mnogo več. Travnne blazinice se drže še tako izpostavljenih grebenov, drobci zemlje v skalni razpoki in že se razcveti čudovita dvocvetna vijolica, zaplata ruše v strmi steni in šopek bujnih planik ostane nepozaben. Na vsem tem cvetju pa se pozibava brez števila muh, metuljev, čebel, čmrljev in drugih žuželk; še ko so gore pokrite s snegom, je opaziti kakšno drobno mušico. Vsa cvetna preproga gora je čudovita podlaga, po kateri se sprehajajo gamsi in kozorogi, v vrhovih mogočnih smrek pristajajo krokariji, v nedostopnih skalnih policah, ovešenih s posmukano travo, gnezdiijo orli. Preplet življenja, popolnost stvaritve večnega, ki je bila človeku dana le v opazovanje. Da se čudi, da verjame. V življenje, ki ga je v sivem skalovju več, kot bi pričakoval od »nežive« narave. Da gre tja gor znova, da ga hrepenenje po svetu, v katerem ni razočaranja, pokliče spet in spet.

Marjan Bradeško

Zgodba o komendskem svetilniku iz časov »ljudske oblasti«

Biló je pred vsemi svetimi (vsiljivo preimenovano v dan mrtvih) leta 1954, ko so farani urejevali in krasili grobove svojih dragih na komendskem pokopališču, ki je bilo že od leta 1951 pod občinsko upravo.

Tisti čas se je pojavil na Vavtari delavec – Gašperjev Johan z Gore in glasno razlagal, da mu je neka krajevna inštanca ukazala podreti svetilnik sredi Vavtarke ceste, ki pelje na cerkveni trg. Ta svetilnik je bil postavljen ob preureditvi cerkvene okolice in postavitvi spomenika *padlih* iz komendske färe v prvi svetovni vojni. Celotni načrt je bil izvršen po zamisli mojstra arhitekta, univerzitetnega profesorja Jožefa PLEČNIKA. Takratni komendski občinski odbor in posebni odbor občanov (ta je zbiral res *prostovoljne* prispevke) sta sporazumno izpeljala Plečnikov načrt cerkvene okolice. Župnijski urad kot zastopnik župnije se je sicer »distanciral« od izpeljave omenjenega načrta, žrtvoval pa je 72 m, kaplanijskega vrta, čez katerega pelje sedaj cestišče na trg. Preureditev so končali leta 1935.

Svetilnik, v katerem je bil med stebrički večji bronasti ciborij (obhajilni kelih) z rdečo lučko, bi moral Gašperjev Johan razbiti. Vendar ni storil, kakor mu je bilo naročeno, pač pa je pošteno in glasno zapovedal: »Ukazali so mi, naj to znamenje razbijem. Pa jaz tega ne bom naredil, zakaj moja mati me je

učila: »Pusti na miru in ne dotikaj se, kar je 'žeganega', in jaz bom mater ubogal.« Tako se je izvedelo za ta nekulturni načrt tedanjih voditeljev javnega občinskega življenja.

Bila pa je tedaj navada, da so vselej, kadar so pripravljali kakšno neprijetno zadevo, že uprizarjali izziv – ali v časopisu ali pa neposredno, z izbranim človekom.

Tako je župnijski urad v Komendi že 29. oktobra 1954 poslal Zavodu za spomeniško varstvo LRS v Ljubljani naslednji dopis (št. 253): »Zadnje dni se javno širijo vesti, da se bo po nalogu višje inštanace, katerega naj izvrši tukajšnji predsednik OBLO-ja, podrl spomenik-svetilnik, ki je delo mojstra J. Plečnika.

Ta svetilnik-spomenik je postavljen v sklopu trga oziroma ceste k župnijski cerkvi, kar je bilo urejeno po Plečnikovem načrtu l. 1935.

Spomenik je na podstavku iz starega kamna bivše Vavtare (zidna ograja še iz turških časov). Na tem je pa iz podpeškega kamna svetilnik, ki ima na eni strani napis Župnija Komenda evharističnemu Kralju, na drugi strani je vklesano: Devici Mariji v čast, na frontalni strani pa je krona s križem in letnico 1935.

Včeraj, 28. oktobra, je tukajšnji elektromonter demontiral električno napeljava na ta spomenik. Bronasti ciborij, v katerem je bila žarnica, je shranjen v župnijskem uradu.«

Ker je šlo za Plečnikovo mojstrovino in ker bi se moglo kdaj očitati, češ zakaj niste zavoda obvestili, je župnijski urad to sporočilo poslal s pripombo, da je zadeva nujna.

Po tem sporočilu je Zavod za spomeniško varstvo LRS v Ljubljani že 17. decembra 1954 z dopisom št. 293/2 sporočil Okrajnemu ljudskemu odboru Ljubljana – okolica, »da soglaša z odstranitvijo, predlaga pa, da naj se odstranjeni spomenik hrani na primernem mestu«.

Tako se je v »ozadju« pripravljala pot za uradno odločbo o odstranitvi svetilnika. In zares je Občinski ljudski odbor Komenda (OBL) dne 13. januarja 1955 – št. 64/2–54 poslal odločbo:

»Župni urad mora odstraniti kameniti spomenik – svetilnik, ki stoji ob dovozni poti na cerkveno dvorišče.

Rok za odstranitev tega spomenika se odloči do 31. 1. 1955.

Zoper to odločbo je dopustna pritožba v roku 15 dni na Okrajni ljudski odbor Ljubljana – okolica potom tuk. Obč. lj. odbora. Pritožba je zavezana taksi po tarif. št. 5 ZT v znesku din 90.- in odloka o uvedbi okrajnih taks v znesku 90 din.

UTEMELJITEV

Notorno je znano, da je bil v izreku navedeni spomenik postavljen v l. 1935, v dobi porajajočega se klerofašizma za fašizacijo države.

Spomenik je ostal na mestu vse do danes kot simbol temu, čeravno smo z narodno osvobodilno borbo likvidirali stari družbeni red ter dosegli novo socialistično demokratično ureditev.

Zato danes ne moremo dopustiti, da bi tak spomenik stal – zaradi česar se mora podreti in odstraniti, kar je bilo izvršeno že pred leti po drugih krajih.

Sklep občinskega ljudskega odbora, da se mora podreti in odstraniti, je s tem v celoti utemeljen.

Ta odločba se izdaja uradoma in je po čl. 5 ZT takse prosta.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!

S.f. – S. n. Predsednik OBLO

(Občinskega ljudskega odbora)

/Peršin Ivan/

podpis l. r.

Dostavljeno:

1/Župni urad – Komenda.

2/Postaji LM-Komenda v vednost.

3/Arhiv-Tu.

Ta objavljena odločba mnogokaj potrjuje: a) sovražnost komunističnih prvakov do vsega krščansko-verskega, kar krivično in ponižujoče enači s fašizmom; b) da je NOB (narodnoosvobodilna borba) imela kot glavno nalogo pripeljati komunistično oblast; o boju zoper okupatorja niti črke pisane! c) da je ta svetilnik nekako zadnji ostanek »klerofašističnega nasilja« nad ljudstvom; č) da KPS res pritiska na krajevne oblasti, naj z vidnih mest odstranijo vse krščanske simbole slovenskega naroda.

Na to občinsko odločbo je župnijski urad Komenda 24. januarja 1955 (št. 18/55) vložil *pritožbo* na Okrajni ljudski odbor /OLO/ Ljubljana – okolica prek OBLO Komenda s priloženima kolkoma dvakrat po 90 din.

V tej pritožbi se utemeljuje, da je bil prostor pri župnijski cerkvi v Komendi leta 1935 preurejen iz *estetskih in zgodovinskih razlogov* po načrtu znanega arhitekta mojstra Jožefa Plečnika, čigar 80-letnico je pred nekaj leti slovesno počasti-

la tudi »ljudska oblast«. Pri urejanju je sodeloval tudi inž. arh. Tepina, ki je bil član izvršnega sveta LRS v Ljubljani. Omenjeno je, da preureditve ni vodil župnijski urad, temveč poseben odbor takratne občine, ki je Plečnikov načrt skrbno izpeljala, kar je dalo središču zgodovinske Komende poseben estetski in kulturni pečat. Navedeno je bilo vprašanje, kaj storiti s spomenikom, če bi se moral odstraniti. Končno pa je v tej pritožbi dobesedno izraženo še tole: »Že 30. oktobra 1954 je bil od OBLO-ja v Komendi z ozirom na zahtevo istega OBLO-ja, da mora župnijski urad v Komendi svetilnik podreti, poslan njegov zastopnik – rajonski elektromonter Hace, da je demontiral električno instalacijo iz svetilnika. Nerazumljivo se zdi žup. uradu, kako da OBLO odbor *ne dovrši* tega, kar je začel, in je tudi po svojem predstvaniku izjavil, da bo OBLO poskrbel, da se bo svetilnik skrbno demontiral in da se okolica kakorkoli ne bi poškodovala. – Ali ni vedno tako dosledno in možato, da tisti, ki ima možnosti in kakšno delo začne, isto tudi sam dovrši, kadar je potrebno in koristno?

Smrt fašizmu – svoboda narodu! ...«

Zanimivo je tudi to: ko je bila omenjena pritožba vložena prek krajevne občine, kjer so pristojni lahko vso vsebino verjetno preučili, je bil 28. februarja 1955 župnijski upravitelj Viktorijan Demšar povabljen v krajevno občinsko pisarno v zvezi s to zadevo. Skušali so ga prepričati, naj bi župnijski urad pritožbo št. 18/55 z dne 24. januarja 1955 predrugačil ali umaknil. Župnijski urad je vztrajal pri svoji pritožbi.

Občinski tajnik Anton Perne je po navodilu OLO-ja Ljubljana – okolica predlagal, naj se ne svetilniku odstrani križ in napis: Župnija Komenda evharističnemu Kralju. Na to je župnijski upravitelj izjavil, da bi odstranitev križa umetniško vrednost objekta pokvarila, zato naj ostane, kakor je. Lahko pa bi se namesto »evharističnemu Kralju« napisalo: Župnija Komenda Petru Pavlu Glavarju, saj je bil med Slovenci 18. stoletja eden največjih mož. Stroške bi si obe strani razdelili na pol. Vse to je vseboval zapisnik, sestavljen ob tej priliki v komendski občinski pisarni.

Na vloženo pritožbo je OLO Ljubljana – okolica poslal 9. julija 1955 (št. III-07-44/2-D/G) odgovor s svojega tajništva za komunalne zadeve. Kar je bilo pričakovati, se je zgodilo. »PRITOŽBI SE NE UGODI!.« In še to je bilo dodano, »da nobena nadaljnja pritožba po upravni poti ni več dopustna«.

V obrazložitvi tega dokumenta je pojasnjeno, da je že 17. decembra 1954 Zavod za spomeniško varstvo LRS v dopisu št. 293/2 izjavil, »da soglaša z odstranitvijo. Predlaga pa, daj se odstranjeni *spomenik hrani na primernem mestu*«. No, vsaj toliko prizanesljivi so bili, da se spomenik ne uniči (in morda

je celo kdo od »varuhov« gledal v prihodnost, da se bo mogel svetilnik zopet kdaj vrniti na prvotno mesto ... Na svetu se vse spreminja ...).

Seveda so ob tej odločbi nastala razna vprašanja, npr: a) kdaj bo OBLO Komenda na podlagi 2. in 12. člena zakona o občinskih ljudskih odborih določil, *kako* naj se svetilnik demontira zanj; b) *kdo* bo poravnal stroške tega podviga, zakaj ta spomenik je, kot je znano, leta 1935 postavila komendska občina.

V sedanjih razmerah pa je splošno znano, da vse take primere urejuje in financira določeni organ ljudske oblasti, da se umetnina res ohrani. Tako je župnijski urad Komenda poslal dopis OBLO-ju v Komendi (s št. 168 z dne 16. julija 1955). Ker pa ta dopis ni bil kolkovan s 95 din, je OBLO sporočil, »naj se naknadno kolkuje, sicer gre kot nevloženo v arhiv brez rešitve.« Dolg je bil poravnan.

Vsa zadeva se je nekako zaobrnila. Zato je bil župnijski urad Komenda nekako prisiljen za ohranitev svetilnika v sklopu celotnega Plečnikovega načrta nekdanje komendske Vavtare 10. avgusta 1955 sprožiti »*upravni spor*« pri Vrhovnem sodišču LRS v Ljubljani; vloga je morala biti kolkovana: listina tožbe s 500 din, vsaka priloga pa s 25 din). Priloge so bile: prepis zapisnika takratnega pripravljenelega odbora z zastopniki komendske občine za izpeljavo Plečnikovega načrta, iz leta 1935, zaslišanje arhitekta, profesorja J. Plečnika, fotografija že urejene cerkvene okolice in fotografija dohodnega cestišča s svetilnikom. Vloga z dokumentacijo je obsegala tri pisarniške liste.

Vrhovno sodišče LRS v Ljubljani je 10. decembra 1955 s št. U I 725/55 poslalo župnijskemu uradu v Komendi *končno sodbo* v imenu ljudstva z daljšo obrazložitvijo; glavne točke so bile: župnijski urad Komenda je v neodobravanju odločb OBLO Komenda in OLO Ljubljana – okolica, kot je že bilo omenjeno, sprožil upravni spor, češ da Zakon o občinskih ljudskih odborih ni bil pravilno uporabljen, ker se s spodbujano odločbo pač ne usmerja kulturni razvoj, tako kot kulturo pojmujejo kulturni ljudje, da tožeča stranka v nobenem primeru ne more biti zavezana za odstranitev spomenika, ker ga ni ona postavila, ampak občina.

Predmetni svetilnik nima značaja porajajočega se klerofašizma, kakor navaja prvostopenjska odločba. Svetilnik je bil postavljen v zvezi z deli za olepšavo in ureditev kraja ob najtesnejši podpori občine ter odbora za postavitev spomenika padlim vojakom v prvi svetovni vojni ...

Razsodba Vrh. sodišča LRS dalje pravi: TOŽBA NI UTEMELJENA. Pristojnost OBLO je v predmetni zadevi podana v 12. členu zakona o občinskih ljudskih odborih, ker gre za ureditev kraja, tj. za odstranitev spomenika-svetilnika kot ostanka klerofašistične vladavine ...

Župnijski urad Komenda je odboru za postavitve spomenika dal del kaplanijskega vrta. Iz napisa na tem svetilniku (Župnija Komenda evharističnemu Kralju) izhaja, *da je ta odbor bil organ župnije* in da je v njenem imenu postavil svetilnik ne kot spomenik padlim vojakom v vojni, temveč kot spomenik evharističnemu Kralju. Evharistični križi in svetilniki pa so bili zunanji izraz *duhovnega nasilja klerofašističnega režima nad prebivalstvom bivše Jugoslavije*. Glede na to je zaključek prvostopenjskega organa, da je župnijski urad Komenda dolžan odstraniti *predmetni svetilnik, pravilen in zakonit*, ker dolžnost odstranitve zadeva tega, ne pa občinski ljudski odbor.

Tožbo je bilo kot neutemeljeno zavrniti.

Pritožba ni dopustna.

Zapisnikar senata:

PEČAT SODIŠČA

Predsednik

Prohinar Janko, l. r.

LRS v Ljubljani

Mejak Karel, l. r.

Senat so sestavljali: Karel Mejak, Henrik Kužnik, Martin Žalik.

Kaj vse odkriva takšno ideološko usmerjeno sodišče?! ...

Seveda je bilo sedaj treba izvršiti izrečeno sodbo, toda šele ob toplejšem vremenu, saj ni bil sodnijsko določen noben datum za odstranitev svetilnika.

A »čuječnost« vrlh funkcionarjev v občini Kamnik (Komenda je bila že vključena v veliko občinsko območje Kamnik in je postala le krajevna skupnost) je že prek Oddelka za gospodarstvo in komunalne zadeve OBLO Kamnik s št. 02/4-147/3 z dne 1. marca 1956 odločila, da mora župnijski urad Komenda *do 15. marca 1956 odstraniti svetilnik*, seveda na lastne stroške, in dostavlja: »Kamne spomenika shrani ali uporabi za druge namene naslovni župnijski urad.« Podpis: Bogdan Kobil.

Pod vodstvom zidarskega mojstra St. Urbanca iz Most je bil zgornji del s križem (iz podpeškega kamna) demontiran. Svetilnikov podstavek iz kamnov nekdanjega taborskega zidu Vavtare pa je še ostal na mestu. Toda skrbni načelnik omenjenega oddelka OBLO Kamnik *Bogdan Kobil* je poslal 22. aprila 1956 na komendski župnijski urad: »Uradoma smo ugotovili, da svetilnik ni v celoti odstranjen ... niti nismo prejeli opravičila o utemeljenem vzroku, zakaj se že do 15. 3. 1956 delo ni moglo izvršiti. ... Ponovno naročamo, da v *treh* dneh po prejemu tega poziva svetilnik do tal porušite in odstranite.«

Zaradi tega naloga je bil nujen razgovor s predsednikom OBLO Kamnik Jankom Alfredom. Ker je bil župnijski upravitelj Viktorijan Demšar službeno

zadržan, je pooblastil cerkvenega ključarja Janeza Štrcina, naj se o vsej zadevi pogovori s predsednikom občine. 28. aprila 1956 je bil Štrcin pri občinskem predsedniku, ki je takoj vprašal: »Pa podstavek še stoji?« »Še, ker čaka na končno rešitev.« Predsednik: »Dajte mi zadnjo rešitev semkaj. S tem je zadeva likvidirana, zakaj na tem podstavku bo postavljena razsvetljava. Zares bi bilo nespačetno podirati in nato znova graditi.«

Tako je podstavek ostal še kratek čas, zakaj že 12. maja 1956 je isti Bogdan Kobol poslal novo naročilo: »Priloženo vam vračamo dopis, ki ga je dostavil predsedniku OBLO Kamnik tov. Štrcin, s pojasnilom, da se svetilnik *mora* do tal odstraniti. Naročamo, da se odstranitev čimpreje izvrši.« Iz tega procesa se jasno vidi, iz katerega »ozadja« je bilo vse dirigirano, ko tudi predsednikova beseda nič ne velja.

Ni izključeno, da je bil tudi predsednik občine Kamnik spretno vključen v to igro. Ker pa pri tej zadnji odločbi ni bil določen *pravi* čas, smo zaradi »ljubege miru« 23. maja 1956 tudi svetilnikov podstavek podrli ... in spravili v žup. šupo.

EPILOG: V Ljubljani je sam avtor vavtarske ureditve Jože Plečnik osebno interveniral na pristojnem mestu, naj bi se ohranila ureditev cestišča k cerkvi in na pokopališče, ki je od 1951 leta dalje pod občinsko upravo. PA VSE ZAMAN. Sovražna miselnost do vsega krščanskega je iz znanega »OZADJA« s podiranjem tolikernih prelepih kapelic in križnih znamenj po Sloveniji pač pokazala svojo (ne)kulturo.

Zgornji del spornega spomenika je bil shranjen v župnijski šupi. Leta 1967 pa je ob komisijem pregledu različnih inštantc za dovoljenje, da iz tedanje šupe uredimo *veroučno učilnico*, zastopnik zavoda za spomeniško varstvo prof. dr. Nace Šumi odločil, naj se to Plečnikovo delo spravi kam na trg. (Že leta 1963 pa mi je nekaj mesecev pred svojo smrtjo nadškof A. Vovk naročil, naj dobim v župnijski cerkvi primerno mesto, da se »žegnani« del Plečnikove stvaritve ohrani! O tej zadevi se je precej razmišljalo; žal ali morda tudi prav kot je razvoj prinesel svoj čas ...) Zaprotil sem dr. Šumija, naj bi določil primerno mesto in odkazal je kraj pred učilniškim predstresjem s pripombo, naj bo sporni napis (Župnija Komenda evharističnemu Kralju) obrnjen k župnišču, da ne bi prizadetih preveč razburjal. Tako je še danes ta pravi svetilnik na istem mestu, kjer čaka na vrnitev na prvotno mesto vavtarskega cestišča, kamor po načrtu spada.

Leta 1956 je prvi Plečnikov diplomant univerzitetni profesor arhitekt Valentinčič uporabil podstavkove kamne za nosilni steber ostrejša pri grobišču komendskih duhovnikov. Ti kamni oznanjajo zgodovino turških vpadov in komunistično nasilje na Slovenskem.

Bronasti ciborij iz svetilnika pa je bil tudi leta 1956 prelit z drugim materialom za nov tabernakelj v župnijski cerkvi v Komendi. Ta tabernakelj pa je zadnji tabernakelj kot Plečnikova umetnina, o kateri je isti avtor izrekel: »Za Jezusa ni nobena stvar predragocena!«

In kaj naj rečemo Komendčanom, ki baje – kot se sliši – nameravajo poimenovati cerkveni trg v Plečnikov trg? Na svetovnih razstavah Plečnikovih umetnin v preteklih letih je tudi fotografija naše Vavtare po Plečnikovem načrtu iz leta 1935. Ali to kaj pomeni? To, naj bi se potrudili čimprej postaviti sporni svetilnik na prvotno mesto, seveda s podstavkom *iz kamnov sedanjega časa* – preden bi bilo morebitno poimenovanje tega trga centralne komendske krajevine zgodovine. Naj bi tudi Plečnikova misel – vklesana na spomeniku padlih v prvi svetovni vojni: »Molimo za zdravo pamet« – res kaj globlje pomenila slovenskemu srcu. –

Naj obnovljeni svetilnik osvetljuje Komendčane za pravo srečo, pravo medsebojno razumevanje! – Tudi simboli imajo močno govorico: Sprava – mirno sožitje – medsebojna pomoč in spoštovanje!

Vir: a) Iz dokumentov arhiva župnijskega urada in po lastnem doživljanju tega procesa sestavi Viktorijan Demšar oktobra 1990 (v 87. letu)

Dodatek: Leta 1956 je tedanja oblast LRS pod vodstvom predsednika Kavčiča dovolila, da se sme proslaviti 30. obletnica evharističnega kongresa na Brezjah pod vodstvom nadškofa dr. Jožefa Pogačnika. Tedaj ni bilo slišati, da se »fašizem« vrača in da bi evharistični kongres 1935 mogel biti takšno strašilo za fašizacijo »države Jugoslavije«, kot navaja utemeljitev odločbe OBLO-ja iz leta 1954 in končno odločba Vrhovnega sodišča LRS 1956!

Prečudna igra!

Slovesnosti na Brezjah se je udeležilo več deset tisoč slovenskih državljanov, ki so bili nekaj pod »nasiljem Cerkve« v stari Jugoslaviji.

Viktorijan Demšar

Iz uredniškega predala objavljamo zapis gospoda Viktorijana Demšarja o komendskem svetilniku v spomin na stoto obletnico rojstva (1904, † 1992) tega modrega župnika v vinogradu davnega Petra Pavla Glavarja.*

M. R.

STANKO PREMRL – skladatelj slovenske državne himne,

ob štiridesetletnici smrti (1965–1995)

Leta 2005 bo poteklo 40 let od smrti duhovnika, slovenskega glasbenika in skladatelja državne himne republike Slovenije Stanka Premrla.

Rodil se je 28. septembra 1880 v Št. Vidu (današnjem Podnanosu), pri Johanovih, v družini premožnega kmeta. Bil je tretji otrok v osemčlanski družini. Po osnovni šoli v domačem kraju je obiskoval klasično gimnazijo v Ljubljani, tam pa se je tudi glasbeno izobraževal, ker je že v zgodnji mladosti kazal veselje do glasbe. Po maturi leta 1899 je stopil v bogoslovje in bil leta 1903 posvečen v duhovnika. Po enoletnem kaplanovanju na Vrhniki je šel na Dunaj nadaljevat glasbene študije (1904–1908).

Po vrnitvi v Ljubljano se je začelo dolgo, neumorno obdobje njegovega dela na področju slovenske cerkvene in posvetne glasbe. Seznam njegovih del, zaslug in odlik za slovensko glasbo je tako izjemen, da ga komaj moremo dojeti.

Stanko Premrl je *eden najplodovitejših slovenskih skladateljev*. Njegov opus je izredno obsežen in raznovrsten, saj obsega kakih 1200 cerkvenih in čez 800 posvetnih skladb. Bil je *vrhunski orgelski koncertant in improvizator*. Uveljavil se je kot *odličen glasbeni pedagog*, ki je deloval v posvetnih glasbenih ustanovah v Ljubljani – na konservatoriju in glasbeni akademiji, glasbene predmete pa je poučeval tudi na orglarski šoli, teološki fakulteti in v semenišču. Cenjen je bil kot *glasbeni poročevalec in kritik* ter *mentor* številnim mladim slovenskim organistom in skladateljem.

V slovenski cerkveni glasbi je imel osrednjo vlogo, bil je *organist in »regens chori«* ljubljanske stolnice. Kar 32 let (1909–1941) je bil *ravnatelj orglarske šole* v Ljubljani, iz katere so izšli številni organisti in zborovodje, ki so bili temelj glasbenega življenja na podeželju. Dolgo dobo 35 let (1909–1945) je *urejal revijo Cerkevni glasbenik* in zanj tudi prispeval izjemno veliko število člankov.

Vse naštetu delo v osrčju slovenske glasbe je lahko opravil le človek, ki je imel velik glasbeni talent, zraven pa še neizmerno voljo, delavnost in vztrajnost do visoke starosti, ko je 85-leten 14. marca 1965 umrl v Ljubljani, kjer je tudi pokopan.

Ob 30-letnici Premrlove smrti (1995) je bila v Ljubljani in njegovem rojstnem kraju Podnanosu vrsta dogodkov in prireditev (simpozij o njegovem življenju in ustvarjalnosti, izdaja skladateljevih izbranih posvetnih zborovskih

skladb, koncerti z njegovimi skladbami), kasneje pa ni bilo več vidnih dejanj okrog ohranjanja spomina na Stanka Premrla.

Premrl je sicer s svojo glasbo precej prisoten pri bogoslužjih v slovenskih cerkvah, nekoliko tudi v koncertnih sporedih cerkvenih in posvetnih pevskih zborov in drugih glasbenih skupin, prav tako pri izdajah glasbenih posnetkov na zvočnih kasetah in zgoščenkah.

Žal pa ta velikan slovenske glasbe *nima primernih javnih obeležij, spomenikov in spominskega prostora*, ki bi opozarjali na njegovo izjemno delo, če ne štejemo spominske plošče na njegovi rojstni hiši v Podnanosu in nagrobne plošče na ljubljanskih Žalah.

Vsa svoja ustvarjalna leta in vse svoje duhovno bogastvo je Stanko Premrl poklonil slovenski umetnosti in tudi mestu Ljubljani. Tam pa nima primernih javnih znamenj, ki bi ohranjala spomin nanj ljudem sedanjega časa in prihodnjim rodovom.

Stanko Premrl je *avtor slovenske državne himne*. Z njegovo glasbo se Slovenija predstavlja doma in v tujini. Resda besedilo izraža narodovo identiteto, toda pri himni gre vendarle za glasbeni učinek. Prešernove besede brez Premrlove glasbe niso državna himna, državna himna pa je sama Premrlova glasba. Čeprav najbrž sleherni Slovenec pozna državno himno, le malokdo pozna njenega avtorja in to kljub temu, da je Premrlova Zdravljica tolikokrat dvigala slovenskega duha! Še vedno se dogaja celo, da skladatelja himne Stanka Premrla v javnih sredstvih obveščanja, na proslavah in ob drugih priložnostih zamenujejo z njegovim nečakom Jankom Premrlom-Vojkom iz iste hiše, velikim domoljubom, narodnjakom in bojevnikom za slovenstvo v času fašistične vladavine Italije nad slovenskimi primorskimi kraji med obema svetovnima vojnama. To kaže na pomanjkljiv odnos do velikih osebnosti naše kulture in tudi naše državne istovetnosti. Ob vsem spoštovanju velikega Slovenca Franceta Prešerna in njegove tako zelo sporočilne pesniške mojstrovine za slovenski dom in rod, bi morali na Slovenskem storiti vse, da bi vsak rojak vedel, čigava je uglasbitev zanosne glasbe, ki je tolikokrat na ustih in v srcih našega človeka v matični domovini in tujini.

Kadar razmišljamo, govorimo ali pišemo o slovenski državni himni, bi morali vedno povedati in zapisati: *Premrlova Zdravljica!*

Država Slovenija, pristojne javne ustanove, glasbena in druga kulturna združenja, ugledni glasbeniki in kulturniki naj pomagajo spodbuditi prizadevanja za dostojno *ohranjanje javnega spomina* na zaslužnega Slovenca, žlahtno sevajočega duha – duhovnika in glasbenika Stanka Premrla!

Jurij Rosa

Jaslice sveta

Svetovna razstava jaslíc mednarodnega betlehemskega muzeja

V cerkvi sv. Jožefa v Ljubljani je bila v času od 14. novembra 2003 do 15. februarja 2004 edinstvena razstava jaslíc z različnih delov sveta.

Razstava je namenjena vsem, verujočim in neverujočim; to je čudovito spoznanje starodavne dežele, kjer se je pred dva tisoč leti rodil Jezus. Mednarodni muzej iz Betlehema je bil ob odprtju deležen vsestranskega priznanja strokovnjakov in navdušencev.

Jaslice so izdelane iz različnih materialov in so skoraj v celoti izredne umetniške vrednosti. Prišle so iz pomembnih svetovnih muzejev. Pri izdelovanju jaslíc so mojstri uporabili kamnje, les, keramiko, terakoto, oljke, močvirski trs in še druge materiale. Jaslice so oblikovane v različnih velikostih, od metrskih širin do miniaturnih v orehovi lupini. To so sijajna dela, umetnine, ki so jih izdelali v daljnih deželah: na Kitajskem, Japonskem, v Peruju v Koreji, potem so še velike predstavitve iz Italije, Češke, Francije, Portugalske, Nemčije, Švice in seveda iz Slovenije. V diskretno razsvetljenih vitrinah so se ponujale očem in spominjale na rojstvo Jezusa, ki se je rodil za vse in za ves svet!

Italija, Sicilija. Bazilika sv. Petra.

Slovenija, žgana glina, izdelala Ana Korenč.

Peru. Izvirne jaslíce.

Italija, Trento, Alto Adige, jaslice so postavljene na trg srednjeveškega mesteca pod okroglim grajskim stolpom. Avtor: Olivio Roncato-Cles (TN)

Umetniki, obrtniki in ljubiteljski izdelovalci mojstrov in iz različnih delov sveta so se lotili teološke tematike v pozdrav Rojstvu. Veličastne arhitekture, preprosti prizori, domišljijско oblikovanje pokrajine, majhnih trgov in dvorišč med starimi hišami, skupine ljudi – povsod pa je prisoten edini dogodek: rodil se je Jezus.

Svetovna potujoča razstava Betlehemskega muzeja je zamisel in izvedba direktorja veronske arene dr. Alfreda Troisia. – Muzej je pod pokroviteljstvom Unesca. Za razstavo v Ljubljani ima velik delež zaslug tudi Društvo prijateljev jaslic Slovenije s predsednikom p. dr. Leopoldom Grčarjem.

Slovenski umetniki-izdelovalci jaslic, uvrščeni na razstavo JASLICE SVETA: Ana Korenč, Janez Vovk, Ana Češarek, Zlato Petrovčič, Andreja Kozmus, Simon Rupnik, Viktor Konjedic, Matej Bradaška, dr. Marta Janežič, Jaslice dominikank v Velesovem, 18. stol.

»V teh jaslicah, ki so danes postavljene pred naše oči, boste odkrivali zaklade pričevanj, globine duhovnosti, mojstrovine umetnosti, predvsem pa boste

Italija, Kampanja. Neapeljske jaslice. Kakovostno delo, ki se s svojimi značilnostmi vključuje v neapeljsko jasličarsko tradicijo iz 17. stol. Avtor Renato Bova, Milano.

Italija, Lombardija. Figure iz jaslic. Avtor Roberto Zubini.

Vse foto: Ančka Tomšič

zaslutili, da je najpomembnejše to, da bi bilo betlehemsko Dete znova rojeno v nas in med nami, potem bosta mir in veselje dopolnjena in uresničena tukaj med nami, kakor bi dejal sv. Frančišek in vam zaželel – Mir in vse dobro! – p. (dr. Leopold Grčar)

Ančka Tomšič

Božič 2003

Če se pogovarjate z ljudmi o božiču, se boste kmalu znašli v otroških spominih; pravljичno lepih in čudežnih. Takšni so tudi moji. Z eno samo izjemo, v kateri sem se soočil z bremenom lastne avtonomije.

V prvem razredu smo imeli za božič pouka prost dan, kar je bilo samoumevno; znamenje, da je svet dober in v redu. A že naslednje leto mi je padel iz tečajev: tovarišica nam je oznanila, da imamo na božič pouk, kot vse druge dneve. Začutil sem, da ta božič ne bo minil brez pomembne odločitve, in se zatekel k mami po nasvet: »Kaj naj storim?« Mama pa mi je prepustila težko odločitev: »Naredi, kot se ti zdi.« Sedaj menim, da ne toliko iz naprednih vzgojnih načel kot iz neznanja v novih časih, v katerih ji je vsak nov državni odlok kot neustavljiv tok odtrgal del njenega sveta. Ostal sem sam pred dilemo: »Če ne grem v šolo, bo tovarišica žalostna.« Imel sem jo rad in nisem je hotel užalostiti. Toda če grem v šolo, bo žalosten Jezušček v jaslicah. Imel sem ga rad in nisem ga hotel užalostiti. Komaj četrta ure je še manjkalo do začetka pouka, ko sem se odločil: »V šolo grem, toda brez torbe. In nič hudega, če bom na božič zamudil.« Ko sem čez pol ure stopil v razred, me je tovarišica povprašala po torbi, odsotnost katere so učenci opazili pred njo in se nanjo odzvali s pritajenim hihitanjem. »Saj je vendar božič,« sem samozavestno oznanil razlog svojih praznih ramen. Učenci so se zasmeli, tovarišica je zadržano, a razumevajoče pokimala in me poslala v klopi.

Skoraj tri desetletja kasneje sem se v predbožičnih dneh sprehajal po ulicah vzhodnega Berlina. Le glavne so bile za silo razsvetljene, stranske pa v temi, a s prepoznavnimi sledovi bojov za Berlin ob koncu druge svetovne vojne. Ničesar, kar bi spominjalo na bližnji božič. Ko sem se zvečer zatekel v začasni dom tostran berlinskega zidu, sem začel prebirati prospekte, ki sem jih prinesel s seboj. Niso ponujali turističnih zanimivosti in storitev, marveč edinstvene dosežke novega družbenega reda. Presenečen sem se ustavil ob velikem napisu »božič« in bral: Božični prazniki. Prazniki miru, prazniki družine, prazniki delovnih uspehov ... Letošnji božič bomo še prav posebej praznovali v znamenju uspehov naše lahke industrije ...

Nekaj dni za tem sem prebiral pravkar izdano zbirko sodobne nemške li-
rike, s samimi božičnimi temami. Ponujali so jo za primerno božično darilo. A
ko sem listal po njej, sem jo doživel kot eno samo kritiko potrošniškega božiča.
Z veliko ironije, karikature in tu in tam odkrite osebne prizadetosti.

Tako sem ugotovil, kako sta oba konkurenčna družbena sistema uspešno
izvotlila neuničljivo božično skrivnost in jo napolnila s slamo, ukradeno od
božičnih jasli.

Le zakaj smo ljudje tako dovzetni za tovrstne manipulacije? Menim, da
zato, ker tako težko razmejujemo, kar je zunaj in znotraj nas ter medsebojni
preplet ene stvarnosti z drugo. Tako hitro smo pripravljeni verjeti, da nam bo
prineslo notranjo srečo in mir, če se bo v našem zunanjem svetu to in to zgodi-
lo. Zato se tako trudimo za zunanji praznični blišč in rompom, v upanju,
da nam bosta pričarala notranjo srečo in mir. In smo nazadnje razočarani, ko
po vseh napreznjih za zunanjo scenerijo praznikov čutimo v sebi predvsem
nemir, nepotešenost in neizpolnjenost. Že helenistični filozofi so se spraševa-
li, kako doseči notranji mir. Vprašanje so postopoma še precizirali: Kako po-
stati prijatelj samemu sebi? V iskanju odgovora drug za drugim ugotavljajo, da
je pri tem naše početje v zunanjem svetu zelo pomembno, za Platona so zlasti
pomembna »plemenita dela pravičnosti in modrosti«. To je »prvo dejanje«.
Toda drug za drugim tudi ugotavljajo, da se moramo »v drugem dejanju«
z enako pozornostjo in zbranostjo osredotočiti na naše notranje dogajanje. Mark
Avrelij, filozof na cesarskem prestolu, nas v svojih dnevniških zapisih spod-
buja: »Ljudje si iščejo oddiha na podeželju, na morju, v gorah. Tudi ti imaš
večkrat podobne želje. In vendar, kako nespametno je vse to, ko pa se lahko
vsako uro umakneš v samega sebe! Saj ne najde človek nikjer tišjega in mirnej-
šega zavetja kot v svoji duši ... Zato pa si, čim večkrat utegneš, privošči ta
oddihi in se pomlajaj v njem!« Da je to mogoče, pričajo zapisi ljudi, ki so
največjo božično srečo doživljali sredi najbolj nemogočih zunanjih okoliščin;
v zaporu ali koncentracijskem taborišču. In v slovenski literaturi imamo mno-
go božičnih zgodb, ki pripovedujejo o notranji sreči ob skrajno neugodnih
zunanjih razmerah. Nazadnje nas na to potencialno razcepljenost med zu-
nanjim in notranjim dogajanjem opozarja božična ljudska pesem, ki v mnogih
evropskih jezikih zveni enako domače in prisrčno:

»In če bilo bi Dete tisočkrat rojeno,
pa ne v tvojem srcu, je vse izgubljeno!«

Toda zakaj so nam prav božični prazniki še vedno dragoceni? Mar zato,
ker na novo razžarijo naše upe o miru in sreči, ki nam jih bo izpolnil otrok
božanskega izvora? Morda. A neredko se čutimo preveč odrasli in preveč odgo-

vorni za svojo usodo, da bi veselo oznanilo božiča zmogli vzeti čisto zares. Kaj pa če v čudežnem priходу božjega otroka praznujemo tudi čudež slehernega človeškega rojstva?

»V blisku ljubezni neviden,
stopil je v vežo življenja,
naelektren od hotenja,
da se razraste v ženi...

Sredi vsemirskih cest,
Sredi nemirnih mest,
Sredi želja in skrbi
Čudež zori ...« (J. Menart, Otrok)

Če čudež naših otrok ne prebudi v nas najglobljih potencialov naše ljubezni, smo človeško zakrneli za vedno. Globoko sem prepričan, da so naši otroci naše zadnje upanje. Zato se sprašujem, kaj bo z nami ob dvanajstih milijonih otrok južnoameriških velemest, za katere ni nobenih jasli, nad katerimi bi lahko angeli zapeli božično zgodbo miru in ljubezni. Kaj bo z nami ob vseh otrocih, ki umirajo od aidsa, ki so na milost in nemilost prepuščeni vsakršnim zlorabam: od spolnih, agresivnih do gospodarskih. In kaj bo z nami spričo otrok evropskega blagostanja, ki so uspeli le telesno odrasti, v svoji neodrasli duši pa niso nikdar začutili dobrodošlice na tem svetu, zato se vedno znova nemo opravičujejo: »Oprostite, ker živim!«

Vendar ne morem skleniti teh trdih božičnih misli brez drobcenega upanja vizije, ki jo Chardinu narekuje božično oznanilo: »...Vse rože in luči, ki smo jih morali pustiti, da smo lahko ostali zvesti življenju, nas čakajo tam: tam bomo nekoč našli njihov izvor in polni sijaj. Bitja, ki smo jih skušali doseči ali kako naravnati, bodo tam, zbrana po najbolj ranljivi, dojemljivi in bogati točki svoje podstati. Na tem kraju se ujame vsaka naša najmanjša želja, vsak še tako droben napor; tam ostanejo in lahko pri priči zatresejo vso srž Vesolja.«

Janko Bohak

To je pa ta zadnja noč

Mesec je sijal, da se je videlo skoraj kakor podnevi, in lešena bajta je drobno mežikala v zavetju stare hruške. Sosedje so prihajali kropit. Posedli so po klopi okoli peči, po treh stolih ali po klopi v kotu za mizo. Teta Bernarda je spokojno ležala na mrtvaškem odru v zakmašni obleki in v naprej zavezani židani ruti. Že drugi dan se je vse sukalo samo okoli nje, ki je počivala lepo med svečami in rožami, ogledovana in pokropljena od vseh sorodnikov in znancev, objokovana od vseh, ki jim je kdaj storila kaj dobrega. Od jutra do večera in čez noč so se vrstile molitve za njeno dušo, ki je zdaj na starost zapustila njeno telo in se napotila v neznano. Prejela je sveto popotnico za srečno večnost, rožni venec so Bernardi ovili okoli sklenjenih rok, ki jih zdaj ni več premaknila, kakor da bo od zdaj naprej samo molila, molila, molila, kajti nobena posvetna skrb je odslej ne bo več ovirala pri tem. Vsi, ki so si jo ogledali, so tudi sami čutili potrebo, da molijo. Da zdaj molijo zanj. Kajti če bi se zmeraj zavedali tega poslednjega trenutka, bi se veliko bolje pripravili nanj.

Plamenčki prižganih sveč so utrpali med glasno molitvijo rožnih vencev, za mizo je Rudi natakaj pijačo in Manči, Bernardina hči, je kar naprej hlipala v velikanski robec, ki ga je stiskala v rokah.

»Že pred petimi leti so jim napovedali, da bodo umrli, pa ... takrat nisem mogla verjeti in še zdaj ne morem.« Manči je bila edinka. Lepa in ljubljena od vseh. Samo mater je imela, oče ji je umrl, ko še shodila ni. Nikoli ga ni poznala. Zdaj je imela moža in že svoje otroke, pa je bila še hudo navezana na mater.

Pred petimi leti, ja. Takrat jih je rešilec pripeljal domov iz bolnišnice, naj bi doma umrli, da jim ni več pomoči. Kakšen dan, dva, so jim še prisodili. Najbolj nenavadno je pa to, da ... »Se spomniš Vodebovega Pavleta? On je bil tudi takrat v bolnišnici kot mama in večkrat jih je obiskal v njihovi sobi, ko so bili tako slabi. Skupaj sta se pripeljala domov z rešilcem. Njega so nekako dali mami za spremstvo, da bo šoferju kazal pot, drugače je bil on dovolj zdrav, da bi šel z avtobusom. In pa da bo nam doma povedal, kako da mami ni pomoči. Naj se pripravimo. Pa je potem on umrl, ne mama, nekako kar kmalu. Saj se spomniš. Pet let je tega.«

»Seveda se spomnim,« je pokimala Rozalija in vstala. S predpasnikom si je otrla oči, kakor da ne vidi dobro, potem je vzela škarje in previdno odstrigla stenj na sveči, ki je preveč plapolala. Rudi je natakaj možem, ki so sedeli za mizo. Njihovo glasno modrovanje se je upočasnilo, noč je s svojo pozno uro legla mednje in zahtevala svoj davek. Grajski Matic, ki je bil vedno zraven, kadar so čuli pri mrliču, se je zagledal nekam v vrata in zamomljaj:

»Mi je prišlo na misel, spomladi enkrat je bilo, sem se peljal z vlakom domov iz Ljubljane. Na nekih pregledih sem bil pri zdravniku. Pa mi nasproti sedi možakar, ki je obiskal ženo v bolnišnici. Menda je bila hudo slaba. Tako je zvedel pri zdravniku in tudi njemu se je tako zdelo. Pa pravi možakar, pravi, pa je šel, pa je spotoma kar trugo naročil pri mizarju, je dejal, ko bo umrla, bo že tako dovolj drugega dela. Sem se čudil, nisem mogel verjeti kaj takega, sem mu dejal, kaj pa če ne bo še umrla. Pa pravi možakar čisto mirno, bo, bo, pravi, mene je pa kar mrzilo po telesu. Pa nič ne vem, ali je potem res umrla ali ni.«

»Ali pa stara Mihovka,« se je oglasil Rudi. »Lansko jesen smo jo pokopali, ne? Tako pokonci je hodila, še na stara leta, v tesnem životcu kakor mladenka in preščipnjena v pasu kakor osa. Tako imam v spominu. Pa to, da se je zmrdovala nad svojimi sinovi, da ji nihče ni nič dobrega naredil. Bine je bil celo v zaporu, saj veste. V Zagrebu. No in, saj to mislim povedati. Ne vem, kako je prišlo do tega, ali mu je teta pisala ali kaj in ni dobro razumel, da mu je doma mama umrla, kar sploh ni bilo res. In Bine se prikaže doma z vencem v roki za mrtvo mater, ona je pa pravkar pometala po hiši. Ne vem, kako sta se pogledala.«

»Kaj pa je bilo potem z vencem?«

»Kaj pa vem! Najbrž so ga spravili na podstrešje.«

»A je bil iz suhih rož?«

»Najbrž.«

Teta Bernarda je mirno ležala v soju sveč. Roki je sklepala na prsih kakor v večerni molitvi in komaj zaznavno, nekje globoko v sebi, se je smehljala.

»Vi govorite o umrlih, jaz pa sem bila že sama mrlič,« se je oglasila Roza-
lija. Malo je pomolčala, tako da se je Matic že oglasil:

»Kar pripoveduj, se mi je zdelo, da si že zadremala.«

»Tudi takrat so tako mislili, kar poslušaj! Vežarjev Francelj me je peljal k zdravniku, saj veste, samo on je imel konja. Spredaj na deski mama in on, jaz pa zadaj na slami. Vsa zabuhla in v omedlevici, noga pa vsa plava. Tri so me nesle iz hiše na voz. Francelj je pozvonil pri doktorju Bogataju, je prišla gospa ven, je rekla, prav gotovo ga ne bo ven, je pravkar legel. Medtem ko so se pogovarjali, je pa že prišel on. Samo pogledal me je in od daleč zamahnil: »Kaj mi vozite mrtve! Mrtvih ne znam obujati.« Pravi Francelj, dajte mi telefon! Je klical v bolnišnico in je prišel rešilec. Kot klado so me zavalili na nosila in v avto. V bolnišnici so mislili, da sem noseča – saj, kakšna sem pa bila! Zabuhla po celem telesu, sama se sploh nisem zavedala, ženske so natakile neke cunje name in ruto na glavo, da se ne bi še prehladila, res nisem bila podobna mlade-

mu dekletu. Takrat še nisem bila poročena. Pa so mislili najprej, da sem noseča in so me na vse načine otipavali – nesli so me nekam gor po stopnicah. Nazadnje so le pregledali mojo pomodrelo nogo in se z menoj odpravili spet navzdol, menda v operacijsko.

Taaak dolg trn so mi izrezali!

Že pred enim tednom sem se zbodla. Jože je škropil v vinogradu, jaz pa sem mu morala nanositi vode iz grabna. Seveda sem bila bosa. Ne vem, na kakšno vejo sem stopila. Bolelo me je, pa sem še kar nosila vodo. Potem sem sedla pod jablano, sem rekla bratu, Jože, daj poglej, kaj imam notri! Razkopaval je s knofelco, nekaj trdega je, pravi, pa ne morem spraviti ven. Potem sem z ranjeno nogo še naprej bosa hodila po zemlji in sem se zastrupila.

Noga mi je začela otekati, bolelo me je, pa kaj, kdo je pa takrat hodil za tako malenkost k zdravniku! Kake tri dni sem še taka hodila okrog, čedalje teže, dokler nisem obležala. Zastrupitev je šla že po celem telesu. Ženske so hodile k nam z vsemogočimi nasveti in mažami, pa ni nič pomagalo. Vsi so mislili, da bom umrla. Tistega jutra, četrtek je bil, so šli mama sadit zelje in ko so se vrnili, že nisem nič govorila, saj sama se ne spomnim tega, ker se že nisem več zavedala. Umrla je, so govorile sosedice, in takrat so potem poslali po Franceljna, da me je odpeljal k zdravniku.

Po operaciji me pa nikakor niso mogli spraviti k sebi. Tudi tega se ne spominjam, pripovedovali so mi. Spominjam pa se, kako me je v prsih peklo in tiščalo. Tega ni mogoče povedati, kako hudo mi je bilo notri. Otepala sem z rokami in se praskala po prsih, tako me je tiščalo. Potem sem bruhalo. Aha. Bruhalo sem temno, sesedeno kri in šele takrat mi je odleglo. Menda sem kar nekaj pljuč izbruhala.

Dva dolga meseca sem ležala v bolnišnici in visela med življenjem in smrtjo. Domači so mislili, da bom umrla in mama so prosili zdravnika, naj me dajo domov umret, ker ne bodo zmogli stroškov prevoza, če bom tam umrla. Še sam zdravnik mi je kasneje dejal, da samo eden od sto takih preživi. Saj sem bila kakor mrlič.

Nisem mogla jesti. Tehtala sem samo dvaintrideset kilogramov in sem bila kot senca.

Spominjam se, da sem z berglami odšla na stranišče. Pa komaj pridem do umivalnice, sem mislila, da me bo kap. Tam je na nosilih ležala mrtva ženska, čisto gola. Ne vem, kako da je bila tam – kot da bi jo pozabili.

Pa ne vem, ali je bila to tista ženska – veste, eni so otroka morali izrezati iz trebuha, potem jim je pa umrla.

S ta drugim možem je imela tega otroka, od prej je pa že imela dve deklici. Prejšnji dan jo je mož prišel obiskat in mu je na vse pretege naročala: »Povej mojima dekletoma, naj mi na mojem vrtu nabereta rož in mi prineseta vsaka svoj šopek – me razumeš? Z mojega vrta! Da bom imela tu oba šopka in ju bom gledala!«

Res sta naslednji dan prinesli dekleti vsaka svoj šopek, ko sta prišli z očimom. Mamina postelja pa je bila že prazna. Dekleti sta presunljivo klicali mama, mama!

Ja, takole mlada sem vsa nebogljena ležala in v omotici vse to opazovala!

Na drugi strani je pa ležala druga, ki je imela kostnega raka in je zelo trpela. Vsak dan so ji smrdljiv gnoj čistili iz kolen. Doma je imela že devet otrok in zdaj je rodila desetega, prelepo deklico. Druge ženske so jo nagovarjale, naj tega otroka odda, saj ga ne bo mogla odrediti. In je prišel mož, mu pravi: »Ali ga naj oddam? Tukaj ena bi ga vzela, dobro bi se mu godilo.«

Možu so solze stopile v oči in s tresočim glasom je odgovoril:

»Kjer bo prostora za drugih devet, bo tudi za tega otroka!«

Ampak nekaj je bilo pa tako čudnega: ta ženska je tako rada jedla! Če je kateri kaj ostalo, je vse ona pojedla. Na večer, preden je umrla, so bili sirovi štruklji. Hitro je pojedla in prosila: »Sestra, lepo prosim, še enega!«

Rozalija je nepričakovano utihnila, spet je vstala in popravila plamenček. Spotoma se je ozrla v obraz teti Bernardi, ali še vedno tako spokojno posluša, kaj se pogovarjajo, ali pa potrebuje še molitve. Teta Bernarda je vse v hiši napolnjevala z nečim, kar bi se lahko imenovalo dobrota ali kaj, že odkar pomni, je bilo tako. Nikoli se ni na nikogar hudovala, nihče ji ni bil v nadlego. Njena hiša je bila ob poti, po kateri so hodili ob nedeljah k maši in marsikdo se je tam ustavil. Lahko si se pri njih preobul, kadar je bila blatna pot ali pa si pustil v kotu za vrati moker dežnik, če je nehalo deževati.

Manči je slonela kakor v omotici. Njeni odrasli otroci in mož so se obzirno prestopali po hiši in postorili, kar je bilo treba, Manči pa je v mislih ponovno potovala po svojem življenju skupaj z materjo in solze so ji zalivale oči. Vsega, prav vsega se je jasno spominjala, vse tja noter do svojega četrtega leta. Pručko je nosila za mamo na njivi in moledovala, naj se mama usede in jo podoji, saj je bilo smešno. Vsi so se norčevali iz nje, pa ni odnehala.

Za majhnimi okenci se je medla mesečina že umikala prihajajočemu dnevu. Teta Bernarda se ni menila za to. Mirovala je na mrtvaškem odru, čeprav je

bila vajena vstajati s prvim svitom. Ta misel je obšla Manči, ki je blodila po spominih in hkrati je slišala govorjenje, ki je bilo menda že od prej, ko je njo premagal dremež ali kaj:

»Cene je mene imel rad, to pa moram reči,« se je pohvalila Rozalija, ki je v tej noči kar naprej blodila po svojem otroštvu. »On je že delal v rudniku, ko sem bila jaz še šolarica. Cene je bil najstarejši. Kadar je prišel domov, mi je dal dva dinarja. Mami je prinesel pa košček salame in žemljico. To so imeli tako radi. »Rozi, pojdi sem, mi je pomežiknil. Mi boš očistila škornje?« Seveda bom, sem se razveselila. Očistila sem mu škornje, jih namazala z globinom in jih skrtačila, da so se svetili kakor luč. Odobravajoče je pokimal. Obstala sem pred njim, saj sem vedela, kaj bo sledilo. Segel je v žep in potegnil ven okrogel dvodinarski kovanec: »Na, pa spravi!« mi je pomežiknil. In sem spravljala. Za dva dinarja si takrat lahko kupil štruco belega kruha. Pa nisem spravljala. Devala sem na kupček; šlo je do enajst dinarjev. Takrat je bil na Studencu sejem. Prosila sem, da bi šla z mamo na sejem. »Pa kaj boš ti tam, še zgubila se boš, kdo te bo pa pazil! In kaj boš na semnju, saj nimaš denarja!« so mi ata branili.

»Imam,« sem pokazala.

In sem preprosila, da sem šla.

Vse sem zapravila. Pet dinarjev za nogavice, šest pa za kapo. Lepo volneno kapo, nihče ni imel take. Bila je že jesen, pred šolo sem morala že napasti živino in kapa mi je prišla še kako prav, da me ni zeblo. Toda ...

Pasla sem med njivami, na eni je bila še koruza in vol je zašel vanjo. Tekla sem, tekla, snela sem svojo rdečo kapo in jo vrgla za njim.

Vol jo je pa pojedel.

Kako sem bila nesrečna!

Bala sem se povedati doma. Pa so le videli, da se mi je moralo nekaj hudega zgoditi in so zvlekli iz mene, kaj je bilo. Tudi Cene je takoj zvedel, ko je spet prišel.

Solze so mi tekle po licu, ko sem mu povedala, da sem še nekaj dni potem hodila za volom in s palico razbrskala vsak njegov kravjek, če bi našla kapo, pa je ni in ni bilo.

Cene mi je pri priči dal šest dinarjev in mama so mi na sejmu kupili novo kapo. Pa ni bila tako lepa kot prva.

Rozalija je kakor predramljena pogledala v majhna okna, za katerimi je trepetala zarja. »Domov moram. Zakuriti v štedilniku in skuhati žgance.« Tudi možje kakor da so se zbudili iz sna, so se dvignili drug za drugim, nekoliko

majavi na nogah. Doma je čakala živina. Po vrsti so še pokropili teto Bernardo, ki je zmeraj vse razumela – seveda morajo zdaj oditi! Lepo je bilo, da so še to zadnjo noč prečuli pri njej. Danes popoldne se bo poslovila za zmeraj. Tja gor, kamor so ji pomagali tudi s svojo molitvijo. In od tam jih bo še zmeraj spremljala – Manči, si slišala? Ne žaluj preveč!

Ne bom. Moj jok pravzaprav ni toliko žalovanje. Je bolj hoja po tistih najbolj skritih globinah našega preteklega življenja, ki je bilo tako bogato in polno dobrega, da mi je srce ganjeno do solz. Trudila se bom živeti tako tudi naprej, z mojimi ljudmi, ki so mi še ostali. Tudi mi bomo odšli, drug za drugim. In kako lepo je, da vemo, da se bomo nekoč spet znašli skupaj v sreči, ki ne bo nikoli minila!

Marta Kmet

Prav na Božič in kar na kavču

Naš Bojan se je pa rodil prav na božični večer. Kakor Jezušček, oja, saj res. Na to takrat nisem pomislila, preveč me je iznenadilo. Le poslušaj, kako je bilo!

Že v mraku, no, pa takrat se zmračí že sredi popoldneva – mi pravi Janez, da gre pa malo domov pogledat, saj veš, doma so imeli gostilno. Zmeraj je bilo dosti ljudi in tam je bilo veselo, jaz doma pa nepogledna in s takim trebuhom – kar naj gre! Bom vsaj v miru pospravila. In še njegova mati se je oglasila, da gre ona tudi, pa naj gre. Če grem jaz tudi. Nak, jaz pa ne grem nikamor.

Že ves dan sem imela veliko dela, pekla sem seveda, potem sem pa še celo hišo poribala po tleh, imeli smo še tiste lesene podnice. Pri tem se pa kar dobro razgiblješ. Pa me je začelo kar takisto grabiti po trebuhu, ampak se nisem menila za to. Lepo sem vse poribala do konca in vse pospravila, potem sem se še sama umila in preoblekla. Lepo počasi sem se še počesala in spletkla kite. Takrat sem imela še kite.

Pa sem bila tako sama doma in v trebuhu me je čedalje bolj grabilo, tako da sem se komaj privlekla v sobo do kavča in legla nanj.

In je takoj bilo.

Kar rodila sem.

Jojmene, v sobi je bilo mrzlo, sama nisem mogla nikamor, niti odeje ni bilo, saj mi bo dete zmrznilo! Janeza in njegove matere pa od nikoder, čeprav je šlo že na polnoč.

K sreči se oglasi zunaj pred pragom Robova Ana iz Dolenje vasi, ki je šla k polnočnici. Pa še ne bi prišla, ampak je srečala na poti našo svinjo, ki se je nekako zrinila iz hleva in postopala okrog. No, in je zaklicala Robova Ana s praga: »Svinjo imate zunaj, Vežarjevi, pojdite jo zapret!« Sem ji rekla nazaj: »Anče, stopi no noter!«

»Ne grem,« pravi, »že tričetrť zvoni, grem k polnočnici!«

Potem pa pravim: »Pa stopi po naša dva v gostilno, naj prideta domov!«

»Kaj,« se je zgrozila, »v gostilno pa že ne grem, še nikoli nisem bila notri. Pa toliko ljudi je tam, pa to.«

Potem pa zinem:

»Stopi no sem, da boš videla: otroka imam!«

Končno stopi noter in me vidi tako z otrokom in gre takoj po naša dva v gostilno.

Potem so mama oskrbeli mene in otroka. Sem se že bala, da bova oba zmrznila tam, preden bo kdo prišel odkod.

Za Božič je bilo, ja, pa kar tam na kavču.

M. K.

Gospod

Ti si gospodar življenja in smrti.

Gospodar si mojega veselja in moje bolečine,

mojih uspehov in mojih ponižanj,

mojega zdravja in mojih bolezni,

mojega bogastva in moje revščine.

Vse je tvoj dar.

Vzemi mi torej vse, kadar hočeš.

Da imam le Tebe, ki si moje VSE.

M. K.

Sveti Miklavž

Že nekaj let spet obiskuje naše otroke. Prihaja v pravi škofovski obleki, s škofovsko palico v roki in z mitro na glavi. In vsakokrat nas obdari tudi s kakšno duhovno mislijo. »Človek ne živi samo od kruha,« pravi. Nekaj njegovih misli je zbranih tudi tukaj:

Galeb s polomljenim krilom

Dragi mladi prijatelji, dragi starši!

Danes vas bom v mislih popeljal malo na morje. Morje verjetno vsi pozna-

te. Morda vam je bilo dano, da ste med počitnicami zaplavali v njem. Opazovali ste tudi ladje, manjše ladjice in čolne. Verjetno ste opazili tudi ptice, ki dosti-krat spremljajo ladje. To so galebi.

Na neki ladji pa so se znašli pobalini, ki so v galebe spuščali puščice in uživali, če so kakšnega zadeli. Res so nekega galeba ranili v krilo. S težavo je spremenil smer leta in skušal pristati na drugi ladji, kajti ni imel več moči, da bi se obdržal v zraku. S svojim ranjenim krilom je skušal pristati na jamboru. Krilo ga ni več ubogalo in v jambor se je zaletel, namesto da bi pristal na njem. Krilo se je do kraja zlomilo in galeb je padel na krov ter tam obležal.

Tam ga je opazil mornar Zvonko, ki je na tej ladji služil vojaški rok. Galeb se mu je zasmilil. Njegovi tovariši so hoteli galeba pokončati, a jim Zvonko tega ni dovolil. Oskrbel je galebovo krilo, da se mu je kost ponovno zarasla. Trajalo je kar dva meseca, preden je spet lahko poletel. V letu je spremljal to ladjo in se veselo oglašal Zvonku in mornarjem, ki so ga rešili.

Nekega popoldneva pa je na morju nastal silen vihar. Morski valovi so premetavali ladjo in pljuskali na krov. Mornarji so izgubili oblast nad krmi-lom, zajela jih je panika. Grozilo jim je, da se bodo potopili.

Galeb z ozdravljenim krilom se je tedaj izkazal. S svojim zavijajočim gla-som je privabil še druge galebe in skupaj so preletavali to ladjo. Obalni reševal-ci so jih opazili. S svojimi reševalnimi čolni so odpluli v to smer in rešili mornar-je. Vse se je lepo izšlo.

Pogovarjali so se med seboj, kako je mogoče, da so galebi tako izrazito opozarjali na nevarnost. Zvonko jim je pojasnil vse o galebu z zlomljeno perutjo. Tisti trenutek mu je ta galeb sedel na ramo in mu veselo zakričal na uho. Drug drugemu sta rešila življenje in drug drugemu sta bila hvaležna.

Mornarji so bili ganjeni nad tem dogodkom. Nikoli več niso dovolili, da bi se pobalini izživljali nad ubogimi galebi.

Tudi vi, dragi moji prijatelji, se učite plemenitosti in hvaležnosti! Amen!

Trmasti osliček

Dragi moji prijatelji, dragi otroci!

Danes vam želim povedati delček svetopisemske zgodbe iz stare zaveze. Vsi ste že slišali o vesoljnem potopu in o Noetu, kateremu je Bog zapovedal, naj naredi ladjo, v katero naj vrca od vseh živih bitij na zemlji po en par. Tako bi ob vesoljnem potopu rešil vse živalske vrste, ki jih je Bog ustvaril ob stvarjenju sveta.

Noe je Boga poslušal in izpolnjeval vse, kar mu je naročil. Ni imel malo dela in velike skrbi so mu povzročile kar nekaj sivih las. Da bi bila mera polna, se mu je pa ena od živalskih vrst še uprla.

Kaj menite, katera od živali se je Noetu uprla?

Osel.

Osel se je Noetu uprl in ugovarjal, rigal ter od treme cepetal z nogami. Noe ga pregovarja in prosi, naj tak za božjo voljo stopi na ladjo in ne otežuje že tako težke ure, saj je voda vedno bolj naraščala in mnoga mesta so bila že potopljena. Osel pa je odgovarjal Noetu:

»Če stopim na ladjo še jaz, se bo ladja potopila, saj je že polna drugih živali!«

Noe mu prigovarja: »Stopi na ladjo! Glej, slon me je ubogal, pa medved, krava in volk, ovce in koze so že na ladji, stopi še ti in bomo rešeni! Ko bo voda odtekla, se bomo vrnili na zemljo in vse se bo začelo znova, kakor ob stvarjenju. Osliček, ubogaj me! Bog mi je zapovedal, da naj tako storim in bomo rešeni. Božja volja je to, Boga moramo poslušati!«

Osliček se ne da. Še vedno riga in od trme cepeta z nogami. Takrat pa se Noe močno ujezi. Pograbi šibo in oslička udari po nogah. V tem trenutku trma popusti in osliček stopi na ladjo. Vsi so bili rešeni.

Starši in otroci, ali ste razumeli to zgodbo? Najprej vprašam vas otroke. Ali ste tudi vi kdaj trmasti? Ali tudi vi kdaj trmoglavite pred starši in jih ne ubogate? Upam, da ne. In vi, dragi starši, ali ste razumeli nauk te zgodbe? Ali vztrajate pri svojih načelih, ker hočete otrokom dobro, ali popustite njihovi trmi? Ali želite, da ladja njihovega življenja varno plove? Nauk sem vam dal. Bog daj, da bi ga znali modro uporabiti! Amen!

Lučka za Franceka

Dragi otroci, spoštovani starši!

Po letu dni sem spet z velikim veseljem prišel med vas. Otrokom sem spet prinesel darila. Pred tem pa želim vaša srca razveseliti z zgodbico o malem dečku Franceku, ki je v hudi nevihti izgubil mamico, očka in še svoj dom. Strela je udarila vanj in je vse pogorelo.

Žalosten je taval po svetu. Ni vedel ne kod in ne kam. Ljudje, ki so ga srečevali, so mu dali kakšen priboljšek, da si je potešil lakoto. Niso mu pa mogli dati tistega, kar je nekoč imel doma pri mami in očku: varnosti in ljubezni.

Nekega dne pa je Franci srečal osivelega starčka, ki je nosil s seboj majce-no lučko. Franci mu je potožil svojo bolečino in starčku se je deček zasmilil. Dal mu je svojo lučko – edino stvar, ki jo je imel. Takole mu je naročil:

»Franci, to lučko nosi vedno s seboj, koderkoli boš hodil! Z njo razsvetljuje in ogrevaj ta hladni in včasih temačni svet. Njeno toploto in svetlobo dajaj tudi drugim, pa ju boš tudi sam imel v izobilju. Po tej luči boš čutil svojo

mamico in očka. Onadva pa bosta v nebesih čutila tebe. Srečen boš, ker boste tako na čudežen način spet skupaj. Lučka, ki jo boš nosil s seboj, je božja luč. Je luč božjega Otroka, ki se je na sveti večer rodil v Betlehemu. To luč potrebujejo vsi ljudje, ki so osamljeni, zapuščeni, ubogi in potrebni božjega miru.»

»Pa še nekaj, Franci,« je pripomnil starček. »Če bi te kdaj premamila skušnjava, da ne boš hotel te luči deliti z drugimi, je tudi sam ne boš več imel,« je bil strog starček.

Dragi otroci in vsi, ki še imate starše, bodite srečni, ker skrbijo za topel dom, za dobro vzgojo, in vas imajo radi. Pridno se učite, ubogajte jih in vse dobro v srcih ohranite! S tem boste vi tista svetla luč, ki ste jo prejeli pri krstu in je Jezusova luč. Amen!

Srebrni zvonovi

Dragi mladi prijatelji!

Spet sem med vami. Pot, po kateri sem hodil, me je vodila mimo plemenitih otrok. Kako sem jih bil vesel! Vodila pa me je tudi mimo neprijetnih dogodkov, ki bi jih najraje pozabil.

Danes vam bom predstavil malo, plemenito deklico Lucijo. V italijanskem mestu Gruaro stoji cerkev svetega Andreja. To je starodavna cerkev. Že v davniini je bila obiskana in poznana po srebrnih zvonovih. Le ti so se oglašali ob posebnih dogodkih. Bi rekli kar ob čudežnih dogodkih. Še zlasti ob Božiču je bila navada, da so v to cerkev vstopali bogatini, cesarji, cesarice, kraljice in princese. Rečeno je namreč bilo: kdor prinese k jaslicam malemu Jezusu najlepši dar, se mu bodo oglasili srebrni zvonovi. Tako so princese prinašale nakit, zlate verižice, prstane in druge dragocene predmete. Enako so ravnali kralji in kraljice ter drugi veljaki in vojskovodje. Nekateri so odlagali svoja odlikovanja in sablje. Drugi spet zlata žezla in podobno. Vsi so upali, da se jim bodo oglasili srebrni zvonovi, kot je bilo rečeno. Zato so bili začudeni in kar zmedeni, ker so zvonovi molčali.

V mestu pa se je dogajalo še nekaj. Mala deklica Lucija je tudi nameravala iti molit k jaslicam. Doma so živeli v veliki revščini in pomanjkanju. Njena mati ji je lahko dala s seboj le kovanec, ki naj bi ga darovala pri jaslicah. Med potjo je Lucija naletela na pobaline, ki so majhnega kužka metali v vodo. Uživali so, ko se je kužek v vodi boril za življenje in skušal priti na suho. Luciji se je mali kužek zasmilil. Fantom je ponudila kovanec in jih prosila, da tako odkupi psička, da ga ne bi več mučili.

Mali psiček je Lucijo ljubeznivo pogledal in ji pomahal z repkom. Odšel je z njo v cerkev. Lucija se je pri jaslicah bridko razjokala. Bolelo jo je, ker ni mogla

darovati kovanca, ki ji ga je dala mama. Mali psiček je na svoj način čutil njeno stisko. Približal se ji je in jo obliznil po sklenjenih rokah ter pomahal z repkom.

Vsa gospoda, ki je bila navzoča, se je čudila, kako da lahko taki siromašni otroci, kot je Lucija, obiskujejo jaslice. Lucija pa je s sklenjenimi rokami prosila pri jaslicah:

»Jezus, otrok božji, ničesar nimam, kar bi ti lahko darovala. Sprejmi moje nedolžno srce in ga uporabi, da bom v življenju naredila še kaj dobrega! Pošlji mi svojega angela, da me bo spremljal na moji življenjski poti!« Psiček je v znak hvaležnosti glasno bevsknil.

Takrat so se z mogočnimi glasovi oglasili srebrni zvonovi in oznanili, da je božji Otrok prejel najlepši dar:

Lucijino plemenito srce.

Kralji in kraljične, veljaki in cesarji so odhajali nezadovoljni. S srebrom in zlatom niso mogli kupiti Jezusove naklonjenosti. To je lahko storila deklica Lucija s svojim plemenitim srcem in nedolžno dušo.

Dragi otroci in mladi, posnemajte jo v plemenitosti in čutili boste božje obiskanje! Amen!

Stric Francelj uči otroke

Dragi moji prijatelji!

Danes prihajam k vam srečen in vesel. Razveselilo me je, kar sem po poti videl. Poslušajte torej, kaj sem videl, da me je tako prevzelo!

Hodil sem takole po vasi in poizvedoval po dobrih in pridnih otrocih. Pa sem naletel na starejšega strica Franceljna, ki je v teh zimskih in zasneženih dneh opazoval skozi okno sinice. Zaletavale so se pod ostrežje in v okna njegove hiše. Postal sem za trenutek in se nato odločil, da strica Franceljna povprašam, kaj neki melje v svojih mislih. Pa mi je takole odgovoril.

»Gospod Miklavž! Poglej, koliko sinic me pričakuje, da odprem svoje okno in jim nasujem zdrobljenega žita, da si bodo v teh zimskih dneh potešile lakoto. Vedi pa, gospod Miklavž, da tega ne počnem sam, ampak me vsak dan obiščejo vaški otroci in mi prinašajo zrnje, da ga potem skupaj v možnarju zdrobimo. Nato zdrobljenega raznašajo po vasi na hišna okna in nahranijo sinice.« Ko sva tako nekaj časa kramljala, se je vsula v hišo cela gruča vaških otrok. Začuden so obstali, ko so me zagledali. Seveda me pri stricu Francelju niso pričakovali. Pa sem jih takole nagovoril:

»Otroci, stric Francelj mi je razložil, da se vsak dan dobivate tukaj in pripravljate hrano za uboge sinice. Zelo rad sem to slišal, kajti vaše početje je vseh angelom v nebesih in prav tako meni, ki nagrajujem dobre in pridne otroke.«

Otroci so mi hiteli pripovedovat, kako jim stric Francelj pripoveduje zgodbe in jih uči moliti. »Mi strica Franceljna radi poslušamo, ker nam toliko lepega pove. Njemu pa ni dolgčas, ker mi kramljamo z njim. Vsak dan se veselimo srečanja z njim in sinicami. To je veselje, ko jih gledamo, kako veselo zobljejo zdrobljeno zrnje!«

Opazoval sem jih, kako trosijo zdrobljeno zrnje pticam. Te so ga živahno pobirale in se nasitile. Cela jata je nato zletela na bližnjo smreko in zažvrgolele so slovesno melodijo kakor kakšen glasbeni orkester. Stric Francelj pa je dodal:

»Otroci, sinice so nam zapele zahvalno pesem, ker smo jih rešili zimske lakote. Tudi mi bodimo Bogu hvaležni za vse dobrine in prav tako za petje ptic, ki čez poletje gnezdiijo tod okoli. To nas osrečuje in plemeniti.«

Kako me je ganila ta preprosta razlaga in nauk strica Franceljna! Otrokom sem razdelil darila, stricu Franceljnu pa sem zaželel zdravja in blagoslova.

Tudi vam, dragi otroci, prinašam darila, hkrati pa zgled, ki naj vas plemeniti v vaši odraščajoči dobi. Angeli naj vas varujejo! Amen!

Andrejček obiskuje mlinarja

Spoštovani starši, dragi prijatelji!

Danes vam, dragi moji, prinašam misel o malem fantku Andrejčku. Bil je plemenita duša – lahko bi mu rekli svetnik v otroški podobi. Precej drugačen je bil od svojih vrstnikov. S čutečim srcem je spremljal vsakršno stisko in bolečino kakega prijatelja ali koga drugega. Vedno je razmišljal, kako bi lahko storil kaj dobrega tistemu, ki je bil v stiski.

Takole je bilo.

Ob potoku vzhodju gozda je stal star mlin. V tem mlinu je dobri mlinar mlel žito za okoliške vaščane. Vsi so ga imeli radi, mlinar pa je imel rad njih. Kar nekaj let je pa je mlinar oskrboval z moko tudi tiste, ki niso imeli dovolj žita in zato tudi vsakdanjega kruha niso imeli dovolj.

Leta življenja so prinesla svoje in mlinar se je postaral. Opešale so mu moči in ni več mogel mleti žita. Ostal bi osamljen, če božja Previdnost ne bi poslala k njemu malega Andrejčka. Ta je za ubogega starega mlinarja prosil po vasi koščke kruha. Ljudje so včasih dali tudi celo kosilo, saj so imeli starega mlinarja zelo radi, prav tako pa tudi malega Andrejčka. Komaj so čakali, da je prižvižgal po vasi. V njem so videli božje obiskanje. Plemenitost njegovega srca je vse plemenitila. Po Andrejčku pa je božje obiskanje čutil tudi mlinar. Vsak dan ga je strumno pozdravil. Prinesel mu je kosilo, pa tudi sveže perilo, ki so mu ga oprali in zlikali vaščani. Stari mlinar v Andrejčku ni videl samo prijatelja, ampak kar angela, ki mu prinaša sončni žarek z neba.

Nekoč pa je Andrejček rekel mlinarju:

»Drugo leto grem k prvemu svetemu obhajilu. Naš župnik nas uči, da bo nas prvoobhajance tisti dan obiskal Jezus in bo potem zmeraj z nami, vsak dan. Vi pa, ki že tako dolgo niste bili pri obhajilu, ali ne bi bilo prav, da vas obišče gospod župnik in vam prinese Jezusa v sveti hostiji?«

Mlinar se začudi, poboža Andrejčka po skuštrani glavi, in mu pravi:

»Andrejček, zelo ti bom hvaležen, če naprosiš župnika, da tudi meni prinese Jezusa. Da ga bom prejel tako kot ti pri prvem obhajilu. Za vso tvojo otroško nedolžnost in plemenitost pa bom prosil angele, naj te še naprej vodijo na tvoji življenjski poti.«

Tako je bil stari mlinar deležen tudi Jezusovega obiska. Njegove prošnje za malega fantka pa angeli v nebesih niso preslišali. Za vsako njegovo plemenito delo so angeli v rajskem vrtu zasadili čudovito rožo. Bilo jih je že toliko, da so krasile vsak kotic tega vrta. Bile so različnih barv. Na praznik, osmega decembra, se je po tem vrtu sprehodila Marija. Ker je bil to njen praznik, praznik brezmadežnega spočetja, je vprašala angele, odkod toliko rož. Angeli so odgovorili, da je te rože zaslužil s svojimi dobrimi deli mali fantek Andrejček.

Mariji se je milo storilo, rože so ji bile zelo všeč. Rekla je angelom:

»Povejte Andrejčku, da ga bom vodila v duhovniški stan. Ohranil bo dobro srce in bo služil mojemu in Jezusovemu srcu. Kot duhovnik bo rože sadil v tista srca, ki iščejo Boga.«

Andrejček je odrasel v Andreja in je res postal duhovnik. V misijonih je skrbel za zapuščene otroke in za zavržene ljudi. Imel je veliko uspeha, ker je bil duhovnik po Marijinem in Jezusovem srcu.

Tudi vi, otroci in mladi, skrbite, da boste delali dobro in da boste dopadljivi Jezusovemu in Marijinemu srcu! Amen!

Miklavževe misli je vsakokrat skrbno beležil in za vas pripravil Janko Gabrič

Župnik Janez

Župnik je pokopaval enega svojih faranov. Njegov nastop je pri vseh obredih, tako tudi pri pogrebnem, zelo dosleden in spoštljiv. Na pokopališču župnika dostikrat poslušajo tudi taki, ki sicer ne hodijo v cerkev. Skoraj vsakega pritegne s svojo milino, tako da ga radi poslušajo.

Zgodilo pa se je, da je eden od nerednih in tudi neznanih faranov takole protestiral:

»Gospod župnik, ali vi sploh veste, koga ste danes pokopavali? Tega Francelj-na vendar ni bilo nič prida! Z enim od sosedov se ni pogovarjal. Drugemu ni dovolil peljati voza po svoji zemlji. Tretjega je tožil, ker ga je ta zmerjal s hudičem. Vi, gospod župnik, pa na grobu zanj molite, kakor da je umrl kakšen svetnik!«

Župnik pa:

»Bogu in vam sem neizmerno hvaležen za to opozorilo. Če je tako, kakor pravite, potem sem lahko prepričan, da sem na pokopališču pravilno ravnal. Velik grešnik je bil in zato še bolj potreben moje molitve.

Ko boste vi umrli, ne bom toliko molil. Smatral bom, da ste živeli tako popolno, da moje molitve ne potrebujete. Upošteval bom vaše mnenje. Če mi danes v brk poveste, da moje pobožnosti ob svojem pokopu ne potrebujete, bom to hvaležno upošteval.«

Faran:

»Saj ne vem, če je prav, da sem vam to povedal. Občutek imam, da nisem zadel tistega, kar sem vam hotel povedati.«

Župnik:

»In še kako ste zadeli! Ne morem se načuditi vaši popolnosti. Če vam pa kaj vest očita, se pa lahko pomeniva v spovednici po maši zadušnici za pokojnega Franceljna. Dobro prisluhnite molitvam pri maši in se nato odločite!«

Župnik je pri maši kot po navadi molil in pridigal. Po maši ga spet nagovori prejšnji faran:

»Gospod župnik, ugotovil sem, da sem jaz v marsičem še slabši kakor pokoj-ni Francelj. Od prvega obhajila naprej nisem bil v cerkvi. Birme sploh nisem opravil.«

Župnik:

»To spoznanje pa je božje delo. Jaz nisem brez potrebe pobožno molil in Francelj ni v prazno umrl. Vas pa vabim, da se zdaj v spovednici pomeniva.«

»Velja!«

Podala sta si roki.

J. G.

Pod lipami

Sit je bil betona. Betonske stene so ga dobesedno uspavale. Tudi predavanja so bila na videz dolgočasna. Duh je prikrito zamrl. Slavoloki nekdanjega, lažnega blagostanja so se zrušili v pepel in zdaj jih spet nadzidavajo s trdimi gmotami vsemogočnega. Oddahnil si je, ko je zapustil predavalnico. Odšel je v park. Ni sedel na klop, tudi prodajalka cvetja ga ni zanimala, ampak le preprosta, vaška, romarska cerkev. Vsega se je zrcalno spominjal. Sledi so bile temne kot nekakšni spomini na davno izgubljenost. Samosvoj Marijin kip je lebdel v nedoločenem, kakor da so se igrive roke pozabljenega umetnika utrnile v trdi peščenec. Njegove sanje so ostale prazne. Praznine se je živordeče zavedal. Tudi besede so umolknile. Pasji lajež je rezal v zgodnje jutro ter petelinje petje je odzvanjalo v prihajajoči dan. V središču je kipela kamnita cerkev. Nad valovito pokrajino je koprnel drevored topolov. Holmi so se umirjali v nekem iskanju. Bil je dokončno sam, toda ne za dolgo.

»Veno, zopet sanjariš?« ga je iz globokega razmišljanja prebudila Adela. Rahlo se ji je nasmehnil in se opravičeval:

»Sploh te nisem opazil. Tako tiho si prišla,« Adela ga je nagajivo pogledala in pripomnila:

»Ni prvič in verjetno ne zadnjič.« Od šla sta v ribjo restavracijo. Slastne postrvi so ju osvežile.

»Nekaj sem ti prinesla,« je položila na mizo pred njega vstopnico za koncert ob koncu akademskega leta. Veno se je presenečeno zazrl vanjo in pritrdil:

»Seveda bom prišel.« Malo popolne drugačnosti me bo razvedrilo, saj me ta sodobna arhitektura preveč ubija.«

»Vsaj tako bi moral imeti rad arhitekturo kot jaz violino,« ga je prijela za roko.

»Saj se trudim, toda bolj me navdušujejo veličastni, zgodovinski slogi,« je zažarel.

»Verjamem ti, zato občuduješ dvorce, palače in cerkve,« je tiho pripomnila.

»To mi je v krvi. Preteklost, ki ima toliko povedati in tančina v duši neznanih umetnikov, ki razkrivajo dih zrelega časa,« je razlagal.

»Vse težji postajaš in zopet se izgubljaš v svojih sanjarjenjih. Moram iti!« je pogledala na uro in vstala od mize.

»Tudi jaz grem,« se ji je pridružil.

Ulica je donela v polnosti popoldneva. Kolesje časa se je spet umirilo na tehtnici bivanjskega enakonočja.

Lahna glasba ga je pomirjala. Zagledal se je v nežne Adeline prste na violini. V temnem krilu in svetli bluzi je izžarevala skrito očarljivost. Spomnil se je trenutka, ko jo prvič srečal. Bilo je na ladji, na krožni vožnji po jezeru sredi pozne jeseni. Usedla se mu je nasproti in ga opazovala.

Bil je jezen. Z mentorjem sta se sprla, ker mu ni dovolil določenih pogledov in ga je pri vsem še omejeval. Sedaj se je hotel odpočiti in v novembrskem vetru pozabiti napete trenutku. Pogovarjati se mu ni ljubilo. Bil je nekako ujet sam v sebi, kot da čaka odrešujoči, zasilni izhod. Čez čas se je omehčal. Pričela se je igra z očmi, z nasmehi in razposajenimi kretnjami.

Koncert je izzvenel v mogočni zaključek. Zamišljeno sta se vračala po široki ulici. Lipe so dehtele in na obzorju se je v večernem soncu bleščal angel zmagoslavja.

Stanislav Koštric

Na žurki

Govorjenje, petje in prešeren smeh.
Na razgretih licih vino rdi
in počasi se pogled megli,
ni več isker ne v besedah ne v očeh.

Tiho žalost se prikradla je v srce.
V noč, med zvezde sem si zaželela,
po Očetu sem zahrepenela,
ki ljubeče že razširil je roke.

Roža Gantar

Prt je popackan, kozarci prazni že
in na krožnikih ostanki so jedi.
Kot da tujka sem med brati, se mi zdi,
ko med množico besed sedim molče.

Učenec svetega Bernarda

Gre Bernard na grič za logom,
ker ljubitelj je tišine.
Tam se pogovarja z Bogom,
verske doume globine.

Kar je v srcih, ni mu tuje.
Mrtev se odmev ne vrne,
on pa grešnike rešuje,
v Božji jih objem povrne.

Ko po stezi urno hodi,
sliši, joj, saj ni mogoče!
Nad kotanjo, zvit za hlodi
otrok neboljeni joče.

Revež kakor zajček cvili,
sam na svetu je brez mame.
Brž se ga opat usmili,
da ga v culo in na rame.

Najde v vasi mu rejnico,
da pošten bo v veri rasel,
hodil v cerkev nad vasico,
na livadi krave pasel.

Da ime mu Izaija.
Krušni starši ga vzgojijo.
Spremlja ga, ko se razvija,
večkrat pride na kmetijo.

Fant je zdaj že šestnajstleten,
duša mu kot sonce sije,
Bogu je, ljudem prijeten,
mu srce za dobro bije.

V duhu Božjega navdiha,
ki opata varno vodi,
ga napravi za meniha:
»Uči se, duhovnik bodi!«

Vrl izbranec ga posluša,
mlad v priorja napreduje.
Čista mu prepeva duša,
srečen je, ker že mašuje.

Dan z dnem za križem hodi,
ga trpeči Kristus gleda.
Zbor novincev skrbno vodi,
luč mu Božja je beseda.

Bogu služi, ves preda se,
kakor vsi cistercijani,
s Svetim pismom v Bogu rase,
angel mu stoji ob strani.

Leta hitro so minila.
Patrovi lasje so beli.
Starost ga je ukrivila,
tresti roki se začeli.

Pride smrt iz črne hiše.
Grob krasi le skromen venec,
na nagrobniku pa piše:
BIL BERNARDOV JE UČENEC.

Stična po zimi

Stari samostan pod bregom
od sinoči je pod snegom.

Potok, ki hite potuje,
na robovih že zmrzuje.

A drevesa, tam ob poti,
so kot križi na Golgoti.

Črne širijo le veje,
ko nebo snežinke seje.

Beli, glej, pa so menihi,
vsi v kapucah, čisto tihi.

V molku pokesa se duša,
Bog njen čisti zven posluša!

Skriptorij

Vse je tiho. Le iz cerkve
starih orgel glas se čuje;
zdaj v sobani pet menihov
evangelij prepisuje.

Na trpežnem pergamentu
vzorne črke si sledijo;
že napisano pisarji
še s podobo okrasijo.

Žive barve so pogoste:
rdeča, modra in rumena,
črke vse so čisto črne,
vitica pa je zelena.

Včasih v rabi je srebrna,
ko oprema je bogata;
če pa knjiga je razkošna,
sleherna je črka zlata.

Gosja praskajo peresa,
brez napake so berila.
Vesten mlad menih pripravi
pergament, dovolj črnila.

Benedikt je zapovedal:
moli naj menih in dela!
Ni pisarjem škoda truda,
njihov vzornik je čebela.

Pridni stiški so menihi,
dasi delo se ponavlja,
knjiga se vrsti za knjigo,
Bog z nebes jih blagoslavlja!

Zgodbica

Bil nekoč je v peklu vrag,
ki menihe je črtil,
zvrhan zlobe grdi spak.
Stični rad bi vrat zavil.

Ko pa stopil je čez prag,
jih po repu je dobil,
pretepen, krvav in nag
komaj je ušel še živ!

Novoletno voščilo

S starim letom pokopljimo
vse, kar dela dušo slabo,
saj mlakuža je za žabo.
Čisti se v nebo ozrmo.

V novo leto pohitimo,
greh potone naj v pozabo.
Vsak molitev vzemi s sabo,
Bogu se priporočamo!!

Jaslice

Tamkaj, v kotu, droben svet:
Jožef, mož, z Marijo čuje,
v hlevčku Detece varuje.
K zvezdi zlat je rep pripet.

Spe pastirji ovčjih čred.
Rjavkast vol, uhljat osliček,
dihata, da Otročiček
v mrzli noči je ogret.

Maske

Spet prišel je pustni čas,
z njim norenje, direndaj;
larfo dam si na obraz
pa me, šemo, prepoznej!

Farizeji, vprašam vas
za naprej in za nazaj:
polni ste potuhe, fraz,
lažne maske. Le zakaj?

Pevec

Trubadur na tanke strune
brenkal je, kot slavec pel
vsako noč ob svitu lune,
dokler mesec ni zbledel.

Pesem čutim v srcu svojem
toda ne kot trubadur;
Bogu vedno hvalo pojem,
pel mu bom do zadnjih ur.

Vojan Tihomir Arhar

Bajer skozi čas (Ob fotografijah v namiznem koledarju)

Koledar je nekaj, kar nas spremlja na vsakem koraku. Ko pišemo pismo ali elektronsko sporočilo, se nam vedno zabeleži tudi datum. Koledar nas spominja na to, kako se stvari spreminjajo in je edina konstanta čas, ki mineva. Sprehod v naravi je bolj, kot pa si v začetku mislimo, povezan s koledarjem. Vemo, da je steza, po kateri hodimo, v začetku leta poledenela, da jo pomlad omoči in zmehča, da se poletno vročino da prebroditi pod drevesi ob poti in končno, da jesen na isto pot zanese odpadlo listje, s katerim se poigrava veter ...Vse to je v naši zavesti in nam je vsako leto spet na ogled.

Ko v naši sosesčini raste novo naselje, si ne moremo kaj, da ne bi razmišljali o tem, kako močno lahko človek poseže v naravo. Kako stvari spreminja, kako izsuši močvirje in preko njega spelje cesto ali kako izkoplje jamo in vanjo spelje vodo, da nastane jezerce. Vse to lahko ustvari človek, včasih bolj včasih manj posrečeno. Upam pa si trditi, da je v svojem delovanju narava v enem letu veliko močnejša od človeka. Človeku, kljub vsem snežnim topovom, ne bo nikoli uspelo zasnežiti polovice naše dežele. Prav tako mu nikoli ne bo uspelo zaliti toliko zemlje, da bi nekje ta voda pritekla na dan in začela kot majhen potoček svojo pot do morja. Človek lahko zasadi njivo s poljščinami, ampak nekje poleg bodo še vedno poganjali trava pa različni pleveli in drevesa, ki so se sama zasadila ... Pomislimo samo na jesenski mraz, ki v eni noči obarva velikanski gozd dreves v rumene, rdeče in rjave odtenke. Koliko slikarjev bi moralo na delo, da bi jim to uspelo in da bi naredili nekaj podobnega! Narava je ostra: če je zima mrzla, napoka lubje, in ko se razbesni poletno neurje, padajo stoletna drevesa.

Zakaj tak uvod? Hotel sem razložiti, zakaj sem se odločil, da bom s fotografskim aparatom zabeležil enoletno spremembo krajine, ki ji človek kljub vsej moderni tehnologiji ne seže niti do kolen. Prepričala me je tista prva najbolj živo zelena barva, v katero se listavci odenejo tam nekje na začetku maja. Tista barva, ki jo lahko vidimo samo tri dni v letu, potem pa jo že zamenja temnejša, manj poudarjena zelenina.

Našel sem točko, ki je sredi mesta, vendar je videti, kot bi bila nekje na deželi. Našel sem točko, ki je sredi urbanega naselja, vendar je videti kot v pravljici ... Točko sredi Ljubljane, ob Koseškem bajerju. Bajer je pravzaprav umetna tvorba, saj je nastal, ko so tam kopali glino (to je bil gotovo eden bolj posrečenih človekovih posegov v naravo). Odločil sem se, da bom z istega mesta eno leto, vsak dan, zabeležil vsaj eno fotografijo v istem izrezu. Ker ima film 36 posnetkov in ker je dni v letu 365 (366), je to približno 10 filmov. Od

20. aprila, do 25. maja prihodnjega leta (no, v tistem letu smo odšli dvakrat za dober teden na počitnice, zato me ne držite za besedo za prav vsak dan, pa vendar), sem tako ob različnih urah dneva prihajal vedno na isto točko in snemal isti motiv.

Sem nekako polšolan fotograf (kako čudno tole zveni), kar pomeni, da sem (nekoč, že davno tega) obiskoval srednjo šolo za oblikovanje in fotografijo, vendar pa ne oddelka za fotografijo. Zato pravim polšolan. Prijazni profesorji so me nekaterih stvari naučili, predvsem pa so mi vcepili nekaj navad, ki sem se jih držal tudi pri tem delu. Uporabljal sem vedno isti fotoaparatus, stari Canon AE1, s širokokotnim 28-milimetrskim objektivom in velikokrat tudi s polarizacijskim filtrom. Vedno sem si v beležnico zapisal zaporedno številko fotografije, uro (do pet minut natančno), čas osvetlitve in uporabljeno zaslonko.

Kot sem kasneje izvedel, tovrstnih projektov ni prav veliko. Seveda najdemo avtorje, ki spremljajo nek motiv z istega mesta morda trikrat ali štirikrat na leto, glede na letne čase, da pa bi se kdo sistematično ukvarjal s tem več kot leto dni, je res redko ...

Ko sem potem razvrščal že narejene fotografije, sem se šele zavedel, da v rokah pravzaprav držim tisto, kar najobičajneje poimenujemo koledar. Edini pravi koledar, ki nam kaže, kako se v resnici spreminja narava v enem letu. Koledar, ki pokaže, kdaj je padel prvi sneg in koliko časa je bila vodna gladina vkovana v ledu ... Lahko bi celo izračunal, koliko zraste trstičje ob obali v enem dnevu, tednu, mesecu ... Lahko bi izračunal, kdaj je vzšlo sonce, saj je nekaj posnetkov tudi takih, kjer je svetilo jutranje sonce in razlilo mojo senco po obali. Pa to še zdaleč ni vse, kar razkrivajo narejeni posnetki.

Bodite pozorni na majhne podrobnosti. Najbolje bi bilo fotografije opazovati z lupo in iskati skrite koticke, ki jih fotografija kaže, raztreseno oko pa morebiti spregleda. Serija fotografij, ki jo opisujem, bi bila lahko tudi dobro izhodišče za kakšen kriminalni roman, saj znotraj svoje navidez mirne podobe skriva kopico zanimivosti, o katerih se lahko vprašamo, kaj tam počnejo.

Pred vami je torej 53 fotografij, ki bodo z vami vse leto. Takega koledarja Mohorjeva družba (pa tudi nobena druga založba ali tiskarna pri nas) še ni izdala. To je res redkost. Zato koledarja tudi ko mu preteče rok uporabe, nikar ne zavrzite, vzemite ga kot pogled na naravo, ki jo verno odslikava. Izbrane fotografije so tedenski izbor, kar pomeni, da drugih 300 fotografij še čaka na kakšno drugo priložnost, morebiti na kakšno razstavo.

Še nekaj moram povedati ob koncu. Med izbrane fotografije smo uvrstili tudi eno, na kateri nekaj ni prav. Pri tem nam je pomagalo zgolj naključje, nobene računalniške »kozmetike« nismo uporabljali (sploh je to delo nastalo

še v času, ko je bila digitalna fotografija še precej neobogljena). Če se vam zdi, da ste to »nelogičnost« na eni od koledarskih slik našli, potem to čimprej zapišite in pošljite na uredništvo Mohorjeve družbe, Resljeva 11, 1000 Ljubljana. Med prispelimi praviimi odgovori bomo izžrebali tri dobitnike lepih knjižnih nagrad. Odgovore pošljite do zadnjega februarja 2005. Nagrajenci bodo o nagradi obveščeni pisno in na spletni strani Celjske Mohorjeve družbe (www.mohorjeva.org).

Jože Bartolj

Poročilo celovške Mohorjeve družbe za leto 2004

Osrednji dogodek leta, ki z našo družbo sicer ni bil neposredno povezan, je bil zagotovo pristop Republike Slovenije k Evropski zvezi 1. maja 2004. Prepričani smo, da bo sodelovanje na duhovnem, kulturnem, izobraževalnem in gospodarskem področju med Koroško, Avstrijo in še posebno med koroškimi Slovenci ter seveda našo družbo na eni strani in Slovenijo na drugi zdaj še poglobljeno in bolj uspešno. Že samo dejstvo, da so odpadle carinske obveznosti na mejnih prehodih, nam je precej olajšalo delovanje. Pristop Slovenije k Evropski zvezi smo skupno z Avstrijsko-slovenskim društvom na Dunaju med drugim pozdravili tudi v avstrijskem parlamentu. Med gosti so bili visoki politični predstavniki iz Slovenije in Avstrije: zdajšnji evropski komisar za znanost in raziskave dr. Janez Potočnik, predsednik avstrijskega parlamenta dr. Andreas Kohl in zdajšnji avstrijski predsednik dr. Heinz Fischer.

Nadaljnji pozitivni korak na poti k še boljšemu sodelovanju s Slovenijo je dogovor s slovensko vlado, ki bo dolgoročno zagotovil vodenje **študentskega doma Korotan** na Dunaju. Zdaj že večina študentov, ki živi v Korotanu, prihaja iz Slovenije, čeprav je dom slej ko prej priljubljen tudi pri koroških slovenskih študentih. Korotan se je v zadnjih letih poleg tega izoblikoval v kulturno središče Slovencev na Dunaju, saj je bilo v njem veliko prireditev, npr. razstave del znanih slovenskih umetnikov (Drago Tršar, Andrej Jemec) ter koncerti in literarna branja.

Zlasti v naši **Mohorjevi ljudski šoli** v Celovcu občutimo, da narašča zanimanje za učenje slovenskega jezika. Ko smo pred 15 leti ustanavljali šolo, si ni nihče mislil, da bo število otrok v naši šoli tako naraslo, kar je presenetljivo tudi zaradi dejstva, da je sicer vedno manj otrok. V šolskem letu 2004/5 se je prijavilo 22 otrok, tako da bomo tudi letos imeli dva prva razreda. Skupno bo

na šoli 87 učencev v sedmih razredih. Tudi iz našega **zavetišča** lahko sporočimo razveseljivo vest. Spet bomo imeli štiri skupine in tako bo v popoldanski oskrbi skupno 75 otrok.

Prav tako zaseden je **Slomškov dom**, v katerem prebivajo slovensko govoreče dijakinje in dijaki iz Koroške, Slovenije in Italije. V domu prebiva 41 dijakov celodnevno in 8 dijakov poldnevno. S ključem razdeljevanja podpor za dijaške domove na Koroškem (Slomškov dom in Mladinski dom v Celovcu ter dom Šolskih sester v Št. Petru), ki so nujno potrebne za vzdrževanje teh pomembnih izobraževalnih ustanov, pa nismo zadovoljni in bodo zagotovo še potrebni pogovori s predstavniki koroške slovenske politike ter s politiki Republike Slovenije.

Tako **knjigarna** kakor **tiskarna** delujeta v gospodarskih panogah, kjer prevladuje močan konkurenčni pritisk. Pestijo nas relativna zasičenost trga, nizke cene ter iz leta v leto nove investicije. Če torej upoštevamo ta dejstva, smo lahko z delovanjem knjigarne in tiskarne kljub vsemu zadovoljni.

Razveseljivo je, da se je rešilo vprašanje dvojezičnega oz. **slovenskega celodnevnega radijskega sporeda** (glej tudi lanskoletno poročilo). Slovenski oddlek ORF (javnoppravna avstrijska radiotelevizija) oddaja od začetka marca 2004 podnevi osem ur pretežno slovenskega sporeda. Nadaljnji dve uri lahko prisluhnemo slovenskemu sporedu privatnega Radia 2. Dve uri podnevi oddaja tudi radio AGORA, ki pa ga glede na njegov spored lahko uvrstimo v kategorijo alternativnih radijev, saj pri njem slovenska beseda ni prvi namen. Radio AGORA oddaja tudi v nočnem času (12 ur).

V preteklem letu se je Mohorjeva družba odločila, da obnovi svoja stanovanja na Kobariški cesti (Karfreitstraße). Hiše, ki so bile med drugo svetovno vojno porušene, je Mohorjeva družba s sredstvi iz sklada za obnovo med drugo svetovno vojno porušениh stanovanj na novo zgradila v letih 1954/55. Po petdesetih letih je bila spet potrebna temeljita obnova. Poleg tega smo hišam dozidali še četrto nadstropje, tako da bo na voljo skupno 27 stanovanj (prej 23), velikih od 35 do 95 m². Zamenjali smo vsa okna in vrata, obnovili stara stanovanja in fasado (toplotna izolacija), vgradili dvigala ter v hišo napeljali centralno ogrevanje.

Obseg knjižnega programa **naše založbe** je v primerjavi s preteklimi leti domala nespremenjen. Izdali smo 60 knjig, od tega 28 slovenskih, 18 nemških in 14 šolskih učbenikov (s ponatisi vred). Bera mohorjevsk bo za ljubitelje branja in knjižne molje tudi letos zanimiva in pestra. Omenimo samo nekaj knjig.

Skupno s Celjsko in Goriško Mohorjevo založbo smo izdali knjigo spominov Alojza Peterleta z naslovom *Nasmeh zgodovine*. S področja literature so

bile posebno odmevne antologija koroških pisateljic in pisateljev v nemškem jeziku (*Gerard Kanduth: Sätze und Gegensätze*), koroška slovenska »saga« Rudija Mlinarja *Ciril iz Šentanela* ter slovenski prevod znamenitega nemškega pisatelja Stefana Zweiga *Zvezdne ure človeštva* (*Sternstunden der Menschheit*). S področja otroške in mladinske literature so uspešni naši nadaljnji prevodi knjig avtorja Thomasa Brezine (*Novohlačniki*) in pisateljice Christine Nöstlinger (*Franceve zgodbe*). Prav tako upamo, da bodo bralci in bralke dobro sprejeli knjigi »Auf und davon« Dese Muck (nemški prevod njene povesti »Pod milim nebom«) ter mladinsko knjigo »Zoo« Janje Vidmar, ki bo izšla konec tega leta. Tudi na področju stvarnih, znanstvenih in zgodovinskih knjig lahko postrežemo z zanimivim branjem: Regina Unterguggenberger se je v svoji diplomski nalogi iz jezikoslovja (z naslovom *An der Schnittstelle dreier Kulturen / Na stičišču treh kultur*) odpravila po sledovih imen s slovenskim oz. slovanskim izvorom v koroški Lesni dolini (*Lesachtal*), univ. prof. Heinz Dieter Pohl pa v razpravi »Die Küchensprache in Kärnten / Imena jedi v koroški kuhinji« razlaga izvor in pomen poimenovanj različnih jedi na Koroškem. Zanimivi so tudi vodniki v nemškem jeziku avtorjev Gabriele in Waltherja Schaumann po poteh jugozahodne fronte v prvi svetovni vojni – letos je izšla že tretja knjiga. Precej prahu bo dvignila knjiga zgodovinarja Jožeta Dežmana *Moč preživetja*. V prvem delu pripoveduje o usodi otrok, ki so jim posebne partizanske enote med drugo svetovno vojno in po njej pobile očeta ali mater ali oba. Drugi del knjige umešča slovenske zgodovinske travme in njihovo preseganje v mednarodne okvire. Jože Dežman išče vzroke okužb slovenske družbe s terorističnim nasiljem in možnosti za njeno ozdravitev.

Razstava »Med kljukastim križem in rdečo zvezdo«, ki smo jo omenili tudi v lanskoletnem poročilu, je bila na Koroškem proti pričakovanju uspešna. V Beljaku je razstavo (oktobra 2003) obiskalo dobrih 3.700 ljudi. V Celovcu, kjer smo razstavo pokazali pod pokroviteljstvom *Srednjeevropskega katoliškega shoda* skupno z razstavo miru, smo našli skoraj 4.500 obiskovalcev.

Tudi pri šolskih knjigah je marsikaj novega. Naj omenimo samo nove sodobne učbenike oz. delovne zvezke za začetni pouk slovenščine v prvem razredu ljudske šole *Pozdravljene, besede! (trije deli)*, učbenik za slovenščino v četrtem razredu ljudske šole (*Slovenščina 4*) ter slovenski učbenik matematike prav tako za četrti razred ljudske šole.

Dr. Anton Koren

Delovanje goriške Mohorjeve družbe v letu 2004

Leto, ki se izteka, je bilo v delovanju Zadruga Goriška Mohorjeva v znamenju velikih tehnoloških inovacij pri Novem glasu in iskanja izhodov iz finančnih težav, ki so predvsem posledica zamud pri izplačevanju javnih prispevkov za založniško dejavnost. Obenem pa tudi lepih zadoščenj ob odzivih na periodične in knjižne izdaje.

Knjižne izdaje

Sezona se je pričela s predstavitvijo knjižne zbirke za leto 2004. Naš t.i. knjižni dar smo 21. 11. 2003 predstavili najprej v razstavnih prostorih nad Katoliško knjigarno, 26. 11. v Tržaški knjigarni in naslednjega dne na Knjižnem sejmu v Ljubljani. Zbirka obsega štiri knjige:

KOLEDAR 2004 želi ostati zvest svoji vlogi zapisovalca pomembnih dogodkov v krajevni zamejski in vesoljni Cerkvi, v družbenem in političnem življenju, na področju delovanja številnih ustanov in organizacij, ki zaznamujejo naš slovenski zamejski prostor na prosvetni, gospodarski, vzgojni in športni ravni. Koledar, ki šteje 272 str., je uredil Jože Markuža, opremil pa Ivan Žerjal.

V zbirki je izšel tudi imeniten literarni tekst Zorka Simčiča. Ponatisnili smo namreč njegovo alegorično povest **TRIJE MUZIKANTJE ALI POVRA-TEK LEPE VIDE**. V tem večplastnem delu je avtor arhetipskemu motivu hrepenenja po boljši osebni in kolektivni usodi dodal še motiv o usodi slovenstva v zdomstvu in posredno v zamejstvu, saj se pripoved na svojem začetku in sklepu dogaja v Devinu. Dragoceno je tudi pisateljevo spremno pismo, ki je naslovljeno predvsem mladim bralcem, osvetljuje pa ozadja nastajanja te povesti. Knjigo je ilustriral Hijacint Jussa.

Tudi Lida Turk je širši krog bralcev presenetila z literarnim delom **LE ŠE-PET JE, KI GA SLIŠIMO O NJEM**. V zbirki 25 črtic se nam avtorica, doma iz Trsta, ki je v našem zamejstvu poznana predvsem kot urednica na Radiu Trst A in urednica zgodovinsko-domoznanskih in pričevanjskih knjižnih izdaj, prvič predstavlja kot pisateljica, ki s svojimi črticami vabi tudi trenutke refleksije, ki dajo knjigi globljo duhovno dimenzijo. Knjigo je zanimivo in sodobno opremil Aleš Turk.

Kot 14. zvezek zbirke Naše korenine pa je izšla knjiga z naslovom **RODIL SEM SE V SOBOTO**. V njej je tržaški igralec in režiser Adrijan Rustja ob svoji 70-letnici zbral avtobiografske zapise in arhivsko gradivo o delovanju v

Slovenskem stalnem gledališču v Trstu, pri Radiu Trst A, a tudi z Beneškim gledališčem in drugimi amaterskimi skupinami na Tržaškem in Goriškem, kar daje knjigi posebno vrednost. Omenjene spomine še dodatno popestrijo anekdote iz gledališkega življenja. Knjigo je opremil Pavel Medvešček.

Zbirka je bila deležna toplega sprejema in mnogih predstavitev tako na Tržaškem kot na Goriškem in tudi v Novi Gorici, Ajdovščini, Kobaridu in še kje.

Ob redni zbirki pa so izšle še nekatere knjige. Na začetku leta smo izdali zanimivo otroško slikanico **Cin cin cin Cene, Otroške ljudske od Čavna tja do Nanosa**. Pri izdaji so sodelovali trije učitelji Osnovne šole s Cola. Fran Černigoj je v vaseh na Gori zbral izštevance, šaljivke, prstne igrice, dotikalnice, najmanjše igre, posnemovalke, ki so svoj čas kratkočasile najmanjše. Silva Karim je ta sporočila z velikim smislom za otroško in lepo ilustrirala, Klavdija Štrancar pa je notni prepis Iva Tula prilagodila otroški legi. Doživeta predstavitev slikanice je bila v prostorih OŠ Otlica na predvečer dneva slovenske kulture. Ob učencih, ki so v dramatizirani obliki odigrali zbrane igrice, so nastopile članice Društva podeželskih žena s Predmeje. Tudi ob drugih predstavitev smo bili priče res lepim trenutkom, ko spoznaš, kako je lepo, da se bogastvo ljudske ustvarjalnosti, ki je bilo že skorajda pozabljeno, oživljeno vrača med ljudi.

S sestrskima Mohorjevima družbama iz Celovca in Celja smo sodelovali pri izdaji svojevrstnih spominov v obliki intervjuja z naslovom **Alojz Peterle, Z nasmehom zgodovine**. Z njim se je pogovarjala Jelka Kušar. Druga tovrstna izdaja pa je nastala kot poklon znanemu duhovnemu pisatelju Francu Sodji ob njegovi 90-letnici in nosi naslov **Pridiganje - moje poslanstvo**. Odlomke iz Sodjevih del je izbral Andrej Rot, ki je knjigi napisal tehtno spremno besedo.

Zadnja leta GMD objavlja tudi knjige v italijanščini, saj se zaveda, da lahko na ta način posreduje določene pozitivne informacije Italijanom o slovenski kulturi in jeziku. Tako je izšel nov, že tretji ponatis znamenite Kacinove slovenske slovnice za Italijane: **Grammatica della lingua slovena**. Za vse večje število italijanskih študentov in tečajnikov, ki se zaminajo za slovensko književnost, pa bo dragocena knjiga Tatjane Rojc, **Le lettere slovene dalle origini all'età contemporanea**. Pregled slovenskega slovstva je za Rojčevo tudi priložnost za strnjen prikaz razvoja slovenskega naroda in njegove kulture, ki je predvsem kultura besede. Avtorica, ki je profesorica slovenistike na Univerzi La Sapienza v Rimu, podaja celoten prerez slovenske književnosti, od Brižinskih spomenikov in ljudskih pesmi dalje. Sledi torej razvoju slovenske pisane besede in poudarja najvidnejše osebnosti slovenske književnosti vse do

sodobnega časa. Posebej se zaustavi ob ustvarjalcih, ki so po drugi svetovni vojni delovali v zamejstvu in zdomstvu, na koncu pa obravnava razvoj vprašanja slovenskega knjižnega jezika.

Z željo, da bi ob vstopu Slovenije v Evropsko zvezo tudi italijanski bralci spoznali naše poglede na polpreteklo zgodovino ob meji, je izšla zbirka zgodovinskih člankov in esejev Milice Kacin Wohinz v italijanščini z naslovom **Vivere al confine, Sloveni e italiani negli anni 1918-1941**. Ugledna slovenska zgodovinarica, strokovnjakinja za zgodovino slovensko-italijanskih odnosov v prvi polovici 20. stoletja, je pripravila tehten izbor. Knjiga bo lahko koristno prispevala k temu, da bodo italijanski bralci bolje spoznali tudi v kolikšni meri so obravnavani dogodki zaznamovali naše sosedske odnose. Obe knjigi je opremil Franko Žerjal.

Periodika

Predvsem volja, da bi se zmanjšali tiskarski stroški in tudi želja po sodobnejši grafični podobi, sta bili razlog, da je tednik **Novi glas** s prvo majsko številko izšel v izrazito drugačni grafični obleki. Boleča je bila odločitev, ki nas je privedla do tega, da tednik, ki ga je od nastanka, kot sicer že prej Katoliški glas, tiskala znana goriška tiskarna Budin, sedaj tiskajo zadružne tiskarne Centro stampa delle Venezie Soc. Coop a.r.l. iz Padove. Podobne grafične spremembe so se zgodile tudi z mesečnikom za otroke **Pastirčkom**, ki je gotovo zelo priljubljena revija med osnovnošolci v našem zamejskem prostoru. Urednik Marjan Markežič je z začetkom šolskega leta 2004/05 poskrbel, da revija izhaja v nekoliko večjem formatu in drugačni grafični podobi, da še bolj nagovarja male bralce in njihove učitelje.

Težav, kot smo jih nakazali, ni manjkalo, a doživeli smo tudi zadoščenja. Goriška Mohorjeva družba pa se zaveda, da je v sedanjem času, ko je Slovenija vstopila v Evropsko zvezo in se torej postavljajo temelji za novo doživljanje tega prostora, važno, kot so poudarili tudi naši škofje ob prelomnih dogodkih 1. maja 2004, da se v teh trenutkih »prepoznavamo v sporočilu skupnega »oglejskega duha«, skupne Cerkve, katere nasledniki se čutimo. Padec zadnjih pregrad – za zdaj le tistih gospodarskih in trgovskih, v kratkem pa tudi medčloveških – spominja na zgodovinsko poslanstvo, ki teži k združevanju v različnosti«.

Marko Tavčar

Iz življenja Mohorjeve družbe Celje od vinotoka 2003 do vinotoka 2004

Kot vedno je bilo tudi preteklo jesensko obdobje bogato s številnimi knjižnimi izdajami, ki so bile med slovenskimi bralci lepo sprejete. Glas o naših izdajah pa nemalokrat seže še izven naših meja. Mohorjeva družba Celje postaja ponovno prepoznavna založba, založba zazrta v prihodnost iz zdravih korenin krščanskih vrednot.

VINOTOK

V jesenski čas nas je popeljala mlada pesnica Eva Primožič s pesniškim prvcem GLADINA. Pridružila se ji je Slavica Štirn s pesniško zbirko PSALMI, ki je za pisateljsko pero poprijela v tretjem življenjskem obdobju. Po izidu pesniških zbirk se je zvrstilo več predstavitev. Avtoricama se je pridružila še Darinka Slanovec s pesniško zbirko SLED ANGELOV na predstavitvi v Društvu slovenskih pisateljev sredi meseca. Od meseca trgatev smo se poslovili s predstavitvijo naslednjih knjig: Metoda M. Milača KDO SOLZE NAŠE POSUŠI, Božidarja Brezinščaka Bagole MOJE SLOVENSKE IZKUŠNJE, Pavla Florenskega KO SPOZNANJE PRERASTE V LJUBEZEN in Gabriela Marcela ČLOVEK POD VPRAŠAJEM, slednji iz zbirke Religiozna misel.

LISTOPAD

Prisotni smo bili na 19. Slovenskem knjižnem sejmu. Na dobro obiskanem predstavitvenem srečanju smo poleg redne zbirke za leto 2003 predstavili

Nagrajenci VI. literarnega natečaja v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano.

Foto: Alenka Veber

knjižni projekt – IZBRANI SPISI JANEZA JALNA z monografijo Franceta Pibernika JANEZ JALEN – ŽIVLJENJSKA IN PISATELJSKA POT.

V Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano smo skupaj z radi-

em Ognjišče podelili nagrade VI. literarnega natečaja **MOJ ČOPIČ JE BESEDA.**

Konec listopada smo presenetili sodelavce in novinarje, ki smo jih popeljali na Blejski otok – »kinč nebeški« predstaviti redno zbirko za leto 2003.

29. novembra je v dvorani duhovno-prosvetnega centra Dom sv. Jožefa v Celju potekal redni

občni zbor Mohorjeve družbe Celje. Na njem je bil izvoljen glavni odbor Mohorjeve družbe Celje v sestavi: Jože Planinšek (predsednik), Svetko Gregorič in akad. dr. Terezija Zorko (podpredsednika), dr. Ivan Štuhec (tajnik), Marijan Smolik, Vinko dr. Škafar, Matej Zevnik, Ivan Albreht, prof. France Pibernik, dr. Brane Senegačnik, Marijan Fesel, Igor Glasenčnik, dr. France Gorjup. Štirim uglednim sodelavcem MDC je listino častnega članstva Mohorjeve družbe Celje izročil škof pokrovitelj dr. Franc Kramberger. Častni člani MD Celje so postali: prevajalec, pisatelj in urednik, mohorski bibliograf in zgodovinar prof. Janko Moder; pisatelj prof. Alojz Rebula; dolgoletni tajnik in podpredsednik MD prof. dr. Marijan Smolik; dolgoletni poverjenik, odbornik in podpredsednik MD Svetko Gregorič. S prisrčnim govorom sta se zahvalila prof. Janko Moder in prof. Alojz Rebula. Na povabilo predsednika delovnega predsedstva občnega zbora sta zbranim spregovorila prof. Jože Faganel in prof. Andrej Arko, kot novi glavni direktor in novi glavni urednik Mohorjeve družbe Celje (od 1. januarja 2004). Na koncu je dr. Ivan Štuhec vse zbrane povabil k blagoslovu temeljnega kamna novogradnje Mohorjev atrij na Prešernovi c. 23 v Celju, ki ga je vodil škof pokrovitelj dr. Franc Kramberger.

Častni člani MD Celje v družbi s škofom pokroviteljem dr. Francetom Krambergerjem, iz leve proti desni (dr. Franc Kramberger; prevajalec, pisatelj in urednik, mohorski bibliograf in zgodovinar prof. Janko Moder, pisatelj prof. Alojz Rebula; dolgoletni tajnik in podpredsednik MD prof. dr. Marijan Smolik; poverjenik, odbornik in podpredsednik MD Svetko Gregorič.

Foto: Alenka Veber

GRUDEN

S predstavitvijo redne zbirke smo gostovali tudi v Celjskem domu. Prav domače pa se počutimo v Dobropolju. Skupaj z občino Dobropolje, kjer je kmečka povest še vedno priljubljena, smo izdali že vrsto knjig dobrepoljčana Frana Jakliča, tokrat NAŠA DEKLETA.

O tem, da Mohorjeva družba ne misli slabo, ker podpira petje, zgovorno priča tudi naš glasbeni program. Na zgoščenki MARIJA IN TABERNAKELJ smo ujeli Komorni zbor Emanuel iz Celja.

Ustvarjalno leto pa smo končali z izdajo knjige Roberta Schumana ZA EVROPO. Skupaj z veleposlaništvom Republike Francije smo za nekaj ur zasedli dvorano Državnega sveta. Na predstavitvi so sodelovali: slovenski minister za evropske zadeve Janez Potočnik, francoska veleposlanica Dominique Gazuy, predsednik Schumanove fundacije Jean-Dominique Giuliani, predstavnik delegacije Evropske unije Erwan Fouéré in dr. Ivan Štuhec.

LETO 2004

PROSINEC

V začetku leta sta nastopila novi službi glavni direktor Jože Faganel, literarni zgodovinar ZRC SAZU, lektor in predavatelj AGRFT in Teološke fakultete, in glavni urednik, nekdanji Celjan Andrej Arko, prevajalec, publicist, pisatelj in urednik literarne redakcije Radia Slovenija.

Tudi v začetku leta smo nadaljevali s predstavitvami redne zbirke za leto 2003. Tokrat nas je gostila Knjižnica Radlje. Urednik zbirke Matija Remše je

še posebej predstavil knjigo njihovega rojaka Ivana Kordeža DOŽIVETJA IN SPOMINI.

SVEČAN

Mesec smo začeli s predstavitvijo knjižice in zgoščenke Janeza Bitenca PESMI O ANGELCIH. Tokrat smo gostovali v

Predstavitve knjige Lojzeta Peterleta Z nasmehom zgodovine.

Foto Alenka Veber

dvorani Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu, kjer je poleg avtorja nastopil tudi Otroški pevski zbor Glasbene šole Zavoda sv. Stanislava.

Že tretje leto urednik Matija Remše v knjigarni Mohorjan vodi mohorske večere. Gost večera v svečanu je bil frančiškan, prof. dr. Miran Špelič, ki se podpisuje kar br. Miran. Spregovoril je o zbirki Cerkveni očetje.

Skupaj s tiskovnim uradom Slovenske škofovske konference smo predstavili celoten veroučni učbeniški program, s posebnim poudarkom na zadnjem triletju osnovne šole in doživeli kar obširen odmev zvečer na TV Slovenija v Odmevih.

SUŠEC

S predstavitvijo kar petih knjig v začetku meseca smo napovedali, da bo tudi leto 2004 pri Mohorjevi družbi Celje zaznamovano s kvalitetnimi knjižnimi izdaji. Posebno mesto zavzemata knjigi BIBLIOGRAFSKO KAZALO DOMA IN SVETA, ki ga je pripravil Jože Munda, ter SLOVENSKE POVEDKE IZ 20. STOLETJA, ki jih je zbrala in uredila folkloristka dr. Marija Stanonik. Predstavili pa smo tudi knjige Borisa Pahorja, Ljubke Šorli, Matejke Peterlin Maver »MENI POJEJO FANTJE, MENI POJEJO« (scenarij za postni recital), Milice Sturm VIA CRUCIS ter Ingrid Merc RAPSODIJA V BELEM.

Medse nas je povabil družinski forum Sončnica iz Gorice. V Močnikovi dvorani župnije Sv. Ivana smo predstavili knjigo KRALJ 33 IN NJEGOVIH 33 ZLATIH GUMBOV. Predstavitve je vodil avtor Claudio Imprudente, ki je že od rojstva hudo telesno prizadet. Tokrat se je predstavil – ne kot *disabile* (nesposoben), temveč kot *diversabile* (drugače sposoben); ne more govoriti, zna pa na čudovit način komunicirati z očmi. Na prozorni tabli, kjer je napisana abeceda, z očmi pokaže to, kar želi povedati. Tako se pogovarja, predava, vodi ustanove, piše knjige.

Sredi sušca smo na knjižni trg pospremili zopet kupček knjig, začnši s knjigo Jeana Guittona MOJA FILOZOFSKA OPOROKA, sledile so knjige Janeza Pavla II. RIMSKI TRIPTIH, Zdenke Sušec SKLONIL

Claudio Imprudente (prvi z leve) in njegov sodelavec na predstavitvi knjige Kralj 33 in njegovih 33 zlatih gumbov.

Foto: Tadeja Petrovčič Jerina

SE JE K MENI, Claudia Imprudenteja KRALJ 33 IN NJEGOVIH 33 ZLATIH GUMBOV ter knjižico za najmlajše mohorske bralce Walterja Grudine PIŠI RIŠI NA KMETIJI.

Pripravili smo dva literarna večera. Prvi je bil v medvoški knjižnici, drugi pa v župniji Ljubljana Sv. Križ. Predstavili smo pesniški zbirki Slavice Štirn PSALMI in Zdenke Sušec SKLONIL SE JE K MENI.

Konec meseca smo predstavili glasbene izdaje. Prvo (dvojno zgoščenko): Lučka Kralj Jerman in zbor Ninos y jóvenes cantores de Bariloche: OPUS smo izdali v sozaložbi z izseljenskim društvom Slovenija v svetu. Druga zgoščenka RADUJTE SE je prinesla nov izbor med Slovenci priljubljenih taizéjskih spevov v slovenščini. Poleg zgoščenke smo izdali tudi taizéjsko pesmarico SPEVI IN MOLITVE IZ TAIZÉJA.

Na Opčinah je bil odmevni večer sodelavcev recitala, po katerem je nastala knjiga »MENI POJEJO FANTJE, MENI POJEJO«. Rodila se je ideja o zgoščenki.

MALI TRAVEN

V okviru 19. revije otroških in mladinskih zborov Zagorje ob Savi v tamkajšnjem Kulturnem centru delavski dom je 7. aprila Lučka Kralj Jerman prejela Gallusovo listino Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti za glasbeno ustvarjalnost.

Med Celjane je na mohorski večer prišel p. Karel Gržan. Spregovoril je o svojem življenju, duhovništvu, o človeških poteh in stranpoteh skozi življenje.

Predstavitev knjig Marjana Tršarja, Alojza Rebule in Franceta Pibernika ter Jurija Kocbeka.

Foto: Alenka Veber

VELIKI TRAVEN

Na prvi tiskovni konferenci smo predstavili drugo knjigo Izbranih spisov Janeza Jalna TROP BREZ ZVONCEV in PREVISI ter knjigo zasavskega avtorja Mira Pavška URBAN IZ PODGORCE.

Priredili smo tudi literarni večer

mlade pesnice Ingrid Merc ob izidu njene druge pesniške zbirke RAPSO-DIJA V BELEM.

Mesec smo zaključili s tiskovno konferenco, na kateri je bilo predstavljenih pet knjig: Dve iz zbirke Religiozna misel – Martin Buber: BOŽJI MRK in ponatis knjige Soerena Kierkegaarda BOLEZEN ZA SMRT – ter Norberta Leserja BOŽJA VRATA IN OKNA in Heinricha Schlierja ZDAJ PA OSTANE TO TROJE, ter Johna Templetona AGAPE LJUBEZEN.

Predstavitve monografije Kocbek v Knjigarni Konzorcij v Ljubljani, iz leve proti desni prof. Jože Faganel, prof. France Pibernik, Janez Gradišnik, dr. Joža Mahnič.

Foto: Alenka Veber

ROŽNIK

Na začetku meseca smo slovenski javnosti predstavili knjigo Lojzeta Peterleta Z NASMEHOM ZGODOVINE. Knjiga je izšla v sozaložništvu vseh treh Mohorjevih družb. Na vprašanja o evropski identiteti bomo lahko našli marsikakšen odgovor v dveh knjigah Roberta Schumana ZA EVROPO in Remyja Bragueja EVROPA – RIMSKA POT. Knjigi je v Društvu klasikov predstavil dr. Robert Petkovšek.

Pod svojo streho nas je prijazno sprejel tudi Finžgarjev dom na Opčinah. Ob zaključku Tečaja lepe govorice, ki ga pripravlja Radijski oder, so pripravili srečanje s pisateljem Alojzom Rebulo. Brali so odlomke iz najnovejšega romana.

Na naslednji tiskovni konferenci smo se spomnili jubilaranta akademika prof. Alojza Rebule. Ob njegovi 80-letnici je izšel roman o trpinčeni Primorski v prejšnjem stoletju NOKTURNO ZA PRIMORSKO. Ob stoletnici rojstva slovenskega umetnika, misleca in politika Edvarda Kocbeka smo izdali dokumentarno monografijo KOCBEK. Ob stoletnici rojstva slovenskega književnika in zdravnika Bogomirja Magajne pa smo pripravili legende in pesmi v prozi OŽIVELI OBRAZI.

KIMOVEC

Začetek meseca nas je popeljal v Galerijo Commerce, kjer je naša sodelavka Darinka Slanovec predstavila svojo pesniško zbirko SLED ANGELOV. Sredi meseca smo pripravili odmevno tiskovno konferenco. Predstavili smo štiri knjige: Ob 80-letnici Vladimirja Kosa smo v knjigi ČEŠNJE, KAMELIJE, BORI natisnili tri doslej še neobjavljene pesniške zbirke. Ob 90-letnici duhovnika, pisatelja in pesnika Franca Sodja so vse tri Mohorjeve družbe skupaj kot složne sestre izdale knjigo PRIDIGANJE – MOJE POSLANSTVO. Predstavili smo tudi knjigi Hansa Conrada Zanderja KO VERA ŠE NI BILA DOLGOČASNA in Jacquesa Maritaina PO NAVDIHU TOMAŽA AKVINSKEGA.

Teden dni kasneje sta se zvrstili dve tiskovni konferenci. Na prvi smo predstavili štiri knjige: ob 60-letnici Metke Klevišar smo izdali knjigo MOJA ČETRTRA KARIERA, Jože Strgar v svoji najnovejši knjigi MOJ VRTNI SVET je razmišljal o vrtnarstvu in vrtovih ter še o marsičem. Predstavili smo tudi novost v založniškem programu MD Celje. Izdali smo namreč učbenik za predmet Vzgoja za zdravje in socialna medicina s statistiko 1 VZGOJA ZA ZDRAVJE. Učbenik sta napisali Jelka Drobne in Pjerina Mohar. Slovenski javnosti pa se ponovno predstavlja misijonarka s. Marija Sreš s knjigo DOMA SEM, KJER JE MOJE SRCE.

Na drugi tiskovni konferenci smo predstavili najnovejši pravno teoretično delo dr. Lovra Šturma in dveh sodelavk SVETO IN SVETNO – PRAVNI VIDIKI VERSKE SVOBODE.

V mesecu kimovcu smo predstavili dve knjigi poezije za otroke: naša izdaja Otona Župančiča CICIBAN prinaša ponatis zbirke tudi s pesmimi, ki jih po vojni otroci niso smeli brati. Pisatelj Zorko Simčič pa se nam je tokrat predstavil kot pisatelj za otroke. Izdali smo zbirko SRČEK, KI PODI TELEŠČEK.

Zaključili pa smo z gostovanjem v Slomškovi knjigarni v Mariboru, kjer smo predstavili knjigo Lovra Šturma PRAVNI VIDIKI VERSKE SVOBODE ter v prostorih Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, kjer smo predstavili knjigo prof. dr. Ljerke Glonar, dr. med. ZDRAVNIŠKI UTRINKI z zgodbami stotih slovenskih zdravnikov – pretresljivimi in hudomušnimi. Čez nekaj dni smo Utrinke predstavili tudi v Društvu koroških zdravnikov v Glinjah.

Mohorski glas pa že skoraj deset let neprekinjeno nagovarja tudi poslušalce radia Ognjišče v oddaji Iz Mohorjeve skrinje, ki jo je moč slišati ob petkih, ob 20.30 uri in jo Mohorjeva družba Celje tudi financira.

Alenka Veber

KRIŽANKA S PREMETANKAMI

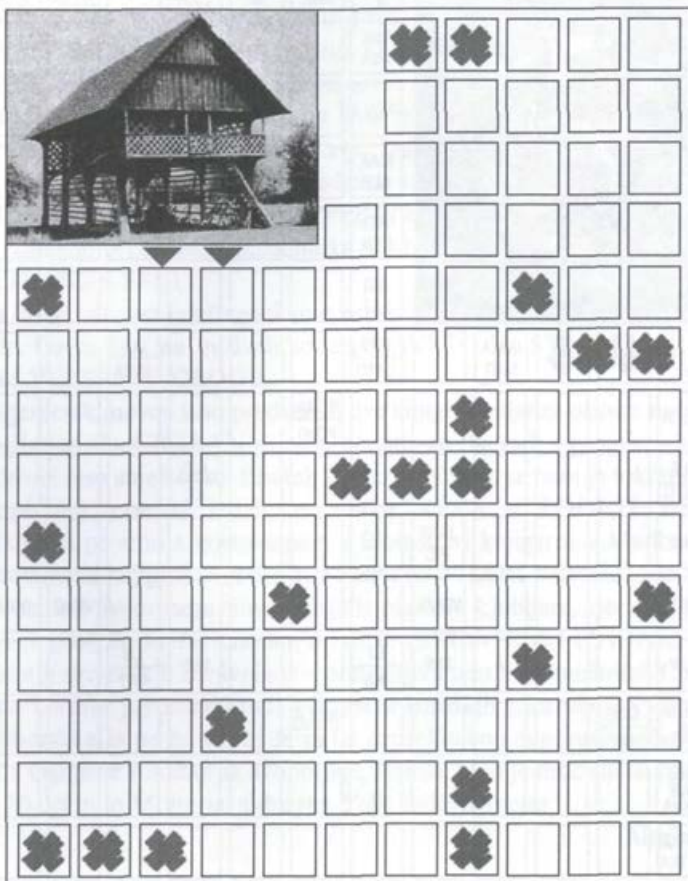
Iz črk v kvadratih sestavite besede znanega pomena in jih vpišite v lik. V pomoč: najprej se lotite kratkih in srednje dolgih besed. V navpičnih kolonah s puščicami dobite končno rešitev.

					STO KOZ		MET LIKA	ANTEA	KANA ŽELVA	ANK ARA
				TOK AVA						
				TRZALA						
				MAK ALE						
				IVO KEN						
				ASI LAŽ						
			LUNA MITI	EL	KRT LATO			NA JASA		
LISCA					SENA POJO					KI
KLE VETO								KIS KČ		
CUE				JAKO PIČ						
MIT				VOKAL					VENG	DOLI
LIA				AVE	EJ IKS			LSD	LG VAT	
SESTA VIL GALLUS	SINE NR				NIČLA AM					
MED IVJE DRVA										
ASTRON AVTKA										

KOMBINACIJSKA KRIŽANKA

Besede vpišite v lik tako, da se bodo med seboj ujemale. V navpičnih kolonah za puščicama dobite končno rešitev.

ATAŠE - ALP - ANNE - ARES - AREST - ATAIR - ČZ - DIDEROT - EDAM -
 ESK - HLAČKE - HRIB - IRIDIJ - IST - LAS - LASTNOST - NO - ODLOMITEV
 - ODPORNOST - OMARA - ONIKS - OSKORUŠ - OST - OTTO - PST -
 RELATIVIST - RIS - ROSCELIN - SK - SPOZABA - STIČANI - STO - TALINA
 - TOVOR - VALIS - VALUTA - VARNA - VENE - VOZ - VRAČ - ZAREK -
 ZMAJ

IZPOLNJEVANKA

Navpično:

1 zdravnica specialistka za oči, 2 predpisi za potek slavnosti, obredov ali za vedenje pri njih (dvorni, diplomatski ...), 3 dejstvo, da kdo ali kaj čemu pripada, 4 lastnost dobrega spomina, 5 briga za koristi in pravice druge osebe; patronat, 6 ženska, ki vnaprej napoveduje potek ali pojavo česa, 7 veda o vzgoji in izobraževanju, 8 majhna ptica pevka z rdečim čelom in črnim podbradkom; tudi ljubkovalno ime za užitno gobo iz družine gobanov

V treh vodoravnih vrsticah boste prebrali lepo misel.

Pri reševanju si lahko pomagate s spodnjimi zlogi, iz katerih so sestavljene gornje besede: **AL - BRE - CE - ČEK - DA - GI - GO - KA - KA - KI - KU - LIST - MO - NI - NI - NI - NJA - NOST - O - PAD - PE - POM - PRE - PRI - RE - RO - SKRB - TEV - TVO - ZA - ZOV**

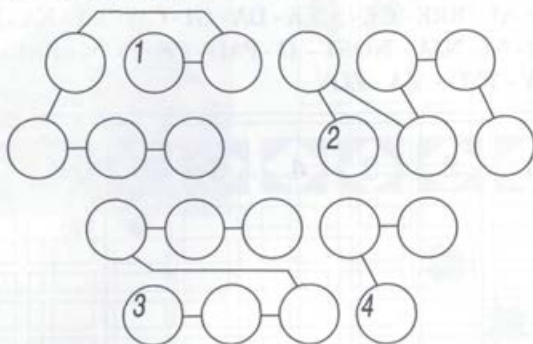
	1	2	3	4	5	6	7	8
→								
→								
→								

PREGOVOR NA KROGCIH

Besede začnite vpisovati na poljih s številkami.

1 potujoči pevec v stari Grčiji ali recitator epskih pesmi (iz črk PODRAST brez črke T), 2 časovno sklenjen del delovnega procesa in skupina delavcev v takem procesu, 3 središče istoimenskega kraškega polja v zahodni Bosni; po njem se imenuje znamenito nemo kolo, pri katerem folkloristi plešejo brez glasbe, 4 435 kilometrov dol desni pritok Visle na Poljskem; tudi italijanska beseda za »sveti«, začetek mnogih zemljepisnih imen (--- Francisco)

Vodoravno boste prebrali sijajen slovenski pregovor, na katerega se večkrat spomnimo ob političnih govorih.

VIZITKA

SANI PERŠIN
ADVOKAT

Kje je zaposlen? Rešitev je sestavljena iz dveh besed.

In kje je zaposlena njegova kolegica RADOVANA STEPIŠNIK?

ŠPORTNA DOPOLNJEVANKA

Na črtice vpišite našega nekdanj odličnega smučarskega skakalca, potem pa na piki napišite še dve črki, da dobite priimek še enega njegovega kolega, ki je tudi dosegel najvišje svetovne uspehe.

Ugankarski kot(l)iček napolnil Jože Petelin

SEZNAM NAROČNIKOV MOHORJEVE REDNE LETNE KNJIŽNE ZBIRKE PO ŠKOFIJAH, ARHIDIJAKONATIH, NADDEKANATIH IN DEKANIJAH ZA LETO 2004

R SLOVENIJA

LJUBLJANSKA NADŠKOFIJA

I. ARHIDIJAKONAT

1. Dekanija Ljubljana-Center - 7 župnij

1. Ljubljana-Bežigrad	25
2. Ljublj.-Marijino oznanenje	1
3. Ljubljana-Sv. Jakob	4
4. Ljubljana-Sv. Nikolaj	10
5. Ljubljana-Sv. Peter	14
6. Ljubljana-Sv. Trojica	15
7. Ljubljana-Trnovo	-
8. skladišče in prod. MD	251

Skupaj 320

2. Dekanija Lj. - Moste -15 župnij

1. Dol pri Ljubljani	22
2. Javor	7
3. Ljubljana-Črnuče	20
4. Ljubljana-Fužine	5
5. Ljubljana-Kašelj/Zalog	11
6. Ljubljana-Kodeljevo	10
7. Ljubljana-Moste	10
8. Ljubljana-Polje	32
9. Ljubljana-Sv. Križ	14
10. Ljubljana-Šmartno ob Savi	-
11. Ljubljana-Štepanja vas	15
12. Ljubljana-Zadobrova	13
13. Sostro	22
14. Sv. Helena-Dolsko	12
15. Sv. Jakob ob Savi	24

Skupaj 217

3. Dekanija Ljubljana Šentvid - 13 župnij

1. Ljubljana-Dravlje	21
2. Ljubljana-Jezica	23
3. Ljubljana-Koseze	17
4. Ljubljana-Podutik	6
5. Ljubljana-Stožice	10
6. Ljubljana-Šentvid	59
7. Ljubljana-Šiška	20
8. Pirnice	5
9. Preska	32
10. Sora	21
11. Sv. Katarina-Topol	3
12. Šmartno pod Šmartno goro	35
13. Vodice	66

Skupaj 318

4. Dekanija Ljublj.-Vič/Rakovnik - 13 župnij

1. Brezovica	14
2. Črni vrh nad Polh. Gradcem	9
3. Dobrova	10
4. Golo	-
5. Ig	7
6. Ljubljana-Barje	8
7. Ljubljana-Rakovnik	8
8. Ljubljana-Rudnik	-
9. Ljubljana-Viç	37
10. Notranje Gorice	-
11. Polhov Gradec	14
12. Tomišelj	4
13. Žetmlje	4

Skupaj 115

II. ARHIDIJAKONAT

5. Dekanija Radovljica - 25 župnij

1. Begunje na Gorenjskem	10
2. Bled	21
3. Bohinjska Bela	6
4. Bohinjska Bistrica	15
5. Breznica	24
6. Dobrava	-
7. Dovje	8
8. Gorje	20
9. Jesenice	11
10. Jesenice-Koroška Bela	9
11. Kamna Gorica	4
12. Koprivnik v Bohinju	5
13. Kranjska gora	2
14. Kropa	4
15. Lesce	20
16. Leše	4
17. Ljubno	9
18. Mošnje	8
19. Brezje, Francišk. samostan	5
20. Oviše	5
21. Radovljica	26
22. Rateče-Planica	6
23. Ribno	4
24. Srednja vas v Bohinju	18
25. Sv. Križ nad Jesenicami	-
26. Zasip	-

Skupaj 248

6. Dekanija Kranj - 11 župnij

1. Besnica	40
2. Kokrica	20

3. Kranj	20
4. Kranj-Drulovka/Breg	31
5. Kranj-Primskovo	30
6. Kranj-Šmartin	48
7. Kranj-Zlato Polje	21
8. Mavčiče	22
9. Naklo	33
10. Podbrezje	5
11. Predosije	20
12. Kranj-F. Kodrič	-

Skupaj 290

7. Dekanija Šenčur - 10 župnij

1. Cerklje	44
2. Jezersko	12
3. Kokra	-
4. Predvor	30
5. Smlednik	9
6. Šenčur	15
7. Šenturska gora	-
8. Trboje	3
9. Velesovo	20
- Voglje/Duhov. urad	4
10. Zapoge	-
- Hrustje Duhovnja	13
- Oševsek	8

Skupaj 158

8. Dekanija Trzin - 8 župnij

1. Duplje	5
2. Goriče	10
3. Kovor	12
4. Križe	36
5. Lom	8
6. Trstenik	2
7. Trzin	17
8. Trzin-Bistrica	2

Skupaj 92

9. Dekanija Škofja Loka - 22 župnij

1. Bukovšica	16
2. Davča	-
3. Dražgoše	10
4. Javorje	14
5. Leskova	8
6. Lučine	15
7. Nova Oselica	9
8. Poljane nad Škofjo Loko	13
9. Reteče	21
10. Selca	39
11. Sorica	9
12. Stara Loka	23

13. Stara Oselica	7
14. Sv. Duh pri Škofji Loki	8
15. Sv. Lenart	15
16. Škofja Loka	28
17. Škofja Loka-Suha	10
18. Trata-Gorenja vas	14
19. Zali Log	5
20. Žabnica	10
21. Železniki	28
22. Žiri	25
23. Kapuc. samostan Šk. Loka	7
Skupaj	334

III. ARHIDIJAKONAT

10. Dekanija Kamnik - 17 župnij	2
1. Gozd	2
2. Homec	15
3. Kamnik	27
4. Komenda	71
5. Mekinje	15
6. Motnik	10
7. Nevle	7
8. Sela pri Kamniku	3
9. Stranje	10
10. Šmarca-Duplica	10
11. Šmartno v Tuhinju	4
12. Špitalič	8
13. Tunjice	2
14. Vranja Peč	5
15. Zgornji Tuhinj	5
16. Stahovica-Žagar	-
17. Kamnik-Frančišk. samostan	1
Skupaj	195

11. Dekanija Domžale - 16 župnij	
1. Blagovica	5
2. Brdo	20
3. Česnje	-
4. Dob	24
5. Domžale	35
6. Ihan	15
7. Jarše	13
8. Krašnja	23
9. Mengeš	44
10. Moravče	44
11. Vir	14
12. Peče	7
13. Radomlje	9
14. Roa	7
15. Šentožbolt	-
16. Trzin	13
17. Vrhpolje	6
18. Zlato Polje	-
Skupaj	279

12. Dekanija Litija - 14 župnij	
1. Dole pri Litiji	4

2. Hotič	4
3. Janče	-
4. Javorje pri Litiji	-
5. Kresnice	16
6. Litija	11
7. Polšnik	3
- Polšnik-M. Kotar	-
8. Prežganje	4
9. Primskovo na Dolenjskem	20
10. Sava	2
11. Sveta Gora-Frančišk. sam.	1
12. Šmartno pri Litiji	20
13. Štanga	5
14. Vače	13
Skupaj	83

13. Dekanija Zagorje - 12 župnij	
1. Čemšenik	30
2. Dobovec	4
3. Izlake	6
4. Kisovec	5
5. Kolovrat	7
6. Rače	5
7. Sv. Planina	-
8. Svibno	3
9. Šentgotard (Čemšenik)	-
10. Šentjurij-Podkum	3
11. Šentlambert	-
12. Zagorje ob Savi	12
Skupaj	75

IV. ARHIDIJAKONAT

14. Dekanija Vrhnika - 13 župnij	
1. Borovnica	19
2. Sv. Nikolaj Logatec	20
3. Gornji Logatec	9
4. Horjul	9
5. Hotedršica	8
6. Podlipa	10
7. Presejce	6
8. Rakitna	4
9. Rovte	8
10. Šentjošt nad Horjulom	12
11. Vrh Sv. Trije Kralji	7
12. Vrhnika	35
13. Zaplana	3
14. Bevke	9
Skupaj	159

15. Dekanija Cerknica - 11 župnij	
1. Babno Polje	-
2. Begunje pri Cerknici	-
3. Bloke	8
4. Cerknica	15
5. Grahovo	2
6. Planina pri Rakeku	13
7. Rakek	7

8. Stari trg pri Ložu	20
9. Sv. Trojica-Sivče	-
10. Sv. Vid nad Cerknico	2
11. Unec	7

Skupaj	74
---------------	-----------

16. Dekanija Ribnica - 14 župnij	
1. Dobropolje-Videm	35
2. Dolenja vas	5
3. Draga	-
4. Gora pri Sodražici	-
5. Loški potok	15
6. Ribnica	46
7. Rob	8
8. Sodražica	9
- Nova Štifta/Frančišk. samost.	6
9. Struge	6
10. Sv. Gregor-Ortnek	5
11. Škocjan pri Turjaku	3
12. Turjak	-
13. Velike Lašče	6
14. Velike Poljane	4
Skupaj	148

17. Dekanija Kočevje - 9 župnij	
1. Banja Loka	-
2. Fara pri Kočevju	5
3. Hinje	1
4. Kočevje	19
5. Kočevska Reka	-
6. Mozelj	-
7. Osilnica	-
8. Spodnji Log-Nemška Loka	-
9. Stara Cerkev	6
Skupaj	31

V. ARHIDIJAKONAT

18. Dekanija Grosuplje - 12 župnij	
1. Grosuplje	11
2. Ivančna Gorica	7
3. Kopanj	-
4. Lipoglav	3
5. Polica	4
6. Stična	17
7. Šentjurij-Podtabor	10
8. Šentvid pri Stični	14
9. Škofljica	20
10. Šmarje-Sap	8
11. Višnja Gora	3
12. Žalna	18
Skupaj	115

19. Dekanija Žužemberk - 8 župnij	
1. Ajdovec	6
2. Ambrus	-
3. Dobrič	4
4. Krka	14

5. Sela pri Šumberku	-
6. Šmihel pri Žužemberku	-
7. Zagradec	2
8. Žužemberk	7

Skupaj 33

20. Dekanija Trebnje - 12 župnij

1. Boštanj	-
2. Čatež-Zaplaz	3
3. Mirna	2
4. Mokronog	-
5. Sv. Križ-Gabrovka	7
6. Šentjanž	3
7. Šentlovrenc	-
8. Šentrupert	16
9. Trebelno	1
10. Trebnje	12
11. Tržišče	5
12. Veliki Gaber	4

Skupaj 53

VI. ARHIDIJAKONAT

21. Dekanija Leskovec - 14 župnij

1. Bučka	3
2. Cerklje ob Krki	7
3. Čatež ob Savi	5
4. Kostanjevica na Krki	3
5. Krško	4
6. Leskovec pri Krškem	25
7. Raka	5
8. Studenec	8
9. Sv. Duh-Veliki Trn	8
10. Sv. Križ-Podbočje	8
11. Šentjernej	30
14. Kartuzija Pletenje	2
12. Škocjan pri Novem mestu	4
13. Velika Dolina	6
14. Kap.sam. Krško	4

Skupaj 122

22. Dekan. Novo mesto - 17 župnij

1. Bela Cerkev	7
2. Brusnice	1
3. Črmošnjice	-
4. Mirna Peč	12
5. Novo mesto-Kapitelj	55
6. Novo mesto-Sv. Janez	8
7. Novo mesto-Sv. Lenart	28
8. Novo mesto-Šmihel	12
9. Podgrad	1
10. Poljane-Dolenjske Toplice	-
11. Prečna	1
12. Soteska	-
13. Stopiče	7
14. Št. Peter-Otočec	8
15. Šmarjeta	2
16. Toplice	6

17. Vavta vas 50

Skupaj 198

23. Dekanija Črnomelj - 12 župnij

1. Adlešiči	-
2. Črnomelj	21
3. Dragatuš	-
4. Metlika	1
5. Podzemelj	4
6. Preloka	-
7. Radovica	-
8. Semič	10
9. Sinji Vrh	-
10. Stari trg ob Kolpi	5
11. Suhor	-
12. Vinica	14

Skupaj 55

Ljubljanska škofija vsega 3.712

MARIBORSKA ŠKOFIJA

I. NADDEKANAT

1. Dekanija Dravograd

1. Črneče	15
2. Dravograd	19
3. Libeliče-Horvat	4
4. Ojstrica	-

Skupaj 38

2. Dekanija Dravsko polje

1. Cirkovce	3
2. Fram	5
3. Hoče	15
4. Rogoza	-
5. Razvanje	-
6. Majšperk	16
7. Ptujška Gora	7
8. Rače	10
9. Slivnica pri Mariboru	36
10. Sv. Miklavž ob Dravi	-
11. Sv. Lovrenc na Drav. polju	4
12. Št. Janž na Dravskem polju	2

Skupaj 98

3. Dekanija Jarenina

1. Gornja Sv. Kungota	3
2. Jarenina	4
3. Pesnica	1
4. Spodnja Sv. Kungota	2
5. Svečina	10
6. Sv. Jakob v Slov. Goricah	13
7. Sv. Jurij ob Pesnici	5
8. Sv. Marjeta ob Pesnici	2
9. Št. Ilj v Slovenskih goricah	21

Skupaj 61

4. Dekanija Maribor

1. Kamnica	15
2. Limbuš-Sv. Jakob	10
3. Lovrenc na Pohorju	12
4. Maribor-Brezje	7
5. Maribor-Pobrežje	17
6. Maribor-Radvanje	10
7. Maribor-Sv. Janez Krstnik	25
8. Maribor-Sv. Jožef	12
9. Maribor-Sv. Križ	15
10. Maribor-Sv. Janez Bosko	2
11. Maribor-Sv. Magdalena	7
12. Maribor-Košaki	6
13. Maribor-Sv. Marija	12
14. Maribor-Sv. Rešnje telo	10
15. Maribor-Tezno	7
16. Ruše	6
17. Selnica ob Dravi	28
18. Sv. Barbara v Slov. goricah	1
19. Sv. Duh na Ostrnem vrhu	-
20. Sv. Križ nad Mariborom	3
21. Sv. Marija v Puščavi	50
22. Sv. Martin pri Vurberku	7
23. Sv. Peter pri Mariboru	4
24. Vurberk	1

Skupaj 267

5. Dekanija Mežiška dolina

1. Črna	15
2. Javorje	-
3. Koprivna	-
4. Kotlje	-
5. Mežica	26
6. Prevalje	33
7. Ravne na Koroškem	12
8. Strojna	4
9. Sv. Danijel nad Prevaljami	10

Skupaj 100

6. Dekanija Radlje

1. Brezno ob Dravi	1
2. Jernej nad Muto	-
3. Kapla na Kozjaku	6
4. Muta	-
5. Pernice	-
6. Radlje	7
7. Remšnik	-
8. Sv. Ožbalt ob Dravi	11

Skupaj 25

7. Dekanija Slovenska Bistrica

1. Črešnjevec	1
2. Gornja Poljskava	2
3. Laporje	10
4. Makole	4
5. Poljčane	5
6. Slovenska Bistrica	22

7. Spodnja Polskava	9	8. Lendava	5	5. Središče ob Dravi	3
8. Studence	-	9. Odranci	10	6. Sv. Tomaž pri Ormožu	5
9. Sv. Martin na Pohorju	2	10. Turnišče	10	7. Svetinje	-
10. Sv. Venčeslav	-	11. Velika Polana	7	8. Velika Nedelja	-
11. Tinje	3	Skupaj	131	Skupaj	30
Skupaj	58	3. Dekanija Ljutomer		7. Dekanija Zavrč	
8. Dekanija Stari trg		1. Apače	2	Zgornji leskovec*	
1. Sv. Florjan v Doliču	10	2. Cezanjevi	-	1. Cirkulane	5
2. Pameče	7	3. Gornja Radgona	7	2. Sv. Trojica-Podlehnik	8
3. Podgorje pri Slovenj Gradcu	8	4. Kapela pri Radencih	3	3. Sv. Vid pri Ptuj	8
4. Razbor - Mirkac Minka	6	5. Križevci pri Ljutomeru	18	4. Zavrč	7
5. Sele	1	6. Ljutomer	-	5. Sv. Andraž v Halozah*	3
6. Slovenj Gradec	16	7. Mala Nedelja	12	Skupaj	31
7. Stari trg pri Slovenj Gradcu	5	8. Radenci	7		
8. Sv. Peter na Kronske gori	-	9. Razkrižje	13	III. NADDEKANAT	
9. Sv. Vid nad Valdekom	2	10. Sv. Jurij ob Ščavnici	15	1. Dekanija Braslovče	
10. Šmartno pri Slovenj Gradcu	11	11. Veržje	4	1. Braslovče	20
11. Šmiklavž pri Slovenj Gradcu	-	Skupaj	81	2. Gomilsko	20
12. Št. Ilj pod Turjakom	21	4. Dekanija Murska Sobota		3. Marija Reka	-
13. Št. Janž pri Dravogradu	5	1. Bakovci	2	4. Prebold	-
Skupaj	92	2. Cankova	10	5. Sv. Andraž nad Polzelo	1
9. Dekanija Vuzenica		3. Dolenci	-	6. Sv. Jurij ob Taboru	4
1. Ribnica na Pohorju	10	4. Gornji Petrovci	-	7. Šmartno ob Paki	36
2. Sv. Anton na Pohorju	2	5. Grad	4	8. Vransko	40
3. Sv. Primož na Pohorju	-	6. Kančevci	1	Skupaj	121
4. Trbonje	-	7. Kuzma	2	2. Dekanija Celje	
5. Vuhred	12	8. Markovci	-	1. Celje-Sv. Cecilija	3
6. Vuzenica	10	9. Martjanci	8	2. Celje-Sv. Danijel	16
Skupaj	34	10. Murska Sobota	15	3. Celje-Sv. Duh	8
II. NADDEKANAT		11. Pečarovi	4	4. Celje-Sv. Jožef	8
1. Dekanija Lenart v Slov. goricah		12. Pertoča	1	5. Svetina (eksp.)	-
1. Marija Snežna	20	13. Sv. Jurij v Prekmurju	4	6. Teharje	-
2. Lenart v Slov. goricah	32	14. Tišina	13	7. Sv. Lovrenc nad Štorami	3
3. Negova	1	Skupaj	64	- Uprava MD Celje	163
4. Sv. Ana v Slov. goricah	9	5. Dekanija Ptuj		Skupaj	201
5. Sv. Anton v Slov. goricah	3	1. Dornava	5	3. Dekanija Gornji Grad	
6. Sv. Benedikt v Slov. goricah	-	2. Hajdina	7	1. Bočna	-
7. Sv. Bolfenk v Slov. goricah	1	- Pucko	4	2. Gornji Grad	2
8. Sv. Jurij v Slov. goricah	18	3. Kidričevo	-	3. Ljubno ob Savinji	14
9. Sv. Rupert v Slov. goricah	2	4. Polenšak	4	4. Luče ob Savinji	10
10. Sv. Trojica v Slov. goricah	17	5. Ptuj-Sv. Jurij	9	5. Mozirje	7
Skupaj	103	6. Ptuj-Sv. Ožbalt	9	6. Nazarje	5
2. Dekanija Lendava		7. Ptuj-Sv. Peter in Pavel	6	7. Nova Štifta	6
1. Beltinci	35	8. Sv. Andraž v Slov. goricah	1	8. Radmirje	13
2. Bogojna	19	9. Sv. Lovrenc-Juršinci	13	9. Rečica ob Savinji	25
3. Črenšovci	17	10. Sv. Marjeta niže Ptuja	10	10. Solčava	9
- Horvat	-	11. Sv. Marko niže Ptuja	6	11. Šmartno ob Dreti	7
- Žerdin	5	12. Sv. Urban-Destrnik	8	12. Šmihel nad Mozirjem	8
- Čurič	14	Skupaj	82	Skupaj	126
4. Dobrovnik	3	6. Dekanija Velika Nedelja		4. Dekanija Nova Cerkev	
5. Dokležovje	4	1. Kog	2	1. Črešnjice	2
6. Hotiza	2	2. Miklavž pri Ormožu	5	2. Dobrna	7
7. Kobilje	-	3. Ormož	12	3. Frankolovo	5
		4. Podgorci sv.Lenart	3		

4. Ljubečna	8	11. Sv. Peter pod Svetimi gorami	6	10. Senovo	4
5. Nova Cerkev	17	12. Sv. Vid na Planini	-	11. Sevnica	10
6. Sv. Jošt na Kozjaku	1	13. Zagorje	-	12. Sromlje	5
7. Šmartno v Rožni dolini	3	Skupaj	47	13. Videm-Krško	-
8. Vitanje	18	2. Dekanija Laško		14. Zabukovje	3
9. Vojnik	12	1. Dol pri Hrastniku	8	15. Zdole	3
Skupaj	73	2. Hrastnik	5	Skupaj	97
5. Dekanija Slovenske Konjice		3. Jurklošter	-	Mariborska škofija vsega	2.399
1. Čadram-Oplotnica	-	4. Laško	31		
2. Kebelj	-	- Laško-Lah F.	1	KOPRSKA ŠKOFIJA	
3. Loče pri Poljčanah	25	5. Loka pri Zidanem Mostu	10	1. Dekanija Koper	
4. Prihova	3	6. Marija Širje	-	1. Bertoki	-
5. Skomarje	-	7. Sv. Jedert nad Laškim	2	2. Sv. Anton Bertoki	-
6. Slovenske Konjice	28	8. Sv. Lenart nad Laškim	1	3. Izola	8
7. Stranice	2	9. Sv. Marjeta v Rim. Toplicah	8	4. Koper-Stolna župnija	15
8. Sv. Jernej pri Ločah	-	10. Sv. Miklavž nad Laškim	4	5. Sv. Ana	-
9. Sv. Kunigunda na Pohorju	7	11. Sv. Rupert nad Laškim	7	6. Koper-Sv. Marko	6
10. Špitalič	-	12. Trbovlje - Sv. Martin	12	7. Korte	2
11. Zreče	3	13. Trbovlje - Sv. Marija	10	8. Krkavče	1
12. Žiče	5	Skupaj	99	9. Koštabona	-
Skupaj	73	3. Dekanija Rogatec		10. Lucija	3
6. Dekanija Šaleška dolina		1. Kostrivnica	3	11. Piran	1
1. Bele Vode	3	2. Rogaška Slatina	16	12. Portorož	5
2. Gornja Ponikva	-	3. Rogatec	15	13. Sečovlje	2
3. Velenje-Sv. Marija	-	4. Stoperce	7	14. Strunjan	1
4. Velenje-Sv. Martin	9	5. Sv. Ema	5	15. Šmarje pri Kopru	2
5. Šentjanž na Vinski gori	5	6. Sv. Florijan ob Boču	-	16. Pomjan	-
6. Šoštanj	46	7. Sv. Peter na Kristan Vrhu	-	17. Truške	-
7. Št. Ilj pri Velenju	6	8. Sv. Rok ob Sotli	-	18. Marežige	-
8. Velenje-A.M.Slomšek	4	9. Žetale	-	19. Minoritski samostan Piran	-
9. Zavodnje	3	Skupaj	46	Skupaj	46
Skupaj	76	4. Dekanija Šmarje pri Jelšah		2. Dekanija Kraška	
7. Dekanija Žalec		1. Dramlje	14	1. Avber	-
1. Galicija	7	2. Kalobje	3	2. Branica	-
2. Gotovlje	8	3. Ponikva	17	3. Brestovica	-
3. Griže pri Celju	10	4. Sladka gora	8	4. Brestovica	-
4. Petrovče	10	5. Slivnica pri Celju	-	5. Divača	-
5. Polzela	25	6. Sv. Štefan pri Zusmu	2	6. Dutovlje	8
6. Šempeter v Savinjski dolini	5	7. Šentjur pri Celju	22	7. Gabrje	-
7. Žalec	6	8. Šentvid pri Grobelnem	3	8. Gorjansko	-
Skupaj	71	9. Šmarje pri Jelšah	5	9. Gabrovica	-
IV. NADDEKANAT		10. Zibika	-	10. Hrpelje-Kozina	-
1. Dekanija Kozje		11. Zusem	-	11. Kazlje	-
1. Buče	-	Skupaj	74	12. Kobjeglava	6
2. Dobje pri Planini	10	5. Dekanija Videm ob Savi		13. Komen	5
3. Kozje	6	1. Artiče	22	14. Kostanjevica na Krasu	-
4. Olimje	2	2. Bizeljsko	5	15. Lokev	-
5. Pilštanj	4	3. Brestanica	6	16. Pliskovica	-
6. Planina pri Sevnici	5	4. Brežice	18	17. Povir	6
7. Podčetrtek	7	5. Dobova	10	18. Rodik	6
8. Podsreda	3	6. Kapele pri Brežicah	1	19. Senožeče	2
9. Polje ob Sotli	4	7. Koprivnica	6	20. Sežana	3
10. Prevorje	-	8. Pišce	-	21. Slivje	3
		9. Razbor pod Lisico	4	22. Škrbina	-

23. Štjak	2	16. Šmarje na Vipavskem	5	13. Kanal	9
24. Storje	-	17. Štomaž	7	14. Kojško	2
25. Ternica	-	18. Šturje	17	15. Kozana	-
26. Tornaj	5	19. Ustje	-	16. Kožbana	-
27. Vavovlje	-	20. Velike Žablje	4	17. Kromberk	4
28. Veliki Dol	-	21. Vipava	-	18. Levpa	3
29. Vojšiča	11	22. Vipavski Križ	15	19. Lokve	-
30. Vrabče	2	23. Vrhpolje	-	20. Lokovec	-
31. Vreme	5	Skupaj	154	21. Marijino Celje-Lig	1
Skupaj	64	6. Dekanija Postojna		22. Medana	10
3. Dekanija Ilirska Bistrica		1. Hrenovice	10	23. Nova Gorica sv. Odrašenik	12
1. Golac	-	2. Košana	3	24. Nova Gorica-Kapela	21
2. Harije	-	3. Matenja vas	-	25. Osek	3
3. Hrušica	-	4. Orehek	-	26. Plave	-
4. Ilirska Bistrica	5	5. Pivka	5	27. Podsabotin	-
5. Jelšane	3	6. Postojna	5	28. Ravnica	-
6. Knežak	6	7. Slavina	-	29. Ročinj	3
7. Podgrad	1	8. Studeno	-	30. Solkan	8
8. Podgraje	4	9. Suhorje	-	31. Srednje	-
9. Pregarje	-	10. Šmihel	2	32. Sv. Gora	1
10. Prem	7	11. Trnje	7	33. Šempas	18
Skupaj	26	12. Ubeljsko	3	34. Šlovrenc	6
4. Dekanija Kobarid		13. Zagorje	8	35. Šmartno	4
1. Bovec	5	Skupaj	43	36. Trnovo	-
2. Breginj	1	7. Dekanija Šempeter		37. Vedrijan	-
3. Drežnica	10	1. Bilje	-	38. Vipolže	4
4. Kamno	-	2. Branik	7	Skupaj	126
5. Kobarid	10	3. Brje	-	9. Dekanija Dekani	
6. Kred	2	4. Bukovica	2	1. Ankaran	7
7. Libušnje	10	5. Dornberk	21	2. Dekani	2
8. Livek	-	6. Gradišče	4	3. Gradin	-
9. Log pod Mangrtom	1	7. Miren	31	4. Kubed	-
10. Logje	-	8. Sam. Lazar.Miren	2	5. Movraž	-
11. Sedlo	-	9. Opatje selo	-	6. Osp	-
12. Soča	2	10. Prvačina	3	7. Plave	-
13. Srpenica	1	11. Renče	10	8. Podgorje	-
14. Trenta	-	12. Šempeter pri Gorici	20	9. Predloka	4
15. Trnovo ob Soči	-	13. Šmarje	-	10. Pregara	-
Skupaj	42	14. Vogrsko	7	11. Sočerga	-
5. Dekanija Vipavska		15. Vrtojba	7	12. Škofije	8
1. Ajdovščina	10	16. Zalošče	-	13. Tinjan	-
2. Batuje	12	Skupaj	103	14. Topolovec	-
3. Budanje	10	8. Dekanija Nova Gorica		Skupaj	21
4. Col	7	1. Avče (Levpa 24)	-	10. Dekanija Idrija-Cerkno	
5. Črniče	7	2. Banjšice	2	1. Bukovo	1
6. Goče	8	3. Bate	-	2. Cerkno	6
7. Kamnje	-	4. Biljana	3	3. Črni vrh	11
8. Lokavec	7	5. Cerovo	-	4. Godovič	6
9. Lozice	-	6. Čepovan	3	5. Gore	5
10. Otlica	6	7. Deskle	8	6. Idrija	8
11. Planina	8	8. Fojana	-	7. Jagršče	3
12. Podkraj	1	9. Gorenje Polje	-	8. Ledine	2
13. Podnanos	14	10. Gradno	3	9. Novaki	-
14. Podraga	3	11. Grgar	6	10. Orehek	-
15. Slap	13	12. Kal nad Kanalom	4	11. Otalež	-
				12. Ravne	-

13. Spodnja Idrija	2	11. Ponikve	-	Avstrija	-
14. Šebrelje	3	12. Roče	-	Avstralija	2
15. Vojsko	8	13. Rut	-	Belgija	-
16. Zavratac	11	14. Stržišče	-	Finska	-
Skupaj	66	15. Šentviška Gora	4	Francija	-
11. Dekanija Tolmin		16. Tolmin	16	Italija	-
1. Dolenja Trebuša	1	17. Volče	4	Kanada	-
2. Gorenja Trebuša	-	Skupaj	47	Nemčija	-
3. Grahovo	4	Koprška škofija vsega	738	Švedska	-
4. Idrija ob Bači	-			USA	-
5. Lom	-	Skupaj SLOVENIJA	6.849	Nizozemska	-
6. Most na Soči	16			Skupaj	2
7. Obloke	-	INOZEMSTVO			
8. Pečine	-			SKUPAJ VSEH	6.851
9. Podbrdo	2	Hrvaška	-		
10. Podmelec	-	Argentina	-		

Celje, 05 .10.2004

REDNA ZBIRKA MD CELJE ZA LETO 2005

❖ Mohorjev koledar 2006

❖ Namizni koledar 2006

❖ Slovenske večernice 155¹

Graham Greene: **Konec afere**

(Roman o ljubezni in spreobrnjenju.)

❖ Bogdan Kolar: **Iskalci Boga** – redovništvo in redovne skupnosti v zgodovini Cerkve in danes (Pogled v svet in v domače, slovensko okolje.)

❖ Dražigost Pokorn: **Zdrava prehrana** (O načelih in praktično o zdravi prehrani.)

❖ Bogdan Žorž: **Svetovati ali poslušati** (Kako med duševnimi stiskami, še bolje pa že prej, pomagati sebi in bližnjemu.)

¹ Najbolj verjetno, vendar ob zaključku redakcije še ni dokončno potrjeno. Veljavna je informacija na plakatu in v Katalogu.

Kazalo

Kalendarij za leto 2005	4
Astronomski podatki	28
Mali kalendarij za leto 2005	30
Sončevi in lunini mrki v letu 2005	32
Prazniki v letu 2005	38
O bioetiki: Kaj je prav, kaj je spodobno, kaj je lepo? (J. Trontelj)	40
Še nekaj dodatnih dokumentov o usodi slovenske knjige pod fašistično Italijo (M. Breclj)	45
Zgodovinski pregled	58
Koroški Slovenci danes (J. Zerzer)	60
Ugovori k šolski prenovi – šest let potem (M. Zevnik)	65
Zavod sv. Stanislava (R. A. Jernejčič)	76
Vera v Evropi (J. Jeromen)	81
Kristjani – kvas edinosti v združeni Evropi (S. Janežič)	94
Kristus v evropski ustavi in med nami (V. Grmič)	96
Ferdinand Avguštín Hallerstein, Kranjec, mandarin na kitajskem dvoru (Dr. L. Kovačič)	98
Jezikoslovno delo slovenskega misijonarja Friderika Barage (Mag. A. Gložančev)	106
Mašne ustanove, pomemben pojav v cerkvenem življenju v preteklosti (J. Maček)	128
Marija zavetnica Slovencev pred turškimi napadalci (Dr. I. Voje)	138
Francišek Asiški – človek miru – v slovenski književnosti (B. Jakopič)	141
Sveta gora – Atos (A. Rojc)	158
Prvotna soboška rimskokatoliška cerkev sorodna koroško-štajerski skupini poznoromanske arhitekture (F. Štefanec)	162
Cerkev blaženega A. M. Slomška v Zgornji Rečici pri Laškem pet let po posvetitvi (B. Herek)	165
V zemljo vkopana cerkev sv. Spasa (Gospodovega vnebovzetja) v Skopju (Dr. I. Voje)	170
Nova spoznanja o urbanistični zasnovi rimske Celeje (R. Krempuš, M. Novšak, S. Tomažič)	173
Kako sem doživljala slovensko skupnost v Sidneyu (T. Stanonik)	177
Gospod je moja moč in moja pesem (T. Petrovčič Jerina)	185
200 let Svetopisemskih družb in 11 let Svetopisemske družbe Slovenije (J. Jeromen)	188

Ljudska pisateljica Anica Gartner (J. Dolenc)	197
Ko pridejo terice (A. Gartner)	199
Neusahljiv spomin na rojaka Franca Pirca (1785–1880) (F. Štefanec)	204
Dr. Gregor Krek, utemeljitelj slavistike v Gradcu (J. Dolenc)	209
Dr. Jakob Rigler (1929–1985) (B. Jakopič)	212
Janez Trdina – ob stoletnici smrti (1830–1905) (B. Jakopič)	215
Vida Jeraj (1875–1932) (B. Jakopič)	217
Daniela Topolovec iz Murske Sobote tke po starem na lesene statve (F. Štefanec)	219
Skladatelj Samo Vremšak posvetil življenje glasbi (F. Štefanec)	221
Življenje med skalovjem (M. Bradeško)	226
Zgodba o komendskem svetilniku iz časov »ljudske oblasti« (V. Demšar)	234
Stanko Premrl – skladatelj slovenske državne himne (J. Rosa)	242
Jaslice sveta (A. Tomšič)	244
Božič 2003 (J. Bohak)	246
To je pa ta zadnja noč (M. Kmet)	249
Prav na Božič in kar na kavču (M. Kmet)	254
Sveti Miklavž (J. Gabrič)	255
Župnik Janez (J. Gabrič)	261
Pod lipami (S. Koštric)	263
Na žurki (R. Gantar)	264
Učenec svetega Bernarda (V. T. Arhar)	265
Stična po zimi (V. T. Arhar)	266
Skriptorij (V. T. Arhar)	266
Zgodbica (V. T. Arhar)	267
Novoletno voščilo (V. T. Arhar)	267
Jaslice (V. T. Arhar)	267
Maske (V. T. Arhar)	267
Pevec (V. T. Arhar)	267
Bajer skozi čas (J. Bartolj)	268
Poročilo celovške Mohorjeve družbe za leto 2004 (Dr. A. Koren)	270
Delovanje goriške Mohorjeve družbe v letu 2004 (M. Tavčar)	273
Iz življenja Mohorjeve družbe Celje od vinotoka 2003 do vinotoka 2004 (A. Veber)	276
Ugankarski kot(i)ček (J. Petelin)	283
Seznam naročnikov redne letne zbirke MD Celje za leto 2004	287

MOHORJEV KOLEDAR 2005 • Izdala in založila Mohorjeva družba Celje
v redni knjižni zbirki za leto 2004 • Nasvete za naravno vrtnarjenje pripravila
Nada Jeromen • Astronomske podatke posredoval Geofizikalni observatorij
Univerze Ljubljana, oddelek za fiziko • Z uredniškim odborom uredil Matija
Remše • Lektorirala Mojca Seliškar • Opremila Mihaela Svetek • Računal-
niški prelom Janez Fajšek in Rok Ločniškar • Glavni urednik Andrej Arko •
Za založbo Jože Planinšek • Tisk Delo - Tiskarna Ljubljana • Celje 2004 •
ISSN 1318-5362